T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE ÖĞÜTLERİN İNCELENMESİ: KUŞAKLAR ARASI BİR BAKIŞ

SİNEM NUR AYHAN
20746004

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. ALİ FUAT ARICI

İSTANBUL
2022

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE ÖĞÜTLERİN İNCELENMESİ: KUŞAKLAR ARASI BİR BAKIŞ

SİNEM NUR AYHAN
20746004
ORCID NO: 0000-0003-3888-0077

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. ALİ FUAT ARICI

İSTANBUL
2022

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE ÖĞÜTLERİN İNCELENMESİ: KUŞAKLAR ARASI BİR BAKIŞ

SİNEM NUR AYHAN
20746004

Tezin Savunulduğu Tarih: 07.06.2022
Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	**: Prof. Dr. Ali Fuat ARICI**	
Jüri Üyeleri	**: Prof. Dr. Bayram BAŞ**	
	Prof. Dr. Şaban SAĞLIK	

İSTANBUL
HAZİRAN 2022

ÖZ

TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE ÖĞÜTLERİN İNCELENMESİ: KUŞAKLAR ARASI BİR BAKIŞ

Sinem Nur AYHAN

Mayıs, 2022

Bu araştırmada üç kuşağın (1980 öncesi, 1980-2000 arası ve 2000 sonrası) Türk çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan öğütlerin sunuluş biçiminin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda hangi öğütlerin, nasıl özellikteki karakterler tarafından verildiği ve üç farklı kuşakta yayımlanmış beşer eserde tespit edilen öğütlerin nasıl bir benzerlik ve farklılık gösterdiği sorularına yanıt aranmıştır. Araştırma, nitel desen yöntemlerinden durum çalışmasıyla yapılandırılmış; deseni, iç içe geçmiş tek durum deseni olarak belirlenmiştir. İnceleme nesnesi olarak araştırmaya dâhil edilen on beş adet yerli çocuk kitabı, ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Belirlenen kitaplar, veri toplama araçlarından doküman incelemesine tabi tutulmuştur. Devamında veriler, iki aşamalı veri analizi sürecinden geçirilmiştir. İlk aşamada doküman incelemesinden elde edilen veriler; içerik analizinin tümevarımsal yaklaşımına göre incelenmiş, bunlar kodlanarak kategoriler hâlinde tasniflenmiştir. İkinci aşamadaysa tasniflenmiş veriler, betimsel analiz yoluyla betimlenerek bulgulaştırılmış ve yorumlanmıştır. Son olarak Simple Condordance 4.0.9 programından yararlanılmış; eserlerde tespit edilen öğütlerin, belirli ölçütler bakımından sıklık değeri ortaya çıkarılarak sunuluş biçiminin kuşaklar arasındaki benzerliği ve farklılığı sayısal olarak gösterilmiştir.

Araştırma neticesinde eserlerde, öğüt verenlerin varlık özelliği bakımından 2 farklı ana, 4 farklı alt kategoriye; yaşı bakımından 4 farklı ana kategoriye; öğüt alana yakınlığının derecesi/mesleği bakımından 4 farklı ana kategori ve 38 farklı karaktere; öğütlerin kapsamı bakımından 2 farklı ana, 22 farklı alt kategoriye ve 171 farklı öğüde yer verildiğine ulaşılmıştır. Üç kuşak şümulünde incelenen eserlerde öğütlerin sunuluş biçimi yönünden benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmekle birlikte bilhassa 2000 sonrası dönem kapsamında incelenen eserlerin, 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserlerden belirgin olarak farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu farklılığın -alanyazın ışığında olmak üzere-, 2000 sonrası dönemde literatürde hâkim olan çocuk edebiyatı eserlerinin öğüt verici nitelik taşımaması gerektiği anlayışından ve ilgili dönemin özelliklerinden ileri geldiği söylenebilir. Söz konusu benzerlik ve farklılığın her biri, belirli ölçütler doğrultusunda araştırmacı tarafından sonuçlar hâlinde sunulup teferruatlı biçimde tartışılmıştır. Nihayetinde çalışmanın sonucuna yönelik literatüre katkı sağlaması amacıyla öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, öğüt, kuşaklar arası, roman.

ABSTRACT

EXAMINATION OF ADVICE IN TURKISH CHILDREN'S LITERATURE: AN INTERGENERATIONAL LOOK

Sinem Nur AYHAN
May, 2022

In this research, it is aimed to determine the way of presenting the advice in Turkish children's literature works of three generations (before 1980, between 1980-2000 and after 2000). In this context, answers were sought to the questions of what kind of advice was given by the what kind of characters, and what kind of similarities and differences were found in the five works published in three different generations. The research was structured with a case study, one of the qualitative design methods. The pattern was determined as a single-case embedded design. Fifteen children's books included in the research as the object of study were determined by criterion sampling method. The determined books were subjected to document review from data collection tools. Subsequently, the data was subjected to a two-stage data analysis process. In the first stage, the data obtained from the document review; analyzed according to the inductive approach of content analysis, these were coded and classified into categories. In the second stage, the classified data were identified and interpreted through descriptive analysis. Finally, Simple Condordance 4.0.9 program was used; the similarity and difference of the way of presentation between generations was shown numerically by revealing the frequency value of the advice identified in the works in terms of certain criteria.

As a result of the research, in the works, 2 different main and 4 different sub-categories in terms of the existence of the advisers; 4 different main categories in terms of age; 4 different main categories and 38 different characters in terms of the degree of proximity to the advice recipients; in terms of the scope of the advice, it was found that 2 different main, 22 different sub-categories and 171 different advices were included. Similarities and differences have been identified in terms of the way the advice is presented in the works examined within the scope of three generations. In particular, it has been determined that the works examined within the scope of the post-2000 period differ significantly from the works examined within the scope of the pre-1980 period. It can be said that this difference -in the light of the literature- is due to the understanding that children's literature works that dominate the literature in the post-2000 period shouldn't have an advisory quality and the characteristics of the relevant period. Each of the said similarities and differences was presented as results by the researcher in line with certain criteria and discussed in detail. Finally, suggestions were made in order to contribute to the literature regarding the result of the study.

Key Words: Children's literature, advice, intergenerational, novel.

ÖN SÖZ

Toplumlar, hangi çağda olursa olsun kendi geçmişinden izler taşır. Toplumun kültürünün ve ortaya konulan eserlerin bu geçmişten etkilenmemesi söz konusu edilemez. Türk kültürünün barındırdığı öğüt geleneğinin geçmiş yüzyıllarda verilen eserlerde kendini göstermiş olması, bu etkilenmenin bir temsilidir. Mevzubahis "çocuk edebiyatı" olduğunda da durum farklı değildir. Bugün, kimi araştırmacıya göre çocuk edebiyatı eserlerinin öğüt verici nitelik taşımaması gerekmesine karşın farklı kuşaklarda verilen çocuk edebiyatı eserlerinde bu niteliğin yer aldığı görülmektedir.

Bu çalışmada, Türk çocuk edebiyatı eserlerinde karakterler ve olaylar yoluyla ne tür öğütlerin verildiği üzerine çalışılmıştır. Çalışmaya "kuşaklar arasılık" unsuru da dâhil edilerek farklı kuşaklarda yayımlanmış eserlerde öğütlerin sunuluş biçiminin nasıl bir benzerlik ve farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Çalışmanın her safhası, araştırmacı tarafından titizlikle yürütülmüş olup tez danışmanının gözetiminde yol alınmıştır. Buna binaen tez danışmanlığımı üstlenen Sayın Prof. Dr. Ali Fuat ARICI'ya, çalışmam boyunca benden desteğini esirgemeyip sürecin sıhhatli şekilde yürütülmesi adına özveriyle bana kılavuzluk ettiği için müteşekkirim. Kendisinin talebesi olabilmekten şeref duyuyorum.

Yüksek lisans tahsilimin başından bilitibar ilmî birikimini sakınmayıp tez çalışmamın yapılanmasında bana rehberlik eden Sayın Prof. Dr. Bayram BAŞ'a teşekkür ederim.

Şair Halîl Cibrân, çocuklara dair yazdığı bir şiirinde der ki:

"Siz yaysınız, çocuklarınız ise sizden çok ileri atılmış oklar.
Ve o yüce gücü ile yayı eğerek okun uzaklara uçmasını sağlar."

Bugüne dek, gidebildiğim kadar yol gidebilmem adına yüce gücünü bir an dahi esirgemeyip bütün kuvvetini veren saygıdeğer annem Sakine AYHAN'a ve saygıdeğer babam Zeynel AYHAN'a üzerimdeki emekleri için teşekkürlerimi sunarım. İçinde bulunduğum her süreçte benim yanımda olup özveriyle bana destek olan kıymetli kardeşim İsmail AYHAN'a varlığı için teşekkür ederim. Bu ailenin bir parçası olmaktan onur duyuyorum.

İlkokuldan bu yana, yetişmemde emeği olan bütün öğretmenlerime şükranlarımla...

İstanbul; Mayıs, 2022. Sinem Nur AYHAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖN SÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**
KISALTMALAR ..... **x**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Araştırmanın Problem Durumu 1
1.2. Araştırmanın Amacı 4
1.3. Araştırmanın Önemi 5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 5
1.5. Tanımlar 6

2. KURAMSAL ÇERÇEVE **7**
2.1. Çocuğa Bakış ve Çocukluğun İnşası 7
2.2. Çocuk Edebiyatı 8
2.2.1. Çocuk Edebiyatında Dil ve Anlatım 10
2.2.2. Çocuk Edebiyatının Tarihî Gelişimi Bağlamında Didaktik Unsur 12
2.3. Öğüt Vermeye Kuşaklar ve Milletlerarası Bir Bakış 16
2.3.1. Türk Kültüründe Öğüt Geleneği 23
2.4. Çocuk Edebiyatında Öğüt 29
2.5. Çocuk Edebiyatında Roman Türü 32
2.5.1. Çocuk Romanlarında Çatışma ve Öğüt 35
2.6. Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimi ile İlişkisi 38
2.6.1. Çocuk Edebiyatında Öğüt Verme ve Değerler Eğitimi 40

3. YÖNTEM **42**
3.1. Araştırmanın Deseni 42
3.1.1. Araştırmanın İnceleme Nesneleri 42
3.1.2. Veri Toplama Araçları 44
3.1.3. Verilerin Analizi 45
3.1.4. Geçerlik ve Güvenirlik 46

4. BULGULAR VE YORUM **48**
4.1. "87 Oğuz" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 48
4.1.1. "87 Oğuz" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi 50
4.2. "Türk İkizleri" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 51
4.2.1. "Türk İkizleri" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi 53
4.3. "Yonca Kız" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 55
4.3.1. "Yonca Kız" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi 57
4.4. "Kumdan Betona" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 60
4.4.1. "Kumdan Betona" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi 62
4.5. "Yeşil Bayır" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 65

4.5.1. "Yeşil Bayır" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi..... 67
4.6. "İnci" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 76
4.6.1. "İnci" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi..... 77
4.7. "Kuklacı" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi..... 81
4.7.1. "Kuklacı" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi 83
4.8. "Yankılı Kayalar" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi..... 88
4.8.1. "Yankılı Kayalar" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi 89
4.9. "Uç Minik Serçem" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 93
4.9.1. "Uç Minik Serçem" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi 94
4.10. "Sekizinci Renk" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 95
4.10.1. "Sekizinci Renk" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi..... 99
4.11. "Küçük Cadı Şeroks" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 122
4.11.1. "Küçük Cadı Şeroks" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi... 124
4.12. "Vanilya Kokulu Mektuplar" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 128
4.12.1. "Vanilya Kokulu Mektuplar" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi 129
4.13. "Altın Kayalar Adası" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 132
4.13.1. "Altın Kayalar Adası" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi.. 134
4.14. "Sınav Bitti Eller Havaya" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 137
4.14.1. "Sınav Bitti Eller Havaya" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi 139
4.15. "Başarısızlar Kulübü" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi..... 145
4.15.1. "Başarısızlar Kulübü" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi .. 147

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER 169
5.1. Sonuç..... 169
5.1.1. Araştırmanın Birinci Problemine İlişkin Sonuçlar..... 169
5.1.1.1. Türk Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Öğütlerin Sunuluş Biçimi 169
5.1.2. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Sonuçlar.....185
5.1.2.1. Türk Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kişisel ve Sosyal Yaşama Yönelik Verilen Öğütler.....181
5.1.3. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Sonuçlar.....184
5.1.3.1. Türk Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Öğüt Veren Kişilerin Varlık Özelliği, Öğüt Alan Kişiye Yakınlığı, Mesleği ve Yaş Düzeyi.....184
5.1.4. Araştırmanın İkinci Problemine İlişkin Sonuçlar.....185
5.1.4.1. Türk Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Yer Alan Öğütlerin Sunuluş Biçiminin Üç Kuşaktaki Benzerlikleri ve Farklılıkları.....185
5.2. Tartışma.....190
5.3. Öneriler.....194

KAYNAKÇA 196
EKLER..... 210
Ek 1. İncelenen Türk Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Künyesi 210
Ek 2. Konu ve Tema Kapsamında Eserlerden Çıkarılabilecek Dersler.....211

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Karakterlerin Çatışma Çözme Yöntemleri 37

Tablo 2: İnceleme Nesnesi Olarak Belirlenen Türk Çocuk Edebiyatı Eserleri..... 44

Tablo 3: "87 Oğuz" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı..... 49

Tablo 4: "Türk İkizleri" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı..... 52

Tablo 5: "Yonca Kız" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı..... 56

Tablo 6: "Kumdan Betona" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı..... 61

Tablo 7: "Yeşil Bayır" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı..... 65

Tablo 8: "İnci" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı..... 76

Tablo 9: "Kuklacı" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı..... 82

Tablo 10: "Yankılı Kayalar" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı..... 88

Tablo 11: "Uç Minik Serçem" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı..... 93

Tablo 12: "Sekizinci Renk" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı..... 97

Tablo 13: "Küçük Cadı Şeroks" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı 123

Tablo 14: "Vanilya Kokulu Mektuplar" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı 128

Tablo 15: "Altın Kayalar Adası" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı 133

Tablo 16: "Sınav Bitti Eller Havaya" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı 138

Tablo 17: "Başarısızlar Kulübü" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı 146

Tablo 18: İncelenen Eserlerde Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği..... 150

Tablo 19: Kuşaklar Arası Açıdan Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği..... 152

Tablo 20: İncelenen Eserlerde Öğüt Verenlerin Yaşı 153

Tablo 21: Kuşaklar Arası Açıdan Öğüt Verenlerin Yaşı 157

Tablo 22: İncelenen Eserlerde Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği..... 151

Tablo 23: Kuşaklar Arası Açıdan Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği..... 152

Tablo 24: İncelenen Eserlerde Verilen Öğütlerin Kapsamı 157

Tablo 25: Kuşaklar Arası Açıdan Ana ve Alt Kategori Olarak Öğütlerin Kapsamı160

Tablo 26: Kuşaklar Arası Açıdan Birim Olarak Öğütlerin Kapsamı 163

KISALTMALAR

AKA : Altın Kayalar Adası
BK : Başarısızlar Kulübü
İ : İnci
K : Kuklacı
KB : Kumdan Betona
KCŞ : Küçük Cadı Şeroks
SBEH : Sınav Bitti Eller Havaya
SR : Sekizinci Renk
SYO : 87 Oğuz
Tİ : Türk İkizleri
UMS : Uç Minik Serçem
VKM : Vanilya Kokulu Mektuplar
YB : Yeşil Bayır
YK : Yankılı Kayalar
YoK : Yonca Kız

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, alanyazındaki çalışmalara, araştırmanın amacına, önemine, sınırlılıklarına ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problem Durumu

Duyguların, düşüncelerin, olayların sözlü veya yazılı olarak ifade edildiği sanat olan edebiyat, okurda estetik zevk meydana getirme işlevi görmektedir. Felski (2010) bunu, "tanıma, büyülenme, bilgi ve şok" işlevleriyle genişletmektedir. Bütün bunları edebî eserler aracılığıyla sağlayan edebiyatın "amaçları arasında eğitici, öğretici, zevk verici, eğlendirici, fayda verici gibi nitelikler bir arada bulunabilir. Dolayısıyla edebiyatın amacını mutlak ölçütlerle tespit etmek olanaksızdır" (Şirin, 2016). Okur kimliği henüz gelişmekte olan çocuğun edebiyatı ise yine mutlak ölçütlerle amaçlandırılmamakla birlikte bazı temel ilkelere dayandırılmaktadır. Buna göre "çocuk edebiyatı eserleri, sorgulayan, tartışan, bilime ve sanata duyarlı, duygu ve düşünce boyutlarıyla dengeli, okuma kültürüne sahip bireyler yetiştirilmesinde etkili uyaran olmalıdır" (Sever, 2019, s. 198). Çocuk edebiyatı yazarları, eserlerini kaleme alırken bunu göz önünde bulundurmakla beraber doğrudan öğretici bir anlayış sergilemekten de kaçınmalıdır. Nitekim Özdem'e (2014) göre hiçbir yazar, eserini çocukları yola sokmak, terbiye etmek adına kaleme almamıştır. Aksi hâlde söz konusu eserler edebiyat değil; ders kitabı niteliğinde bir ürün, didaktik bir gayret olacaktır.

Çocuk edebiyatının doğrudan didaktik bir yaklaşım sergilememesi gerektiği savunulsa dahi çocuk edebiyatı çatısında sunulan eserler, çocukların eğitilmesinde başvurulan kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda eser kaleme alan yazarlar, ideal birey kimliğinin inşasında rol üstlenmektedir. Öte yandan, edebiyat eserlerinden evvel eğitim-öğretim doğrudan bu amaca hizmet etmektedir. Eğitim-öğretimin bu amacı benimsemesi ise "bir devletin selametinin, gücünün kendisine iyi yetişmiş, dürüst, aklı başında yurttaşlar veren eğitimde yattığı" (Gal'dan aktaran

Bumin, 2013, 23) görüşüyle desteklenmektedir. Bumin (2013, s. 24); din, devlet ve çocuk ilişkisini konu edindiği eserinde şu sözleri zikretmektedir:

"Piskoposlar öğütlerinde kilisenin okul, İsa'nın da okulun öğretmeni olduğunu hatırlatarak toplumun okullaştırılmasını istemektedir. Böylelikle okullar dindarlığı eğitimle pekiştirmenin yanı sıra ebeveynlere saygı, öğretmene itaat, kötülükten kaçınma gibi davranışları aşılamayı hedeflemektedir."

Bu sözlerden hareketle Türk çocuk edebiyatına bakıldığında, bilhassa Tanzimat'tan Meşrutiyet'e dek verilen eserlerde, yetiştirilmesi hedeflenen ideal bireye yönelik öğretici eserlerin kaleme alınması ile eğitimin amacının örtüştüğünü söylemek mümkündür.

İlk dönem çocuk edebiyatı eserlerinde, milletin bütünlüğünün korunması ve devamı gayesiyle ideal birey anlayışı doğrultusunda eserler kaleme alındığı görülmektedir. Bilhassa şiir kitaplarında ve çocuk dergilerinde yayımlanan şiirlerde çocuklara yönelik öğütlerin yer bulduğu dikkat çekmektedir. Söz konusu eserlerin tamamına ulaşılamasa dahi alanyazında yer alan çalışmalar bunu desteklemektedir.

Literatür taraması yapıldığında, çocuk edebiyatının "eğitsel" yönü çerçevesinde daha ziyade ilk dönem eserlerinin ve bu eserler arasından şiir türünün ele alındığı dikkat çekmektedir. Bunun bir sebebini "başlangıcından Cumhuriyet'e kadar olan zaman diliminde çocuk edebiyatı, çıkışını ve gelişimini şiir türünde göstermiştir," sözleriyle gösteren Oktay (2001), yürütmüş olduğu tezinde aynı dönem aralığını ve edebî türü esas almaktadır. Neticesinde ise II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemleri arasında kaleme alınan çocuk şiirlerinin çoğunun edebî, estetik ve sanat değeri bakımından zayıf; yapılmak istenen telkinler açısından (millî duygular, çalışma, aile sevgisi, ahlaki değerler...) başarılı olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Hergüner (2004), 1869'dan 1908'e dek yayımlanmış çocuk şiirlerini incelediği tezinde eğitim-öğretimi, çalışmayı, aileye hürmeti, dinî ve ahlaki değerleri öğütleyen şiirlere yer vermiştir ve dönemin anlayışına bir bakış sunmuştur. Stebler Çavuş (2007), Ali Ulvi Elöve'nin şiirlerini eğitsel açıdan incelediği tezinde şairin şiirlerini aile sevgisi, çalışmanın önemi, vatan sevgisi, insanlık bilinci gibi temalar altında tasniflemiştir. Bu çalışma sonucunda Elöve'nin, pek çok şiirinde doğrudan öğüt vererek çocukları eğitmeyi amaçladığı görülmektedir. Uludağ (2009), hazırlamış olduğu çalışmasında klasik edebiyat döneminde verilmiş bir nasihatname örneği olan Nâbî'nin Hayriyye'sini çocuk edebiyatı açısından incelemektedir. Nâbî'nin kendi oğlu için yazmış olduğu bu eserde pek çok öğüt barınıyor olsa da esasında bütünüyle çocuk edebiyatı eseri

niteliği taşımamaktadır. Nitekim aynı eseri çalışmasına dâhil eden ve değerler eğitimi açısından inceleyen Şener (2013), eserin hedeflediği kitlenin çocuklardan ziyade gençler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mezkûr eserin içinde barındırıldığı bir diğer çalışmayı yürüten Erbay (2014) da "Hayriyye", "Lutfiyye" ve "Telemak" eserlerine "çocukluk" yönünden bakış sunmaktadır. İlk dönem çocuk şiir kitaplarını biçim ve içerik yönünden karşılaştıran Kökçü (2015), inceleme neticesinde söz konusu eserlerin estetik kaygıdan uzak olup daha ziyade didaktik bir üslupla kaleme alındığını ortaya koymaktadır. Meşrutiyet Dönemi'nin devamındaki Millî Edebiyat Dönemi'nde verilen çocuk şiirlerini inceleyen Çölgeçen (2018), tezinde çocuk şiirlerinin sunduğu iletileri tasniflendirmektedir. "Öğüt" ile ilintilendirilebilecek bu iletilerde çalışkanlığın, dürüstlüğün, Allah sevgisinin, tutumluluğun, aileye saygının aşılandığı görülmektedir. II. Meşrutiyet sonrasında yazılan ilk çocuk şiirlerini değerler eğitimi açısından inceleyen Kaya (2019), yürütmüş olduğu tezinde Millî Eğitim Bakanlığının yayımlamış olduğu 2018 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan kök değerleri esas almaktadır. İnceleme neticesinde çocuklara arkadaşlık/dostluk, dürüstlük/doğruluk, vatanseverlik gibi değerler doğrultusunda öğütler verildiğine ulaşılmaktadır.

Literatürde yer alıp hedeflediğimiz çalışmaya yakın olarak bulunan Karabudak'ın (2015) yürüttüğü tezde, incelenen eserlerde öğütler tespit edilmiş olsa da esasında çalışmanın amacının "öğüt" mefhumuna yönelik olmadığı görülmektedir. Öte yandan mezkûr çalışmada kuşaklar arası bir inceleme söz konusu olmayıp inceleme nesnesi olarak kullanılan eserler, hayli sınırlı bir yıl aralığında basılmış olan eserlerden müteşekkildir.

Alanyazın taraması yapıldığında çocuk edebiyatı eserlerindeki iletilerin tespitine yönelik benzer çalışmalar olduğu görülmektedir (Şimşek, 2001; Fırat, 2008; Fedai, 2011; Canatak, 2011; Akçay & Baş, 2015; Canlı & Aslan, 2018; Akkaya, Güllü, & Özden, 2021). Söz konusu çalışmalar ağırlıklı olarak tek bir çocuk edebiyatı eseri üzerine inşa edilmekte; eserler "öğüt" mefhumunun ele alınması yerine üslubun didaktik kullanılması yönünden değerlendirilmektedir. Öte yandan kuşaklar arası bir çalışmaya rastlanılmamakta; belirli dönemlere yoğunlaşıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

İlk dönem çocuk edebiyatı eserlerinde öğütler yoğun biçimde kendine yer bulsa da günümüze yaklaşıldığında araştırmacıların, çocuk edebiyatı eserlerinin doğrudan

öğüt vermemesi gerektiğini savunduğu görülmektedir. Söz gelimi Çer (2019), çocuk edebiyatı yapıtlarının eğitsel niteliklerini konu edindiği çalışmasında "öğüt ve emir" üzerinde durmakta; bu ögelerin eğitsel açıdan eserlerde bulunmaması gerektiğini savunmaktadır. Çer'e (2019) göre, yazarın öğüt ve emir içeren bir üslup tercih etmesi, çocuğun kendi dünyasına ait merakını, heyecanını, hayal gücünü baskılamaktadır. Arıcı'nın (2018), "Edebiyat, çocuk dünyasında yetişkinlerden farklı olarak zevk duyma ve beğeni kavramlarını oluşturmaya çalışmalıdır. Yetişkin dünyasından farklı, çocuk algısına açık bir edebiyat oluşumuna özen gösterilmelidir," sözleri de bu görüşü desteklemektedir. Çocuk dünyasının yetişkin gerçekliğinden farklı olduğunu, dolayısıyla yetişkinin kendine göre doğru olanı çocuğa öğütlememesi gerektiğini savunan Sever (2019, s. 197), çocuk edebiyatının ilk gayesinin öğüt vermek olmadığını ifade etmektedir.

Çocuk edebiyatına yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında, çalışmaların içeriğinde "öğüt" kavramına yer verildiğinin görülmesine karşın doğrudan bu unsurun incelenmesine yönelik araştırmalara rastlanmamaktadır. Yapılan araştırmalar daha ziyade "etik", "ahlak", "değerler eğitimi", "eğitsel ögeler" gibi kavramlara yöneliktir ve ağırlıklı olarak ilk dönem çocuk edebiyatı üzerinedir. Bu durum, araştırma konumuzun çalışılmasının bir ihtiyaç olduğunu desteklemektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmada; 1980 öncesi, 1980-2000 arası ve 2000 sonrası olmak üzere üç kuşakta yayımlanmış Türk çocuk edebiyatı eserlerinde öğütlerin sunuluş biçiminin tespit edilmesi ve kuşaklar açısından mukayese edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın kuramsal temelinin dayandırıldığı çocuk gelişimi ekseninde, çocukların karakterlerini inşa etmeye, verilen öğütlere tepki göstermeye başladığı; yetişkinlerden ziyade akranlarının tavsiyelerine riayet ettiği yaş düzeyi olarak ortaokul seviyesine yönelik eserler belirlenmiştir.

Araştırmada, amaçlanan durumu ortaya koyabilmek adına aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türk çocuk edebiyatı eserlerinde öğütlerin sunuluş biçimi nasıldır?

    1.1. Türk çocuk edebiyatı eserlerinde, kişisel ve sosyal yaşama yönelik hangi öğütler verilmektedir?

1.2. Türk çocuk edebiyatı eserlerinde öğüt veren kişilerin varlık özelliği, öğüt alan kişiye yakınlığı, mesleği, yaş düzeyi gibi nitelikleri nelerdir?

2. Türk çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan öğütlerin sunuluş biçiminde kuşaklar arası benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocuk edebiyatı araştırmalarında eserlerin eğitsel ögelerine, didaktik bir bakış açısıyla kaleme alınmasına yönelik çalışmalar alanyazında yer bulmaktadır. Bu eksendeki çalışmalar ağırlıklı olarak ilk dönem çocuk edebiyatı eserleri üzerinedir. Söz konusu eserlerde didaktik bir üslup ile çocuklara yönelik öğütler aktarılmaktadır. Eserlerin kaleme alındığı dönemin zihniyetine göre bu durum menfi karşılanmasa da günümüz çalışmalarına bakıldığında çocuk edebiyatı eserlerinin doğrudan öğüt vermemesi gerektiği; bunun çocukların kitapla kurduğu iletişime ket vuracağı savunulmaktadır. Alanyazında bu görüşün savunulduğu çalışmalar bulunmakla birlikte, bunlar doğrudan "öğüt"e yönelik değildir.

Bu araştırmanın; alanyazındaki çalışmalarda ele alınan "eğitsel ögeler", "değerler eğitimi", "ahlak eğitimi" vb. unsurların aksine doğrudan "öğüt"e odaklanacağı için alanyazındaki ihtiyacı gidereceği düşünülmektedir. Öte yandan bu kavramın, alanyazında sıklıkla karşılaşıldığı gibi tek döneme odaklanılmasının aksine, üç farklı kuşağın çocuk edebiyatı eserlerinde irdelenecek olması da mühim görülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada,

- İnceleme nesnesi, ortaokul düzeyi çocuklarına hitap eden on beş Türk çocuk romanı ile;
- Eserlerin -ilk basım yılı esas alınarak- temsil ettiği kuşaklar, 1980 öncesi, 1980-2000 arası ve 2000 sonrası ile;
- İnceleme nesnesine yönelik araştırma unsuru, eserlerde verilen doğrudan/dolaylı öğütler, öğütleri alan ve öğütleri veren kişiler ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

Öğüt: Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz, nasihat (Türk Dil Kurumu, 2002)[1].

Kuşak: *isim, toplum bilimi* Yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon (Türk Dil Kurumu, 2002)[2]; aynı içtimaî, siyasî ve iktisadî şartlar altında yaşayan, aynı çeşit terbiye müesseselerinde yetişen, aynı endişe ve meselelerle meşgul olan ve aşağı yukarı aynı yaşta bulunan insan toplulukları (Kaplan, 2010, s. 13).

Betimsel İçerik Analizi: Belirli bir konu üzerinde yapılan çalışmaların ele alınıp eğilimlerinin ve araştırma sonuçlarının tanımlayıcı bir boyutta değerlendirilmesini içeren sistematik çalışmalar (Çalık & Sözbilir, 2014).

Doküman İncelemesi: Araştırılması istenen konu hakkında bilgi içeren yazılı, görsel ya da işitsel materyallerin çözümlenmesi (Balaban Salı, 2018, s. 125).

Durum Çalışması: Bir bireyi, grubu ya da kültür durumunu anlama, tanımlama, tahmin etme ya da kontrol etmeyi vurgulayan bir araştırma yaklaşımı (Bassey, 1999).

İç İçe Geçmiş Tek Durum Deseni: Tek bir durum içinde birden fazla alt tabaka veya birim olabilen bir araştırma deseni (Yin, 2017).

İçerik Analizi: Belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik (Büyüköztürk ve ark., 2017, s. 259).

Nitel Desen: Sosyal ya da beşeri bir probleme bireylerin veya grupların atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşım (Creswell, 2017, s. 4).

Ölçüt Örnekleme: Örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan oluşturulması (Büyüköztürk ve ark., 2017, s. 92).

Tümevarımcı Analiz: Kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 242).

[1] 2021 Mayıs 17 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişildi.
[2] 2021 Mayıs 17 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişildi.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın kuramsal temelini çocukluğun inşası, çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatında dil ve anlatım, çocuk edebiyatının tarihî gelişimi bağlamında didaktik unsur, kuşaklar ve milletler arasında öğüdün yeri ve gelişimi, Türk kültüründe öğüt geleneği, çocuk edebiyatında öğüt, çocuk edebiyatında roman türü, çocuk romanlarında çatışma ve öğüt, çocuk edebiyatının çocuk gelişimi ile ilişkisi, çocuk edebiyatında öğüt verme ve değerler eğitimi oluşturmaktadır.

2.1. Çocuğa Bakış ve Çocukluğun İnşası

Hedef kitle olarak çocuğa hitap eden çocuk edebiyatı, "çocuk" mefhumunun ortaya çıkışının irdelenmesini gerektirmektedir. Zira çocuk edebiyatının gelişiminin tarihî seyrine bakıldığında evvela mezkûr mefhumun meydana geliş süreci kendini göstermektedir. Kimmel'e (1979) göre "bir toplumun veya bir çağın çocukları için ürettiği edebiyat türü, o toplumun çocuklarını nasıl algıladığının mükemmel bir göstergesidir." Bu, "çocuk" kavramının ortaya çıkışının çocuk edebiyatı açısından önemini ortaya koymaktadır. "Batı'da XVI. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başlayan çocuk fikri ile çocuk ve çocukluk üzerine eğilme, çocuk edebiyatını da gündeme getirmiş oldu" (Şirin, 2016). Bunun öncesinde kilisenin de etkisiyle beraber tıpkı kötü bir ilişkinin meyvesi gibi görülen çocuk, günümüzde "Rousseau'nun yolunu açtığı, insanın ve dolayısıyla çocuğun doğal olarak 'iyi' kabul edildiği, çocuğun 'ilk günah'ın sembolü olarak görülmeyip, 'kötülüğün' nedeninin toplumda aranmaya başlandığı XVIII. yüzyılın ikinci yarısından mirastır" (Bumin, 2013, s. 9).

Batı'da çocuğun varlığı kabul edilip bir günah olmaktan çıktıktan sonra çocuğa ait bir edebiyatın meydana gelmesi kolay olmamış; öncelikle topluma uygun kimseler olarak yetiştirilmesi gayesiyle çocuklara dinî öğütler içeren öyküler okutulmuştur. Aydınlanma Çağı (XVII. yüzyıl) ile beraber din baskısının etkisinin azalması ve devamında gelen sanayileşme, toplumun çocuğa bakışını etkilemiş; çocuk, hayata hazırlanması gereken küçük yetişkin olarak görülmeye başlanmıştır. Bununla birlikte

"Batı'da çocuk ve çocukluk kavramlarının tartışılmaya başlandığı ve çocuk için edebiyat yapma fikrinin iyice belirginleştiği" (Arıcı, 2018, s. 7) XVIII. yüzyılda "çocuk edebiyatının 'toplumun bir aracı' olduğu varsayımından" (Stagg Peterson & Robinson, 2020) hareketle eserler üretilmiştir. Ne var ki çocuk edebiyatı bağlamında verilen eserler doğrudan çocuklara yönelik olmanın aksine, ebeveynlere çocuk yetiştirme hususunda kılavuz niteliği taşımıştır. Zira dönemin telakkisi gereğince "ulus devletin varlığının devamını sağlamak üzere vatandaşlar yetiştirilmelidir ve bunun ilk basamağını çocuklar oluşturmaktadır" (Özsaray, 2021, s. 58).

Türk çocuk edebiyatında başlarda Batı'dan etkilenildiği ve öncelikle çeviri eserlere yer verildiği göz önünde bulundurulup Batı'nın çocuk edebiyatı eserlerine bakıldığında idealize edilmiş çocuk figürlerinin karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. XVI. yüzyılda meydana gelmeye başlayan, çocukların konu edinildiği eserlerde hitabın çocuktan ziyade çocuk yetiştirmekten mesul kimselere olduğu dikkati çekmektedir. Nitekim XVII. yüzyılda da Fransız yazar Charles Perrault ve Jean de La Fontaine'in yazdığı fabların çocuklara okutulmuş olmasının yanında bunların esas olarak yetişkinler adına yazıldığı bilinmektedir. Öte yandan yetişkinler tarafından çocuklara okunan fabl türünün "öğüt" bölümü içeriyor olması, çocuk edebiyatını şekillendiren unsurların didaktik ögelerden etkilendiğini ve çocukları biçimlendirmeyi amaçladığını ortaya sermektedir. Tıpkı bunun gibi farklı türlerde eserlerin ana kahramanının da ideal insanın taşıması gereken özelliklere haiz çocuklar olduğu ve zamanla bu tür eserlerin çocuklar tarafından okunur olduğu görülmektedir. Söz gelimi Robinson Crusoe, tek başına yaşamda varlık sürdürmeyi başarabilir niteliklere sahip bir kahraman özelliği göstermektedir. Buna benzer pek çok eserden hareketle denilebilir ki "ideal çocuk, eğitim, disiplin farklı ülkelerde farklı konularda yazılan çocuk kitaplarında kıyıdan köşeden bazen orta yerden" (Ağın Haykır, 2020) daima karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Çocuk Edebiyatı

Olayların, düşünce ve hislerin estetik bir dille ifade edilen biçimi olarak karşımıza çıkan edebiyat, kişinin yaşamı anlamlandırma çabası olarak da açıklanabilmektedir. Kişiye ince bir seziş kabiliyeti kazandıran edebiyat, kendi dünyasını kelimelerle örerek okura sunan bir sanattır. J.-P. Sartre, edebiyatın diğer sanat dallarından ayrımını şu sözlerle ifade etmektedir: "Güzellik bir resimde ilk göze çarpan şeydir,

bir kitapta ise saklıdır, bir sesteki ya da bir yüzdeki sevimlilik gibi inandırma yoluyla etki eder, zorlamaz." (Sartre, 2008, s. 34)

"Çocuk edebiyatı" terimine gelindiğinde, edebiyatın çatısı altında şekillenen ve kitle olarak doğrudan çocuğu esas alan bu terim, pek çok bilim insanı tarafınca farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Bilim sahasında ayrı bir alan olarak çalışılmaya değer görülmesi uzun yıllar alan çocuk edebiyatı tanımı, Türk Dil Kurumu sözlüklerinden Güncel Türkçe Sözlük'te "çocukların hayatı kavramasına yardımcı olacak, hayal gücünü geliştirici, okuma sevgisini aşılayan, eğitici bir edebiyat türü, çocuk yazını" olarak kendine yer bulmuştur (Türk Dil Kurumu, 2002). Özsaray'ın (2021), XVIII. yüzyıla kadar doğrudan çocukluğu hedef alan bir çocuk edebiyatından söz etmenin mümkün olmadığı görüşünü, "XX. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmış ve her yaştan çocuğu hedef alan duyarlığın ifade biçimi olarak kullanılmaya başlanmıştır" görüşüyle destekleyen Şimşek'e (2014) göre çocuk edebiyatı şöyle tanımlanmaktadır: "Gelişme çağındaki çocukların duygu ve düşünce dünyasına, anlama ve kavrama becerilerine seslenen edebiyat."

Çeşitli kaynaklarda yer alan, çocuk edebiyatının, edebiyatın geneliyle aynı nitelikleri paylaştığı; aradaki farkın seviyeyle ilgili olduğu (Lukens, Smith, & Miller Coffel, 2018) görüşü yerli literatürde de karşılık bulmakta, "çocuk edebiyatı" tanımı bundan beslenerek anlam kazanmaktadır. Nitekim "çocuk edebiyatını diğer edebiyat türlerinden ayıran temel özellik, edebî olma niteliğinin yanında çocuğun özel koşullarının, gelişim özelliklerinin, alımlama yeteneklerinin önemsenerek bu doğrultuda ürün ortaya konmasıdır," (Çalışkan, 2021). Cemal Süreya'nın "Çocukça" dergisi için kaleme aldığı yazılarından müteşekkil "Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi" isimli eserde ise tam aksi bir görüş ortaya konmaktadır. Süreya'ya göre "ayrı bir çocuk edebiyatı olmamalıdır. ... Edebiyat vardır. Çocuklar da ondan kendilerine göre koparabildiklerini alırlar. Çocuğu küçümsemek yatıyor 'çocuk edebiyatı' sözünde," (Süreya, 2018, s. 9). Gelgelelim bu noktada çocuk edebiyatının temel ilkelerinden "çocuğa görelik" ilkesi kendini göstermekte ve niçin ayrı bir edebiyatın söz konusu olması gerektiğine açıklık getirmektedir.

Şirin'e (2016) göre çocuk edebiyatının başat niteliği, kaynağı da sınırı da çocuk ve çocukluk olan, çocuğu ve çocukluğu anlayan, çocuk bakışı, "çocuğa göre"lik ilkesi ve "çocuk gerçekliği"ne uygun yazılmış bir edebiyat olmasıdır. Dilidüzgün'ün (2006) çocuk yazını için bu eksende yapmış olduğu tanım şöyledir: "Çocuğun ruhsal,

toplumsal, bilişsel, dilsel, kişilik gelişimini göz önünden yitirmeyerek, çocuk gerçekliğini, çocuğa göreliği zedelemeden; bunun yanı sıra edebiyat niteliğinden de ödün vermeden oluşturulmuş, çocuklar için özel olarak hazırlanmış edebiyat kitaplarıdır." Sever (2007) ise şümullü bir açıklamayla çocuk edebiyatını şu şekilde tanımlamaktadır: "Dil gelişimlerine ve anlama düzeylerine uygun, gereksinmelerini de önceleyen bir yaklaşımla, çocuklara yaşam ve insan gerçekliğini sanatsal nitelikli dilsel ve görsel iletilerle sunan, onların duygu ve düşünce dünyalarında etkilenimler uyandıran yapıtların genel adıdır." Bu tanımlardan hareketle "çocuğa görelik" ilkesini çocuğun ilgilerini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde bulunduran; psikolojisine, gelişim özelliklerine, sözcük ve kavram ilgisine, algılama dünyasına uygun bir duyarlılık geliştiren ve buna yönelik eserler verilmesini hedefleyen ilke olarak açıklamamız mümkündür.

"Çocuğa görelik" ilkesinin çocuklar açısından üzerinde durduğu unsurlar ile bir yetişkinin gelişim düzeyi, dil evreni, gereksinimleri ve benzerinin birbirinden hayli faklılık gösterdiği düşünüldüğünde çocuklar için ayrı bir edebiyatın zaruri olduğu aşikârdır. Öte yandan bu noktada "çocuğa görelik" ile "çocuksuluk" birbirine karıştırılmamalıdır. Zira Şirin'in (2016) çocuk edebiyatı için 2000 yılından önce getirdiği tanımlama[3] içersinde yer alan "çocuksu" mefhumuna küçümseyici bir anlam yüklenmiş, aldığı bu gibi tenkitler üzerine Şirin, "çocuk edebiyatı"na getirdiği tanımdan "çocuksuluk" mefhumunu bertaraf etmiştir. Nitekim Şirin'e (2000, s. 19) göre "çocuksuluk", "ergin kişiyi çocuk gösteren zekâ geriliği" olarak kabul edilmektedir. Alanyazında da bu mefhum ilkellik, dilin acemi biçimde kullanımı, anlatımı sığ ve tekdüze hâle getirme olarak yorumlanmaktadır (Özdemir, 1983; Dilidüzgün, 2000). Hülasa, çocuk edebiyatı "çocuğa uygun olmalı; ancak çocukça olmamalıdır," (Dilidüzgün, 2018, s. 19).

2.2.1. Çocuk Edebiyatında Dil ve Anlatım

Bir çocuk edebiyatı eserinin "çocuğa göre" olup olmadığını belirleyen en mühim unsur, dil ve anlatım özelliğidir. Söz gelimi bir çocuk edebiyatı yapıtında çocuk gerçekliğine dayanan her hususa ve aktarılmak istenen mesaja yer verilebilmektedir. Ancak bu aktarımın ve iletinin nasıl bir üslupla sunulduğu; çocuğun gelişim

[3] "Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır," (Şirin, 2016).

özellikleri, algılayış düzeyi, dil evreni, gereksinimleri vb. bakımından önem arz etmektedir.

Çocuk edebiyatı yapıtları dış ve iç yapı, yani biçim ve muhteva özellikleri olmak üzere iki açıdan ele alınmaktadır. Şirin (2012) bu unsurları şu şekilde sıralamaktadır:

Dış yapı (biçim) özellikleri;

- Boyut,
- Kâğıdın özelliği,
- Kapak ve cilt,
- Sayfa düzeni ve tasarım,
- Harflerin büyüklüğü,
- Resimleme unsurları yönünden ele alınmaktadır.

İç yapı (muhteva) özellikleri ise;

- Tema (İzlek),
- Konu,
- Plan,
- İleti,
- Tipler ve kahramanlar,
- Dil ve anlatım unsurları yönünden ele alınmaktadır.

Bir çocuk edebiyatı yapıtı, istisnai olarak "cinsellik ve şiddet gibi bazı yasaklı konular" (Tüfekçi Can, 2014, s. 245) dışında hemen her konuya yer verebilmektedir. Nitekim eserlerde abartılmış merak, rastlantısallık, duygusallık, toz pembe bir dünyanın tasviri gibi eseri zayıflatan, çocuğu küçümseyen ögelerin barındırılmasının aksine; çocuğun var olan dünyada karşılaşabileceği, çocuk gerçekliğine uygun her çeşit konunun barındırılması mühimdir. Bundan daha mühim olan ise, "üslubun, yazarın ne söylediği değil de nasıl söylediğini ifade ettiğidir," (Lukens, Smith, & Miller Coffel, 2018). Bu noktada çocuk edebiyatı yapıtlarının muhteva özellikleri arasında yer alan dil ve anlatım ögesinin üzerinde durulması elzemdir.

Dil, kitabın içeriğini belirleyen en önemli unsurdur (Arıcı, 2018, s. 48). Bir yazarın, eserinin dilini dilediği ölçüde esneterek içeriğe yön vermesi mümkündür. Ancak bir çocuk edebiyatı yazarının kendisini çocuğun gelişim özellikleri, dil evreni ekseninde sınırlandırması gerekmektedir. "Yazar, çocuğu ciddiye almalı, önemsemeli; dil, anlatım, kurgulanan dünya, çocuğun beklentileriyle örtüşmeli, seçtiği konular, çocuğun dünyasına hitap edebilmelidir. Ayrıca aşırı öğreticilikten ve yanlı olmaktan

kaçınmalıdır" (Temizyürek, 2014). Bütün bunlar dil ve anlatım özellikleri ile sağlanabilmektedir.

Sever (2019, s. 198), çocuk edebiyatı ürünlerinin dayanması gereken temel ilkeleri derlerken dil ve anlatım çerçevesinde de şunları sıralamaktadır:

- Kitaplarda, çocuğun kendine özgü içtenliği ile anlatım dilinin doğallığı buluşturulmalıdır.
- Kitaplarda çocuğun kavramsal gelişimlerine katkı sağlayacak bir anlatım yeğlenmeli, çocuklara Türkçemizin anlatım olanakları ve kuralları sezdirilmelidir.
- Kitaplar, dilsel ve görsel özellikleriyle çocuğun hem sanat hem de düşünme eğitimi sürecini desteklemelidir.
- Çocuğun kendini özgürce gerçekleştirebilmesine (düşünmesine, düşlemesine, gülmesine, eğlenmesine, imge üretmesine vb.) olanak sağlayacak yaşam durumları, dilin anlatım ustalığı ile kurgulanarak çocuklara sunulmalıdır.
- Çocuk edebiyatının temel sorumluluğu, çocuklara, dilin ve resmin olanaklarıyla kurgulanmış yeni yaşantılar sunmak olmalı, sunulan yaşantılardan çıkarsamalar yapma sorumluluğu ise çocuğa bırakılmalıdır.

Çocuk yazını eserlerinin esas gayesinin öğüt vermek olmadığı, aktarılmak istenen iletinin sezdirme yoluyla çocuğa eriştirilmesi gerektiği görüşlerine sık rastlanmaktadır (Şirin, 2000; Sever, 2019; Çer, 2019). Nitekim çocuk yazını eserlerini çocukla arasında köprü kılan yazarların, bu yolla çocuklara duyuş ve düşünüş kabiliyeti kazandırabilmek için parmak sallar misali bir üsluptan uzak durmaları gerekmektedir. Onlara edindirmek, aktarmak istediklerini eserdeki olay, karakter gibi unsurlar üzerinden sezdirmeli; doğrudan didaktik bir üslupla çocuğun çıkarım yapmasını engellememelidir.

2.2.2. Çocuk Edebiyatının Tarihî Gelişimi Bağlamında Didaktik Unsur

Çocuk edebiyatında didaktik üslubun reddediliyor olmasına karşın, bu görüşün henüz son yıllarda zuhur ediyor olması nedeniyle geçmişten günümüze gelen çocuk edebiyatı eserlerinde didaktik bir üslubun yer aldığı dikkati çekmektedir. Bu durum, dünya çapında yazılan çocuk edebiyatı eserlerinde yer yer doğrudan öğüt aktarımı, yer yer de idealize tipler aracılığıyla çocuklara yansıtılmaktadır. Bugün karşı çıkılan bu üslup ise çocuk edebiyatının meydana gelmeye başladığı yıllarda "çocuğa görelik" ilkesinin benimsenmemiş olmasına dayanmaktadır.

Henüz ismen var olmasa dahi kendini göstermeye başlayan "çocuğa görelik" ilkesi, XVIII. yüzyılda İngiliz yazar John Newberry tarafından kaleme alınan *"Ana Kaz"* isimli eserde öne çıkmaktadır. Dünyada ilk kez çocukların yaş düzeyinin, ilgi ve gereksinimlerinin dikkate alınarak yazıldığı *"Ana Kaz"*, doğrudan çocuklar için yazılmış ilk kitap olma özelliğini taşımaktadır. Ne var ki bundan sonrasında da idealize edilmiş çocuk tipleri, dil ve anlatımdaki didaktik unsur varlığını korumaya devam edecektir. Bunun Türk çocuk edebiyatında da karşılık bulduğunu Ahmet Mithat Efendi'nin 1899 yılında kaleme aldığı "Ana Babanın Evlat Üzerindeki Hukuk ve Vezaifi" (2018, s. 47) adlı kitabındaki şu sözlerde görmek mümkündür: "'Kıraat nedir?' Çocuğa anasının babasının veyahut bir muallimin söyleyeceği şeyleri bir kitabın söylemesi, değil mi?"

Batı'dan yapılan çevirilerle meydana gelip devamında öğretici bir dil ve anlatımdan beslenen Türk çocuk edebiyatının, çocuğun üzerindeki bir otoritenin onun için söyleyeceklerini temsil ettiğini ifade etmek tabiidir. Öte yandan Türk çocuk edebiyatının tarihî seyrinde de tıpkı dünyada olduğu gibi doğrudan çocuklar için yazılmayıp kendilerine temas eden yapıtlar dikkati çekmektedir. Nâbî'nin Tanzimat'tan önce yazdığı ve "oğlunun şahsında bütün gençlere nasihat ettiği" (Coşkun, 2011, s. 163) *'Hayriyye'* adlı mesnevisi ile "1791 yılında Sünbülzâde Vehbî'nin kaleme aldığı *'Lutfiyye'* isimli nasihatnâmesi" (Bilgin, 2003), mezkûr yazarların kendi çocuklarına verdiği öğütleri ihtiva etmektedir. Dönemin bunun gibi pek çok eserinde yazarların, çocukluk anılarını anlattığı ve hareket noktasının bu anılar olduğu öğütlerle kendi çocuklarına ve çocuk yetiştirenlere seslendiği görülmektedir. "Tevfik Fikret'in Haluk'u, Şermin'i; Necip Fazıl'ın Mehmet'i; M. Akif'in Asım'ı ve daha nicesi farklı kaynaklardan ve gerçeklerden yola çıksa da hep aynı menzilde birleşiyor: çocuğu başıboş bırakmamak, hayata hazırlamak, disiplin altına almak" (Ağın Haykır, 2020). Mezkûr yazarların çocuk edebiyatı ekseninde olmayacak biçimde yazdığı eserlerin yanı sıra, zamanla çocuk edebiyatının yerleşmesiyle beraber doğrudan çocuklara yönelik yazılan eserlerin de aynı menzilde birleştiği fark edilmektedir. Zira "çocuk kitapları yetişkinler tarafından kontrol edilir ve yetişkinler, çocukların okuduklarını üretebilir" (Knowles & Malmkjær, 1996). Söz konusu "çocuk dergileri" olduğunda da durum farklı değildir.

XIX. yüzyılda Tanzimat Dönemi'nin etkisiyle beraber Türk dünyasında zuhur eden yenileşme hareketleri, basın ve yayın sahasında çocuk dergi ve gazeteciliğini de

meydana getirmiştir. Bu noktada ilk çocuk dergisi olarak *"Mümeyyiz"* karşımıza çıkmaktadır. Doğrudan didaktik bir üslubun benimsenmiş olduğu, derginin ilk sayısında çıkarılış amacının ifade edildiği sözlerle desteklenmektedir. Bu sözlerle; "çocuklara yönelik maksadın, büyüklerin güzel ahlâk ve terbiyeye, olgun insanın eğitim ve öğretimine dair yazmış olduğu yazıların çocukların anlayacağı ibarelerle paylaşılması olduğu görülmektedir" (Bayram, 2005). Çocuklar için üretilen ilk derginin "mümeyyiz"[4] ismini taşıyor olmasının da mana bakımından dikkate değer olduğunu belirtmek kabildir.

Çocuk dergiciliğinin süregeldiği 1906 yılında *Âlem-i Sıbyân* dergisi, söz konusu neşirlerin ilk örneklerini teşkil etmesi bakımından dikkati çekmektedir. Çocuğu temele alan mezkûr dergi de içerdiği öğütleriyle neşriyatı bir eğitim ve terbiye aracı olarak görmekten ırak değildir. Nitekim *Âlem-i Sıbyân*'da "öğrencileri bilgilendirici yazılar yanında öğüt niteliğinde yazılar da yer almakta; çocukların dil, din, kültür, bilim gibi alanlarda donanımlı olmaları ve ahlak yönünden gelişmeleri amaçlanmaktadır" (Mangır, 2021).

XX. yüzyıla, 1908 yılında başlayan II. Meşrutiyet Dönemi'ne gelindiğinde hayli velut olunan şiir türü öne çıkmaktadır. Ne var ki çocuklar için üretilen bu eserlerde de şairler, kendi tarihsel gerçeklerini anlatmaktadır. Çocuk edebiyatının gelişiminde öne çıkan şairlerden Alaaddin Gövsa *(Çocuk Şiirleri)*, Ali Ulvi Elöve *(Çocuklara Neşideler)*, İbrahim Aşkî Tanık *(Çocukların Şiir Defteri)*, Ali Ekrem Bolayır *(Şiir Demeti)*, Tevfik Fikret *(Şermin)* gibi isimlerin, şiir türünü çocuklara öğüt vermek maksadıyla kullandığı görülmektedir. Çalışkanlığın, anaya, babaya, öğretmene itaatin, tabiata sevginin, ahlaki değerlerin ve millî duyguların öğütlendiği bu şiirler bulunduğu dönemin hâkim bakış açısını temsil etmektedir. Söz gelimi II. Meşrutiyet Dönemi, asırlar boyu varlık sürdüren Osmanlı Devleti'nin çöküşünün derin izlerini taşımakta; dağılma döneminden itibaren süregelen isyanlarla, insan ve toprak zayiatıyla mücadele sürdürülmektedir. "Dönemin şair ve yazarları ülkenin içine düştüğü bu ihanet, sefalet, felaket ve yıkılış kaosundan ancak toplumun en küçük bireylerine" (Oktay, 2001) millî duyguların telkin edilmesiyle kurtulunacağını düşünmektedir.

[4] Mümeyyiz: sıf. ve i. fıkıh. (Çocuk için) İyi ile kötüyü, kâr ile zararı birbirinden ayıracak çağa gelmiş olan [7 yaş ile bülûğ çağı arasıdır] (Kubbealtı Lugatı, 2005).

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde aynı anlayışın devam ettiği görülmektedir. Bu dönemde millî duygulara ve tarih şuuruna haiz çocukların yetiştirilmesi, Cumhuriyet'in bekası adına mühim bir yer teşkil etmektedir. Buna göre ideal çocuk tipi ise tıpkı evvelinde olduğu gibi çalışkanlık, dürüstlük, vatanperverlik gibi iyi ahlak vasıflarını ihtiva etmelidir. Bu eksende kaleme alınan *87 Oğuz* (Nimet-Rakım Çalapala), *Türk İkizleri* (Cahit Uçuk), *Küçük Durmuş* (Muallim Cemal) gibi eserlerde ideal çocuk tipleri temsil edilmektedir. Bunun yanı sıra ilgili dönemde Eflatun Cem Güney, Pertev Naili Boratav, Naki Tezel gibi isimlerin masal derlemeleri dikkati çekmektedir. Gelgelelim masallar da "tip"leri temsil etmesiyle öne çıkan bir türdür. Nitekim "insanlar, masallarla gelecek kuşakları uyarmaya, eğitmeye, yaşamın zorluklarına karşı onları dirençli kılmaya çalışmıştır" (Arıcı, 2021, s. 10). Buna istinaden denebilir ki bu dönemde de "çocuk edebiyatı, güdümlü bir saha olmaktan kurtulamamıştır" (Ahi, 2020).

Cumhuriyet Dönemi'ni takip eden 1940'lı yıllara gelindiğinde, öncesinde gerçekleşen yeni Türk harflerinin kabulünün de etkisiyle beraber çocuk edebiyatında hareketliliğin yaşandığı görülmektedir. "Artık eserlerde çocuğa daha fazla önem verilmiş, eserlerin temasını ve temelini çocuk oluşturmuştur" (Arıcı, 2018). Çocuk neşriyatında geniş bir çeşitlilik başlamış; bilhassa düzyazı iyiden iyiye kendini göstermeyi başarmıştır. Zamanla hikâye ve roman türleri yaygınlık kazanmış; başta Kemalettin Tuğcu olmak üzere Abbas Cılga, Cahit Zarifoğlu, Gülten Dayıoğlu, Mehmet Seyda, Mevlâna İdris Zengin, Nezihe Meriç, Hakkı Özkan, Muzaffer İzgü gibi yazarlar çocuk edebiyatı sahasında kalıcı bir yer edinmiştir. Eserlerin muhtevası giderek değişmiş, işlenen konular çeşitlilik kazanmış, dil ve anlatımda farklılıklar meydana gelmiştir. En mühimi ise "çocuğa görelik" ilkesi bütünüyle varlığını kabul ettirmiştir.

Günümüz çocuk edebiyatı yazarlarına dair Yalvaç Ural, Mavisel Yener, Sevim Ak, Behiç Ak, Bilgin Adalı, Aytül Akal, Fatih Erdoğan gibi pek çok ismi örnek vermek mümkündür. Söz konusu yazarların, geçmiş kuşağın yazarlarından ayrılan en önemli yanı eserlerine dil ve anlatım unsurunu işleme biçimidir. Nitekim günümüz çocuk edebiyatı eserlerinde didaktik bir üsluptan kaçınıldığı; kitaplarda doğrudan öğreticilikten ziyade estetik hazzın kazandırılmasının yeğlendiği görülmektedir. Geçmişle kıyaslandığında eserlerde ortaya çıkan bu farklılığın ise kuşaklar arası farklılıktan, anlayış değişikliğinden ileri geldiği açıktır.

2.3. Öğüt Vermeye Kuşaklar ve Milletlerarası Bir Bakış

Günümüzde "öğüt" mefhumu her toplumda aynı noktainazar ile karşılanmıyor olsa da öğüt verme kültürünün İlk Çağ'dan bu yana süregelen bir kültür olduğu kabul edilmelidir. Binaenaleyh geçmişten günümüze öğüt verme hususunda ne tür değişimlerin olduğunu ve günümüzde çocukların öğüt almaya dair görüşlerinin nelerden etkilenmiş olabileceğini kavrayabilmek için İlk Çağ uygarlıklarına uzanmak gerekmektedir. Bu hususta, İlk Çağ uygarlıklarındaki aile yapısını şümullü biçimde irdeleyen Mutluay'ın (2005) görüşleri mezkûr konuya da ışık tutar niteliktedir.

Bir toprak üzerinde toplulukların bir araya gelmesiyle beraber "aile" unsurunun da ortaya çıkmasına binaen uygarlıkların filizlenmeye başlaması, belirli aile yapılarını oluşturmuştur. Ataerkil bir yapıya sahip olan ilk uygarlıklar, babadan oğula öğüt geleneğinin de başlangıcını meydana getirmiştir. Denebilir ki toprak ve aile üzerinde egemenlik sahibi olan baba, oğluna nasihat ederek uygarlığın devamlılığını sağlamanın yolunu bulmuştur. Mutluay'a (2005, s. 44) göre Sümer'de baba, bilhassa toplumun çocuktan beklediği davranışları kazanması için uğraş vermiştir. Bunlar ise daha çok öğütler şeklinde olmuştur. Toprağı sürme-ekme konusunda oğlunu eğitmek isteyen baba, aynı zamanda *"Gözetmenine karşı dik başlı olma. Okula git ve insanoğlunun geçmiş deneyimlerini öğren."* şeklindeki öğütlerle çocuğunun düzenli bir biçimde okuluna devam etmesini sağlamaya çabalamıştır. Mutluay (2005, s. 107), buna benzer bir başka örneği Mısır uygarlığı üzerinden açıklamaktadır. Buna göre Mısırlı çocukların okullarda, Vezir Ptah Hatep'e atfedilmiş olan *"Yaşama Hüneri ve Adab-ı Muaşeret"* isimli kitaptan *"Adalet ve doğrulukla en ileriye gidebilirsin."*, *"Sözlerinde daima temkinli ol."* gibi cümleleri yazarak hem yazma becerilerini geliştirdiklerine hem de bazı yaşam ilkelerini edindiklerine ulaşılmaktadır. Bundan hareketle görülmektedir ki İlk Çağ'da öğüt verme hususunda yalnız ebeveyn değil, öğretmen de rol üstlenmektedir. Öte yandan yaşam ilkelerinin öğretimine kaynaklık eden mezkûr kitabın Antik Mısır döneminin *"sebayt metinleri"*nden biri olması, konunun üzerinde durulmasını gerektirmektedir.

Antik Mısır'da bilgelik edebiyatının bir türü olan "sebayt"; "özdeyişler", "talimatlar" veya "öğretiler" olarak tercüme edilmekte ve belirli bir muhataba yönelik ahlaki talimatlar içermektedir (Czabanowski, 2017). Bu metinlerden kimi, tıpkı yukarıda ifade edildiği gibi adabımuaşereti ihtiva etmesiyle bilinirken kimi de Mısırlı

idarecilerin, oğullarına devlet yönetimi hususunda verdiği öğütleri barındırmaktadır. Bu noktada Meral'in (2018), Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Hz. Lokman'ın oğluna verdiği öğütler ile sebayt metinlerini ilişkilendirmesi dikkat çekicidir. Meral'e göre "Kur'an'da yer alan Hz. Lokman'a ait öğütlerin benzerlerini Antik Mısır'ın bu edebî türünde" bulabilmemiz mümkündür.

Hükümdarların devlet idaresine dair oğullarına verdiği öğütler, konuyu bir başka boyuta, dinî inanca taşımaktadır. Nitekim bütün dinlerde ve kutsal kitaplarda iyi ahlak, terbiye ve adalet öncelenmekte, kullara nasihat edilmektedir. Bunu İmâm Gazzâlî *"Öğüt Mektubu"*nda şöyle aktarmaktadır:

"Allahu Teâlâ Meryem oğlu İsâ aleyhisselâm'a şöyle vahyetti: *'Önce kendi nefsine va'z et; o, öğüdü kabul edip doğru yola girerse, o zaman insanlara va'z et. Aksi hâlde benden utan.'* Peygamberimiz (s.a.s) de şöyle buyurdu: *'Size biri konuşan, biri de susan iki vâiz bıraktım. Konuşan vâiz Kur'an-ı Kerim; susan vâiz ise ölümdür.'* Nasihat dinlemek isteyen herkes için bu ikisinde yeteri kadar ibret mevcuttur. Bu ikisinden ibret almayan kimse başkasına nasıl va'z eder?" (Arslan A. T., 1988).

Hükümdarların dinin öğütlerini kendilerine şiar edinerek devlet yönetimi sağlamasının bir örneğine, Güney Hindistanlı bir yazarın hükümdarlara verdiği öğütlerden ulaşılabilmektedir:

"Zenginlik elde etmek için:
İnsanları refaha kavuştur.
İnsanları refaha kavuşturmak için:
adalet araçtır.
Ey Kirti Narayana!
adalet diyorlar
kralların hazinesidir."

Phillip B. Wagoner'in tercüme ettiği bu öğütlerin 12-13. yüzyıllarda İslami bir kaynaktan türetildiği düşünülmektedir (Darling, 2002). Bu ise hükümdarların devlet yönetimini sağlama hususunda birbirlerinden ve farklı dinlerin öğretilerinden etkilenebildiğini göstermektedir. Darling (2002), yukarıdaki öğütlerde geçen "adalet" mefhumunun Orta Doğu metinlerinde "Adalet Halkası" olarak adlandırıldığını ve ekseriyetle şu şekilde aktarıldığını belirtmektedir:

"Erkekler olmadan hükûmet olmaz,
parasız erkek olmaz
Yetiştirme (veya refah) olmadan para olmaz,

Ve adalet ve iyi yönetim olmadan hiçbir ekim (veya refah)" (Qutayba, 1925-30, 9; Lewis, 1973, 185; Horowitz, 1930, 193'ten aktaran Darling, 2002).

Adalet Halkası'nın unsurlarının milattan önce üçüncü bin yıl gibi erken bir tarihte, Sümer kraliyet yazıtlarında ortaya çıktığını söyleyen Darling (2002), bir anlamda babadan oğula öğüt geleneğinin nasıl ilerleyen yıllara uzandığının da kaynağını sunmaktadır. Öte yandan Sümer'de görülen, babanın oğluna toprağı ekip biçme hususunda öğütler vermesi, Yahudilik inancının kutsal metni olan Tanah'ı akla getirmesi yönünden dikkate değerdir. Nitekim bu metinde "insanlara topraklarını altı yedi yıl ekip ürünlerini toplamaları öğütlenmiştir" (Sümer, 2016). Tüm bunlardan hareketle öğüt geleneğinin İlk Çağ uygarlıklarından bilitibar toprak, baba ve din üçgeninde şekillendiğini söylemek tabiidir.

Uygarlaşmanın ilerleyen süreçlerinde, İlk Çağ uygarlıklarındaki öğütlerin maksadının gelecek uygarlıklarda da aynı anlayışla sürdürüldüğü; amacın, aile bütünlüğünün, uygarlığın devamlılığının ve kalıcılığının sağlanması olduğu görülecektir. Türk kültüründe bunu "dikili taş üzerine yazılmış kitabeler olan" (Kupayeva, Niyazbekova, & Gumilyev, 2013) Orhun Yazıtları temsil ederken Antik Yunan ve Roma topraklarında filozof ve hükümdarların devlet yönetimi hususundaki mülahazaları dikkati çekmektedir. Bunun örneklerinden birini ise "milattan önce 428/427-348/347 yılları arasında yaşamış olan Yunan filozof Platon" (Mark, 2009) temsil etmekte; *"Devlet"* isimli eserde "ideal devlet anlayışını" (Silagadze, 2019) irdelemektedir. Platon'un, "ahlak ve erdemler üzerine insanlara öğütler veren Sokrates"in (Baran, 2016) öğrencisi olması ve Sokrates'in düşüncelerinden etkilenmiş olması ise bu noktada önem arz etmektedir.

Platon'dan başka benzer açıdan, 121'de Roma'da doğan ve hem filozof hem imparator olan Marcus Aurelius dikkati çekmektedir. Milattan önce 300'de Atina'da Zeno tarafından kurulan ve Pigliucci (2015) tarafından "bir tür erdem etiği" olarak ifade edilen Stoacılık felsefesinin önemli temsilcisi Aurelius, *"Ta eis Eauton"* adıyla Yunanca olarak yazdığı düşüncelerinde "kendi kendisine öğütler vermekte, uyarılarda bulunmaktadır" (Karadeniz, 2014, s. 16). Böylelikle Aurelius'u takip eden hükümdarlar, erdemli bir devlet yönetimi sağlama hususunda onun düşüncelerini ilke olarak kabul edebilmektedir.

İlk çağlardan itibaren süregelip iyiden iyiye yazılı kaynaklarda da beliren öğüt verme anlayışı, Türk kültüründe XI. yüzyılda *"Kutadgu Bilig"* ile aynı biçimde kendini göstermiştir. İdeal bir hayat felsefesini öğütleyen mezkûr eseri XII. yüzyılda *"Atebetü'l-hakāyık"* takip etmiştir. Benzer şekilde Fars kültüründe, XV. yüzyılda yaşamış âlim ve şair Molla Câmî dikkati çekmektedir ki kendisi "'*Selâmân ü Ebsâl*'de Akkoyunlu Devleti'nin sultanı Ya'kûb'a tasavvuf yoluna girmesi hususunda öğütler vermektedir" (Lingwood, 2011). XVI-XVII. yüzyıllar arasında Batı medeniyetinde yaşam sürmüş ve tıpkı Aurelius gibi hem filozof hem devlet insanı olan Francis Bacon ise hükümdarlara öğüt verme geleneğinin bir başka temsilcisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bacon'ın *"De Sapientia Veterum (Eskilerin Bilgeliği Üzerine)"* isimli eserindeki politik mitleri inceleyen Çakan (2017), Bacon'ın mitler aracılığıyla krallara öğütler verdiğine ulaşmaktadır. Ona göre politik göndermeler yaparken bilindik örnekler kullanan Bacon, böylelikle okuruna, kendilerine ders çıkardıkları hikâyeler üzerinden politik önerme ve öğütler vermektedir.

İskender Pala her kültürde, dürüst ve ahlaklı fertlerin oluşturduğu duyarlı bir toplum meydana getirebilmek için öğüt verici türde eserlere rastlandığını (2006) dile getirirken Sağlık (2019), Türk kültüründeki kıssa geleneğinden söz etmektedir. Bununla beraber Şimşek (2014), Doğu'nun öğütçü tavrının dayandığı "kıssadan hisse" geleneğinin ilk kaynağını mitolojik dönemlere ve kutsal metinlere kadar götürmektedir. Ona göre VI. yüzyılda yaşamış Aisopos da XVI. yüzyılda yaşamış La Fontaine de Doğu'nun kıssa geleneğinden beslenmiştir. Öğüt verme geleneğinin, kaynağını Lokman suresinden aldığını savunan Şimşek'in yanı sıra Meral de (2018) Hz. Lokman'ın öğütlerine ülkemizde din eğitimi, Batı'da ise edebî tür olarak, fabl-masal geleneği açısından yaklaşıldığını belirtmektedir. Her hâlükârda geçmişten beri süregelen öğütlerin, devlet idaresini ve aile yapısını etkilediği bir gerçektir.

İlk çağ uygarlıklarındaki toprak yönetimi anlayışı, babayı ailenin muktediri hâline getirmiş, bu ise patriarkal anlayışın doğmasına kaynaklık etmiştir. Bundan hareketle Osmanlı Devleti'ndeki saltanat anlayışının buradan beslendiğini söylemek mümkündür. Öte yandan saltanat anlayışının devletin bekası gayesiyle vuku bulması gibi güçlü bir aile bağlılığının da aynı amaca hizmet ettiğini söylemek kabildir. Buna dayanarak yavuz bir aile kültürüne haiz Osmanlı toplumunda öğüt geleneğinin sürdürülmesi kaçınılmazdır denebilir. Nitekim Topbaş'ın (2016), Fransız müellifi Dr.

A. Brayer'in Osmanlı'da aile terbiyesine yönelik aktardığı görüşleri, Osmanlı ve Batı toplumundaki aile yapısı arasındaki farklılığı ortaya sermektedir:

"Osmanlı'da çocuklar, yetişip kemâl yaşına geldikleri zaman ana ve babalarının yanlarında bulunmakla iftihar ederler. ... Oysa diğer memleketlerde çok defa çocuklar olgunluk çağına girer girmez, ana ve babalarından ayrılırlar. ... Bunlar, ana-babalarına karşı onların kendilerine çok ihtiyaçları olduğu bir devrede âdetâ yabancılaşırlar."

Brayer'in bu görüşleri, Türk aile yapısında büyüklere hürmetin mühim bir yere sahip olduğunu; Batı'da ise bunun tam aksinin, zayıf bir aile yapısının mevcut bulunduğunu Batılı bir göz olarak delillendirmektedir. Nitekim Alman yazar ve rahip Christian Gotthilf Salzmann (2006, s. 14), henüz XVII. yüzyılda kaleme almış olduğu yazısında, çocukların ne denli büyük bir hazine olduğunu kabul eden aile sayısının pek az olduğunu savunmaktadır. Oysa Salzmann'a (2006, s. 13) göre insanların en büyük idealleri, çocuklarını iyi yetiştirerek ihtiyarlık dönemlerinde kendilerine yardımcı olmalarını sağlamaktır. Ne var ki Batı'da zaten zayıf olan aile bağları, sırayla Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi'nin yaşanmasıyla beraber daha da zayıflayacaktır. Zira artık Hıristiyanlığın, "doğduğu andan itibaren suçlu ve günahkâr kabul ederek vaftizle arındırdığı çocuk" (İlbak, 2021) bir yetişkin rolü üstlenmeye başlayacak; fiziksel olarak iş yaşamına sokulacak ve ev hayatından uzaklaşacaktır.

Fransız İhtilali'yle birlikte şekillenen modern aile, yani çekirdek aile yapısı altında çocukluğun dönüşüm geçirmesini irdeleyen Karaca (2013, s. 21), ailelerin ekonomik açıdan kendilerine bağımlılıkları oranında çocuklarına müdahale etme hakkı bulduğunu belirtmektedir. Karaca'nın (2013, s. 21), "çocukluk"un Fransız İhtilali'yle beraber ekonomik açıdan bağımlı, özel hayatına müdahale edilen bir sınıf olarak ortaya çıktığını savunmasının yanında, zamanla bu bağımlı sınıfın, tıpkı Brayer'in belirttiği gibi olgunluk çağına girer girmez ebeveyninden ayrılacağını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Nitekim benzer şekilde Şimşek de (2021) geleneksel çocukluğun modern çocukluğa evrilmesinin çocukluk anlayışlarını değiştirdiğini; yeni çocukluğun anne babadan daha önce çocuğun her şeyi bildiğini öngördüğünü savunmaktadır. Bütün bunlar ebeveynin çocuğa müdahale etme hakkını tahdit etmektedir. Dolayısıyla bu noktainazarlar, farklı toplumlardaki aile yapısını ve buna mukabil öğüt geleneğine olan bakışı kavrayabilmek açısından mühimdir. Böylelikle toplumların, aile yapılarıyla beraber birbirlerinin kültürünü nasıl etkilediği ortaya çıkacaktır.

Fransız İhtilali'yle beraber ortaya çıkan "hak" ve "özgürlük" kavramı, Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte burada da iyiden iyiye kendini göstermiştir. Bunun ise aile yapısını etkilemiş olabileceği sugötürmez gerçektir. Karaca (2013, s. 39), buna istinaden kadınların erkeklerle eşit hak arayışına girdiğini, bunun da ailede bir değişimi başlattığını ifade etmektedir. Yine aynı çalışmaya göre, söz konusu dönemde Batılılaşma faaliyetlerinin bir uzantısı olarak Ziya Gökalp'ın, yeni Türk ailesinin nasıl olması gerektiğine dair önerileri öne çıkmaktadır. Gökalp'ın Batılı usulde ancak geleneksel unsurları da korumaya yönelik önerdiği "izdivacî" aile anlayışı kendisi tarafından, eski geleneklere son verildiği hürriyet ve eşitlik merkezli bir yapı olarak nitelendirilmektedir. Tanzimat Dönemi'nde çocukların baba mesleğini sürdürmenin aksine kendi ilgi ve kabiliyetleri doğrultusunda yurt dışında eğitim almaya başladığı da göz önünde bulundurulduğunda mevcut Türk aile yapısının ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin iyiden iyiye değişim gösterdiği, gelenekten uzaklaştığı aşikârdır.

Karaca'ya (2013, s. 61) göre Osmanlı Devleti'nin millîleşme sürecinde, küçülen ailede çocuğa olan ilgi artmış ve kurulacak millî devletin yapı taşı olarak aile önemsenmiştir. Gelgelelim aynı dönemde Batılılaşma süreci de hayli etkinlik kazanmış ve bu edebiyata, edebiyattaki aile yapısına tesir etmiştir. Öyle ki Batı örnek alınarak verilen eserlerde geleneksel geniş aile modeli, yerini modern çekirdek aileye bırakmış; ailenin devamlılığını aile büyükleri yerine çocuk sağlar olmuş; çocuk eğitiminde Fransız mürebbiyeler rol üstlenmeye başlamıştır. Nitekim bu hususta, Gökalp'ın tıpkı izdivacî aile yapısını önermesi gibi "geleneksel hayatta devam eden dinle ilgili uygulamalar yerine, dinî terbiyede modern eğitim sisteminin gerekliliklerine göre hareket edilmesi taraftarı" (2013, s. 79) olması hayli dikkat çekicidir ve sosyal psikolog Mümtaz Turhan'ın (2018, s. 19) şu sözlerini akla getirmektedir:

"Kültür değişmelerinin ilk merhalesini teşkil eden iktibaslar, bir cemiyette müceddit denilen şahıslarla bunların etrafında toplanan küçük bir grubun hariçten, başka bir kültürden ithal ettikleri unsurları kendi vatandaşlarına kabul ettirmeleri, cemiyet içinde yaymalarıyla başlar."

Batı'da meydana gelen ihtilaller yalnız "hak", "özgürlük" gibi kavramların doğmasına değil, büyük teknolojik atılımların da meydana gelmesine kaynaklık etmiştir. Bilhassa Sanayi Devrimi'nden sonra teknolojik faaliyetler ivme kazanmış ve bu açıdan Batı karşısında yetersiz olan devletler, Batı'nın etkisi altına girmiştir. Buna

karşılık "kültür değişmeleri" de hız kazanmış, teknolojinin gelişmesi ve bilgi kaynaklarının çeşitlenmesiyle beraber aile yapılarında gözlenen değişiklik artarak devam etmiştir. Zira sanayileşme ile "çocuk eğitiminde başka kurumların devreye girmesi, ailenin eğitim ve sosyalizasyon konusundaki işlevlerini göreli olarak zayıflatmıştır" (Aslan, 2002).

Her ne kadar Erken Cumhuriyet Dönemi'nde çocuk edebiyatında hızlı bir atılım başlayıp çocuğa bazı değerleri telkin eden eserler verilmiş olsa da aynı oranda aile ve toplum yapısının değişmekte olduğu göz ardı edilmemelidir. Çocuk açısından düşünüldüğünde bu durumu etkileyen en önemli unsurlardan biri, hiç kuşkusuz hızla yaygınlık kazanan kitle iletişim araçları olmuştur. Zira günden güne televizyon "bir çocuk bakıcısının yerini almakta ve aileler bu büyülü ekrana çocuklarını emanet etmekte pek sakınca görmemektedirler" (Yağlı, 2013). Televizyonun beraberinde gelen çizgi filmlerin gösterimi de değişmekte olan aile yapısını daha da çok etkilemiştir. Nitekim "geçmişteki geleneksel ailelerde nine ve dedelerin yerine getirdiği dadılık görevini günümüzdeki çekirdek ailede çizgi filmler yerine getirmektedir. Bundan dolayı televizyon, 'elektronik dadı' ya da 'elektronik hikâyeci'" (Schramm W., 1964'ten aktaran Cebeci & Demir, 2018) olarak nitelendirilmektedir. Bu durum, Sönmezışık (2021) tarafından "yazılı kültürden belki de daha fazla şifahi kültüre bir darbe" olarak değerlendirilmektedir.

İrmak (2021), dinleyenin kendine dersler çıkarabileceği şifahi kültür ürünlerinden biri olan masallar için, "içerisinde anlatıldığı toplumun değer yargılarını sonraki nesle taşımada ve neslin terbiyesinde aracı olan sözlü kültür ürünleridir" tanımını getirmekte; masalları anlatan kültür aktarıcısının, geçmişten bu yana gizli bir görevi eda edercesine toplumun değerlerini kişilere aktarma ve insanı eğitme vazifesi edindiğini belirtmektedir. Bu açılardan bakıldığında çocuklar adına geçmişten beri âdeta masal anlatıcısı rolü üstlenen nine ve dedelerin, günümüzde bu vazifeyi eskiden olduğu gibi sürdüremediği esefle görülecektir. Bu ise Sanayi Devrimi'nin, bireyleri kırsaldan kente göçe mecbur bırakıp geniş ailelerin dağılmasına sebep olduğu kötü bir mirasıdır. Oysa Sanders (2017, s. 15) tarafından aktarılan, Walter Benjamin'in sözlü kültürlerde öykü anlatımına dair söylediği şu sözler dikkate değerdir: *"Gerçek yaşamın dokusu içine yedirilmiş nasihatler bilgeliğe dönüşür."* Bu noktada, çocukların şifahi kültürden uzak yetişmesinin; bundan da öte öğüt almaya dair reddedici tutum geliştirmelerinin altında yatan etkenlerin sorgulanması bir vazife

bilinmelidir. Öte yandan günümüzde çocuk edebiyatı sahasında kanıksanan bir görüş olarak, çocukların gerçekten de öğüt almaktan hoşlanmadıkları (Lukens, Smith, & Miller Coffel, 2018) konusu yeterince irdelenmeli, bizzat bu edebiyatın öznesi olan okurun görüşleri de dikkate alınmalıdır.

Bugün, tıpkı Cumhuriyet Dönemi'nde kaleme alınan yetişkin romanlarına dair düşünülen gibi çocuk edebiyatına da çocuğun yön verdiği düşünülebilir. Bunun doğruluk payı olduğu kadar esas hususun, tıpkı Mümtaz Turhan'ın söylediği gibi, *"kültür değişmeleri"* olduğu unutulmamalıdır. Zira Erken Cumhuriyet Dönemi sonrasında çocuğun toplum içinde etkin hâle gelmesinin ve bunun edebiyata yansımasının Batılılaşma faaliyetleri sonucunda olması gibi günümüzde de Türk çocuk edebiyatında geçerli kılınan Batılı görüşlerin hâkimiyeti, mezkûr değişmelere kaynaklık etmekte; çocuklar da kendi edebiyatındaki kültürel değişmelerden etkilenmektedir.

Yazının, bilincin yapısını değiştirdiğini savunan Walter J. Ong (2020, s. 98), bu görüşünü "Yazıya alışan unutkan olur, kendi öz kaynaklarından yararlanacağına dış kaynaklara bağımlı kalır ve öz kaynaklarını yitirir," sözleriyle desteklemektedir. Bugün, çocuk okurların "okudukları karakterle kendini benzeştirmek istediği" (Arıcı & Bilgin, 2021) bilinen bir gerçektir. Karakterlerinin öğüt almaya karşı katı bir tutum sergilediği yapıtlar karşısında çocuk okurların da kendilerini bu karakterlerle özdeşleştirmesi ve günbegün öz kaynaklarını yitirmesi kaçınılmaz olacaktır. O nedenle, ilk çağlardan bu yana süregelip milleti oluşturmuş olan kültürel unsurların yok sayılmadığı çocuk edebiyatı eserlerinin verilmesi, birer kültür taşıyıcısı olan çocuklar adına bir sorumluluktur.

2.3.1. Türk Kültüründe Öğüt Geleneği

"Öğüt" mefhumunun Türk kültüründeki yeri, İslamiyet öncesi dönemlere dek uzanan köklü bir geçmişi barındırmaktadır. Söz gelimi bugün kısaca "öğüt verici nitelikte söz"[5] manasını taşıyan atasözü, İslamiyet öncesinde "sav" adıyla anılmakta; "sav" ise *Kül Tigin Kitabesi*'nde "sab" olarak geçmekte olup "önemli söz; nasihat" manasıyla kullanılmaktadır. Bu mana, *"Dokuz Oğuz beyleri, milleti bu sözümü iyice işitin, anlayarak, kendinizi vererek dinleyin."* sözleriyle günümüz Türkçesine aktarılan (Tokyürek, 2019) *"tokuz oguz begleri bodunı bu sabımın edgüti eşid katıgtı tıŋla"*

[5] 2022 Mart 16 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişildi.

sözlerinde kendini göstermektedir. Benzer şekilde sözlü kültürün önemli unsurlarından destanlarda, söz gelişi *Oğuz Kağan Destanı*'nda "Oğuz Kağan'ın ülkesini oğulları arasında paylaştırıp onlara nasihatte bulunduğu" (Kurtlu & Koçak, 2015) görülmektedir. Bu gibi örnekleri zamanla Levnî, Mir'atî, Figânî, Şikarî, Bedrî gibi sanatçıların "belli konularda nasihat etmek için söylenen uzun şiirler" (Durdu, 2008) manasındaki *"Nasihat Destanı"* başlığıyla verdiği eserler takip edecektir.

Sözlü kültür ürünü olarak ortaya çıkan destanların, ülke idaresine dair nasihat etme hususunda gelecek eserlere yön verdiği açıktır. Öyle ki doğrudan bu isimle, "nasihatname" adıyla verilen eserler ve bunun yanında siyasetnameler mevcuttur. Türk kültüründe bu türden eserlerin ilk örneklerine Karahanlılarda ve Büyük Selçuklularda rastlamak mümkündür. Söz gelimi ilk Türk-İslam devletlerinden Karahanlı döneminde Yûsuf Hâs Hâcib, *"Kutadgu Bilig"* (Kaçalin, 2015); Büyük Selçuklu döneminde Vezir Nizâmülmülk *"Siyasetnâme"* (Özaydın, 2007) isimli eseriyle öne çıkmaktadır. Mevzubahis Türk edebiyatı olduğunda ise Edib Ahmed bin Mahmud Yüknekî *"Atebetü'l-hakāyık"* (Gülensoy, 1991); Anadolu sahasında da Yunus Emre *"Risâletü'n-Nushiyye"* isimli eserle (Sağlam, 2017) dikkati çekmektedir ki bu isim de "Nasihat Kitabı" (Polat, 2022, s. 98) manasına gelmektedir.

Mezkûr türdeki eserlerin ilk örneklerinin devlet insanlarına devlet yönetimi hususunda nasihat etme gayesiyle kaleme alınmasının kaynağını, İslam dininin kutsal kitabı olan *"Kur'ân-ı Kerîm"* oluşturmaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in "Abese" suresine göre Kelâm-ı Kadim, tek başına bir "öğüt"tür[6]. Bunun aynı şekilde Lôkman suresine dayandırıldığı da görülmektedir (Cesur, 1997; Kartal, 2020; Bakan, 2022). Devlet yönetimine dair öğütlerin yazılı olduğu Kelâm-ı Kadim, Osmanlı Devleti padişahlarına da kılavuzluk etmiştir. Söz gelimi kaynaklar dinî, ilmî ve ahlaki nitelikte olmak üzere "Şeyh Edebali'nin Osman Gazi'ye nasihat ettiğine; II. Murad'ın, oğlu II. Mehmet için *'Nasihat-üs Sultan Murad"*ı; I. Selim'in, oğlu I. Süleyman için *'Siyasetnâme'*yi; veziriazam Lütfi Paşa'nın *'Âsâfnâme"*'yi (Yılmaz, 2018, s. 158) yazdığını göstermektedir.

Bütün bu eserlerden hareketle anlaşılmaktadır ki milletin ve devletin devamlılığının sağlanmasında oğullara büyük vazifeler düşmektedir. Bunu delilleyen kişilerden biri

[6] 11. ayet: "... Çünkü bu (Kur'ân) bir öğüttür."
12. ayet: "Şimdi onu, dileyen iyice düşünüp öğüt alsın." Meal için bkz. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, **Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli**, (İstanbul: Ayfa Basın Yayın Dağıtım), s. 584.

Kâşgarlı Mahmud'dur. Kâşgarlı, meşhur eseri *"Dîvânu Lugâti't-Türk"*te "öğüt" maddesi için şunları yazmıştır:

*"**ögüt** öğüt. Şöyle derler:*

algı.l ögüt mindi.n ogu.l erdem ti.le

bo.yda ūlug bilge bolup bilgi.ŋ ūle

Diyor ki: Ey oğlum, benden öğüt al ve terbiyeye talip ol ki kavmin büyüğü olasın ve onlara hikmet ve terbiye dağıtasın" (2020, s. 24).

Devletin bekası gayesiyle babadan oğula verilen öğütlerle birlikte öğüt geleneği topluma yerleşmekte ve böylelikle edebî türler meydana gelmektedir. Bu edebî türlerden bir başkasını atasözlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan, "öğüt içerikli eserler olan pendnameler" (İmamoğlu, 2018) teşkil etmektedir. Temiz'in (2020), *pendnameler*'in Kurân-ı Kerîm'de yer alan nasihat örneklerine isnat edilmesi nedeniyle bu denli öneme sahip olduğu görüşü, halk bilimci Sedat Veyis Örnek'in geleneksel kültürde erginlere verilen öğütleri tasnifleme şekliyle de örtüşmektedir:

- Dinsel nitelikte olanlar
- Büyükleri ve akranlarıyla ilgili olanlar
- Töreyle, aktöreyle ve kötü alışkanlıklarla ilgili olanlar (Örnek, 2015, s. 246).

Birer öğüt niteliği taşıyan atasözlerini yetişkinler, kendi tecrübelerine dayandırarak ve *"ağaç yaşken eğilir"* şiarıyla tecrübesiz kimselere, çocuklara aktarmaktadır. Böylelikle atasözleri de nasihat geleneğinin önemli bir bileşeni hâline gelmektedir. Söz konusu atasözlerine şu birkaç örneği vermek mümkündür:

Büyük lokma ye, büyük söz söyleme.
Güvenme varlığa, düşersin darlığa.
Sakla samanı, gelir zamanı.
Ek tohumun hasını, çekme yiyecek yasını.
Bugünün işini yarına bırakma.
Aklına geleni işleme, her ağacı taşlama.

Şu birkaç atasözü ise Bulut (2013) tarafından "eski kuşakların denemelerinden kalma yol gösterici, akıl verici yargı ve öğüt" olarak nitelendirilmiştir:

"Ak akçe kara gün içindir.
Gülme komşuna gelir başına.
Damlaya damlaya göl olur."

Atasözlerinde olduğu gibi ekseriyetle tecrübe sahibi yetişkinlerin küçüklere nasihat etmesinin yanında Türk kültürünün âşık fasıllarında bu, farklı biçimde karşımıza çıkmaktadır. Âşık fasıllarının, âşıkların hünerlerini gösterdiği "tekellüm" bölümünde *"öğütleme"* denen bir kısım vardır ki burada iki âşık, birbirine koşmalar vasıtasıyla "nasihatle yol göstermekte ve tecrübelerini birbirlerine anlatmaktadır" (Sadıç, 2014). İslamiyet öncesinden itibaren Türk kültüründe belirgin bir yer edinen öğüt geleneğinin sözlü kültüre ve edebiyata yön vermesi, dile "nasihatçi" mefhumunun yerleşmesinin de önünü açmıştır. "Öğüt veren kimse, öğütçü"[7] manasına gelen "nasihatçi" ise toplumsal ilişkilerin ve Türk aile yapısının belirleyici unsurlarından biri olmuştur. Nitekim Göksel ve Arıcı'ya (2021) göre de yaşanılan problemlerde 'büyüklere danışma' Türk kültüründe sıkça başvurulan bir yöntemdir. Öte yandan henüz hayata dair yeterince tecrübe edinememiş çocukların doğru yol alabilmesi, iyi ahlaklı ve terbiyeli yetişmesi için bu bir gerekliliktir. Bu doğrultuda hem çocuk yetiştirenlere hem de bizzat çocuklar adına yazılmış pek çok eser mevcuttur. Buna dair akla gelen ilk eserlerden biri ise *"Hayriyye"*'dir.

Nâbî'nin, 1701 yılında oğlu Ebülhayr Mehmet Çelebi'ye hitaben (Bilkan, 1998) yazdığı *"Hayriyye"* isimli eser, İmâm Gazzâlî'nin "çocukların anne babaya verilmiş ilahi bir emanet" (Arıcı, 2021) olduğu anlayışının en önemli temsillerinden biridir. Nâbî bu mefkûre ile oğluna ilim ve irfan sahibi olmayı, dinin emir ve yasaklarına uymayı, terbiyeyi ve iyi ahlakı öğütlemektedir. Bu öğütlerin bir başka örneğini Sâdi-i Şirâzî'nin *"Bostan ve Gülistan"*ı takip etmiştir. Bundan başka "Batı'da Aristo'yu, İslâm dünyasında Fârâbî, İbn Miskeveyh, Gazzâlî, Nasîrüddîn-i Tûsî, Celâleddin ed-Devvânî, Hüseyin Vâiz el-Kâşifî gibi müelliflerin ahlâkla ilgili eserlerini çok iyi bilen Kınalızâde'nin" (Kahraman, 1989) 1564 yılında yazdığı *"Ahlâk-ı Alâî"*si de mezkûr konunun öncü eserlerinden biridir. Yine Sünbülzâde Vehbi'nin oğlu için yazmış olduğu *"Lütfiyye-i Vehbi"* önemli eserlerden bir başkasıdır.

İdeal insan tipi anlayışının iyiden iyiye yerleştiği Osmanlı Devleti ve bunun süregeldiği Erken Cumhuriyet dönemlerinde bu anlayışın izlerinin görüldüğü pek çok eser verildiği bilinmektedir. Doğrudan öğüt vermeye yönelik müstakil eserler haricinde çocuklara nasihat eden fabl örnekleri ve bilhassa dergicilik faaliyetleri de öğüt geleneğinin sürdürülmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Nitekim öğüt vermek ideal insan tipini doğurmanın yollarından birini teşkil etmektedir. Kasap (2021),

[7] 2022 Mart 16 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişildi.

1869-1928 yılları arasında yayımlanmış çocuk dergilerini konu edindiği çalışmasında, söz konusu dergilerin çocukların eğitimi ve terbiyesini esas aldığını; dergilere değerler eğitimi yönünden bakıldığında en fazla "ahlaki değerlere" yer verildiği; ikinci değer olarak "örnek kişilik" modelleri üzerinde durulduğunu belirtmektedir. Hülasa çocukları hedef alan bütün bu eserler, genel manada "geleneksel Müslüman Türk toplumunun ahlâkî, sosyal ve bireysel değerlerini öğretici nitelik taşımaktadır" (Kasap, 2021).

Geçmişten beridir görmüş geçirmiş, ilim ve irfan sahibi olduğu bilinen kimselerin dilinden çıkan öğütler, şifahi bir geleneğin doğmasına kaynaklık etmiştir. Doğu'da "kıssa geleneği" adıyla anılan öğüt geleneği günümüze gelindiğinde maatteessüf yok olmaya yüz tutmuştur. Bu durum ise kaynağını gelişen teknolojiden, buna mukabil değişen toplum ve aile yapısından almaktadır. Zira günümüzde "çocuğun anne babadan daha çok iletişim araçlarına hâkim ve yetişkinlerin çocuklardan çok şey öğrendiği bir yapının içindeyiz" (Şimşek T. , 2021). Benzer şekilde Şirin'e göre de "yeni çocukluk, anne-babadan önce çocuğun her şeyi bildiği" (2007, s. 16) manasını taşımaktadır. Bu ise ebeveyn ve çocuk; daha genel bir ifade ile tecrübeli ve tecrübesiz kimseler arasındaki rollerin değişmesine neden olmaktadır. Geniş aile yapısının çekirdek aile yapısına dönüşmesine ve kırsal yaşamın terk edilip kent hayatının yaşanmasına bağlı olarak çocukların nine, dede gibi aile büyüklerinden ırak yetişmesi, mezkûr geleneğin yok olmaya başlamasının etkenlerinden biri olarak sayılabilmektedir. Söz gelimi Kızılaslan'ın (2006) yürütmüş olduğu bir çalışmada, belirli bir konuda karar verilirken kente yakın köylerde aile büyüklerine danışma oranının kente uzak köylere nazaran daha az olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada karar alma hususuna dair ele alınan konu, tarımsal konuları teşkil etse de "büyüklere danışma" kültürünün kent ve köy ile ilişkisini ortaya sermesi bakımından dikkate değerdir.

Son yıllarda ülkemizde kuşaklar arası ilişkiyi geliştirmeye yönelik bazı çalışmalar yürütülmektedir. Bunlardan biri 2012 yılında "Kuşaklar Arası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma" adı verilen bir sempozyum olup bu çalışmada "yaşlı-genç ilişkileri", "kırdan kente göç etmiş yaşlıların toplumsal yaşama uyumu ve kuşaklararası dayanışma" (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012) gibi konular ele alınmıştır. 2019 yılında "I. Yaşlılık Şurası" düzenlenmiş olup değerlerin nesillerden nesillere aktarılması hususunda büyüklerin rolünün öğretmenden, okul ve kitaptan

daha fazla olduğu (Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2019) aktarılmıştır. Nesiller arası iletişime katkı sağlayacak çalışmaların yerel yönetimler tarafından da yürütüldüğü (Göksel, 2019), bu bağlamda İstanbul iline bağlı Esenler Belediyesinin hizmete açmış olduğu "Dede-Torun Yaşam Merkezi"nin aile büyükleri ile olan bağların sürdürülmesi hususunda önemli rol üstlendiği görülmektedir. Söz gelimi bu merkezin, "unutulmaması ve yaşatılması gereken geleneklerin gelecek kuşaklara birincil ağızdan aktarılması"[8] anlayışı, öğüt geleneğinin de sürdürülmesi bakımından hayli önem arz etmektedir.

Öğüt geleneğinin en önemli bileşenlerinden biri hiç kuşkusuz çocuklar ve genç yetişkinlerdir. Bu geleneği sürdürebilmek için muteber kimselere ve onların nasihatlerine ihtiyaç olduğu kadar bunların paylaşılacağı kimselere de ihtiyaç vardır. Psikiyatrist Kemal Sayar[9], çocukların güçlü duygular içindeyken kimseyi dinlemediğini; ne öğüt, ne teselli ne de yapıcı eleştiri kabul ettiğini savunmaktadır. Bununla birlikte ebeveynin yaptığı eleştiride çocuğun kişilik özelliklerine ve karakterine saldırdığını; öğütte ise problemi ve mümkün bir çözümü ifade ettiğini belirtmektedir. Sayar'ın belirttiği üzere çocukların kendilerine söylenecek herhangi bir söze karşı reddedici tutum geliştirebilmelerini Arıcı ve Bilgin'in (2021), teknolojinin hızla ilerlemesi neticesinde insanların yaşam şekillerinin, giyimlerinin, konuşmalarının değişime uğradığı; böylelikle 21. yüzyılda kuşaklar arasında büyük farkların görüldüğü görüşüyle ilintilendirmek mümkündür. Nitekim Yaşaroğlu'na (2021) göre de günümüzün eğitimli anne ve babalarının karşısında; inançlarıyla, düşünce ve eylemleri, giyinişleri, beslenmeleri yahut istekleri yönünden oldukça farklı bir nesil durmaktadır. Gelgelim söz konusu ayrılığa, değişen toplumsal ögelerin "aileler, gençler ve genellikle toplumların farklı kesimleri tarafından kabul veya reddedilmesi" (Lotfi, Kabiri, & Ghasemlou, 2013) yönünden bakılıp "kuşak çatışması" denecekse bunun İlk Çağ uygarlıklarında dahi yaşanmış olduğunu hatırlamak elzemdir. Söz gelişi Mutluay (2005), Sümerli çocukların bazen ebeveyniyle ve öğretmeniyle farklı kutuplarda yer aldığını; Sümer döneminden kalma, kuşak çatışmasını dile getiren bazı belgeler bulunduğunu belirtmektedir. Bu metinlerden birinde babanın, kendisi gibi yazman olmasını istediği oğlunun bu isteği ciddiye almayıp haylazlık ettiğine, babanın ise buna mukabil bazı öğütler verdiğine

[8] 2022 Mart 30 tarihinde https://esenler.bel.tr/projeler/dede-torun-yasam-merkezi/ adresinden erişildi.
[9] 2022 Mart 30 tarihinde https://kemalsayar.com/insana-dair/ebeveyn-ve-cocuk-arasinda adresinden erişildi.

ulaşılmaktadır. Tüm bu çatışmalara rağmen geçmişten bu yana öğüt geleneği sürdürülmeye devam etmiş, iyi ahlak sahibi ve erdemli nesillerin yetişmesine öncülük etmiştir. Bunun daha nice kuşaklar tarafından sürdürülmesi, Türk kültürünün muhafaza edilebilmesi adına bir gerekliliktir. Unutulmaması gereken ise değişen toplumsal ögeleri de dikkate alarak, hitap edilen kişiye mütenasip bir üslupla nasihat etmektir.

2.4. Çocuk Edebiyatında Öğüt

Çocuklar için müstakil bir edebiyatın var olacağı zamana değin kendilerine okunan kitapların, onları eğitme ve onlara iyi ahlak kazandırma gayesiyle okunduğu bilinmektedir (Arıcı, 2018; Özsaray, 2021; Mangır, 2021). Bu durumun, çocuk edebiyatı zuhur ettikten sonra da uzun müddet tesirini sürdürmeye devam ettiği görülmektedir. Gelgelim kuşaklar, yaşanan hadiseler ve buna bağlı gelişmeler çeşitlendikçe çocuğa bakış da değişmiş; "kitapların belirli bir yaş veya okuyucu statüsüyle ilişkisinin, kültürel âdetler yeniden tanımlandıkça değişme temayülü göstermesine" (Lawrie, 2015) bağlı olarak müstakil bir çocuk yazını doğmuş ve bu sahada çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır.

Edebiyat sanatının içinde ayrı bir hüviyet kazanan çocuk yazını, başlarda Osmanlı eğitimcisi Satı Bey'in çağrısı (Koyuncuoğlu, 2021) ve çocuklara yönelik eserler verilmesinin teşviki sonucunda çocuk şiirleri ile kendini göstermeye başlamıştır. Devamındaki süreçte de "çocuk yazını", bir müddet yalnızca çocuklara nasihat vermek maksatlı şiirler yazmaktan, gazete ve dergilerde öğretici yazılar neşretmekten ibaret olmuştur. Bu noktada çocuklar üzerinde "çocuk kitaplarının sosyal, kültürel ve tarihsel olarak sahip olduğu doğrudan veya dolaylı etkisinden" (Hunt, 1999) istifade edilmeye çalışıldığını düşünmek, "ideal çocuğun inşa edilmesi" (Öztan, 2009) çabasının varlığına dayanarak pek tabiidir.

Çocuk edebiyatı çalışmaları inkişaf ettikçe "çocuğa görelik" ilkesinin dayandırıldığı pedagoji ve gelişim psikolojisi de dikkate alınmış; çocuk edebiyatı eserlerini diğer edebî eserlerden ayıran en mühim unsur olan dil ve anlatım üzerine de eğilmeye başlanmıştır. Çocuk yazını sahasında çalışmalar yürüten Mustafa Ruhi Şirin (2000), Tacettin Şimşek (2014), Sedat Sever (2019) gibi araştırmacılar çocuk edebiyatının temel ilkelerinin belirlenmesi, dil ve anlatımın "çocuğa göre" işlenmesine yönelik ürünler ortaya koymuştur. Nihayetinde bu ürünler doğrultusunda "öğüt" mefhumu

tartışılmaya başlanmış, araştırmacılar tarafından araştırma unsuru niteliğini kazanmıştır.

Çocuk edebiyatında öğüt unsuru, literatürde yer yer "didaktik", "eğitsel", "öğretici" gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Gelgelelim bütün bu kavramlar, çocuk edebiyatı araştırmacılarının pek çoğu tarafından çocuk kitaplarında bulunmaması gerektiği fikrinde birleşmektedir (Özdem, 2014; Sever, 2019; Çer, 2019). Nitekim Şirin (2000), iyi çocuk edebiyatı ile kötü çocuk edebiyatını karşılaştırdığı yazısında kötü çocuk kitaplarını "güdümlü" olarak nitelendirmekte ve şu sözleri sarf etmektedir: "Kötü çocuk kitabı yazarları, sürekli işaret parmaklarını kullanan öğretmenlere benzer. Kötü çocuk kitabı bağırır, güdümlüdür, güler yüzlü yanı yoktur." Oysa "nitelikli çocuk edebiyatı eserleri, mükemmel ve ideal çocuk yetiştirmenin peşinde değil" (Ağın Haykır, 2020); çocuğa güler yüz gösteren ve onunla arkadaşlık edebilen eserlerdir.

Çocuk edebiyatının dil ve anlatımına yönelik çeşitli çalışmaların bulunmasının yanında bu konuya dair bazı ikilikler de günümüzde varlığını sürdürmektedir. Bu hususta ağırlıklı olarak çocuk kitabı yazarları ve araştırmacıları söz sahibi olsa da kitapları çocuklara okutmakta vazife edinmiş öğretmenlerin sahada bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla kendilerinin çocuk kitaplarına dair görüşleri de önem arz etmektedir. Bu eksende Aktaş ve arkadaşlarının (2014) öğretmenlere yönelik olarak yürütmüş olduğu çalışma, konuya dair ışık tutmaktadır. Çocuk ve gençlik edebiyatının kendilerine neyi ifade ettiği sorusunun sorulduğu çalışmada, söz konusu ürünlerin temelde eğiticilik ve ahlak dersi verme işlevlerine haiz olması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Nitekim Şimşek'e (2014) göre de çocuk edebiyatı, edebiyatın taşıdığı hemen her niteliği taşımanın yanı sıra eğitici yönüyle de öne çıkan bir sanat dalıdır. Gelgelelim Arslan & Kargın'a (2021) göre çocuğa eğitici eksende ileti aktarılacaksa da bunlar karakterlerin davranışlarına, kişiliklerine işlenerek örtük biçimde verilmelidir.

Türk Dili Dergisinin "Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı" başlığı ile neşretmiş olduğu 756. sayısında (2014), araştırmacıların çocuk yazınına dair görüşlerini beyan ettiği ürünler haricinde farklı olarak çocuk söyleşilerine ve çocukların kaleme aldığı makalelere yer ayrıldığı dikkati çekmektedir. Çocukların kitaplara dair görüşünü paylaştığı kimi makalede, çocuk edebiyatı araştırmacılarının çocuk kitaplarının öğüt vermemesi gerektiği fikri ile çocukların fikrinin karşıt olması

bir hayli mühimdir. Bu durumun çocuk edebiyatı araştırmacıları ile öğretmenler arasındaki karşıtlığa benzer olması da dikkate değerdir.

Mezkûr sayıda yazısına "Kitap benim vazgeçilmez yol göstericimdir," sözüyle girizgâh yapan Altun (2014), kitaplardan ders çıkarmaya çalıştığını ifade etmekte ve kendi açısından kitapların eğitici yanına dikkat çekmektedir. Bununla beraber okuduğu kitapları, ebeveyni ve öğretmeni ders veya sınav gereği öğütlediği için değil, kendisi istediği için okuduğunu beyan etmektedir. Dolayısıyla Altun'un (2014) noktainazarından muhakeme edildiğinde "kitapların öğretici yanının bulunması gerekirken söz konusu kitaplar bir otoriterinin öğüdüyle okunmamalıdır" çıkarımını yapmak olasıdır.

Derginin aynı sayısında (Türk Dil Kurumu, 2014) Şimşek (2014) tarafından ele alınan "kitaplar"; "Hayatımda vereceğim her kararda bana yardım ederler. Kitaplar benim gerçek olmayan rehberlerimdir," sözlerine bakıldığında bir kılavuz niteliği görmektedir. Bu noktada yine çocuk kitaplarının eğitici yanına dikkat çekilmekte; kitapların öğretici nitelik taşımasında çocuklar tarafından beis görülmediği fikrine gidilebilmektedir. Gelgelelim bu denli sınırlı sayıda görüşe dayanarak böyle bir genelleme yapmaktan kaçınılması gerektiğini söylemek de elzemdir.

Çocuk edebiyatı ürünleri eksenindeki "öğüt" mefhumuna dair farklı bir bakış olan Gönen'in (2017) yürütmüş olduğu çalışma incelendiğinde, çocuklara sunulacak iletilerin örtük olması gerektiği zira çocukların açıkça ileti verilen metinleri sevmeyebileceği savunulmaktadır. Bu tezin, açıkça verilen iletilerin öğüt gibi görülebileceğine dayandırılması ise oldukça dikkat çekicidir. Öğüt verilmesini bu denli kati biçimde reddetmeyen Karakurt İpek (2019) "Yazar, eserde çocuklara doğrudan öğüt vermemeli, olaylar içinde öğüdü hissettirmelidir," sözlerini sarf etmektedir.

Araştırmacıların çocuk edebiyatı eksenindeki "öğüt" mefhumuna yönelik olarak kendi aralarında ikiliğe düşmesinin yanı sıra Kolcu'nun (2016) yürütmüş olduğu çalışmada, kendi içinde ikiliğe düştüğü dikkati çekmektedir. Nitekim Kolcu, çocukların öğüt verici çocuk edebiyatı ürünlerinden haz duyacağını savunurken aynı çalışmada söz konusu ürünlerin öğüt verici nitelikte olmaması gerektiğini savunmaktadır.

Yürütülen çalışmalara bakıldığında görülmektedir ki çocuk edebiyatı ürünlerinin öğüt vermesi ve eğitsel nitelik taşıması hususunda müşterek bir görüş mevcut değildir. Gelgelelim araştırmacılar, çocuk kitapları öğüt versin ya da vermesin, bu hususta esas belirleyici olanın üslup olduğu noktasında hemfikirdir. Denilebilir ki mühim olan; çocuklara aktarılacak iletilerin yetişkin edebiyatında kullanılan üsluptan farklı, "çocuğa göre" bir üslupla aktarımının sağlanmasıdır. Şayet çocuklara öğüt verilecekse nasihat eden kişinin; kendinin ve her çocuğun nevi şahsına münhasır olduğunu hatırdan çıkarmaması elzemdir. Ressamlığının yanı sıra şair hüviyetine de haiz Halil Cibran (2020), bunu çocuklara dair yazdığı şiirinde şöyle ifade etmektedir:

"Sakın onları kendiniz gibi olmaya zorlamayın.
Çünkü hayat geriye dönmez, dünle de bir alışverişi yoktur.
Siz yaysınız, çocuklarınız ise sizden çok ileri atılmış oklar.
Ve o yüce gücü ile yayı eğerek okun uzaklara uçmasını sağlar."

2.5. Çocuk Edebiyatında Roman Türü

Çocuk edebiyatının metin türleri, yetişkin edebiyatında bulunan türlerle ortaklık göstermektedir. Söz gelimi roman, hikâye, şiir, destan, masal, gezi yazısı ve benzeri türlere çocuk yazınında da tesadüf etmek mümkündür. Türk çocuk edebiyatında tür ayrımının belirginleşmesi ve roman türünün kimlik kazanması ise yenileşme hareketleriyle birlikte zuhur etmiştir. Tekin'e (2016) göre "roman sanatı, esas karakteri itibariyle anlatılacak bir 'hikâye' ile bu hikâyeyi sunacak bir 'anlatıcı'ya dayanır." Ağırlıklı olarak Tanzimat Dönemi'nde Batı'dan yapılan roman çevirileri, çocuk edebiyatına da tesir etmiş ve çocuklar için romanın yanı sıra farklı türlerde eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. Gelgelelim çocuklar için müstakil bir edebiyatın var oluşu, Satı Bey'in sanatçılardan çocuklar adına şiirler yazılmasını talep etmesi üzerine (Kıymaz, 2017), onlara "tarihî bilgiler verecek, onları eğitip iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlayacak" (Miskeveyh, 2017, s. 79) şiir türü ekseninde gelişmiştir.

Türk edebiyatında çocuklar için yazılmış ilk şiir kitabının sahibi olan İbrahim Alâeddin Gövsa *(Çocuk Şiirleri)*, eğitimci Satı Bey'in talebi üzerine kaleme aldığı şiirlere dair "Nasihat ve ahlaki öğütleri hikâyelerin vereceği his ve fikirlerden netice çıkartılması için çocukların zekâsına bıraktım," (2020, s. 24) sözlerini sarf etmiştir. Şiirlerinde doğrudan öğüt verdiği mısralara rastlanılsa da bu sözden hareketle

Gövsa'nın, öğüt verme hususunda sezdirmeyi ve tahkiyeli metinleri işe koşturmak fikrinde olduğu çıkarılabilmektedir. Öyle ki "Tilkinin Vaadi", "Horoz ile İnci", "Çiftçinin Nasihati", "Doğruluk ve Borazan" adlı şiirlerinde tahkiyeli bir anlatım tercih edildiği ve bu yolla nasihat verildiği görülmektedir. Bu anlayışın; Lukens ve arkadaşlarının (2018), bir kitabın ders vermesi hâlinde bunun olay örgüsü, karakter, betimleme ve üslup bakımından zengin bir öyküyle çevrelenmesi gerektiği görüşüyle uyuştuğu dikkati çekmektedir. Ne var ki Türk çocuk edebiyatının ilk evrelerinde şiir, çocuğu eğitmek ve ona öğüt vermek maksadından dışarıya çıkamamış; Gövsa'yı müteakip pek çok şair, şiiri bu gaye doğrultusunda didaktik bir üslupla kaleme almıştır.

Çocuk edebiyatında türlerin çeşitlenmeye başladığı XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında, şiirden başka masallar dikkati çekmektedir. Tanzimat Dönemi'nde Şinasi, Recaizade Mahmut Ekrem gibi isimler La Fontaine'den çevirileri ile öne çıkmış; sonrasında halk bilimi çalışmalarının da etkisiyle Ziya Gökalp, Pertev Naili Boratav, Oğuz Tansel gibi isimler yerli masal derlemeleriyle uğraşmıştır. Söz konusu masalların pek çoğu yetişkinler için yazılmış olsa da ders verici niteliğiyle öne çıkan bu tür; çocuk eğitiminde, dolayısıyla çocuk edebiyatında kendine yer bulmuştur. Nitekim Önder Göçgün'ün, çocuk terbiyesi ve eğitimine yaklaşımı hasebiyle pedagog tavırlı (Ateş, 2005) olarak nitelendirdiği Gökalp'a göre edebiyat, çocuklara eğitim vermede; şiirler ve masallar da millî değerleri kazandırmada çok büyük önem arz etmektedir (Özer, 2007).

Türk çocuk edebiyatında hikâye ve roman türü, tıpkı yetişkin edebiyatında olduğu gibi masal, efsane, destan gibi türlerin, halk hikâyelerinin etkisiyle gelişim göstermiştir. Çocuk edebiyatı müstakil bir hüviyet kazandıkça ve bu saha pedagoji ile birlikte değerlendirildikçe çocuklara okutulan kitaplar da yetişkin edebiyatından ayrılmaya başlamış; doğrudan onlar için hikâye ve roman yazılmıştır. Burada söz konusu türlerin çocuk edebiyatında kendine yer bulabilmesi hususunda ise iki temel unsur olarak, eserin üslubu ve çocuğun gelişim özellikleri karşımıza çıkmaktadır.

Çocukların kitaplara duyduğu ilgi, çocuk gelişimi ekseninde ortaya konmakta ve bu çerçevede hangi dönemde, ne tür kitaplara ilgi duyulduğuna dair adlandırmalar yapılmaktadır. Söz konusu adlandırmalar dönemlere göre;

- Okul öncesi dönem,

- Masal çağı,
- Serüven-Robinson çağı,
- Soyut konulara ilgi duyma çağı olarak ifade edilmektedir.

Bu dönemlerden serüven-Robinson çağı, 8-11 yaşlarını içermekte olup ortaokul düzeyindeki çocukları kapsamaktadır. Soyut konulara ilgi duyma çağı ise 11-13 yaş aralığını içerip ortaokul düzeyindeki çocukları kapsamaktadır. Masal çağından çıkılıp öykü ve roman türlerine geçiş yapılan bu iki dönemde çocuklar, kitaplar vasıtasıyla hayata hazırlanmaktadır. Bu türler aracılığıyla çocukları hayata hazırlayan yazarlar; zaman, mekân, karakter gibi çeşitli ögelerle çevrili olay örgüsü sayesinde toplumun değerlerini, örf ve âdetlerini, benimsetilmek istenen fikirleri kolaylıkla aktarmanın yoluna erişmektedir.

"Erken dönem" ya da "ilk dönem" olarak adlandırılan, cumhuriyetin inşa edilmeye başlandığı dönemde, haddizatında pedagojik anlayış doğrultusunda düşünülerek yazılmış olmasa da "serüven-Robinson çağı" ve "soyut konulara ilgi duyma çağı" çocuklarına hitap eden romanlarda artış meydana gelmiştir. Nitekim "Türkiye'nin ulus devlete geçişini sağlamak amacıyla modern kimliğin yaratımı ve yapılan inkılapların yayılması noktasında romanların 'projelendirilmiş toplumun ve insanların kullanım kılavuzu'" (Koçakoğlu, 2020) gibi bir işlevle kaleme alındığı görülmektedir. Öyle ki söz konusu dönemde Abdullah Ziya Kozanoğlu *(Kızıltuğ)*, İskender Fahrettin Sertelli *(Tahtları Deviren Çocuk)*, Cahit Uçuk *(Türk İkizleri)*, Nimet & Rakım Çalapala *(87 Oğuz)*, Kemalettin Tuğcu gibi yazarlar (Aygün, 2013), gerek dönemin zihniyetine ışık tutması gerekse idealize edilmiş tipleri yansıtması bakımından öne çıkmaktadır.

"Halin tercümanı" (Tökel, 2002) olan romanın yaygınlık kazanmasıyla beraber "basit ve ayrıntısız olan çoğu çocuk kitabı" (Nodelman, 1985), geniş olay örgüsüne ve karakter kadrosuna ulaşmıştır. Bu sayede şiirin doğrudan çocuklara aktardığı öğütlerin olay örgüsü içinde sunulmasının bir yolu bulunmuştur. Tahkiyeli metinlerde bunu sağlayan ögeleri Sever (2019), "karakter" ve "konu" unsurları üzerinden açıklamıştır. Sever'e göre, "çocukların yeni yaşantılar kazanmasına olanak tanıyan en temel ögelerden biri, öykündükleri kahramanlar ve onların nitelikleridir." Nitekim çocuklar, okuduğu kitapların kahramanlarıyla özdeşim kurmakta, onların

karakterlerini kendilerine yansıtmaktadır. Bu bağlamda tahkiyeli metinlerde karşımıza çıkan karakter tasnifleri önem arz etmektedir.

Sever (2019, s. 104), çocuk edebiyatındaki karakterleri "kapalı (geliştirilmemiş)" ve "açık (geliştirilmiş)" olarak iki grupta incelemektedir. Lukens ve arkadaşları (2018) ise geliştirilmiş karakterleri "devingen (dinamik)"; değişmeyen, bir anlamda geliştirilmemiş karakterleri "durağan (statik)" olarak tasniflemektedir. Bu karakter özellikleri, çocuk okura iyi ve doğru bir kişiliği aktarma hususunda önemli işleve sahiptir. Kitaptaki kahramanın nasıl bir kişiliğe sahip olduğu, çatışmalarını çözmede hangi yollara başvurduğu, çözümlere dair ne tür öğütler aldığı ve aldığı öğütleri hayatına uygulayıp uygulamadığı gibi hususlar çocuk okurun kişilik gelişimi açısından mühimdir.

Safchik (2000), kitaplardaki karakterlerin; çocukların seçim yapmasını ve kavrayabileceği sorunları keşfetmesini, açık olmayan biçimde öne çıkarması gerektiğini savunmaktadır. Demir (2019) ise çocuk okurların yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek adına, kahramanların problemler karşısındaki zihinsel süreçlerinin betimlenmesinin, engelleri aşmada ürettikleri çözümlerin açıkça ortaya konmasının önemli olduğunu savunmaktadır. Bu noktainazarları, çocuk eğitiminde vazifeli ebeveynlere hitaben yazmış olduğu eserinde Muallim Naci (2017, s. 54), "Çocuklar, karşısına çıkan iyi ve kötü her şeyi kendi tecrübesiyle anlamak ister," sözleriyle farklı bir açıdan ifade etmektedir. Bu noktada, çatışmaların çözümü aşamasında nasihat eden yapıtların bunu hangi yolla gerçekleştirdiği; doğrudan öğüt vermesi ya da sezdirmeden yararlanması önemli bir husus hâline gelmektedir.

2.5.1. Çocuk Romanlarında Çatışma ve Öğüt

Çocuk edebiyatında sıkça rastlanılan "çatışma" kavramı, temel anlamda "vurma, itme gibi fiziksel tepkiler verme" (Kreidler, 1994, s. 11); "yaşanan anlaşmazlıktan kaynaklı tartışma, kavga etme durumu" (Çevik & Müldür, 2021) olarak tanımlanmaktadır. Çocuk edebiyatında ise "okurun, metnin çekim alanına girmesine" (Sever, 2019) olanak tanıyan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. "Çocukların özdeşim kurduğu kahramanların çatışmaları nasıl çözdüğü" (Yumru, 2012), onların kendi yaşantısında yaşanan çatışmaları nasıl çözeceği hususunda önemli bir rol oynamakta; "kendi yaşantısına dönük deneyim kazanmasına katkı sağlamaktadır"

(Melanlıoğlu, 2020). Lukens ve arkadaşları (2018, s. 148), tahkiyeli çocuk edebiyatı eserlerindeki çatışmaları şu başlıklar altında incelemektedir:

- Kişinin kendiyle çatışması
- Kişinin başkasıyla çatışması
- Kişinin toplumla çatışması
- Kişinin doğayla çatışması

Karakterlerin belirli olaylar ekseninde içinde bulunduğu çatışmaların çözümü, yazarlar tarafından çocuk okura nasihat etmeyi mümkün kılmaktadır. Gelgelelim "çatışmaların etkili ve doğru yapılandırılması, kitapta yaşananlarla özdeşim kuran çocuk için önemlidir" (İnce Samur & Arıkan, 2018). Eğitsel nitelik bakımından düşünüldüğünde burada ayırıcı olan nokta, sezdirmenin tercih edilip edilmediğidir. Türk çocuk edebiyatında, tıpkı Batı'da olduğu gibi "erken dönemin çocuk edebiyatı fazla öğretmen" (Hintz, 2020) görünmekte; tahkiyeli metinlerde, şiirde tercih edilen didaktik üslup ağır basmaktadır. Söz konusu dönemin pek çok eserinde mutlak surette karakterlerden birini anne, baba, öğretmen, dede gibi otorite figürü teşkil etmekte ve bu karakterler, sorunların çözümü için kendi yaşantılarından hareketle çocuklara nasihat etmekle mükellef bir rol üstlenmektedir. Oysa Çer'e (2016) göre çocuklar, yeni fikirler yaratabilme ve sorunlara yaratıcı çözümler bulabilme kabiliyetindedir. Nitekim çocuk edebiyatında olay örgüsü etrafında şekillenen yapıtların; -bir otorite figürü gibi- "dış etkilere bağlı akıl yürütmelerin" (Biskin & Hoskisson, 1977) aksine, çocuk okura olaylar üzerinde düşünüp çıkarım yapma ve kendi düşünüşü sonucu ders çıkarma olanağını tanıması beklenmektedir. Bunun yanında "çocukluk yaşlarında yardıma ihtiyaç duyulduğu" (Naci, 2017, s. 63) hatırdan çıkarılmamalı, buna dayanarak eserlerdeki karakterlerin çocuk okur için kılavuz vazifesi görebileceği unutulmamalıdır.

Çocukları yaşama hazırlama işlevine haiz çocuk romanları, diğer edebî türlerin yanında çocuk gerçekliğine en yakın niteliğe sahip tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim mezkûr türde zaman, mekân, olay, karakter gibi hikâye edici unsurlar geniş bir çeşitliliği içermekte ve bu unsurlar bir eserin içinde pek çok şekilde verilebilmektedir. Bu türden bir eserin çatışma barındırması ise kaçınılmazdır. Öte yandan hakiki yaşantısında birçok çatışmayla karşılaşan çocuklara "çatışmalardan kaçma yerine, çatışmaları çözme yollarının öğretilmesi" (Safchik, 2000)

gerekmektedir. Bunu önceleyen çocuk kitaplarında karakterlerin geliştirilmesi yoluyla çatışmaların işlendiği görülmektedir.

Farklı yollar vasıtasıyla çatışmalarını çözen (etkin) ya da çözmekte sorumluluk üstlenmeyen (edilgin) karakterlerin (Karagöz, 2014), alanyazında genel kabul gören çatışma çözme yöntemlerini Melanlıoğlu (2020) şu şekilde sunmaktadır:

Tablo 1: Karakterlerin Çatışma Çözme Yöntemleri

Karakterin Çatışmadaki Yeri	Karakterin Çatışmayı Çözme Yöntemi
Etkin	1. Akıl yürüterek 2. Sezgileriyle 3. Yardım alarak 4. Cesaretiyle 5. Yeteneğiyle 6. İş birliğiyle 7. Çabalayarak
Edilgin	1. Olağanüstü güçlerle ve rastlantıyla 2. Çatışmayı başkasının çözmesiyle 3. Kendisinden istenileni kabul ederek 4. Kaçarak 5. Şiddeti önceleyerek

Çocukların; önemsediği kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarını benimseyip kendilerine özgü davranışlara dönüştürdüğü (Şener C. , 2018) düşünüldüğünde, çatışma çözme yöntemlerinden yardım alma, iş birliği yapma, başkasının çözmesini bekleme gibi yolların, çocukların örnek alacağı ve gelecekte göstermesi muhtemel davranışlar olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Bu noktada karakterin çatışmadaki yeri ister etkin ister edilgin olsun, çatışmayı çözme yönteminin daima çocuk okur için örnek teşkil ettiği hatırdan çıkarılmamalıdır. Nitekim bugün çocuk eğitimi söz konusu olduğunda çocuk edebiyatından, "okura örnek olup onları iyiye, doğruya, olumluya yönlendirecek karakterlerden" (Ulun, 2021) faydalanılmaktadır. Dolayısıyla karakterin kişilik özelliklerinin, içinde bulunduğu çatışmaların, bunları çözme yöntemlerinin ve çözme aşamasında başkişiye yardımcı olan yan karakterlerin iyi yapılandırılmış olması gerekmektedir. Bunların yanı sıra söz konusu tüm unsurların çocuk gerçekliğine uygun olması icap ettiği unutulmamalı; eserler buna yönelik olarak kaleme alınmalıdır.

2.6. Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimi ile İlişkisi

"Çocuk" kavramının hududu, çıkış yerine göre değişiklik gösterebilmekle birlikte; fizyolojik, zihinsel, ruhsal, sosyal gelişim ve hukuki bakış açısından etkilenmektedir (Baş, 2015). Hedef kitlesinin çocuk olduğu bir edebiyat söz konusu iken çocukların gelişim özelliğinin, gelişim evrelerine göre gereksiniminin, ilgisinin, beğenisinin, duygu ve düşünce dünyasının dikkate alınması iktiza etmektedir. Nitekim "çocuk kitabı yazarı olmak için çocuğu anlamak ve çocukça bir düşünce sürecini işe koşmak gerekmektedir" (Taşdemir, 2005). Yazıcı'ya (2011) göre çocuk edebiyatı; "pedagoji, psikoloji ve edebiyat biliminin birikimleriyle disiplinler arası, daha doğrusu disiplinlerüstü bir bakış açısına" gereksinim duymaktadır. Yazarlar, çocuk gelişimine temas eden bu tür farklı disiplinler vasıtasıyla çocukların düşünce evrenine dair fikir edinmelidir.

1970 yılı ve öncesine dek 18-20 yaş aralığına kadar olan çocuk ve ergen gelişiminin incelenmesi manasına gelen psikoloji (Havighurst, Life-span Developmental Psychology and Education, 1980), günümüzde farklı alt disiplinleri içermektedir. Öyle ki çocuk yazınına temas eden disiplinlerden pedagoji dahi, Merleau-Ponty tarafından (2010, s. 68) "çocuk psikolojisi bilimine dayalı bir eğitim tekniği" olarak kabul edilmektedir. Çocuk psikolojisi ise bireyin doğumundan ölümüne kadar meydana gelen davranış değişimini inceleyen gelişim psikolojisinin alt disiplinini teşkil etmektedir.

Gelişim psikolojisine nazaran daha dar bir kapsamı ihtiva eden çocuk psikolojisi, Yavuzer'e (2016) göre çocuğun doğum öncesinden ergenlik dönemine dek meydana gelen gelişimi incelemektedir. Bu gelişim sürecine göre çocuk, doğumundan itibaren çevresel faktörlerden etkilenerek gelişim göstermektedir. Robert J. Havighurst (1900-1991) gibi gelişim teorisyenlerine göre "bebeklik ve ilk çocukluk dönemi" olarak adlandırılan 0-5 yaş aralığı, bireyin ebeveynini rol model edindiği, ekseriyetle gözlem yaptığı bir evredir. "Son çocukluk çağı" adıyla tabir edilen 6-11 yaş (İşmen Gazioğlu, Canel, & Deniz, 2018, s. 115), çocuğun birey olma süreci olarak kabul edilmektedir. Bu süreçte "kişi olarak bütünlük hissi, bireyin kendi değeri ve gururu, değerlere ve inançlara göre yaşama olgusu" (Doğan, 2007, s. 159) öne çıkmaktadır. Nitekim Havighurst bunu, "kişinin gelişim görevlerinin beslendiği kaynaklar" adı altında;

- Fiziksel olgunlaşma,
- Kültürel baskı (toplumun beklentisi),
- Bireysel istek veya değerler (Havighurst, 1956) olmak üzere, bilhassa ikinci ve üçüncü unsur ekseninde incelemektedir.

Bir anlamda kabul görme gayretinin ortaya çıktığı son çocukluk çağının devamında gelen ve "gençliğe ilk adımlar" olarak adlandırılan 12-18 yaş aralığında ise ebeveynin çocuk üzerindeki etkisi giderek azalmaktadır. Bu dönemde "sosyal ihtiyaçlar arkadaşlar ile karşılanmaya, öğütler arkadaşlardan alınmaya başlanmaktadır" (İşmen Gazioğlu, Canel, & Deniz, 2018, s. 150). Bunların yanı sıra çocuk okurun, okuduğu kitaplardaki karakterlere öykünmesi, karakterleri birer arkadaş gibi görmesi hususları önem arz etmektedir. Söz gelimi John Ruskin (2020, s. 33), kitapları "akıllı, duygulu bir arkadaşla yapabileceğiniz konuşmalar kadar zevklidir" ifadesiyle açıklamaktadır. Çocukluk yıllarındaki okuma ile ilişkisini anlatırken okumayı *"arkadaşlık biçimi"* olarak tanımlayan Marcel Proust'a (2020, s. 23) göre ise "iyi kitapların niteliği ve okumanın manevi hayatımızda oynadığı rol, 'teşvikler' olarak adlandırılabilmektedir." Bu noktainazarlara dayanarak, kitapların çocuk okurun hayatında mühim bir yer teşkil ettiğini ve onları bazı davranışlara yönelttiğini söylemek pek tabiidir. Bu bağlamda çocuk yazını sahasında çalışma yürüten yazarların, "çocuğun hem sosyal hem de zihnî gelişimine katkı sağlamak adına çocuk eğitimi çalışmalarından haberdar olması" (Önal, 2000, s. 363) ve çocuk psikolojisine uygun eserler vermesi elzemdir.

Cemil Meriç (1983), çocuk kitabı yazarları adına "Mesele yalnız psikolojiyi ilgilendirmez, çocuğun yaşadığı sosyal çevreyi de tanımak zorundayız," sözlerini sarf etmiştir. Zira çocuğun gelişim evreleri göz önüne alındığında, kişilik gelişiminde dış etkenlerin tesirinin de söz konusu olduğu görülmektedir. Şu hâlde çocuk psikolojisinin ve çevrenin dikkate alınarak inşa edildiği bir çocuk yazınının, "gençlerin ihtiyaçlarını ve isteklerini anlamak için önemli bir kaynak" (Chitando, 2008, s. 7) olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Hunt'un (1999), "felsefeden psikoterapiye, çocukların kesin ihtiyaçlarına göre uyarlanmış bir eleştirel teori ve uygulama geliştirilmesi gerektiği" görüşü dikkate alındığında çocuğa temas eden her disiplinin birbirine kaynaklık ettiği; çocuk yazınının da bu hususta mühim bir yer teşkil ettiği görülmektedir.

Sever'in (2006), 1-18 yaş arasındaki çocukları iletiler vasıtasıyla anlamın oluşmasına ortak eden yapıtları konu edindiği araştırmasına göre "nitelikli öğrenmeler; öğüt veren, hazır bilgi sunan, çocuğu nesne olarak gören iletişim süreçlerine nazaran kalıcı ve içselleştirilmiş kazanımlar edinilmesine olanak sağlamaktadır." Bu bağlamda, çocukların kitaplarla ilişki kurmasında vazifeli ebeveyn ve öğretmenlerin; çocuklara sığ nasihatler veren, bu nedenle okuma sevgisi ve zevkinin kazanılmasına mânia teşkil eden kitapların aksine nitelikli öğrenmeler sağlayacak yapıtlarla buluşulmasına kılavuzluk etmesi gerekmektedir. Çocuk okura rehberlik edilmesi aşamasında, Efe'ye (2019) göre "toplumsal konum ve kültürel özelliklerin" de dikkate alınması, çocukların bağımsız bir okuryazar olma sürecine dek onlara yol gösterilmesi önem arz etmektedir.

2.6.1. Çocuk Edebiyatında Öğüt Verme ve Değerler Eğitimi

Günden güne Türk eğitim sisteminde daha belirgin hâle gelen değerler eğitimi, öğretim programlarında da yer almaktadır. Programlarda "Değerlerimiz" başlığı altında sunulan değerler, "hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır," (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019, s. 4) sözleriyle tanımlanmaktadır. Burada sunulan on kök değerin *(adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik)* öğrencilere kazandırılması öğretmenlerin sorumluluğundadır ve eğitim-öğretim sürecine dâhil edilmek zaruriliğindedir.

Değerler eğitimi, bu isimle 2017 yılında öğretim programlarına dâhil edilmişse de haddizatında kaynağı daha eskiye dayanmaktadır. Söz gelimi 1943 yılında toplanmış olan II. Millî Eğitim Şûrası'nda, "okullarda ahlâk terbiyesinin geliştirilmesi" gündeme gelmiş ve bu doğrultuda şunları belirten rapor incelenip kabul edilmiştir:

a) Ahlâk eğitiminin amacı
b) İdeal Türk çocuğu
c) Türk ahlâkının başlıca toplumsal ve kişisel ilkeleri
d) Ahlâk eğitimi için her dereceli okullarımızda ve dışında alınması gereken tedbirler (MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 1943).

1943 yılında sunulan şûra tekliflerinin ve günümüzün değerler eğitiminin kesiştiği "ideal Türk çocuğunun yetiştirilmesi" gayesinde, başta Türkçe dersinin önemli bir aracı olan çocuk edebiyatı rol oynamaktadır. Baş'a (2015, s. 5) göre "çocuk edebiyatını Türkçe öğretimi bakımından bağlayıcı yapan en mühim unsur, edebiyat

ile eğitim arasındaki köprünün fark edilme eşiğidir." Bu noktada çocuğun kitapla bir bağ kurabilmesine, estetik duygusu kazanabilmesine zemin hazırlanmalıdır. Bunun aksini yeğleyen, "çocuğu, yetişkinlerin meydana getirdiği doğrulara tabi kılmak isteyen güdümlü yayınlar; çocuklarda kitap ve edebiyat adına yanlış kanaatler oluşmasına yol açabilir" (Sever, 2019, s. 18).

Çocuk edebiyatında önemli bir yer tutan değerler eğitimi, bireyin yaşantısında meydana gelen problemlere karşı makul tutumlar geliştirebilmesini amaçlamaktadır. Bu tür tutumların örneği edebî yapıtlarla yansıtılmaya çalışılsa da çocuk edebiyatı yazarları doğrudan öğüt vermekten kaçınmalıdır. "Öğüt verme; ahlak dersleri veren söylevlerden, gerçeklerle ilgili bilgileri önümüze seren ders kitaplarından beklenmektedir" (Lukens, Smith, & Miller Coffel, 2018, s. 233). Oysa çocuk edebiyatı bir yönüyle çocuk gerçekliğine hitap etmek amacıyla öğretici olabilirken, yetişkinin kendi doğrusu olan öğütler üzerinden gerçekleşen didaktik bir yaklaşımı öncelemekten de imtina etmelidir. Lukens (1986); tarihçi, sosyolog, filozof gibi kişilerin, tarihî dönemlerin çocuk edebiyatındaki çocukluk ve yetişkin değerlerine yönelik tutumunun izini sürdüğünü söylemektedir. Nitekim her toplumun tarihî dönemi, topluma özgü değerleri öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla çocuk edebiyatının ve değerler eğitiminin bundan etkilenmesi kaçınılmazdır.

Çocuk yazınının farklı dönemlerinde kaleme alınan yapıtlarda çocuk okura aktarılan öğütler, dönemler arası farklılık göstermektedir. Söz gelimi çocuk yazınında şiir türünün öne çıktığı Tanzimat dönemi ile II. Meşrutiyet dönemi arasında kaleme alınan şiirlerde ahlaki ve dinî değerlerin, ebeveyne ve öğretmene itaatin öğütlendiği (Hergüner, 2004; Stebler Çavuş, 2007) bilinmektedir. "Erken dönem" olarak tabir edilen, cumhuriyetin inşa edilmeye başlandığı dönemde, söz konusu değerlerin yanında millî değerlerin (Kaya, 2019) öne çıktığı görülmektedir. Günümüze yaklaşıldığında ise ön yargılı olmama, çevreye sevgi ve saygı besleme gibi kök değerlerin öğütlendiği dikkati çekmektedir[10]. Öte yandan öğütlerin aktarımının dil ve anlatım bakımından farklılık göstermesi, günümüz çocuk edebiyatı yapıtlarına gelene dek daha çok emir kipiyle öğüt verilmesi önemli bir husustur. Zira günümüz çocuk edebiyatı yapıtlarında bunlar daha ziyade gereklilik kipiyle ve tavsiye niteliğinde sunulmaktadır.

[10] Öğretim programlarında yer alan kök değerlerin şiir türü vasıtasıyla öğütlenmesine örnek teşkil etmesi için bkz. Özden Akkol, **Değerler ve Karakter Eğitimini Destekleyen Çocuk Şiirleri**, 1. bs. (Ankara: Pötikare Yayıncılık, 2019).

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde nitel desene, inceleme nesnesine, veri toplama aracına, veri analizine, veri analiz sürecine, geçerlik ve güvenirliğe yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Deseni

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasıyla yapılandırılmıştır. Bir durumu yakından ve derinlemesine kavramaya, ortaya çıkarmaya (Bromley, 1986, 1'den aktaran Yin, 2017, 4) yarayan durum çalışması, daha önce ulaşılamamış yahut çalışılmamış durumların irdelenmesine olanak tanımaktadır. Böylelikle gelecek araştırmalara temel oluşturulacağı veya yol gösterileceği (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 301) öngörülmektedir. Bundan hareketle araştırmanın durum çalışması deseni, iç içe geçmiş tek durum deseni olarak belirlenmiş; "öğütlerin sunuluş biçimi" tek durum olarak tayin edilmiştir.

3.1.1. Araştırmanın İnceleme Nesneleri

Araştırmanın inceleme nesnesi, nitel desen kapsamında, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. "Bu yöntemde amaç, araştırmacı tarafından oluşturulmuş yahut daha önceden hazırlanmış ölçüt dizisini karşılayan durumların çalışılmasıdır" (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 122). Aşağıda inceleme nesnesinin hangi ölçütler doğrultusunda belirlendiği sunulmaktadır:

- İnceleme nesnesi olarak kullanılacak çocuk edebiyatı kitapları, Türk yazarlar tarafından kaleme alınmış eserlerden seçilmiştir. Bunun nedeni, öğütlerin Türk kültüründe önemli bir yere sahip olması ve öğütlerin, içinde bulunduğu kültüre göre şekil almasıdır. Nitekim Yavuz'a (2011) göre nasihatler, kişilerin içtimai, ahlaki ve itikadi değerlerinin öğretilmesinde önemli rol oynamaktadır.
- İnceleme nesnesi olan çocuk edebiyatı kitapları; verilen öğütlerin yaşantıda karşılık bulacak, kişiliklerin oluşmasına etki edecek yaş düzeyi olan ortaokul seviyesindeki (10+ yaş) çocuklara hitap eden kitaplar arasından seçilmiştir. Pekdoğan ve Ulutaş'ın (2018) okul öncesi dönem çocuklarının karar verme

becerilerine yönelik gerçekleştirdiği çalışmadan hareketle, karar verme sürecinde okul öncesi dönemdeki çocukların çıkarım yapma, akıl yürütme, sorgulama gibi becerilere ihtiyaç duyduğunu, oysa bunun zorlu ve karmaşık bir süreç olduğunu söylemek mümkündür. Doğan (2007) ise 10-14 yaş grubu öğrencilerinin gelişim özelliklerini konu edindiği çalışmasında, bu dönemdeki çocukların birey olma sürecinde bulunduğunu, değerlere ve inançlara göre yaşama olgusunun oluştuğunu belirtmektedir. Dolayısıyla inceleme nesnesinin belirlenmesinde kullanılan yaş ölçütü, alanyazında yer alan çalışmalara dayandırılarak belirlenmiştir.

- İnceleme nesnesinin belirlenmesinde kullanılan ölçüt olan yaş aralığı, aynı zamanda ilkokul ve ortaokul sınıfları için hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019) ile ilintilidir. Araştırmacının, öğüt kültürünün değerler eğitimi ile bağdaşık olduğu kabulünden hareketle öğretim programında yer alan kök değerler *(adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik)*, bir diğer ölçüt olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda öğretim programının "Temalar ve Konu Önerileri" (MEB, 2019, s. 15, 16) başlığı altında sunulan bilgiler de dikkate alınmıştır. Bu kapsamda, kitapları belirlerken yayınevlerinin kitap kataloglarından faydalanılmıştır.

- İnceleme nesnesi olacak kitapları belirlerken, Türkiye'nin okuma alışkanlığı karnesine (Çocuk Vakfı, 2006, s. 8) göre neticelendirilmiş olan tür esas alınmış olup en çok okunan (%51,8) roman türü seçilmiştir. Öte yandan Arıcı, Ungan & Şimşek'e (2020, s. 215) göre "hayatı en iyi anlatan edebî tür, romandır." Buna binaen çocukları hayata hazırlamada en etkili türün de roman olduğunu söylemek kabildir.

- İnceleme nesnesinin, araştırmanın problemi kapsamında cevap aranan sorulara karşılık verecek nitelikte olup olmadığını doğrulayabilmek amacıyla, Lukens ve arkadaşları (2018, s. 250) tarafından üzerinde çalışılmasının tavsiye edildiği tablo hazırlanmıştır. Söz konusu tabloyla, seçilen kitapların konusuna ve temasına odaklanılarak çıkarılabilecek derslerin tespiti amaçlanmaktadır. Tablonun bu çalışmaya uyarlanmasıyla, çıkarılabilecek derslerden hareketle verilmek istenen öğütler belirlenmeye çalışılmıştır. Örnek teşkil etmesi amacıyla da 1980 öncesi,

1980-2000 arası ve 2000 sonrası dönemler için yalnız birer kitaptan birer konu, tema, ders ve öğüt aktarılmıştır (Ek 2).

Netice olarak tüm ölçütleri karşılayan on beş Türk çocuk edebiyatı eseri, araştırmanın inceleme nesnesi olarak belirlenmiştir.

Tablo 2: İnceleme Nesnesi Olarak Belirlenen Türk Çocuk Edebiyatı Eserleri

Kitap	Yazar	İlk Basım Yılı
1980 Öncesi		
87 Oğuz	Rakım Çalapala & Nimet Çalapala	1933
Türk İkizleri	Cahit Uçuk	1937
Yonca Kız	Kemal Bilbaşar	1971
Kumdan Betona	Rıfat Ilgaz	1976
Yeşil Bayır	Sulhi Dölek	1979
1980-2000 Arası		
İnci	Hakkı Özkan	1981
Kuklacı	Kemalettin Tuğcu	1983
Yankılı Kayalar	Ahmet Yılmaz Boyunağa	1986
Uç Minik Serçem	Necati Cumalı	1990
Sekizinci Renk	Gülten Dayıoğlu	1997
2000 Sonrası		
Küçük Cadı Şeroks	Aslı Der	2001
Vanilya Kokulu Mektuplar	Sevim Ak	2002
Altın Kayalar Adası	Ülker Köksal	2006
Sınav Bitti Eller Havaya	Buket Çetin	2021
Başarısızlar Kulübü	Anıl Basılı	2022

3.1.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu teknik, araştırılması hedeflenen olgular üzerine bilgi barındıran materyallerin analizini

kapsamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 189). Araştırmaya kolaylık sağlayan doküman incelemesi, inceleme nesnesine kolay ulaşılması ve maliyetsiz olması nedeniyle sık tercih edilmektedir. Creswell'e (2017) göre araştırmacıyı zaman yükümlülüğünden koruyan doküman incelemesi, ilgili yönüyle bu araştırmada kullanılmasının da gerekçelerinden birini oluşturmaktadır.

Araştırmada kullanılan ölçütler; yanıt aranan sorular kapsamında olmak üzere,

- öğüt verenlerin varlık özelliği,
- öğüt verenlerin yaşı,
- öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/mesleği,
- öğütlerin kapsamı olarak belirlenmiştir.

3.1.3. Verilerin Analizi

Araştırmanın veri analiz süreci iki aşamada gerçekleşmiştir. İlk aşamada, inceleme nesnesi olarak belirlenmiş on beş Türk çocuk edebiyatı eseri, içerdiği öğütler bakımından ve öncesinde kategorilerin ve kodların belirli olmamasına dayanarak içerik analizinin tümevarımsal yaklaşımına tabi tutulmuştur. "Araştırmacı bu yolla aşama aşama verileri ayrıştırılabilir, çözümlenebilir hâle getirir; düşünce ve görüşlerini sentezler; konular ve örnekler oluşturur" (Ekiz, 2013, s. 79). Bu sayede "odaklanılan sorular bağlamında anlaşılır bir yaklaşımla bulguların ortaya çıkması" (Thomas, 2006) sağlanmıştır. Bulgulara, elde edilen verilerin kodlanarak kategoriler hâlinde tasnif edilmesiyle ulaşılmıştır.

Kodlama, veriler arasında yer alan anlamlı bölümlere (bir sözcük, cümle, paragraf gibi) isim verilmesi sürecidir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 242). Kodlanan veriler; bu doğrultuda temalaştırılmış, kodlar ve temalar yeniden düzenlenmiş, son olarak kategoriler hâlinde tasniflenmiştir. Netice itibarıyla incelenen eserlerdeki öğütler;

- öğüt verenlerin varlık özelliği bakımından 2 ana kategori ve 4 alt kategori olarak,
- öğüt verenlerin yaşı bakımından 4 ana kategori olarak,
- öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenin mesleği bakımından 4 ana kategori ve 38 birim olarak,
- öğütlerin kapsamı bakımından 2 ana kategori, 22 alt kategori ve 171 birim olarak tasnif edilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında, kategoriler hâlinde tasnif edilmiş veriler betimsel analiz yoluyla betimlenerek bulgulaştırılmış ve yorumlanmıştır. Son olarak öğütlerin sunuluş biçiminin kuşaklar arasındaki benzerliğini ve farklılığını ortaya koymaya yardımcı olması adına Simple Condordance 4.0.9 programından yararlanılmıştır. Bu yolla, incelenen on beş Türk çocuk edebiyatı eserinde tespit edilen öğütlerin; kapsamı, öğüt verenlerin varlık özelliği, öğüt verenlerin yaşı ve öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/mesleği bakımından sıklık değeri belirlenmiştir. Böylelikle bulgular ışığında sonuçlara ulaşılmıştır.

3.1.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliği, Lincoln ve Guba'nın (2013) ortaya koymuş olduğu nitel araştırmalara yönelik geçerlik ve güvenirlik yaklaşımına dayandırılmıştır. Bu yaklaşıma göre nitel araştırmalar; *inanılabilirlik, sağlamlık, aktarılabilirlik* ve *onaylanabilirlik* ilkelerine uygun olmalıdır. Bu sayede "araştırmacının, araştırma sonuçlarını manipüle etme olasılığı" (Lincoln & Guba, 1985) ortadan kalkmaktadır.

Araştırmanın inanılabilirliğini sağlamak amacıyla uzman incelemesi yöntemine başvurulmuştur. Bu yöntemde "çalışmanın başlangıcından sonuna kadar, nitel araştırma konusunda yeterli donanıma sahip bir alan uzmanından" (Nazlı ve ark., 2021) çalışmayı takip etmesi, incelemesi, değerlendirmesi ve geri bildirim vermesi beklenmektedir. Bu doğrultuda, araştırmanın tüm safhalarında uzman incelemesinden yararlanılmış; netice olarak incelenen on beş Türk çocuk edebiyatı eserine ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın sağlamlığını elde etmek amacıyla, Ger'e (2009) göre sağlamlığı oluşturan unsurlardan biri olan "kuram-veri etkileşimi ve sarmalı"ndan yararlanılmıştır. Bundan hareketle araştırmacı tarafından, çalışmanın geliştirilmesine kaynaklık edebilecek eksende olup literatürde yer alan yorum ve açıklamalar düşünüp sorgulanmış, elde edilmiş veriler ışığında söz konusu yorum ve açıklamalarla diyaloğa girilmiş ve araştırmaya ilişkin kuramsal çerçeve geliştirilmiştir. Araştırmacının, "verilerden kurama ve literatüre, ardından tekrar verilere gitmesi ve bu döngüyü gerektiği kadar yinelemesi" (Tiltay & Akpınar, 2021) yoluyla araştırmanın sağlamlığı temin edilmiştir.

Araştırmanın aktarılabilirliğini sağlamak amacıyla ayrıntılı betimlemeye (Yıldırım K. , 2010) gidilerek "araştırma sürecini açık, net ve ayrıntılı bir şekilde tanımlamak" (Başkale, 2016) hedeflenmiştir. Bu doğrultuda "araştırmanın zengin ve kapsamlı bir açıklamasına ve sorgulama sırasındaki süreçlere" (Kemparaj & Chavan, 2013) dair yeterli bilgi sunulmaya çalışılmıştır. Ayrıca inceleme nesnesine dair başlık altında, ölçüt örnekleme ile belirlenmiş inceleme nesnesinin hangi ölçütlere göre belirlendiğine yönelik bir dizi bilgi sunulmuştur.

Araştırmanın onaylanabilirliğini sağlamak amacıyla denetleme yoluna gidilmiştir. Bu usul, "kararların, tasarıların, prosedürlerin ve analiz sürecinde başvurulan soruların yazılması ve bunların eksiksiz, özenli yansıtılmasıdır" (Başkale, 2016). Bu kapsamda veri analiz sürecine dair tüm aşamalar, araştırmacı tarafından üretilen kodlar, bulgular neticesinde ortaya çıkan temalar ve benzeri unsurların tamamı açıklanmıştır. Netice itibarıyla "titizliği test etmek için kullanılan kriterler" (Lincoln & Guba, 1986) yardımıyla araştırmanın geçerlik ve güvenirliğinin arttırılması hedeflenmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma soruları doğrultusunda incelenen eserlerden elde edilmiş verilere, verilerden hareketle ulaşılan bulgulara ve bunlara yönelik yorumlara yer verilmiştir.

4.1. "87 Oğuz" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: 87 Oğuz, Hanife Hanım, Hamdi Efendi, Nezihe Hanım (muallim hanım), okul müdürü, başmuallim, Fatma, Fatin, Cemile, 113 Gül, Necdet, Lâle, Hikmet, Burhan, Mehmet ağabey, kedi Pamuk, orta yaşlı güzel bir kadın, 351 Selim, Belkıs, Remzi, Tekin, Yaşar, Ayşe, Sarı kız.

Eser özeti: Roman, başkahraman 87 Oğuz üzerinden şekillenmektedir. Sınıf numarasından dolayı "87" ile anılan Oğuz, dördüncü sınıfa başlayacaktır. O güne gelene dek kişisel bakımına itina etmeyen, sorumluluklarını yeterince yerine getirmekte hayli başarısız olan Oğuz, her yeni eğitim-öğretim döneminde aldığı karar gibi yine tertipli ve sorumluluk sahibi olmaya kararlıdır. Gelgelelim daha yeni eğitim-öğretim döneminin ilk sabahında vakitlice uyanamaz ve bunun gibi pek çok aksaklık da eser boyunca Oğuz'un peşini bırakmaz. Bütün bunlara karşın Oğuz, okulunu ihmal etmeme, aksatmama ve düzenli bir şekilde okula gidip gelme konusunda oldukça azimlidir.

Dördüncü sınıfın yeni dönemi başladıktan on beş gün sonra başmuallimin odasında kibar giyimli ve orta yaşlı bir kadın ile temiz ve şık giyimli bir çocuk belirir. Bu temiz ve şık giyimli çocuk, 87 Oğuz'un yeni sınıf arkadaşıdır: 351 Selim. Ne var ki Selim'in annesi, oğlunun pek hassas ve zayıf bir çocuk olduğunu öne sürerek Selim'in yeni sınıf öğretmeni Nezihe Hanım'dan da çocuğuna karşı özenli davranmasını ister. Söz gelimi Nezihe Hanım'dan, oğlunun olur olmaz arkadaşlarla birlikte olmasına müsaade etmemesini, temiz bir çocuğun yanına oturtulmasını talep eder. Oysa bu nazik yetiştirilmiş çocuk, zamanla Oğuz'un en yakın arkadaşlarından biri olur. Nitekim Nezihe Hanım da Selim'in annesinin, kendisinden taleplerini ciddiye almaz.

Selim, ilk zamanlar sınıfa uyum sağlamakta bir hayli güçlük çekse de günbegün yeni arkadaşlarına alışır. Ancak bütün bunlar olurken ne yazık ki bir gün Selim'in babasının ölüm haberi gelir: Selim'in babası, borçları nedeniyle intihar etmiştir. Bu haber, başlarda farklı bir tutum sergileyen Oğuz'un artık Selim'e karşı olumlu bir tutum edinmesine yol açar ve gitgide iki arkadaşın yakınlaşması başlar. Bu yakınlık sayesinde birbirini müspet manada etkilemeyi başaran iki arkadaştan Oğuz, Selim'e manevi destek sağlamanın yanında derslerinde de destek olur ve kendisinin iyi bir dereceyle sınıfı geçmesine yardım eder. Selim ise tıpkı okula ilk geldiği günkü gibi temiz ve tertipli görünümü ile Oğuz'u daha temiz ve özenli olmaya yöneltir; böylelikle 87 Oğuz sınıfı birincilikte bitirmenin yanında daha olgun bir çocuk olmayı da başarır.

Tablo 3: "87 Oğuz" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Kişinin kendisi Baba Okul müdürü Öğretmen
Öğüt Verenlerin Yaşı	Kişinin kendisi Öğüt alan kişiden büyük
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Tertipli olmak Çalışkan olmak Uslu olmak Bakımlı olmak Gözü açık olmak **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Öğretmen sözü dinlemek

"87 Oğuz" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından otorite figürleri dikkati çekmektedir. Genel manada Oğuz karakterinin okul yaşamını konu edinen eserin yazıldığı dönem de göz önünde bulundurulduğunda "ideal insan tipi" anlayışının öne çıktığı görülmektedir. Bunu, Tablo 3'te görülen öğütlerin kapsamı da desteklemektedir.

Öğüt verenlerin yaşı bakımından yalnızca iki kategorinin tespit edilmiş olması dikkate değerdir. Öğütlerin kapsamı bakımından ise sınırlı bir çeşitlilik olduğuna ulaşılmaktadır.

4.1.1. "87 Oğuz" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin tamamının varlık özelliği *insan*dır.

- *"-Artık kitaplarımı defterlerimi de temiz tutmalıyım!.. Bu sene çok çalışacağım... Ne olursa olsun!.."* (SYO: 13)

Başkahraman Oğuz, dördüncü sınıfa başlayacaktır. Geçmiş deneyimlerinden ders çıkardığı görülmekte ve deneyimlerine dayanarak *kendisine* öğüt verdiği tespit edilmektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > tertipli olmaya dair öğüt > tertipli olmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > çalışkan olmak

- *"-Haydi bakalım... Bak, artık dördüncü sınıf efendisi oldun... Kocaman herifsin. Gözünü aç... Çalış, adam ol... Biz vaktiyle sizin kadarken çalışmadık... Ömrümüz böyle yoksulluk içinde geçiyor... Sen de benim gibi yaparsan ihtiyarlığında çekersin... Hocalarının sözünü dinle... Derslerine iyi bak... Anladın mı?.."* (SYO: 15)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Oğuz'un *babası*, oğluna öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamının bir kısmı, Oğuz'un kendisine verdiği öğütle örtüşmekle birlikte bunu şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > çalışkan olmak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > söz dinlemeye dair öğüt > öğretmen sözü dinlemek

- *"'Mektebin müdürü çocukları susturdu:*

  -Yavrularım, gene derslerimize başlıyoruz. Her zamanki gibi akıllı ve uslu olunuz... Derslerinize çalışınız..."' (SYO: 22)

Öğüt alan kişiden büyük olarak *mektebin müdürü*, öğrencilere öğüt vermektedir. Verilen öğüt, Oğuz'un kendisine ve Oğuz'un babasının oğluna verdiği öğüdü tekrarlamakla birlikte bunu şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > çalışkan olmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > uslu olmak

- *"-Yanakların çamur içinde, şu cebini annene dik deseydin dikmez miydi? Pantolonunu ütületmenden vazgeçtim... Hiç olmazsa bir kere fırçalamalıydın."* (SYO: 67)

Öğüt alan kişiden büyük olarak *öğretmen*, Oğuz'a öğüt vermektedir. Verilen öğüt tema bakımından Oğuz'un, kendisine verdiği öğütle örtüşmekle birlikte bunu şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > tertipli olmaya dair öğüt > bakımlı olmak

- *"-Siz yarının büyükleri, bu memleketin idarecileri olacaksınız... O zaman gözünüzü açınız... Böyle şirketlere, tramvay gibi, otomobil gibi, umumi bahçeler, hayvan müzeleri, hatta sinema gibi şeylere imtiyazlar verirken daima mektep çocukları için bir pay ayırın... Çocukların bunlardan para vermeksizin istifade etmelerini ilk önce öne sürün!.."* (SYO: 79)

Öğüt alan kişiden büyük olarak *öğretmen*, öğrencilere öğüt vermektedir. Öğretmen Nezihe Hanım bu sözleri, öğrencileri geziye götürmek maksadıyla bedava tramvay alabilmek için şirket kapılarında uğraşıp başarılı olamaması üzerine söylemektedir. İlk basım yılı 1933 olan bu eserde öğretmenin yaşadığı durum ve bunun sonucunda verdiği öğüt, dönemin politik özelliklerini temsil etmesi bakımından mühimdir. Öğüdün kapsamını şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > gözü açık olmak

4.2. "Türk İkizleri" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Fatma bibi, Durak, Parlak, Hasan Onbaşı, Abuğ Hasan, Recep dayı, koyun Yumuk, inek Uslu, keçi Haylaz, köpek Ok, köpek Tok, koç Tosun, Topaç Mehmet, komşular.

Eser özeti: Roman, Fatma bibi ile ikiz çocukları Durak ve Parlak etrafında şekillenmektedir. Olaylar ise bu küçük ailenin yayla köyüne göç etmesiyle başlayacaktır. Hayvanlarını yanlarına, yüklerini sırtlarına alan bu aile, yayla köyüne gelir ve yerleşmeye koyulur. Bu esnada Durak ve Parlak kardeşlerin ne denli çalışkan olduğu görülür. Vakit bir süre toprakla ve hayvanlarla geçer. Bir an gelir ki kümesteki tavukların birinin yerinde olmadığı fark edilir. İkizler, tavukların

çalındığını düşünüp hırsızların peşine düşer. Bu esnada ağlarına biri takılır: Abuğ Hasan.

Abuğ Hasan; Fatma bibinin eşi, ikizlerin babası olan ve yıllar önce öldü sanılan Hasan Onbaşı'nı tanıyan biridir. Abuğ Hasan, ikizlerin peşine düştüğü hırsızları Köseler Çiftliği'nde bulur ve çalınan tavuğu geri alır. Bu esnada küçük aile ile beraber yaşamaya başlamıştır. Günlük işlerde Fatma bibiye ve çocuklara yardımcı olup onlara dayılık yapan Abuğ Hasan, bir gün Hasan Onbaşı'ndan mektup alır. Kısa bir süre bu durumu gizlese de sonunda Parlak'la paylaşır ve beraber mektuba bir karşılık yazarlar. Parlak ise bu mühim sırrı saklamaya çalışırken heyecanla, merakla, sevinçle karışık duygularla birlikte annesi ve kardeşinden sır saklamanın huzursuz edici hissini yaşamaktadır. Öyle ki Parlak'ın, babasını rüyasında gördüğü bir sabah aynı zamanda hasta gibi bir hâli vardır. Nihayetinde Hasan Onbaşı'nın ailesine kavuşacağı gün gelmiştir. Sükunetle babasının yolunu gözleyen Parlak, bir gün dışarıdan sesler duyar. Fatma bibi, Durak, Parlak ve Abuğ Hasan, yıllardır öldü sanılan Hasan Onbaşı'nın geldiğini görür. Bundan sonrası, kavuşmanın saadetiyle beraber Hasan Onbaşı'nın nasıl hayatta kaldığını ve Parlak ile Abuğ Hasan'ın sırrını konuşmakla geçecektir.

Tablo 4: "Türk İkizleri" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Kişinin kendisi Anne Öğretmen Kardeş
Öğüt Verenlerin Yaşı	Öğüt alan kişiden büyük Kişinin kendisi Akran
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Tertiplice iş yapmak Öğrenmeye açık olmak Düzenli uyumak Diş temizliğine dikkat etmek Okuyup ilerlemek Sözünde durmak **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Anneyi hoşnut etmek Paylaşımcı olmak

"Türk İkizleri" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde güçlü bir aile bağının varlığına dayanarak ekseriyetle annenin kendi çocuklarına yahut kardeşlerin -akranların- birbirine öğüt verdiği görülmektedir. Öyle ki öğütlerin kapsamı bakımından anneyi hoşnut etmeye dair öğütle dahi karşılaşılmaktadır. Bununla birlikte kişinin kendisinin ve öğretmenin öğüt verdiği de görülmektedir.

4.2.1. "Türk İkizleri" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin tamamının varlık özelliği *insan*dır.

- *"-Aferin kızım, entarisinin eteğini toplayarak iş görenler yorulmazlar."* (Tİ: 22)

Fatma bibi, Durak ve Parlak birlikte iş yapmaktadır. Parlak, yerlere uzanan entarisinin eteğini toplayıp uçlarını da belindeki şal kuşağın arasına sıkıştırdıktan sonra *öğüt alan kişiden büyük* olarak *annesi*, kızına öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > tertipli olmaya dair öğüt > tertiplice iş yapmak

- *"-Aferin kızım. Anasını hoşnut eden çocuklar, hiç yoksulluk çekmezler."* (Tİ: 28)

Parlak'ın annesine yardım etmesi üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak *annesi*, kızına öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > büyüklere hürmet etmeye dair öğüt > anneyi hoşnut etmek

- *"-Bizim okulun öğretmeni her zaman söyler: 'Çalışmak, öğrenmek için yaş yoktur!'"* (Tİ: 110)

Parlak, Abuğ Hasan'ın okuma-yazma bilmemesi üzerine ona okumayı öğretmek istemektedir. Buna dayanarak *öğüt alan kişiden büyük* olarak *öğretmeninin* onlara verdiği bir öğüdü aktarmaktadır. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğütler > kişisel gelişime dair öğütler > öğrenmeye açık olmak

- *"-Haydi yatağına, kızım... Gece uykusuz kalmak, insan sağlığını bozar..."* (Tİ: 139)

Öğüt alan kişiden büyük olarak *Parlak'ın annesi*, kızına öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sağlığa dair öğüt > düzenli uyumak

- *"'-Al fırçanı dişini oğ!... Ben aklına getirmesem sen unutacaksın hep!..*

  Parlak, utangaç bir gülüşle, kardeşinin uzattığı diş fırçasını aldı:

  -Eksik olma ecem... Sen olmasan öğretmenimizin 'her gün dişini oğ' diye verdiği öğüdü yerine getiremeyeceğim..'" (Tİ: 142)

Öğüt alan kişinin akranı olarak Parlak'ın *ikiz kardeşi*, Parlak'a öğüt vermektedir. Aynı zamanda Parlak, *öğüt alan kişiden büyük* olarak *öğretmeninin* öğrencilere verdiği öğüdü hatırlamaktadır. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sağlığa dair öğüt > diş temizliğine dikkat etmek

- *"-Köyümüzün ilerlemesi için, bizim ilerlememiz gerek. Biz de okumakla ilerleriz."* (Tİ: 148)

"Bir büyük adam tavrı ile" söylendiği belirtilerek *öğüt alan kişinin akranı* olarak Parlak'ın *ikiz kardeşi*, Parlak'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > okuyup ilerlemek

- *"-Kardeş arasında böyle lâf olmaz, senin paran benim, benim param senin demektir..."* (Tİ: 190)

Parlak, ikiz kardeşine yük olmamak adına payına düşen parayı eldeki paraya eklemekten söz etmektedir. Bunun üzerine *öğüt alan kişinin akranı* olarak Parlak'ın *ikiz kardeşi*, Parlak'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > dayanışmaya dair öğüt > paylaşımcı olmak

- *"-Yalnız, söz verdiğim için, senden ve anamdan bir şeyler gizliyorum. Sözünde durmayan adamdan ne beklenir? Ben, her zaman sözünün eri olan bir kızım. Verdiğim sözü tutarım."* (Tİ: 222)

Parlak, vermiş olduğu söz karşısında bir sır tutmaktadır. Kendisinden gizli bir şey yapmayacağını düşünen Durak ise bu durum karşısında kuruntu etmektedir.

Devamında Parlak, *"Sözünde durmayan adamdan ne beklenir?"* diyerek kendi yaşantısından da örnek verip *öğüt alan kişinin akranı* olarak *ikiz kardeşine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > sözünde durmak

4.3. "Yonca Kız" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Yonca Kız, Mehmet Torlak, Gonca Ana, Zelha Ana, Altın Dişli, Aksekili Ağa, İbrahim Bey, Kezban gelin, Urgancı Ali, Sultan Bacı, Ayşe Teyze, Melek, Şehvar, Hanımefendi, Huriye Teyze, Hatice Hanım (Kocanine), kapıcı Hayri, Zeynep Kız, Beşir Bey, Ethem Ağa, Çoban Çocuk, Tekir, Kara, Hasan, Cevriye, Öğretmen Hanım.

Eser özeti: Roman, Yonca Kız ve ailesinin kasabadan kente göç serüveni etrafında şekillenmektedir. Bir gün Yonca Kız'ın doğmuş olduğu Kale kasabasına "heyelan bölgesi" kararı gelir ve Yonca Kız, annesi Gonca Ana, babası Mehmet Torlak evlerinden çıkmak zorunda kalır. Mehmet Torlak, çareyi kentte iş aramakta bulur. Nihayetinde İzmir'de, Yonca Kız'ın teyzesinin konağında kapıcı olarak işe başlar. Hep birlikte İzmir'deki konakta yaşamaya başlayan aileden Gonca Ana da konağın mutfak işlerine bakmaya koyulur. Hem kent yaşamı hem de akrabanın konağında bir yaşam, bu aile için oldukça zorludur.

Bir gün, Mehmet Torlak'ın teyze oğlu İbrahim Bey'in kızı Şehvar, oyuncaklarını kırdığına dair Yonca Kız'a iftira atar. Böylelikle zaten zorlu olan konak yaşamı, Yonca Kız ve ailesi için daha dayanılmaz hâle gelir. Bunun üzerine aile konaktan ayrılıp ayrı bir evde yaşamaya başlar. Kapıcılıktan da ayrılmış olan Mehmet Torlak, İbrahim Bey'in fabrikasında işe başlar. Bu fabrikada çalışan işçilerin, Boğaziçi'nde kendilerine ev yapma arzusu vardır. Bu isteğe Mehmet Torlak da dâhil olup para bulmaya çalışır ve soluğu İbrahim Bey'in yanında alır. Parayı toparlayan Mehmet Torlak, evin yapılacağı yere gider ancak beklenen yerin başkaları tarafından alınmış olduğunu görür. Ardından kavga başlar; kavga ise Mehmet Torlak'ın ölümüyle son bulur.

Mehmet Torlak'ın konakta yaşayan teyzesi Ayşe Hanım, Gonca Ana'nın kocasız, Yonca Kız'ın babasız kalmasına dayanamaz ve onları Bursa'ya, kardeşi Hatice Hanım'ın yanına gönderir. Hiç çocuğu olmayan Hatice Hanım ise Yonca Kız'ı pek

bir sever ve sahiplenir. Gelgelim günün birinde Yonca Kız, Uludağ'da hırsızlar tarafından kaçırılır. Uzunca bir süre bulunamayıp artık öldü sanılan Yonca Kız, nihayetinde polisler tarafından bulunur ve ailesine kavuşturulur. Bundan sonrasında küçük aile, beraber olmanın huzuruyla yaşamını sürdürür.

Tablo 5: "Yonca Kız" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Ağa Hizmetçi Evin hanımefendisi Hemşehri Komşu Kocanine
Öğüt Verenlerin Yaşı	Öğüt alan kişiden büyük Akran
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Kötü alışkanlıklardan uzak durmak Başkasına muhtaç olmamak Şansı kaçırmamak Terbiyeli olmak Diş temizliğine dikkat etmek **II. Sosyal yaşama yönelik** Büyüklere hürmet etmek Sofra adabına sahip olmak Oturup kalkma, yürüme adabına sahip olmak İyi insan ilişkileri kurmak Yardımsever olmak

"Yonca Kız" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından geniş bir çeşitlilik görülmektedir. Zira köyden kente göç etmekte olan aile, bu süreçte pek çok insanla bir araya gelmektedir. Eserde öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği ve öğütlerin kapsamı bakımından en dikkat çekici olan ise Yonca Kız'ın kocaninesi tarafından verilen öğütlerdir.

Yonca Kız'ın köyden kente göç edip bir zaman sonra kendisine "kocanine" diye hitap ettiği Hatice Hanım'ın yanında yaşamaya başlamasıyla Yonca Kız'ın terbiyeli bir kız olarak yetiştirilmesine ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda verilen öğütler, ağırlıklı olarak sosyal yaşama yöneliktir. Bu da haddizatında eserin yazıldığı dönem esas alındığında köy ve kent yaşamı arasındaki farklılığı ortaya serer niteliktedir.

Eserin yazıldığı döneme bakıldığında dikkat çekici unsurlardan bir diğerinin ise Yonca Kız'ın konak yaşamı başladığında hizmetçi Sultan Bacı'nın, evin hanımefendisinin Sultan Abdülhamit'in torunu olduğunu öne sürerek eteğinin öpülmesini Yonca Kız'a öğütlemesidir. Bu durum, 1971 yılında yayımlanmış bir eserde hâlâ Osmanlı Devleti'nin izlerinin olduğunu göstermektedir.

4.3.1. "Yonca Kız" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin tamamının varlık özelliği *insan*dır.

- *"'Cuvara içmen, değil mi bizim oğlan?' diye sordu.*

  'İçmen!' dedi Mehmet Torlak.

  'Aman içme o kötü şeyi!' dedi, Aksekili Ağa." (YoK: 19)

Aksekiliği Ağa, ardiyede pamuk çuvalları olduğunu hatırlaması üzerine yangın çıkmaması adına, *öğüt alandan büyük* olarak *ağalık* yaptığı Mehmet Torlak'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sağlığa dair öğüt > kötü alışkanlıklardan uzak durmak

- *"'Şimdi de Hanımefendi'nin eteğini öpeceksin Yonja Kız. Hanımısı Abdülhamit Efendimiz Hazretleri'nin torunudur,' dedi.*

  ...

  Hanımefendi:

  'Aşağıda niye talim ettirmedin?' diye Sultan Bacı'ya çıkıştı. 'Ona da, anasına da eteklemeyi öğreteceksin! Her kimin yanına gelirlerse eteklemeyi iş bilecekler.'" (YoK: 55)

Konağa yeni gelen Yonca Kız, büyüklere hürmet göstermeye dair bazı kuralları bilmemektedir. *Öğüt alan kişiden büyük* olarak önce *hizmetçi*, Yonca Kız'a; sonra *evin hanımefendisi* hizmetçiye öğüt vermektedir. Öğüdün sunulduğu bağlam dikkate alındığında, ilk basım yılı 1971 olan bu eserin hâlâ Osmanlı Devleti'nden izler taşıdığı ve atalara hürmet göstermenin önemli olduğu fark edilmektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > büyüklere hürmet etmeye dair öğüt > büyüklere hürmet etmek

- *"'Bi'gaşık aşım, kaygısız başım, demişler. Hısımın değil, kardaşın olsa yapaman. Kul kapısı el kapısı, üç kuruş az kazan emme, işin, aşın gendinin olsun. Sen de pavlikede işçisin deyeceksin. Emme ora başka, ora devlet malı. Devlet kapısı, rahmet kapısı. Bak, rahatsızlığım sebebine istirahatlı olduğum şu günler yevmiyemi şakır şakır veriyorlar,'" dedi.* (YoK: 62)

Öğüt alan kişinin akranı olarak Mehmet Torlak'ın *hemşehrisi* Urfat, "azıcık aşım, ağrısız (kaygısız) başım" atasözünden hareketle ve kendi yaşamına dair örnek sunarak öğüt vermektedir. Verilen öğüdün atasözüne dayandırılması ve öğüt veren kişinin kendi deneyimini öne sürmesi dikkate değerdir. Öte yandan ilk basım yılı 1971 olan bu eserde kahramanın sözlerinin sosyal devlet anlayışına dikkat çekmesi, eserin yazıldığı dönemi temsil etmesi bakımından mühimdir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > çalışmaya dair öğüt > başkasına muhtaç olmamak

- *"'Kızım başına konan devlet kuşunu boş yere kaçırma!'*

  'Dul kadın yalnız başına edemezsin!'

  'Kız büyüyünce derdi de, masarifi de büyür!' demeleri üzerine yumuşadı, gitmeye razı oldu."(YoK: 85)

Hatice Hanım, eşini kaybeden Gonca Ana'ya yanında yaşamasını teklif etmektedir. Bu teklife direnen Gonca Ana'ya *öğüt alan kişinin akranı* olarak *komşular* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > şansı kaçırmamak

- *"'Sofradayken kedilere yiyecek atılmaz, huysuz alışırlar sonra!' diye ilk dersini verdi."* (YoK: 100)

Bursa'ya, Hatice Hanım'ın yanına yerleşen Yonca Kız ve Gonca Ana, yeni yaşantısına uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bu süreçte *öğüt alan kişiden büyük* olarak, Yonca Kız'ın "*kocanine"* diye hitap ettiği Hatice Hanım, Yonca Kız'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > görgü kurallarına dair öğüt > sofra adabına sahip olmak

- *"Yonca Kız'ın eğitimiyle Hatice Hanım meşgul oluyordu. Terbiyeli bir hanımın sabahları kalktığı zaman nasıl yıkanacağını, dişlerini nasıl fırçalayacağını, aşağıya indiği zaman büyüklerini nasıl selamlayacağını, nasıl yürüyeceğini, koltuklara bacaklarını açmadan nasıl oturacağını, gelen konukları nasıl karşılayacağını, sofrada çatalı, kaşığı, bıçağı nasıl kullanacağını öğretiyordu. Okula giderken her sabah, öğretmenine çiçek götürmesine dikkat ediyor, çiçeği verirken söylemesi gereken sözleri prova ettiriyordu. Okul arkadaşlarıyla iyi geçinmesini, onlara elinden geldiği kadar yardımda bulunmasını öğütlüyordu."* (YoK: 103)

Yonca Kız'ın kocaninesi Hatice Hanım, Yonca Kız'ın terbiyeli bir kız olarak yetişmesini kendine sorumluluk edinmektedir. Bu doğrultuda *öğüt alan kişiden büyük* olarak *kocanine*, Yonca Kız'a birbirinden farklı pek çok öğüt vermektedir. Öğütlerin kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > büyüklere hürmet etmeye dair öğüt > büyüklere hürmet etmek

Sosyal yaşama yönelik öğüt > görgü kurallarına dair öğüt > sofra adabına sahip olmak, oturup kalkma, yürüme adabına sahip olmak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > iyi insan ilişkileri kurmak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > dayanışmaya dair öğüt > yardımsever olmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > terbiyeli olmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sağlığa dair öğüt > diş temizliğine dikkat etmek

- *"'Sen bu fakire bir verirsen, Tanrı sana yüz verir,' dediler."* (YoK: 160)

Yonca Kız, Bursa-Uludağ'da kaçırılmış; devamında onu kaçıranların elinden kaçmış ve kaybolduğu yerde onu bulan bir aile tarafından evlat edinilmiştir. Bu olayın sonrasında *öğüt alanın akranı* olarak Yonca Kız'ı evlat edinen Kezban'ın *komşuları*, Kezban'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > dayanışmaya dair öğüt > yardımsever olmak

4.4. "Kumdan Betona" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Necat, Vedat, Ali Emmi, Sarı Mehmet, Esma, Gebeşköylü Kedi Mehmet, Kemal Usta, İsmail Usta, Emin Efendi, Muavin Bey, Müdür Yardımcısı, Yüzbaşı Seyfi Bey.

Eser özeti: Roman, sekiz çocuklu bir ailenin oğlu Necat etrafında şekillenmektedir. Necat, ilkokulu bitirdikten sonra ailede yaşanan geçim sıkıntısı nedeniyle okuluna ara vermek zorunda kalır ve 11 yaşında Zonguldak'a giderek burada boyacı çırağı vazifesiyle çalışmaya başlar. Akıllı, okumaya bir hayli istekli ve gerisinde bıraktığı yere oldukça vefa besleyen Necat, çalışma hayatı boyunca hep okumanın ve yurduna faydalı olmanın hayalini kurar. Boyacı çırağı olarak duvarlarını boyadığı okul ise onun bu okuma hayalini daha çok süsler. Günün birinde Necat, işçi olarak girdiği bu okula artık okumak için girmeye karar verir. Bu konuyu enstitüde çalışan Hasan Usta'yla konuşur. Önce, köyden çalışmaya gelmiş olan Necat'ın bir diplomasının olup olmadığı sorgulanır. Necat ise köyde okulunu bitirmiş, diplomasını da almıştır. Zonguldak'a giderken ceketinin bir cebine sıkıştırmış olduğu diplomasını okula kayıt olmak üzere getirir; okulun hademesi olan Emin Efendi de Necat'ın veliliğini yapar ve Necat okula yazılır.

Tesviyeci olarak yetişen ve okulunu başarıyla bitiren Necat, devamında Sanat Enstitüsüne girmeye karar verir. Ne var ki Zonguldak'ta bu kararını gerçekleştirebilmek için bir okul yoktur. Necat da soluğu İstanbul'da, Yıldız Teknik Okulunda alır. Eleme sınavlarına girip başarılı olur. Fakat gündüzleri çalışıp geceleri okumak için gece okuyacak olanların sınavına girmek isterken tam tersini yapmıştır. Bu yanlışlığın ayırdına varınca makine bölümünün sınavına girme kararı alır ve bu sınavı da kazanarak esas manada okuma serüvenini başlatır. Bir yandan da çalışma hayatını sürdürür. Öyle ki yurt dışında çalışmaya varana kadar kendini geliştirir ve bütün çabası sonucunda mühendis olur.

Necat, tüm gayretini bir gün Cide'de, liseye giden köy çocukları için yapılacak pansiyon binasının sorumluluğunu üstlenmekle taçlandırır. Böylelikle emekçi bir mühendis olarak hemşehrilerine olan vefa borcunu öder.

Tablo 6: "Kumdan Betona" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan Olağanüstü varlık
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Kişinin kendisi Baba Tanıdık bir ağabey Okul müdür yardımcısı
Öğüt Verenlerin Yaşı	Kişinin kendisi Öğüt alan kişiden büyük
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Kendi işini ve ekmeğini kazanmak Başkasına muhtaç olmamak Çalışmak Tutumlu olmak Herkesin sevgisine inanmamak Çalışkan olmak Yüzünü kara çıkarmamak Olgun insan olmak Kültürlü olmak Şansı kaçırmamak Eksiksiz bir insan olmak **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Büyüklerin sözünü dinlemek Anneye, babaya bakmak/destek olmak

"Kumdan Betona" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde en dikkat çekici unsur; henüz çocuk olan kahraman Necat'ın, ailesine bakmakla sorumlu bir işçi olarak karakterize edilip bu doğrultuda kendi kendisine öğütler vermesidir. Bununla birlikte Necat'a öğüt veren kişilerin verdiği öğütlerin kapsamı da ekseriyetle bu doğrultudadır. Ne var ki Necat yeniden okumaya karar verip bu yolda azim göstermeye başladıktan sonra verilen öğütlerin kapsamı da aynı doğrultuda şekillenmektedir.

Yayımlanma dönemi esas alındığında, tıpkı "Yonca Kız" adlı eserde olduğu gibi "Kumdan Betona" eserinde de köy ve kent yaşamı arasındaki farklılık göze çarpmaktadır. Nitekim köylü ve kentli yaşamı arasındaki farkı kahraman Necat da görmekte ve bu farkı en aza indirmeye yönelik kendi kendisine öğütler vererek kendini yetiştirmektedir.

Eserin yayımlanma dönemini temsil eden unsurlardan bir diğeri de yurt dışına yapılan işçi göçlerinin konu edinilmesidir. Buna mukabil kahramanın, yurt dışına yapılan göç söz konusu olduğunda yurt dışından müktesebatı kendi yurduna

uygulamak istemesi ve bu yolla bir kez daha vatanperver duygularla yurdun kalkındırılması düşüncesinin yansıtılması dikkate değerdir.

4.4.1. "Kumdan Betona" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin varlık özelliği *insan* ve *olağanüstü varlık* olarak çeşitlilik göstermektedir.

- *"Karadeniz'i bir uçtan bir uca dolaşmalı, ekmek paramı çıkarmalı, iş sahibi olmalıydım."* (KB: 19)

Okumaya çok istekli olan Necat, hem okuyamayacağını anlayıp hem de köy yerinde çalışan arkadaşlarını görünce *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > çalışmaya dair öğüt > kendi işini ve ekmeğini kazanmak

- *"Sonra döndü bana, 'İşte ustan!' dedi. 'Bir baban da o, bundan sonra. Sözünden çıkarsan çekecek kulaklarını!'"* (KB: 30)

Necat, işçi olarak Kemal Usta'nın yanında çalışmaya başlayacaktır. *Öğüt alan kişiden büyük* olarak Necat'ın *babası*, oğluna sert bir dille öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > söz dinlemeye dair öğüt > büyüklerin sözünü dinlemek

- *"En önemlisi çalışacak, kimseye el açmadan yaşayacaktım. Benden başka daha yedi çocuğu yetiştirmek zorunda olan babama bile bakmayı düşünüyordum. Kazanacak, babama destek olacaktım."* (KB: 31)

İyiden iyiye çalışmayı benimseyen Necat, *kendi kendine* öğüt vermektedir. Verdiği öğüt, daha önce yine kendi kendine verdiği öğüt ile aynı temaya sahip olmakla beraber buradaki öğüdün kapsamını şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > çalışmaya dair öğüt > başkasına muhtaç olmamak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > çalışmaya dair öğüt > çalışmak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > aile ilişkilerine dair öğüt > anneye, babaya bakmak / destek olmak

- *"'İşçi olacağım ben!' dedim. 'Çalışmaya gidiyorum.'*

'Çalışmalısın ya, kocaman adam oldun.'" (KB: 31)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Necat'ın *"bir ağabey"* dediği Gebeşköylü Kedi Mehmet, Necat'ın kendi için söylediği sözleri destekler nitelikte ona öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > çalışmaya dair öğüt > çalışmak

- *"Bir limonata içer, gerisini artırır, bir teneke gaz alırdım, köye göndermek için. Babamdan çok, anamın işine yarardı bu gaz... Büyütmüş, buralara göndermişti beni. Bir hayrım dokunmasın mıydı onlara?"* (KB: 33)

Bir nevi nefis muhasebesi yapan Necat, *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > aile ilişkilerine dair öğüt > anneye, babaya bakmak / destek olmak

- *"Demek, para kuş gibi, çulluk gibi bir şeydi. Uçucu bir şey... Parayı elimizden kaçırmamak gerekirdi. Para, gaz almak, tuz almak, sabun almak için kazanılırdı. Sinema da ne oluyordu!"* (KB: 39)

Necat, elde ettiği deneyimlerden hareketle *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > tutumlu olmak

- *"Herkesin sevgisine inanılmaması gerekiyordu demek."* (KB: 43)

Necat, sinemada izlediği bir filmin ardından kendine ders çıkarıp *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > herkesin sevgisine inanmamak

- *"Çok çalış derslerine. Ne senin yüzün kara çıksın ne de Emin Efendi'nin yüzü."* (KB: 51)

Yazılmak istediği okulun hademesi Emin Efendi'nin veliliği sayesinde okula yazılan Necat'a, *öğüt alan kişiden büyük* olarak *okulun müdür yardımcısı* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > çalışkan olmak, yüzünü kara çıkarmamak

- *"Biliyordum, çalışkan bir işçi olmak, titiz, dikkatli bir öğrenci olup diplomalar almak yetmiyordu, olgun bir insan olmak için. Sergilere, oyunlara, yararlı filmlere, sirklere, operalara, balelere, konserlere de gitmeliydim. Yaşam, yalnız ekmek parası kazanmak için bir savaşıma girmek, bu savaşımı başarmak değildi."* (KB: 56, 57)

Uzunca bir süre çalışıp okumaktan ve sosyal yaşamdan uzak kalan Necat zaman zaman, geçim mücadelesindeyken sosyal faaliyetlere para ayırmamak gerektiğini düşünse de yeniden okul hayatına döndükten sonra sosyal faaliyetlerin gerekliliğini kavramaya başlamıştır. Bu doğrultuda *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > olgun insan olmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > kültürlü olmak

- *"Geri kalmışlığımın eksik yönlerini böyle alınterimle bütünlemeliydim. Önüme çıkan fırsatlardan yararlanıp açıklarımı kapatıp eksiksiz bir insan olmalıydım."* (KB: 58)

Necat, elde ettiği deneyimlerden hareketle *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > şansı kaçırmamak, eksiksiz bir insan olmak

- *"Aldığım diplomalarla yetinmemeli, okumalı, daha çoook okumalıydım."* (KB: 58)

Necat, elde ettiği deneyimlerden hareketle *kendi kendine* öğüt vermeyi sürdürmektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > çalışkan olmak

4.5. "Yeşil Bayır" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Atay, görünmeyen arkadaş, öğretmen, Necmiye, Hüseyin, Bülent, Avni, Atay'ın dedesi, Safiye Teyze, Bülent'in annesi, İlker, Çetin, Semra, Murat, Ercan, Hasibe Teyze, Hayrullah Amca, köpek Benekli, Özge, Behçet Amca.

Eser özeti: Roman, başkahraman Atay ve arkadaşlarının serüvenleri etrafında şekillenmektedir. Bir gün Atay, arkadaşı Bülent'in oyuncak otomobilini ondan habersiz alır, oynar ve geri yerine bırakır. Ne var ki bu esnada Atay'ı gören bir arkadaşı olur ve uzun süre boyunca Atay'ı Bülent'e söylemekle tehdit eder. Atay başlarda bu yaptığının yanlış bir şey olduğunu düşünmese de zamanla görünmeyen arkadaşının öğütleriyle yaptığının yanlış olduğunun farkına varır. Gelgelim hâlâ bu durumdan Bülent'in haberi yoktur. Görünmeyen arkadaşı, Atay'ın içine düştüğü zor durumun içinden çıkmakta ona yardımcı olması için kendisinin dedesiyle konuşmasını öğütler. Atay, durumu dedesiyle konuşur ve soruna çare ararlar. Atay, hem bir başkasının malını ondan habersiz almanın huzursuzluğunu hem de arkadaşı Avni'nin baskısının tedirginliğini yaşar. Bu durum, Atay'ın arkadaşları ile bir çete kurmasına kadar gider. Artık Avni ve Atay, iki ayrı grubun insanıdır.

Bir gün Atay, sınıf arkadaşı Hüseyin'in annesinin hasta olduğunu öğrenir. Hüseyin'in annesinin iyileşmesi için ameliyat olması gerekmektedir ancak yeterli paraları yoktur. Atay ve arkadaşları işe koyulur. Arkadaşları için para biriktirmek adına çörek satmaya başlarlar. Bu dayanışma, devamlı Atay'a kötülük yapan Avni'ye ders olur. O da Hüseyin'in annesi için cep harçlığını biriktirmeye başlar. Günün birinde biriktirdiği bütün parayı Atay'a vererek aynı zamanda onunla olan anlaşmazlığını da gidermeyi başarır. Atay ve arkadaşları ise el birliğiyle biriktirdiği para ve Avni'nin harçlığıyla beraber Hüseyin'in annesinin iyileşmesine yardımcı olur. Etrafa yayılan bu güzel haber sayesinde çocuklar da aileleri de eski neşesine yeniden kavuşur.

Tablo 7: "Yeşil Bayır" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan Olağanüstü varlık
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Öğretmen Anne Görünmeyen arkadaş (Kişinin kafasındaki ses) Dede Arkadaş

Öğüt Verenlerin Yaşı	Öğüt alan kişiden büyük Kişinin kendisi Akran
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Okula gereksiz eşya götürmemek Tertipli olmak Yapılması gereken işi yapmak Elindekinin kıymetini bilmek Yiyecek artığı bırakmamak Nefis muhasebesi yapmak Ödevleri yapmak Uslu olmak Derslerden geri kalmamak Çözüm odaklı olmak Utanılacak davranışlar yapmamak Dürüst olmak Sağlığa dikkat etmek Kötü niyetlilerin eline fırsat vermemek Okula geç kalmamak Fikrine sadık olmak **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Anneden izinsiz hareket etmemek Yardımı kimseyi utandırmadan yapmak Başkasının malını almamak Konuşma adabına sahip olmak Bulunulan çevreyi güzelleştirmeye çalışmak Anlaşılmayan şeyi sormak Söz dinlemek Büyüklere danışmak Sıkıntıyı paylaşmak Ara bozuculuktan kaçınmak Yakın çevrenin görüşlerine kulak vermek

"Yeşil Bayır" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen diğer dört eserden farklı olarak, öğüt verenin varlık özelliği bakımından "insan"ın yanı sıra "olağanüstü varlığa" yer verildiği dikkati çekmektedir. Eserde "görünmeyen arkadaş" olarak karakterize edilen bu kahraman, esasında başkahraman Atay'ın kafasındaki sesi, yani kişinin kendisini temsil etmektedir. Kahraman bu yolla devamlı olarak nefis muhasebesi yapmaktadır. Bu durum da, aynı döneme ait diğer dört eserden farklı olarak *"nefis muhasebesi yapmak"* öğüdünü ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra öğüdün kapsamı bir hayli çeşitlilik göstermekte, ağırlık ise kişisel yaşama yönelik öğütlerde görülmektedir.

4.5.1. "Yeşil Bayır" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin varlık özelliği *insan* ve *olağanüstü varlık* olarak çeşitlilik göstermektedir. Öğüt veren "arkadaş"ların yaşını belirten herhangi bir kesin bilgi bulunmadığı için bunlar araştırmacı tarafınca, "öğüt verenin yaşı" bakımından "akran" olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte birkaç istisna bulunmaktadır:

Eserde "öğüt verenin varlık özelliği"nde belirtilen "olağanüstü varlık", esasında eserlerde *"kişinin kafasındaki ses"*tir. Ancak bu, eserin genelinde "görünmeyen arkadaş" olarak sunulduğu için "öğüt verenin varlık özelliği"nde de "insan" olarak belirtilmesi araştırmacı tarafından uygun bulunmamış, eserin genelinde olduğu gibi verilmiştir. Benzer şekilde söz konusu eserde öğüt veren mezkûr varlığın "kişinin kafasındaki ses" olduğu bilindiğinden, bu karakter "öğüt verenin yaşı" başlığı altında "kişinin kendisi" olarak adlandırılmıştır.

- *"'Çantanıza gereksiz şeyler koymayın' diyor Atay'ın öğretmeni. 'Sınıf ders araçlarınızı koyun. Oyuncaklarınızı okula getirmeyin' diyor."* (YB: 10)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Atay'ın *öğretmeni*, öğrencilere öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > okula gereksiz eşya götürmemek

- *"'Başkalarının şeylerini almak hırsızlıktır' der Atay'ın annesi. 'Hırsızlık çok kötü bir şeydir. Bunu sakın unutma Atay!'"* (YB: 11)

Atay, yaptığının kötü bir davranış olduğunu düşünmeyerek arkadaşının oyuncak otomobilini almıştır. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak *annesinin* kendisine verdiği öğüdü hatırlamaktadır. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > başkasının malını almamak

- *"'Çıkardığını asmayı unutma' diye seslendi dedesi dışarıdan.*

  'Asıyoruz işte' diye söylenerek pantolonu yatağından üstünden aldı, çiviye astı.

  'Asıyoruz denmez. Asıyorum denir.'

  'O kadarını biliyoruz' diye dedesine karşılık yetiştirdi Atay.

  'Biliyoruz da denmez. Biliyorum denir.'

'Anladık işte.'

'Anladık değil, anladım denir.'" (YB: 16)

Dedesinin lafına karşılık bir nevi onunla söz dalaşına giren Atay'a, *öğüt alan kişiden büyük* olarak *dedesi* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > tertipli olmaya dair öğüt > tertipli olmak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > görgü kurallarına dair öğüt > konuşma adabına sahip olmak

- *"'Yemek pişirmek kadın işi değil mi dede?'*

  'İş iştir oğlum. Kadın işi, erkek işi yok. Bir şeyin yapılması gerekiyorsa yaparsın. Şimdi annen yorgun argın işten gelecek. Bir de oturup bunlarla mı uğraşsın?'" (YB: 18)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Atay'ın *dedesi*, Atay'ın sorduğu soru üzerine öğüt vererek torununun bir yanlış öğrenmesi gidermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > yapılması gereken işi yapmak

- *"Tabak iyice sıyrılıp temizlenmeli. Ekmek de bitmeli. Bırakılan lokmalar insanın arkasından ağlarmış. Atay'ın dedesi öyle söylüyor.*

  'Bir ekmek parçası nasıl ağlayabilir?'

  'Belki ağlamaz gerçekten' dedi Atay'ın annesi, 'ama yine de, artık bırakmak güzel bir şey değil.'

  'Onu bile bulamayanlar var' dedi dedesi. 'Yiyecek çöpe atılmaz.'" (YB: 21)

Türk kültüründe önemli bir yer tutan "artık bırakmama"ya dair, *öğüt alan kişiden büyük* olarak Atay'ın dedesi ve annesi Atay'a öğüt vermektedir. Ayrıca bu kültürel anlayışın, verilen öğütler aracılığıyla kuşaklar arası sürdürülmesi dikkate değerdir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > değer bilmeye dair öğüt > elindekinin kıymetini bilmek, yiyecek artığı bırakmamak

- *"'Sanki başkalarının gömlekleri yıkayınca çekmiyor. Keşke bu kadar bol dikmeseydin!'*

  'Maymunluk etme!' dedi annesi. 'Bunu da bulumayanlar var.'" (YB: 23)

Atay'ın annesi, Atay'a büyük gelecek bir gömlek dikmiştir. Atay, gömleğinin bol olmasından ötürü annesine sitem ederken *öğüt alan kişiden büyük* olarak *annesi* de Atay'a sert bir üslupla öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > değer bilmeye dair öğüt > elindekinin kıymetini bilmek

- *"'Uyumadan önce, bütün gün yaptıklarını bir kez kafandan geçir' der annesi. 'İyi olanlarla kötü olanları ayırmaya çalış.'"* (YB: 23)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Atay'ın *annesi*, oğluna öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > nefis muhasebesi yapmak

- *"'... Biz neden yoksuluz?*

  'Bilmem' dedi Atay'ın görünmeyen arkadaşı. 'Sen ne biliyorsan ben de onu biliyorum ancak.'

  'Ama bazen benden daha akıllısın. Kimi şeyleri sana danıştıktan sonra daha iyi anlıyorum.'" (YB: 25)

Bu alıntı, veri analizine dâhil edilmemekte olup yalnızca sonraki alıntılarda yer alacak olan *"görünmeyen arkadaş"*ın varlığını açıklamasından ötürü burada sunulmaktadır.

Bir önceki alıntıda Atay'ın annesinin, oğluna nefis muhasebesi yapmasını öğütlemesine binaen Atay'ın burada öğüdü yerine getirdiğini söylemek mümkündür. Esas mühim olan ise *görünmeyen arkadaşın*, "Sen ne biliyorsan, ben de onu biliyorum ancak," sözüyle bir anlamda kendisinin, Atay'ın kendisi olduğunu ispatlamasıdır. Benzer şekilde Atay'ın, *görünmeyen arkadaşına* karşılık olarak "*Kimi şeyleri sana danıştıktan sonra daha iyi anlıyorum,"* demesi hem nefis muhasebesi yaptığını hem de *kendi kendine* öğüt verdiğini göstermektedir. Gelgelelim eser boyunca söz konusu kahraman *görünmeyen arkadaş* olarak anılmaktadır. O nedenle

bundan sonraki alıntılarda da mezkûr kahraman, *öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği* kapsamında *görünmeyen arkadaş*; *öğüt verenlerin yaşı* kapsamında da *akran* olarak belirtilecektir.

- *"'Ama yine de bir şeyler yapmam gerek.'*

  'Okul ödevlerini yap. Yapmazsan nasıl doktor olabilirsin?'

  'Ben doktor olmak istemiyorum ki... Pilot olacağım.'

  'Pilot olmak için de ödevlerini yapman gerekir.'" (YB: 26)

Atay'ın nefis muhasebesi yapması neticesinde *öğüt alan kişinin akranı* olarak *görünmeyen arkadaş*, Atay'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > ödevleri yapmak

- *"'Başını alıp gitmeyi, kaçmayı düşünmek güzel değil!' diye çıkıştı. 'İnsan güzel yerlere kaçmak yerine kendi çevresini güzelleştirmeye çalışmalı.'"* (YB: 27)

Atay, bulunduğu yerin beğendiği yanlarından çok beğenmediği yanları olmasına dayanarak pilot olmak, annesi ve dedesiyle birlikte uzaklara gitmek istemektedir. *Öğüt alan kişinin akranı* olarak *görünmeyen arkadaş* da Atay'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > yaşanılan çevreye dair öğüt > bulunulan çevreyi güzelleştirmeye çalışmak

- *"'Uslu uslu otur, sokaklarda çok dolaşma' dedi."* (YB: 27)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Atay'ın *annesi*, evden çıkarken oğluna öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > uslu olmak

- *"Neden kızıyorsun? 'Bir şeyi anlamayınca sormak en iyisidir' diyen kendinsin."* (YB: 28)

Atay, annesinin "Sokaklarda 'çok' dolaşma" demesine binaen dedesine "birazcık" dolaşacağını söyleyerek verilen öğüdü dinlememektedir. Devamında dedesi, Atay'ı "laf ebesi" olmakla itham etmekte, Atay da bu söylenenin ne demek olduğunu sorarak dedesini öfkelendirmektedir. Bunun üzerine Atay, *öğüt alan kişiden büyük*

olarak *dedesinin* daha önce kendisine vermiş olduğu bir öğüdü hatırlatmaktadır. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > birine danışmaya dair öğüt > anlaşılmayan şeyi sormak

- *"'Güzel!' dedi Avni. 'Hep böyle söz dinle.'"* (YB: 37)

Atay'ın bir sırrını bilen *arkadaşı* Avni, Atay'ı onun sırrını söylemekle tehdit ederek istediklerini yaptırmaktadır. Buna dayanarak *öğüt alan kişinin akranı* olarak Atay'a sert bir üslupla öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > söz dinlemeye dair öğüt > söz dinlemek

- *"'Ne yapacağım?' diye sordu görünmeyen arkadaşına. 'Utanıyorum. Korkuyorum da... Bana yardım et.'*

  'Nasıl yardım edebilirim? Bunu başından düşünseydin! Otomobili almamalıydın.'

  'Ben de biliyorum bu kadarını. Ama oldu bir kez. Şimdi ne yapayım?'

  'En az senin kadar benim de canım sıkılıyor bu işe' dedi görünmeyen arkadaşı. 'En iyisi gidip annene danış.'

  'Bunu yapamam. Benim başkasının olan bir şeyi aldığımı öğrenirse düş kırıklığına uğrar. Ben onun doğru sözlü, akıllı oğluyum. Hakkımda yanıldığını anlarsa çok üzülür. Belki de ölür. Bunu anneme söyleyemem.'

  'Öyleyse gidip dedenle konuş.'

  'Bunu da yapamam. Utanırım.'

  'Çok tuhafsın' dedi görünmeyen arkadaşı. 'Sıkıntını açmazsan kimse sana yardım edemez ki! O zaman beklemen ve başına geleceklere katlanman gerekir.'

  'Söyleyeyim mi dedeme gerçekten?' diye sordu Atay.

  'Tek yol bu. Kendin de biliyorsun.'" (YB: 42, 43)

Atay, arkadaşı Bülent'in oyuncak otomobilini almış ve bu durumu bir türlü kimseye açamayarak kendine yük edinmiştir. Bu sıkıntı karşısında yardıma ihtiyacı vardır ve nefis muhasebesi yaparak *öğüt alan kişinin akranı* olarak *görünmeyen arkadaşa* danışmaktadır. Bir anlamda Atay'ın *kafasındaki sesi*, yani *kişinin kendisini* temsil

eden *görünmeyen arkadaş* da Atay'ın daha gerçek bir kişiye danışmasını öğütlemektedir. Bu durum aynı zamanda çocukların, içinden çıkılamaz durumlarda yardıma ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > birine danışmaya dair öğüt > büyüklere danışmak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > iletişim kurmaya dair öğüt > sıkıntıyı paylaşmak

- *"Okul iyi gidiyor, değil mi? Sakın derslerinde geri kalmayasın."* (YB: 44)

Atay, verilen öğüdü dinleyerek dedesine danışmaya gitmektedir. Ancak tedirginliği her hâlinden bellidir. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak *dedesi,* kuşkulanıp Atay'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > derslerden geri kalmamak

- *"Kırılmış çanak için gözyaşı dökmenin yararı yok. Çanağı nasıl onarabileceğimize bakalım biz."* (YB: 45)

Atay, işlediği suçu dedesine açmış bulunmaktadır. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak *dedesi,* Atay'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > çözüm odaklı olmak

- *"Dediğimi yap, o çokbilmişi düşünme hiç. Bu olaydan alacağın çok önemli bir ders var. Utanılacak davranışlar, insanın sırtına yüklenen gereksiz ağırlıklar gibidir. Gücünü bu yükü taşımaya verirsin, başkaları da bundan yararlanmaya kalkar."* (YB: 45)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Atay'ın *dedesi,* Atay'ın işlediği suçtan ders çıkarmasını bekleyerek ona öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > utanılacak davranışlar yapmamak

- *"Dedesinin sözlerini anımsadı. Bir yanlış davranışı bir başka yanlış davranış düzeltmez ki! Gerçeği olduğu gibi söylemeliydi. Yoksa yaptığının hiçbir yararı olmazdı."* (YB: 48)

Atay, *öğüt alan kişiden büyük* olarak *dedesinin* vermiş olduğu öğüdü hatırlamaktadır. Bu anımsama, aynı zamanda Atay'ın, dedesinin sözlerine itimat ettiğini göstermesi bakımından mühimdir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > dürüst olmak

- *"Kapının aralığında durma Bülent! Yeni çıktın banyodan. Hasta olmak mı istiyorsun?"* (YB: 48)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Atay'ın *annesi,* asabi bir tavırla oğluna öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sağlığa dair öğüt > sağlığa dikkat etmek

- *"'Arkadaşların arasını açmaya çalışmak kötü bir şey' dedi Bülent."* (YB: 56)

Atay, Bülent'ten habersiz aldığı oyuncak otomobilini ona geri vermiştir. Bir gün kötü niyetli Avni, Bülent'in oyuncağını geri aldığını bilmeyerek Atay'ın yaptığını Bülent'e söylemeye kalkar. Bülent ise Atay'ın oyuncağı geri verdiğini, zaten ödünç almış olduğunu söyler. Devamında da *öğüt alan kişinin akranı* olarak *arkadaşı* Avni'ye öğüt verir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > ara bozuculuktan kaçınmak

- *"'Bundan sonra Avni gibi kurnazların eline fırsat vermeyeceğim' dedi Atay. 'Dedemin söylediklerini hiç unutmayacağım.'"* (YB: 56)

Atay, Bülent ile arasının düzelip Avni'nin de yaptığı karşısında mahcup olmasından sonra bu olaydan ders çıkararak *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > kötü niyetlilerin eline fırsat vermemek

Sosyal yaşama yönelik öğüt > birine danışmaya dair öğüt > yakın çevrenin görüşlerine kulak vermek

- *"Arsaya dönerken, ciğerin parasını kendine saklamayı düşündü Atay.*

  'Nasıl olsa ötekiler ciğeri bedava aldığımı bilmezler.'

'Bu sana hiç yakışmıyor' dedi görünmeyen arkadaşı. 'Bense senin dürüst, doğru sözlü bir çocuk olduğunu sanıyordum. Bu yaptığın çok yanlış.'" (YB: 80)

Bir gün Atay, duvar dibinde yavru köpek bulur ve onun bakımını sağlamak üzere arkadaşı Bülent ile İlker'in yanına götürür. Atay'ın iki arkadaşı, köpeğin aç olduğu kararına vararak ellerindeki parayı Atay'a verir ve Atay, ciğer satın almaya gider. Ciğerci, Atay'ın alacağı bir parçacık ciğerin köpek için olduğunu öğrendikten sonra ciğer karşılığında Atay'dan para almaz. Benzer şekilde Atay'ı gören bir müşteri de almış olduğu doğranmış yürekten bir parça Atay'a verir ve para istemez. Elinde parası kalan Atay ise başta bu parayı kendine saklamayı düşünür. Çok geçmeden *öğüt alan kişinin akranı* olarak *görünmeyen arkadaş* devreye girer Atay'a öğüt verir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > dürüst olmak

- *"'Otur yerine Atay' dedi öğretmen. 'Bir daha da geç kalmamaya çalış.'"* (YB: 87)

Atay, devamlı yavru köpek Benekli ile ilgilendiği için okula kaçmıştır. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak *öğretmen*, Atay'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > okula geç kalmamak

- *"Dersle ilgili olmayan şeyleri okula getirmemenizi kaç kez söyledim!"* (YB: 87)

Benekli, Atay okula gidene dek onu takip edip Atay sınıfa girdikten sonra da aralık kalmış sınıfın kapısından içeri girer. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak *öğretmen,* daha önce vermiş olduğu bir öğüdü tekrarlar. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > okula gereksiz eşya götürmemek

- *"'Sen herkesten çok çalışmalısın' dedi Atay'ın görünmeyen arkadaşı. 'Çünkü bu senin düşüncendi.'*

  'Elimden geleni yapacağım' dedi Atay. 'Ama sen de bana yardım et.'

  'Nasıl örneğin?'

  'Örneğin bana akıl vererek.'

'Bak işte' diye konuştu Atay'ın görünmeyen arkadaşı. 'Akıl vermede üstüme yoktur. Şu çöpü şuradan alıp şuraya koymamı istersen yapamam ama çok iyi akıl veririm.'

'Bu çok doğal' dedi Atay. 'Çünkü sen gerçek değilsin! Kafamın içindesin sen benim. Hadi, şimdi söyle bakalım... Ne yapmam gerek?'" (YB: 99, 100)

Atay, hasta olan arkadaşının annesi için tedavi masrafı biriktirmek adına arkadaşlarına teklif sunmuştur. Fakat bu işi nasıl yapacağını bilememektedir. Bunun üzerine nefis muhasebesi yapar ve *öğüt alan kişinin akranı* olan *görünmeyen arkadaştan* öğüt alır. Burada yeniden, çocukların içinden çıkılamaz durumlarda birinden yardım alma ihtiyacı duyduğu gözler önündedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > fikrine sadık olmak

- *"'Yaptığım kötü bir şey değil ki! Hasta bir kadına yardım etmek istiyorum. Kızacak ne var bunda?'*

  'Öyle de olsa, annenden izinsiz gelmemen gerekirdi.'" (YB: 112, 113)

Atay ve arkadaşları, Hüseyin'in hasta annesinin tedavi masrafına katkı sağlamak amacıyla çörek satmaya karar vermiştir. Atay'ın arkadaşlarından Ercan ise bu dayanışma için annesinden izin alamamış, dayanışmaya ondan izinsiz dâhil olmuştur. Bunun üzerine *öğüt alan kişinin akranı* olan Atay, *arkadaşına* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > aile ilişkilerine dair öğüt > anneden izinsiz hareket etmemek

- *"Böyle hep birlikte gitmemeliyiz. Yardımımızı bütün dünyaya duyurmak ister gibi davranmamalıyız. Hüseyin'in ya da babasının utanmasını kim ister?"* (YB: 125)

Atay ve arkadaşları, Hüseyin'in annesinin tedavi masrafı için bir miktar para topladıktan sonra hep birlikte parayı Hüseyin'in babasına vermeye gitmeye kalkar. Bülent ise *öğüt alan kişinin akranı* olarak *arkadaşlarına* öğüt verir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > dayanışmaya dair öğüt > yardımı kimseyi utandırmadan yapmak

4.6. "İnci" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Can, Yamuk, Posbıyık, Recai, Rıza, Necla, Bülent, Nevzat, bakkal, Sulu, Çiroz, Yamuk'un teyzesi, anne, komşu, Ayşe.

Eser özeti: Roman, Can'ın, annesi Necla'nın ve babası Recai'nin etrafında şekillenmektedir. Can ile ailesi yoksul ve sıklıkla borç içinde yaşamaktadır. Recai devamlı bakkala veresiye yazdırmakta, arkadaşlarından borç almakta, zaman zaman kötü işlere bulaşmaktadır. Can da babasının bu hâlinden etkilenip kendini kötü işlerin içinde bulabilmektedir. O nedenle ekseriyetle ailenin başı belaya girmektedir. Bir gün Can ve iki arkadaşı, yediği midyede inci tanesine rastlayacaktır. Üç arkadaştan Yamuk, ilk an diline takılan bu parçaya anlam veremese de sonrasında bunun, satıldığında büyük para edeceği bir inci olduğu anlaşılacaktır. Bu minik inci tanesi ise Can ve yoksul ailesinin hayatını kurtaracaktır.

Tablo 8: "İnci" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Anne Kişinin kendisi Baba Teyze Arkadaş Zevç Zevce Komşu
Öğüt Verenlerin Yaşı	Öğüt alan kişiden büyük Kişinin kendisi Akran
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Geç vakte kadar sokakta kalmamak İş başındayken kitap okumamak Boş vakitlerde kitap okumak Ders kitabı dışında kitap okumamak *(Olumsuz öğüt)* Sözünde durmak **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Dalkavukluk etmek *(Olumsuz öğüt)* Büyük sözü dinlemek Çalışıp ev geçimine destek olmak Konuşma adabına sahip olmak Kavgadan kaçınmak Yapılan yardımı gizli yapmak Hasetten kaçınmak Erkeklere yüz vermemek *(Olumsuz öğüt)* Başkasının malını almamak

1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerin ilki olan "İnci"'de öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde dikkat çeken ilk husus, 3 olumsuz öğüde yer verilmiş olmasıdır. Bunlardan 1'i kişisel yaşama yönelik öğütlerden okumaya dair öğüt olup kalan 2'si sosyal yaşama yönelik öğütlerden sosyal ilişkilere dair öğüttür.

"Ders kitabı dışında kitap okumamak" öğüdü, temel amacı çocuklara okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmak olan çocuk edebiyatına aykırı bir öğüttür. *"Dalkavukluk etmek"* ve *"erkeklere yüz vermemek"* öğüdü, sosyal ilişkileri zedeleyici özellik taşımaktadır. Nitekim eserde de aile bağlarının zayıf, iletişimde kullanılan üslubun kaba olduğu görülmektedir. Bu yönleriyle eserin olumsuz bir nitelik taşıdığını söylemek kabildir.

Esere dair üzerinde durulması gereken bir diğer husus, öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından geniş bir çeşitlilik içerdiğidir. Ana kategori bakımından ağırlığın aile/akrabada olduğuna ulaşılmaktadır. Gelgelelim yukarıda zikredildiği gibi bu aile ve akrabalık bağı oldukça zayıf, hatta Türk aile kültürüne zarar verici nitelik taşımaktadır.

4.6.1. "İnci" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin tamamının varlık özelliği *insan*dır. Öğüt veren "arkadaş"ların yaşını belirten herhangi bir kesin bilgi bulunmadığı için bunlar araştırmacı tarafınca, "öğüt verenin yaşı" bakımından "akran" olarak kabul edilmiştir.

- *"Kendi kendine kızmaya başladı: 'Yakında borcumu ödeyeceğim, iş buldum deseydim ya! Köprüyü geçinceye kadar ayıya dayı demek gerekli.'"* (İ: 16)

Recai Efendi, borç para istemek üzere bakkala gider. Bakkal ise Recai'nin henüz geçmiş borçlarını ödememiş olmasını öne sürerek borç vermeyi reddeder. Bunun karşısında Recai, *kendi kendine* öğüt vermekte ancak bu, olumsuz bir öğüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > dalkavukluk etmek (olumsuz öğüt)

- *"'Babacığım, babacığım!'*

  'Olmaz olsun! Ben sana kaç kere söyledim gece yarılarına kadar sokaklarda kalma diye?'" (İ: 30)

Recai, akşam vakti oğlu Can'ı dışarıda kitap okurken görüp ona sinirlenir. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak Can'ın *babası,* oğluna vermiş olduğu bir öğüdü hatırlatır. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > geç vakte kadar sokakta kalmamak

- *"Hâlâ öfkeyle konuşup duran babasına kızıyor, onun gölgesi kendisinden yana düştükçe üstüne üstüne basıyordu. 'Nasihat, nasihat, nasihat. Öf be!'"* (İ: 31)

Bu alıntı, herhangi bir öğüdü barındırmamasından ötürü veri analizine dâhil edilmemiştir. Ancak kahramanın öğüde olan bakışını temsil etmesi bakımından hayli önem taşımaktadır. Geç vakte dek sokakta kalarak babasının öfkelenmesine neden olan Can'ın bu olaydan hareketle, ekseriyetle babasından nasihat aldığı ve bundan hiç hoşlanmadığı görülmektedir.

- *"'Baban sana eve git demiş oğlum. Niçin dinlemedin sözünü?'*

  '...'

  'Bir daha yapma böyle bir şey. Büyük sözü dinle.'" (İ: 43)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Can'ın *annesi,* eşinin de söylemiş olduğu bir sözü hatırlatıp Can'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > söz dinlemeye dair öğüt > büyüklerin sözünü dinlemek

- *"'Bir daha kitap mitap okuma çalıştığın yerde. Baban anlattı sana yol vermesinin nedenini. Ben gösteririm o mendebura.'*

  'Sağol anne.'

  'Mutlaka bir iş bulman, eve yardım etmen gerekli.'

  'Haklısın anne.'

  'Durumumuzu biliyorsun.'

  'Biliyorum anne.'

  'Ne yap yap, bir iş bul.'" (İ: 44)

Kitap okumayı çok seven Can, çalıştığı yerde de kitap okumuş ve bu sebeple işten kovulmuştur. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak Can'ın *annesi,* oğluna öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > çalışmaya dair öğüt > iş başındayken kitap okumamak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > aile ilişkilerine dair öğüt > çalışıp ev geçimine destek olmak

- *"'O itle konuşayım falan deme.'*

  'Hiç konuşur muyum be teyze?'

  Kadın tatlı tatlı:

  'Biraz terbiyeli ol oğlum, be deme,' dedi.

  'Peki, bir daha be demem teyzeciğim.'

  'Unutma.'

  'Unutmam.'

  'Biliyorum. Sokağa can atıyorsun. Hadi cehennem ol.'" (İ: 48, 49)

Dışarıya çıkmaya heveslenen Can, teyzesinden müsaade bekler. Teyzesi ise Can'a müsaade vermeden evvel ona bir ikazda bulunur. Can'ın bu ikaza verdiği karşılık üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak *teyzesi,* yeğenine öğüt vermektedir. Bu konuşma esnasında Can'ın teyzesinin kullandığı kaba üslup ise oldukça dikkate değerdir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > görgü kurallarına dair öğüt > konuşma adabına sahip olmak

- *"'Çocuklar kitap alalım, kitap alalım. Boş vakitlerimizde okuyalım, kitabımız yok,' dedi Can."* (İ: 97)

Kitap okumayı çok seven Can, arkadaşlarını da kitap okumaya teşvik edercesine *öğüt alan kişinin akranı* olarak *arkadaşlarına* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > boş vakitlerde kitap okumak

- *"Ben sana kaç kere dersine çalış, ders kitabından başka kitap okuma demedim mi?"* (İ: 117)

Can, kitap okumaya yoğunlaştığı için annesinin ona seslenmesini duymamaktadır. *Öğüt alan kişiden büyük* olarak *annesi* de Can'ın yanına gidip onun kitap okuduğunu görünce sinirli bir üslupla, oğluna önceden vermiş olduğu bir öğüdü hatırlamaktadır. Ancak bu, olumsuz bir öğüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > ders kitabı dışında kitap okumamak (olumsuz öğüt)

- *"Kapışmak üzereylerken anneleri aralarına girdi:*

  'Susun bakim,' dedi, 'kavga etmek iyi bir şey değildir.'" (İ: 132)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Nevzat ve Bülent'in *annesi* Necla, tartışmakta olan oğullarına öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > kavgadan kaçınmak

- *"Bir elin verdiğini öteki el görmeyecek derler, bilirsin."* (İ: 133)

Neclalara, kim olduğu bilinmeyen biri tarafından yardım gönderilmiştir. Necla ve Recai, bu yardımın niçin gizli yapıldığını tartışırken Recai, Türk kültüründe de "Sağ elin verdiğini sol el görmesin," atasözüyle kendine yer bulması bakımından mühim olan bir sözü hatırlatmaktadır. Burada Recai'nin, eşine bu sözü hatırlatması dolayısıyla *öğüt alan kişinin akranı* olarak öğüt verildiği söylenebilir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > dayanışmaya dair öğüt > yapılan yardımı gizli yapmak

- *"Haset iyi bir şey değildir."* (İ: 149)

Recai'nin arkadaşı Posbıyık, Recai'nin zengin olduğunu öğrenmiştir. Eve gittikten sonra bunu eşiyle konuşan Posbıyık'ın tavrından kuşkulanan *eşi* de bu duruma binaen *öğüt alan kişinin akranı* olarak öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > hasetten kaçınmak

- *"'Çekme bu herifin kahrını. Erkek milletine pek yüz vermeye gelmez.'*

'Çok haklısın komşum,' dedi kadın, dertli dertli." (İ: 150)

Posbıyık'ın eşi, Posbıyık'ın tavrı karşısında oldukça rahatsızlık duymuştur. Bu esnada bir pişirimlik çay istemek üzere komşusu gelmiştir ve kendisinin sinirli olduğunu anlamıştır. Bunu ise Posbıyık'a yormuştur. Devamında *öğüt alan kişinin akranı* olan *komşu,* arkadaşına öğüt vermektedir. Ancak bu, olumsuz bir öğüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile bağlarını ve sosyal ilişkileri zedeleyici olması bakımından da bir hayli mühimdir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > erkeklere yüz vermemek (olumsuz öğüt)

- *"'Gebertmeli bu veletleri. İnsan sözünü tutmalı.'*

  'Vurma çocuğa canım,' dedi Sulu. 'Tembih et de bir daha kimsenin malını almasınlar.'" (İ: 176)

Kardeşini fitneci olmakla suçlayan Can, Bülent'e tekme atıp orta yere öğüt vermektedir. *Öğüt alan kişinin akranı* olarak Can'ın *arkadaşı* da Can'ın öfkeli tavrına karşılık öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > sözünde durmak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > başkasının malını almamak

Eserde üç adet *olumsuz öğüde* rastlanmıştır.

4.7. "Kuklacı" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Recai Bey, Sahire Hanım, Bedri, Perihan, Calibe, Yıldız, Hayri Bey, Fatma, eczacı, Murat, Dursun, Cevat Bey, Huriye Hanım, Halim Efendi.

Eser özeti: Roman, Recai Bey'in kendi evinde gördüğü menfi muamele üzerine bir kuklacı dükkânı açma fikri etrafında şekillenmektedir. Recai Bey; Zümrüt Apartmanı'nda eşi, kızı, oğlu, gelini, damadı, torunu ve hizmetçisi ile yaşar. Ancak bilhassa eşi tarafından sığıntı gibi görülür. Öyle ki günün birinde eşi Sahire Hanım, kendisinin eşyalarını odadan kaldırır ve burayı misafir odası yapar. Bunun üzerine Recai Bey, kendini farklı işlere vererek evde yaşanan tatsızlıklardan uzak kalmaya karar verir.

Recai Bey'in torunu Yıldız, bir gün dedesinin odasında anahtar görür. Bunun bir dolap ya da çekmece anahtarı olmadığını fark eden Yıldız; dedesinin, kafasını dinlemek üzere kendine oda tuttuğunu düşünür. Oysa Yıldız'ın dedesi Recai Bey, kendine bir dükkân tutmuştur. Artık bu dükkânda kukla yapıp satacaktır. Yıldız bu hadiseye başlarda pek mana verememiş olsa da Recai Bey oldukça ciddidir. Açmış olduğu kuklacı sayesinde hem daha iyi bir yaşlılık hayatı sürecek hem de evde ailesiyle yaşadığı gerginliklerden uzak durmuş olacaktır. Nihayetinde işe koyulur ve tutmuş olduğu dükkânında kuklalar yapmaya başlar. Zamanla bu durum aileye ve etrafa yayılır. Öyle ki dükkân çocukların da dikkatini çekerek oyuncakçı zannedilir.

Pek çoklarına göre bu kuklacı dükkânı gülünç gelse de Recai Bey ihtiyarlığına ve çevreden gördüğü muameleye rağmen işini sürdürür. Öyle ki günü gelip antikacı, heykel dökümcü gibi meslekten insanların dikkatini çekmeyi dahi başarır. Bu ise Recai Bey'in başını ağrıtacak, açtığı kuklacı dükkânını kapatmasına sebep olacaktır.

Tablo 9: "Kuklacı" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Kayınbirader Dede Zevç Baba Torun Komşu
Öğüt Verenlerin Yaşı	Öğüt alan kişiden büyük Öğüt alan kişiden küçük Akran
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Ağırbaşlı olmak Yaşına uygun davranmak Gücünün yetmeyeceği işe kalkışmamak Okumak Sigarayı azaltmak Oburluktan kaçınmak **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Sinirlere hâkim olmak Hürmet görmeye çabalamak Çevreyle ilgilenip etraftaki güzelliklerin ve olup bitenlerin farkına varmak Büyüklerin sözüne kulak vermek Çocuğu eğitmek için onunla arkadaşça konuşmak Dünyada iyi iz bırakmak Çevreyi rahatsız etmemek

"Kuklacı" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde, öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından ağırlığın aile/akraba ana kategorisinde olduğu görülmektedir. Öğüt verenlerin yaşı bakımından ise -1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserler dâhil olmak üzere- ilk kez öğüt alan kişiden küçük karaktere rastlanmaktadır. Söz konusu karakter, Recai Bey'in torunu Yıldız'dır.

Mezkûr eserde, bilhassa eserin en yaşlı karakteri denebilecek olan Recai Bey'in öğüt verirken şahsi tecrübelerini öne sürdüğü, öğütlerini bunlara dayandırdığı dikkati çekmektedir. Nitekim bu, Türk kültürünün öğüt geleneğinde de karşılaşılan bir durumdur. Genel manada ise verilen öğütlerin kapsam bakımından çeşitlilik gösterdiğine ulaşılmaktadır.

4.7.1. "Kuklacı" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin tamamının varlık özelliği *insan*dır.

- *"-Yavaş, o kadar uzun boylu değil. Biraz daha sinirlerimize sahip olmalıyız."* (K: 17)

Hayri Bey ile kızı Yıldız, Recai Bey üzerinden tartışmaktadır. Hayri Bey kızına sinirlenip sofradaki sürahiyi kızının başına vurmaya yeltenince *öğüt alan kişinin akranı* olarak Hayri Bey'in *kayınbiraderi* Bedri Bey, kendisine öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > sinirlere hâkim olmak

- *"-Sahire Hanım altmış beş yaşındasın. Bu yalnız kendini çekip çevirme yaşı değil, aynı zamanda Hanımefendi yaşıdır. Biraz ağırlaş. Çevrendekilerin saygısını kazanmaya çalış. İlle gençlik, güzellik iddiasında bulunacağım diye gülünç olmayı bırak."* (K: 37)

Yaşına uygun tavırlar sergilemeyen Sahire Hanım'a *öğüt alan kişinin akranı* olarak *eşi* Recai Bey öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > ağırbaşlı olmak, yaşına uygun davranmak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > hürmet görmeye çabalamak

- *"'-Onlara burgu denildiğini hiç bilmiyorum.'*

  '-Bilemezsin, çünkü çevrenle ilgilenmiyorsun. Yeryüzündeki her eşyanın bir değeri vardır. Sözüm buradan dışarı, ben bir eşek anırsa durur, hayvanın hâline dikkatle bakarım.'" (K: 40)

Recai Bey ve oğlu Bedri Bey arasında keman burgusunun sözü geçmektedir. Bedri Bey'in, "keman burgusu"nun ne olduğunu sorması üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak *babası* öğüt vermektedir. Bunu yaparken kendi yaşantısını öne sürmesi, Türk kültüründe öğüdün yerini anlamak bakımından mühimdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > bulunulan çevreye dair öğüt > çevreyle ilgilenip etraftaki güzelliklerin ve olup bitenlerin farkına varmak

- *"-Oğlum, söyledim ya. İnsanın her yaş devresinin bir yakışığı, hatta bir zevki vardır. Böyle apartmanda yaşayan paralı bir kocaya sahip olan bir kadın, altmış beş yaşına geldi mi biraz hanımefendi davranışlı olmalıdır. Öyle ille genç olacağım diye moda maskarası olmamalı. İnsan zamanla yüzünde beliren buruşukları, çizgileri krem ve pudra ile sıvayıp örtmeye çalışmakla kimi aldatabilir? ... Bu takıntı eşya ile insan ancak gülünç olabilir."* (K: 41)

Recai Bey, eşinin yaşına uygun davranmamasından rahatsızlık duymaktadır. Bu durumu da oğluyla konuşarak *öğüt alan kişiden büyük* olarak eşi üzerinden *oğluna* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > ağırbaşlı olmak, yaşına uygun davranmak

- *"'-Bu adama vardığım için bin defa pişmanım baba. Bir bahane bulsam hemen ayrılacağım.'*

  '-Ben vaktiyle söylemiştim Calibe.'

  '-Haklısın baba, söyledin, ama ben kırılası burnumun doğrusuna gittim. Keşke iki tokat vurup aklımı başıma getirseydin.'" (K: 48)

Calibe, eşi ile beraber olmaktan mutsuzdur. Babası Recai Bey'e karşı pişmanlığını dile getirmekte, *babası* da *öğüt alan kişiden büyük* olarak öncesinde kızına söylediklerini akla getirmektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > birine danışmaya dair öğüt > büyüklerin sözüne kulak vermek

- *"Pazar günleri dükkâna girmeyen Recai Bey muhakkak birisine sinirlenir, Yıldız onu önler:*

  '-Sen odandan çıkma dede, derdi. Sen kendi işine bak. Bu yaştan sonra kimseyi ıslah edemezsin. Ne olursa sana olur!'" (K: 49)

Recai Bey, evde sık sık birileriyle atışmaktadır. Bunu önlemek için de *öğüt alan kişiden küçük* olarak *torunu* Yıldız, dedesine öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > gücünün yetmeyeceği işe kalkışmamak

- *"Bu çocuklar daha çevrenin kötülüklerine uymamış. Allah'ın yarattığı gibi temiz kalmış küçük insanlardı. ... Çocuk daha sonra katılaşacak, bu arada büyüklerin davranışlarını benimsediği gibi yasakları da öğrenecekti."* (K: 59, 60)

Bu sözler, eserde herhangi birine ait olmamasından dolayı veri analizine dâhil edilmemiş olup öğüde dair bakış sunmasından ötürü burada alıntılanmaktadır. Sözlerde; zamanla çocukların, büyüklerin davranışlarını benimsediğine atıfta bulunulması dikkate değerdir. Nitekim büyüklerin sunduğu öğütler de bir nevi kendi davranışlarının yansımasını temsil etmektedir.

- *"-Sen okumaya bak oğlum. Okul için bir şey lazım olursa bana uğra."* (K: 65)

Recai Bey, kuklacı dükkânını ziyaret eden çocuklardan Murat'a, *öğüt alan kişiden büyük* bir *komşu* ya da *amca* olarak öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > okumak

- *"Onların anlattıkları, kendilerince önemli olan şeyleri, dikkatle dinliyor, sırasında üzüntülerini gidermeye çalışıyor, daima iyi yola yönelmeleri için birtakım öğütler veriyordu.*

  ...

  '-Recai Bey, bu çocuklardan sıkılmıyor musunuz?'

  '-Ben mi? diyordu Recai Bey. Neden sıkılayım. Bunların her biri yarının belki toplum içinde önemli bir kişiliği olacak. Bir çocuğu en iyi eğitmek ancak onlarla arkadaşça konuşmakla elde edilir.'" (K: 74)

Öğüt alan kişiden büyük olan bir *komşu* ya da *amca* olarak Recai Bey'in, kuklacı dükkânını ziyaret eden çocuklarla sohbet edip onlara öğüt verdiği görülmektedir. Yine bu durum üzerine kendisiyle konuşan *komşularına* da *öğüt alan kişinin akranı* olarak öğüt vermektedir. Burada, Recai Bey'in çocuklara verdiği öğütlerle aynı zamanda onları toplum içinde yarının önemli bir kişiliği olarak görmesi dikkate değerdir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > aile ilişkilerine dair öğüt > çocuğu eğitmek için onunla arkadaşça konuşmak

- *"'-Bir sağa, bir sola giden bu sarkaç bizim ömrümüzün hesabını tutuyor. Dünyada bir iz bırakmadan gelip geçenler bunun farkında olamazlar. Halbuki dünya, yiyip içilecek ve gece yatılacak bir otel değildir.'*

  ...

  '-Adımızı andıracak bir şey bırakamazsak, beceremezsek, hiç olmazsa gözü kapalı gelip geçmemeliyiz.'

  '-Ne yapalım yani?'

  '-Sizin ne yapacağınızı bilemem. Ama ben gökyüzünde türlü şekiller olan bulutları seyrederim. Ulu bir çınar ağacını saatlerce seyretsem onun birkaç insan soyu süresince uzanıp giden ömrüne şaşarım. Bu ağacın, ya da sessiz duran bir dağın ağzı dili olsa da bize geçmişleri anlatsa, der düşünürüm.'

  ...

  '-Hakikaten ben bir derenin durmadan akıp geçmesini zevkle seyrederim. Kıra gittiğim zaman bir kır çiçeğini koparmadan eğilir, renklerini, biçimini uzun uzun

incelerim. Allah'ın büyük gücünü ve sanatını düşünürüm. Gözüme bir karınca ilişir. Kendisinden kat kat ağır bir çiçek tohumunu yuvasına götürmek için kan ter içinde kalır. Size gülünç gelen varlıklar beni saatlerce meşgul eder.'" (K: 77, 78)

Öğüt alan kişinin akranı olarak *komşu* Recai Bey, eczacıya bir nevi hayat dersi niteliğinde öğüt vermektedir. Bunu yaparken kendi yaşantısını öne sürmesi, Türk kültüründe öğüdün yerini anlamak bakımından mühimdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > yaşanılan çevreye dair öğüt > dünyada iyi iz bırakmak

- *"Recai Bey, hemen her akşam ona öğüt veriyor, yaşamak istiyorsa, çevresindekileri rahatsız etmemesini, özellikle sigarayı çok azaltmasını ve artık oburluğa bir nihayet vermesini söylüyordu."* (K: 89)

Eşinin yaşantısından rahatsız olan Recai Bey, *öğüt alan kişinin akranı* olarak *eşine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > yaşanılan çevreye dair öğüt > çevreyi rahatsız etmemek

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sağlığa dair öğüt > sigarayı azaltmak, oburluktan kaçınmak

- *"Recai Bey dükkâna gideceği sabah:*

  '-Sabah, diyordu. Fazla sigara içme. Bir aralık Perihanla şöyle bir dolaş. Hep eve kapalı kalma. Fazla bir şeyler yiyip mideni de doldurma.

  ...

  Perihan uysal ve makuldü:

  '-Anne, o sizin iyiliğiniz için söylüyor.'" (K: 90, 91)

Recai Bey, *öğüt alan kişinin akranı* olarak *eşine* öğüt vermeyi sürdürmektedir. Burada Perihan'ın, verilen öğüdün öğüt alan kişinin iyiliği için verildiğine dikkat çekmesi mühimdir. Zira Türk kültüründe de öğüde dair bakış açısı, öğüt alanın iyiliği için olduğu yönündedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sağlığa dair öğüt > sigarayı azaltmak, oburluktan kaçınmak

4.8. "Yankılı Kayalar" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Kara Mehmet, Hasan, Kara Mehmet'in annesi, Hatice, Kezban nine, Reşat Bey, İmam Efendi, Hâlil Ağa, İsmail, Bekir, Ali emmi, Ahmet dayı, Muhtar emmi, Mustafa ağabey, Emin Emmi, Şakir, Gönül, Tansel, Selim Bey, Seval, Safiye Hanım, Serpil, komşular.

Eser özeti: Roman, başkahraman Kara Mehmet ve kardeşi Hatice etrafında şekillenmektedir. Kara Mehmet on bir yaşında, dördüncü sınıfa giden bir çocuktur. Köyde ailesiyle beraber yaşar. Günün birinde annesi hastalanır. Köyün kadınları, Kara Mehmet'in babası Hasan'a kasabadan doktor getirilmesi gerektiğini söyler. Hasan da karlı bir günde kasabaya doğru yol alır ve bir daha geri dönemez. Babanın ölümü üzerine zaten hasta olan anne daha da ağrılaşır ve Kara Mehmet ile Hatice, babalarının ölümünün hemen ardından annelerinin ölümüyle yüzleşir. Artık iki kardeşi çetin bir hayat bekler.

Kara Mehmet ve kardeşi her ne kadar köydeki komşuları tarafından iyi bakılıyor olsa da çocukların okuması gerekir. Bilhassa Kara Mehmet'in doktor olup köyüne hizmet etme hayali vardır. Bu amaçla bir gün, iki kardeş İstanbul'daki dayılarının yanına yola düşer. Kara Mehmet ve Hatice, dayıları tarafından sevgiyle karşılanıyor olsa da yengeleri için aynısını söylemek mümkün değildir. Nitekim günün birinde çocukların dayısı Şakir evde yokken, yengeleri onları evden kovar. Kara Mehmet ve Hatice için yeni bir hayat daha başlar. Bu yeni hayatta nihayet Kara Mehmet hayaline kavuşur ve doktor olarak köyüne hizmet etmeyi başarır.

Tablo 10: "Yankılı Kayalar" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Anne Öğretmen İmam Komşu Tanıdık bir amca
Öğüt Verenlerin Yaşı	Öğüt alan kişiden büyük Akran
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Kadere razı olmak Metanetli olmak Ölmüşlere dua etmek İşini sağlama almak Çalışkan olmak

	Paraya sahip çıkmak Ahireti unutmamak **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Yardımsever olmak Dayanışmacı olmak İyilik yapmak İyi niyet sahibi olmak Sadakat göstermek Vatana ve millete faydalı olmak Kötülükten sakınmak

"Yankılı Kayalar" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde verilen öğütlerin, kaynağını Kara Mehmet'in annesinin hastalığından ve devamında görülen vefatından aldığına ulaşılmaktadır. Nitekim öncelikle Kara Mehmet'in annesinin hastalanmasını ve babasının doktor getirmek üzere kasabaya yola çıkmasını takiben babası Hasan'ın ölümüyle birlikte annesinin de hastalığı ağırlaşmaktadır. Buna dayanarak Kara Mehmet'in annesi, oğluna öğüt vermektedir. Annesinin vefatından sonra da yakın çevresinin Kara Mehmet'e öğüt verdiği görülmektedir.

Verilen öğütlerin kapsam bakımından, Türk kültüründe ölüm anlayışını yansıttığı dikkati çekmektedir. Türk kültürünün ölüm anlayışında İslami inancın etkisinin görülmesine mukabil söz konusu eserde de *"kadere razı olmak"*, *"metanetli olmak"*, *"ölmüşlere dua etmek"* ve *"ahireti unutmamak"* öğütleri yer almaktadır. Bununla birlikte bilhassa ölüm sonrasında dayanışmaya dair öğütlerin bulunmasıyla da eserin, Türk kültüründe öğüt geleneğini yansıttığını söylemek kabildir.

4.8.1. "Yankılı Kayalar" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin tamamının varlık özelliği *insan*dır.

- *"-Oğul, dedi. Canım oğul! Ocağımızı bundan böyle sen tüttüreceksin! Bu diyeceklerimi unutma. Bana bir şey olursa sakın üzülme. Yaradan'ın yazısı ne ise o olur. Dünya hâli bu! Her şey biz insanlar için... Her şeyin bir zamanı var; doğumun da, ölümün de..."* (YK: 19)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Kara Mehmet'in hasta olan *annesi*, oğluna öğüt vermekte ve bir nevi Kara Mehmet'in her şey hazırlıklı olmasını istemektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > dinî öğüt > kadere razı olmak

- *"Öğretmenim:*

'-Üzülmekte haklısın Mehmet, dedi. Bilirim, ananın yerini hiç kimse tutamaz. Yalnız yine de kendini bırakmamalısın. Bizi yaratan da, yaşatan da, öldüren de yüce Allah. Doğduğumuz gibi öleceğiz de... Bunlar hayatın bir parçası.'

...

'-Bak ben de babasız büyüdüm. Hayattaki bütün gayem, hayata atılarak anama bakabilmekti. Fakat ecel izin vermedi. Öğretmen olduğumun ikinci ayında anam vefat etti. Ama bu beni yıkmadı. Çevreme, milletime hizmet ederek teselli buldum.'" (YK: 22)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Kara Mehmet'in *öğretmeni,* annesini kaybetmiş olan öğrencisine öğüt vermektedir. Bunu yaparken kendi yaşantısını öne sürmesi, Türk kültüründe öğüdün yerini anlamak bakımından mühimdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sabra dair öğüt > metanetli olmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > dinî öğüt > kadere razı olmak

- *"-Unutma yavrum! Ölmüşlerimiz, bizlerden çevremize yapacağımız iyiliklerle, dualarımızı beklerler."* (YK: 23)

Öğüt alan kişiden büyük olarak *İmam Efendi,* ölmüş olan anne ve babasına yardım etmek isteyen Kara Mehmet'e öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > iyiliğe dair öğüt > iyilik yapmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > dinî öğüt > ölmüşlere dua etmek

- *"-İnsan iyi niyetle hareket edince, Allah elbet yardım eder Mehmet, dedi. Tabii bunun için çok çalışman gerekecek. Doktor olunca da köyünü ve köylülerini unutmamanı dilerim."* (YK: 39)

Kara Mehmet, bir gün doktor olmanın hayalini kurmaktadır. Bunu bilen *öğretmeni, öğüt alan kişiden büyük* olarak Kara Mehmet'e öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > iyiliğe dair öğüt > iyi niyet sahibi olmak

Sosyal yaşama yönelik öğür > dayanışmaya dair öğüt > sadakat göstermek

- *"-Köyüne ve milletine hizmeti candan düşünenin, yüce Allah da yardımcısı olur oğul! Niyetin çok candan... Görelim seni! Doktor ol da, bizleri de sevindir."* (YK: 39)

Bir gün doktor olmanın hayalini kuran Kara Mehmet'e, *öğüt alan kişiden büyük* olan *İmam Efendi* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > yaşanılan çevreye dair öğüt > vatana ve millete faydalı olmak

- *"'-Öğretmenim siz nasıl uygun bulursanız, öyle yaparım,' dedim.*

  '-Tabii oğul! Dünyanın binbir türlü hâli var. Sonumuzun ne olacağını bilemeyiz. Belki de geri gelmek zorunda kalırsın. Ev gibisi var mı? 'El atar, ev atmaz.' derler. Evini satmanı istemeyiz.'

  Öğretmenim:

  '-Mehmet, bu devirde ev yaptırmak kolay değil,' dedi. 'Sen şimdi anlayamazsın. Büyüdüğün zaman sahip olduğun evin değerini daha iyi anlar, satmadığına memnun olursun.'" (YK: 63)

Kara Mehmet, okumak için kardeşi Hatice'yle birlikte İstanbul'a gidecektir. Köyde kalan evin ne olacağına dair de öğretmenine danışmaktadır. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olan *öğretmen,* Kara Mehmet'e öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > işini sağlama almak

- *"-Mehmet, dedi. Göreyim seni oğlum! Burada çalıştığın gibi çalışırsan, altıncı sınıfta da sıkıntı çekmezsin. İnşallah vatanımıza, milletimize faydalı bir insan olursun! Dayının adresini iyi sakla! Paranı da iyi koru."* (YK: 65)

Öğüt alan kişiden büyük olan *öğretmen,* Kara Mehmet'i uğurlamadan evvel yeniden ona öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > çalışkan olmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > paraya sahip çıkmak

Sosyal yaşama yönelik öğür > yaşanılan çevreye dair öğüt > vatana ve millete faydalı olmak

- *"Mehmet, dedi. Oğul! Sana diyeceğim şu ki: Buradaki gibi iyi insan ol! Herkese iyilik yap! Unutma yapacağın iyilik de, kötülük de kendine... Bütün yaptıklarını yüce Allah görür; ona göre hareket et. Kötülüklerden sakın. İyi bir insan ol ki; hem bu dünyada, hem de ahirette rahat edebilesin. Bu toprağın üstü gibi, altı da var. Bunu hiçbir zaman unutma!"* (YK: 65)

Öğüt alan kişiden büyük olan *İmam Efendi,* benzer şekilde Kara Mehmet'i İstanbul'a uğurlamadan evvel kendisine öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > iyiliğe dair öğüt > iyilik yapmak, kötülükten sakınmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > dinî öğüt > ahireti unutmamak

- *"'-Eeee, insan olan komşularını, yakınlarını unutmaz Kara Mehmet, dedi. İnsan olan kökünü bilmeli... Doğduğu toprakları, arasında yetiştiği insanları unutmamalı!...'*

  '-Yarın öbür gün sen de başı darda kalanlara yardım edeceksin. Dünyanın hâli böyle... Sen bugün çocuksun, yarın büyüyecek, adam olacaksın. O zaman yardıma muhtaç olanların yardımlarına koşacaksın. Senin yardım ettiklerin de durumları iyileştikten sonra başkalarına yardım edecek. Biz böyle ayakta kalmıyor muyuz? Bizim gücümüzün sırrı bu dayanışma değil mi Mehmet?'" (YK: 67)

Kara Mehmet ve kardeşi Hatice, artık İstanbul'a gitmek üzere Emin emminin traktörüne binip yol almaktadır. Bu yolculuk esnasında Kara Mehmet, kendisini çok seven bir kalabalığı geride bırakmanın hissi içinde Emin emmiyle sohbet etmektedir. Kara Mehmet'in, gerisinde bıraktığı kalabalığa dair sevgi ve sadakat sözleri üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olan Emin emmi de Kara Mehmet'in *tanıdık bir amcası* olarak ona öğüt vermektedir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğür > dayanışmaya dair öğüt > yardımsever olmak, sadakat göstermek, dayanışmacı olmak

4.9. "Uç Minik Serçem" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Sütçü, sütçünün karısı, İlkçiçek, Narçiçek, Sonçiçek, Minik Serçe, Sürmeli, Kınalı, Bay Serçe, Bayan Serçe, Genç Erkek Serçe, Karadut, Bolu Güzeli, Kuzeyli, Bay Leylek, Bayan Leylek, Oğul Leylek, Yeşim, Zeynep.

Eser özeti: Roman, Sonçiçek ve hayvan arkadaşları etrafında şekillenmektedir. Hayli sevecen bir çocuk olan Sonçiçek, ailesiyle beraber kırsalda yaşar. Serçe, leylek, inek, kedi, köpek gibi pek çok hayvan arkadaşı vardır. Arkadaşlarının en önemlisi ise yeni dünyaya gelmiş bir serçedir.

Minik serçe, ablası ve ağabeyi tarafından küçümsense de o, sürüden ayrılıp dünyayı daha yakından tanımaktan yanadır. Bu yüzden tek başına bir yolculuğa çıkar. Ne var ki uçmak isterken küçük bedeni henüz yeterince büyüyüp olgunlaşamadığı için kendini yerde bulur. Onu, Sonçiçek'in hayvan arkadaşları görür ve kendisine yardım eder. Nihayet minik serçenin yolu Sonçiçek ile kesişir. Kısa sürede birbirine bağlanan bu iki arkadaştan serçe, Sonçiçek'le beraber büyüyüp olgunlaşır. Hatta genç bir erkek serçeyi görüp ona gönlünü verir. Bundan sonra iki serçenin günü gelip başka diyarlara uçmak istemesi kaçınılmaz olacaktır.

Tablo 11: "Uç Minik Serçem" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan Hayvan
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Anne Kişinin kendisi Arkadaş
Öğüt Verenlerin Yaşı	Öğüt alan kişiden büyük Kişinin kendisi
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Cesaretli olmak Şansını denemek Dünyayı iyi tanımak Mutluluğun değerini bilmek **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Kardeşe ağabeylik, ablalık etmek Kardeşi hırpalamamak

"Uç Minik Serçem" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde, öğüt verenlerin varlık özelliği bakımından -1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserler dâhil olmak üzere- ilk kez "hayvan"a yer verildiği görülmektedir. Burada öğüt

veren "anne" de "kişinin kendisi" de bir serçedir. Bununla beraber öğüt alan karakter hayvan olsa dahi öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından yine bir annenin öğüt veriyor olması dikkate değerdir. Serçeye, annesi dışında öğüt veren ikinci bir karakter ise varlık özelliği bakımından "insan"dır.

Eserde öğüt verenlerin yaşı bakımından "öğüt alan kişiden büyük" ve "kişinin kendisi" olmak üzere iki alt kategori yer almaktadır. "Öğüt alan kişiden büyük" olarak Minik Serçe'ye öğüt veren arkadaş Sonçiçek'in yaşına dair net bir bilgiye ulaşılmamakla birlikte Minik Serçe'nin, Sonçiçek ile karşılaştığında henüz dört günlük olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Bu bilgiye dayanarak öğüt veren Sonçiçek'in, öğüt alan Minik Serçe'den büyük olduğu sonucuna varılmaktadır.

Eserde tespit edilen öğütlerin kapsamı geniş bir çeşitlilik içermemekle birlikte esasen verilen öğüt sıklığının da düşük olduğu bulunmuştur. Buna mukabil eser, kendi dönemi içinde ve 1980 öncesi dönem ile karşılaştırıldığında öğüt verenlerin varlık özelliği yönüyle öne çıkmaktadır ve bu durum, araştırmacı tarafından dikkate değer görülmektedir.

4.9.1. "Uç Minik Serçem" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin varlık özelliği *insan* ve *hayvan* olarak çeşitlilik göstermektedir. Öğüt alan serçenin, kendisine öğüt veren arkadaşı Sonçiçek'le ilk karşılaşmasında dört günlük olduğu bilindiğinden bu karaktere öğüt veren "arkadaş", yaş bakımından "akran" değil, "öğüt alandan büyük" olarak kabul edilmiştir.

- *"Siz küçük kardeşinize ağabeylik, ablalık etmezseniz ben de size annelik etmem! Kardeşinizi bir daha hırpaladığınızı görürsem cezasız kalmazsınız!"* (UMS: 57)

Ana Serçe'nin yeni bir yavrusu doğmuştur. Gelgelelim bu Minik Serçe'nin ağabeyi ve ablası, ona kötü davranmaktadır. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak *anne serçe,* yavrularına öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > aile ilişkilerine dair öğüt > kardeşe ağabeylik, ablalık etmek, kardeşi hırpalamamak

- *"Ama nereye gitsen bu taş yürekli kardeşlerle bir arada yaşamaktan iyidir! Cesaretli ol, talihini dene! Annenin uçup uçup gittiği o aydınlıklar içinde seni, senin sevdiğin gibi sevecek yeni dostlar, kardeşler bulabilirsin..."* (UMS: 62)

Bu alıntıda Minik Serçe, kardeşleriyle ilgili içinde bulunduğu duruma ilişkin muhasebe yapmaktadır. Nitekim artık kardeşlerinin onu hırpalamasına dayanamayarak bulunduğu yuvadan gidip başka diyarlara uçmak istemekte, *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > cesaretli olmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > şansını denemek

- *"'Dünyanın iyiliklerle dolu olduğunu gördüm! Yaşamın ne kadar güzel olduğunu anladım!'*

  Sonçiçek:

  'Sevgili Minik Serçem,' dedi, 'dünya iyiliklerle dolu olduğu kadar kötülüklerle de doludur! Dünyayı daha o kadar az tanıyorsun ki...'" (UMS: 93)

Minik Serçe ile arkadaş olan Sonçiçek, Minik Serçe'nin heyecanı karşısında onun, dünyanın iyiliklerle olduğu kadar kötülüklerle de dolu olduğunu bilmesi mahiyetinde *öğüt alan kişiden büyük* bir *arkadaşı* olarak serçeye öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > dünyayı iyi tanımak

- *"'Uç Minik Serçem,' dedi, 'sen de mutluluğunun değerini bil! Mavi gökler, yeşil kırlar ikinizin olsun!'"* (UMS: 121)

Minik Serçe, büyüyüp olgunlaştıkça uçma yetisi gelişmekte ve farklı diyarlara uçmak istemektedir. Artık arkadaşı Sonçiçek'ten ayrılma vakti gelmiştir. *Öğüt alan kişiden büyük* bir *arkadaşı* olarak Sonçiçek, Minik Serçe'yi uğurlarken ona öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > değer bilmeye dair öğüt > mutluluğun değerini bilmek

4.10. "Sekizinci Renk" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Ülev, Ela, Tiraje Hanım, Akgün Bey, Ayşenaz Hanım, Bilge Hanım, Osman Efendi, Verda, Aylin, Feriha, Nilay, Meral, Efe, dadı, Selin, İrini Hala,

Aleksandır, Lanidis, Madam Eva, Alp, Bay Çarli, Feyza Hanım, Can, Şarlot Hanım, doktor, Balıkçı Yani.

Eser özeti: Roman, ailesinden aldığı öğütleri reddedip hayatı kendi deneyimleriyle öğrenmek isteyen Ela etrafında şekillenmektedir. Ela, tiyatrocu annesi Tiraje Hanım ve iş insanı babası Akgün Bey ile yaşayan, büluğ çağında bir kızdır. Onun ergenlik serüvenleri ise psikoloji bölümü öğrencisi Ülev üzerinden anlatılır. Ülev, kendine ilgi çekici bir tez konusu bulma arayışındadır. Ela ve ailesi ile de bu süreçte tanışır. Başlarda Ela'nın serüvenlerine ve ailesinin Ela'ya karşı tutumuna psikolog gözüyle yaklaşsa da kısa zaman sonra âdeta onların aile dostu, Ela'nın da en yakın arkadaşı konumuna gelir.

Ela'nın annesi Tiraje Hanım, oldukça disiplinli ve kızına karşı ciddi manada hassasiyet besleyen bir kadındır. Bu durum, kızının fazla üzerine gitmesine ve ekseriyetle ona öğütler vermesine neden olur. Oysa bu tavır, Ela'yı daha asi bir çocuk hâline getirir. Ela, çevresinden aldığı öğütleri "kalıplaşmış yargı" olarak nitelemekte, "hazırlop" olarak tanımlamaktadır. Yani yaşamı başkasının aktardığı üzerinden değil, bütünüyle kendi deneyimleri ile öğrenmek ister. Neyse ki onun bu yaşamı deneyimleme sürecinde hem psikolog hem abla hem de arkadaş rolü üstlenen Ülev vardır. Zira Ela, Ülev'in görüşlerini ender olarak "öğüt" algılamakta; bunlara ekseriyetle "öneri" ya da "tavsiye" gözüyle bakmaktadır. Dolayısıyla Ülev'in varlığı , aileye de büyük bir ferahlık vermektedir.

Ela, yaşamı deneyimleme sürecinde iyi-kötü birçok yaşantı geçirir. Her ne kadar bunların çoğu, ailesinin öğütlerini dinlemediğinden hüsranla sonuçlansa da Ela hepsini kendi isteğiyle deneyimlemekten memnundur. Ne var ki ilerleyen yaşlarında kendisinde derin yaralar açan bir evlilik geçirir.

Ela'nın yaşadığı evlilik onu buhrana sürükler ve Ela hiç olmadığı kadar aile desteğine ihtiyaç duyar. Aynı esnada Tiraje Hanım'ın hastalık geçirmekte olması sonucu ise devamlı anlaşmazlık yaşayan anne-kız, artık birbirine sevgiyle ve anlayışla yaklaşmayı başarır. Bu birliktelik, Ela'nın yıllar önce Birleşmiş Milletlere sunduğu Barış Projesinin kabul edilmesiyle taçlanır ve Ela, bütün dünyaya gökkuşağının yalnızca yedi renk olmadığını göstermenin yoluna erişir.

Tablo 12: "Sekizinci Renk" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Anne Psikolog Kişinin kendisi Baba Arkadaş Doktor
Öğüt Verenlerin Yaşı	Öğüt alan kişiden büyük Öğüt alan kişiden küçük Kişinin kendisi Akran
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Gerektiğinde dinlenmek Aklını başına toplamak Olumlu düşünce içinde olmak Sağduyulu olmak Dünyanın kötülüklerinden korunma yollarını öğrenmek Kendini keşfetmek Okulu bitirmek Kendini geliştirmek Terbiyeli olmak Vakti boş işlerle geçirmemek Kötü alışkanlıkları öneren arkadaşlara "hayır" diyebilmek Birini yeterince iyi tanımadan fazla samimiyet göstermemek Türkçeyi güzel kullanmak Yaşına uygun davranmak Arkadaş seçerken dikkatli olmak Kendine dengeli ve düzenli bir gelecek hazırlamaya itina etmek Olgun insan olmak Öz denetim sahibi olmak Kötü alışkanlıklardan uzak durmak Kendini kimseye kullandırmamak Vasiyete uymak Başaracağına inanmak Dirençli olmak Hastalıklı hayaller kurmamak Kendini yenileyerek toparlanmak **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Vakti yaşıtlarla geçirmek Ebeveynle iletişim içinde olmak Sorunları aileyle paylaşmak Uyumlu olmak Sevecen olmak Hoşgörülü olmak

	Özverili olmak Alçak gönüllü olmak Oturma adabına sahip olmak Büyüklere hürmet etmek İyi örneklere ve öğütlere kulak vermek Yakın çevrenin görüşlerine kulak vermek Evlatla dostluk kurmak Evlat karşısında buyurgan olmamak Anneyle iyi geçinmek Sofra adabına sahip olmak Oturma adabına sahip olmak Sözü kesmemek Bir adım atarken aileyi de düşünmek Dikbaşlı olmamak Ailenin değerini bilmek İnsanları küçümsememek İnsanlara sevgiyle yaklaşmak İnsanların dertlerini dinlemek

"Sekizinci Renk" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde oldukça kapsamlı bulgulara ulaşılmaktadır. Zira eserin sayfa sayısının (400 s.), incelenen diğer on dört esere kıyasla oldukça fazla olmasının yanı sıra eserin bütünü, başkahramana verilen öğütler üzerinden şekillenmektedir. Öyle ki bir yerden sonra ekseriyetle, başkahramanın öğüde dair bakış açısı yinelenerek okura sunulmaktadır.

Mezkûr eser, 1997 yılında yayımlanmış olup 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerin sonuncusunu teşkil etmesi yönüyle 20-21. yüzyıllar arasında köprü niteliği taşımaktadır. Nitekim ilgili eserden sonra, çalışmaya konu olan bir sonraki dönem itibarıyla artık 21. yüzyıla geçilmiş bulunulmaktadır. Yazarın da eserde, başkahraman üzerinden "21. yüzyıl insanı"na atıf yaptığına ulaşılmaktadır. Bu atıflar, öğütlerin betimlendiği başlık altında sunulmuş olmakla birlikte yazarın 21. yüzyıl insanını nasıl karakterize ettiği, araştırmanın kapsamı açısından mühim görülmektedir.

1980 öncesi ve 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerde, söz konusu esere gelene dek kahramanların öğüt almaya dair belirgin bir olumsuz tutum sergilediği görülmemektedir. Üstelik ekseriyetle kahramanların verilen öğüdü yaşamına uyguladığı görülmektedir. "Sekizinci Renk"'te ise başkahramanın, eser boyunca bilhassa annesinden aldığı öğütlere karşı belirgin şekilde olumsuz tutum sergilediğine ulaşılmaktadır. Bu durum, eserde psikolog rolüyle karşımıza çıkan Ülev

tarafından, başkahraman Ela'nın ve genel bir ifadeyle "bugünkü gençliğin" 21. yüzyıl insanı olmasına isnat edilmektedir. Buna binaen 21. yüzyıl insanın yazar tarafından, bilhassa ebeveynden öğüt almaktan hoşlanmaz biçimde algılandığını söylemek kabildir. Zira Ela; annesinden aldığı öğütlere karşın bir abla ve psikolog rolü üstlenmiş Ülev'den aldığı öğütlere dair nadiren olumsuz tutum sergilemekte; ekseriyetle söz konusu öğütlere kulak vermektedir. Oysa bu tür bir bakış açısı; geçmişten beridir Türk kültüründe kendine belirgin yer edinmiş olan öğüt geleneğini, hatta Türk aile kültürünü zedeleyici niteliktedir.

Eserde "öğüt" mefhumu, başkahraman Ela ekseninde öyle yoğun kullanılmaktadır ki yer yer araştırmacı tarafından "talimat" olarak değerlendirilen sözler dahi "öğüt" olarak yansıtılmaktadır. Hülasa 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen son eser olan "Sekizinci Renk"'te "öğüt" menfi yönden ele alınmaktadır.

İlgili eserde; araştırmaya konu edilen üç dönem kapsamında incelenmiş eserlerden farklı olarak, öğüt verenlerin yaşı bakımından ortaya çıkarılmış 4 alt kategoriye de yer verildiği görülmektedir. Bunu açmak gerekirse eser; varlık özelliği açısından öğüt alan kişiden büyük, öğüt alan kişiden küçük, kişinin kendisi ve akran olmak üzere tüm alt kategorileri barındırması yönüyle diğer on dört eser arasında öne çıkmaktadır. Öğütlerin kapsamı bakımından ise eserde "öğüt" mefhumunun hayli kapsamlı biçimde ele alınması sayesinde, kişisel ve sosyal yaşama yönelik olmak üzere pek çok öğüde yer verildiğine ulaşılmaktadır.

4.10.1. "Sekizinci Renk" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin tamamının varlık özelliği *insan*dır. Öğüt veren "arkadaş"ların yaşını belirten herhangi bir kesin bilgi bulunmadığı için bunlar araştırmacı tarafınca, "öğüt verenin yaşı" bakımından "akran" olarak kabul edilmiştir.

- *"Tiraje Hanım aslında kızının üstüne titriyordu. Onun, toplumsal, ruhsal ve zihinsel yönden en iyi şekilde yetişmesi için elinden geleni yapıyordu. Ancak bunları yaparken, hep, benim dediğim olacak havası içinde, dayatıcı ve buyurgan bir tavır takınıyordu. Onu hayata hazırlıyorum diyerek, çocuğa yüklendikçe yükleniyordu. Öyle ki, oturuşuna, saç şekline, konuşmasına, ses tonuna, sözcüklerin vurgusuna, hele yemek yiyişine hatta bakışlarına kadar karışıyordu."* (SR: 27)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup kahraman olan annenin, öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Tiraje Hanım, büluğ çağında olan kızı Ela'nın üstüne titremekte ve ekseriyetle ona öğütler vermektedir. Alıntıdan da anlaşılacağı üzere o, bu öğütleri dayatıcı, buyurgan ve dediğim dedikçi bir tavırla vermektedir. Ancak bu öğütlerin ilerleyen süreçte Ela'nın, Tiraje Hanım'ın istediğinin tam aksi yönde bir kız olarak yetişmesine neden olduğu görülecektir.

- *"Tiraje Hanım kızını, kendi kafasında oluşturduğu bir kalıba göre yetiştirmeye çabalıyordu.*

  Oysa Ela bu kalıba girmek istemiyordu." (SR: 29)

Bir öncekinde olduğu gibi yine bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup kahraman olan annenin, öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır.

- *"Ama, Ülev'in annesi mutsuzdu. Çünkü, kızı eskisi gibi kendisine zaman ayıramıyordu. Bilge Hanım bir gün anaca görüşlerini kızına apaçık söyledi:*

  'Sen zaten işyerinde yoruluyorsun. İş dönüşü eve gelip soyunup dökünmeli bacağını uzatıp dinlenmelisin. ... Bari diyorum, zamanını, kendi yaşıtlarınla geçirsen. Belki iyi bir aile çocuğuyla tanışıp yuva...'" (SR: 29)

Ülev, yeni tanışmış olduğu Ela ve ailesiyle bir hayli ilgilenmekte, bu durum annesinin dikkatini çekmektedir. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak *annesi,* Ülev'e öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sağlığa dair öğüt > gerektiğinde dinlenmek

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > vakti yaşıtlarla geçirmek

- *"Ela annesinin kendisini yönlendirmesini, öğütlemesini, eleştirmesini istemiyor. Yaşam yolunu kendisi çizmek istiyor. ... Kızını, günümüz koşullarına göre değil de kendi çocukluğundaki görüşlere göre eğitme eğiliminde. Bilirsin, bu en kolay yoldur. Tiraje Hanım, günümüz koşullarını izleyip gözleyerek, kızına o doğrultuda yaklaşmalı."* (SR: 31)

Ülev ile annesi Bilge Hanım, Ela ve annesi Tiraje Hanım hakkında konuşmakta; Ülev, annesiyle konuya dair görüşlerini paylaşmaktadır. Bu alıntı, herhangi bir öğüt

barındırmaması nedeniyle veri analizine dâhil edilmemiş olup kahraman olan annenin, öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Öte yandan Türk kültüründe öğüt vermenin benzer bir bakış açısıyla karşılık bulduğunu söylemek mümkündür.

- *"Anladığım kadarıyla kızcağız nice dikbaşlı da olsa, düşünce ve duygularını fırsat buldukça annesine açmaya çabalıyor. Ama, annesi hemen kendi doğrularını dayatıyor. O yanlı, bu hatalı, şu sakıncalı diyerek, kızı öyle bir sindiriyor ki!.. Bu yetmiyor gibi kemikleşmiş düşüncelerini, duygularını, inançlarını, görüşlerini, yaşam deneyimlerini, Ela'ya aktarmaya kalkışıyor. Çünkü kendini çok beğeniyor. Kendine çok güveniyor."* (SR: 32)

Ülev ve annesi Bilge Hanım, Ela ve annesi Tiraje Hanım hakkında konuşmayı sürdürmektedir. Ülev'in Tiraje Hanım hakkındaki düşüncelerinde herhangi bir öğüde rastlanmaması nedeniyle bu alıntı, veri analizine dâhil edilmemiş olup kahraman olan annenin, öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Görüldüğü gibi Ülev tarafından da Tiraje Hanım'ın verdiği öğütler; onun kendi doğrularını, kemikleşmiş düşüncelerini, duygularını, görüş ve yaşam deneyimlerini temsil etmektedir.

- *"Ülev, Ela'ya yardım etmeye çalışırken, bir yandan da onu ailesiyle ilişkiye yönlendiriyordu.*

  'Ana babanla sürekli iletişim içinde olmalısın. Onlara sorunlarını açmalısın. Görüşlerini almalısın. İnsanın en yakınları ailesidir. Ana babalar çocuklarını hep iyiye, güzele, doğruya yöneltirler. Onlara açılmazsan, yanlış yollara sapabilirsin,' diyordu.

  Ama, Ela, onun bu öğütlerini pek benimsemiyordu. Ana babasına değil de Ülev'e açılmayı yeğliyordu." (SR: 45)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Burada Ülev'in psikolog rolünden ziyade *arkadaş* rolüyle yaklaştığı görülmektedir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > iletişim kurmaya dair öğüt > ebeveynle iletişim içinde olmak, sorunları aileyle paylaşmak

- *"'İnsanlarla zıtlaşmak, uyumsuz tavırlar sergilemek, hele hele arkadaşlarına tepeden bakmak, senin yaşam boyu yapayalnız kalmana neden olacaktır. Aklını başına topla. Uyumlu, sevecen, hoşgörülü ol. Gerekli yerlerde özverili davranmayı öğren. Alçakgönüllü olmak da sana çok yakışacaktır.'*

  Ela annesine yaptığı gibi, Ülev'in öğütlerine karşı çıkmıyordu. Çokluk ona uyumlu davranıyordu:

  'Tamam dediklerini denerim Ülev Abla.'

  Gerçekten o hafta Ülev'in öğütlerini uygulamaya başladı.

  ...

  Gerçekten birkaç ayda, bu öğütler doğrultusunda epey yol adlı." (SR: 47, 48)

Ülev, *öğüt alan kişiden büyük* bir *arkadaş* olarak Ela'ya öğüt vermeyi sürdürmektedir. Ancak Ela'nın, annesinin öğütlerini asabiyetle karşılarken Ülev'in öğütlerini uyum içinde karşılayıp bunları hayatına da uygulaması dikkat çekicidir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > aklını başına toplamak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > uyumlu olmak, sevecen olmak, hoşgörülü olmak, özverili olmak, alçak gönüllü olmak

- *"Ela'nın ikide bir kendi çocukluğuyla ilgili sorular sorması, Tiraje Hanımı deli ediyordu. Çünkü o gerçekten uyumlu bir çocuktu. Annesinin babasının sözünden çıkmamaya özen gösterirdi. Kendisine büyükleri tarafından ayıp, günah, yasak, çirkin, bayağı olarak tanıtılan her şeyi soru sormadan kabullenmişti. Oysa Ela, başta gelenek görenekler olmak üzere, pek çok konuyu sorguluyordu. Hatta aklına yatmayan kimi din kurallarını bile, neden niçinini araştırıp soruşturduğu oluyordu."* (SR: 49)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup kahraman olan annenin, öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Zira Tiraje Hanım, kendisine tanıtılan her şeyi olduğu gibi kabul ettiği, Ela'nın ise öncelikle sorguladığı görülmektedir. Bu durum, kuşaklar arası farklılığı da ortaya sermektedir.

- *"Her fırsatta ana babasına ve çevresindeki insanlara hoşgörülü davranmasını öğütlüyordu. Olumlu düşüncelerin, insanlara olumlu bir nitelik kazandırdığını söylüyordu. İyi şeyler düşünürsen, çevrene olumlu enerji yayarsın. Bu olumlu enerji, çevrendeki insanları da olumlu yönde etkiler. Bu yöntemle, herkesle dostluk kurabilir, herkeste iyi bir izlenim bırakabilirsin, görüşünü aktarıyordu."* (SR: 49, 50)

Öğüt alan kişiden büyük olan *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > hoşgörülü olmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > olumlu düşünce içinde olmak

- *"'Annem, büyüklerin karşısında bacağımı bacağımın üstüne atarak oturmama kızıyor. Bunda kızacak ne var?'*

  Ülev onu sabırla yanıtlıyordu.

  'Benim annem de çocukluğumda, büyüklerin karşısında o şekilde oturmamamı öğütlemişti. Anladığım kadarıyla bu tür oturuş, büyüklere saygısızlık oluyor. Oysa büyükler en azından yaşları nedeniyle sayılmayı hak ediyorlar. Ben hâlâ annemin sözünü tutarım. Büyüklerin karşısında o şekilde oturmam.'" (SR: 50)

Ülev ve Ela, annelerinin öğütleri üzerinden sohbet etmekte; *öğüt alan kişiden büyük* olarak *annenin* öğüt verdiği görülmektedir. Ela, annesinin sözlerine anlam veremezken yaşça ondan büyük olan Ülev, kendi annesinin öğütlerini anlayabilmektedir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > görgü kurallarına dair öğüt > oturma adabına sahip olmak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > büyüklere hürmet etmeye dair öğüt > büyüklere hürmet etmek

- *"'Yani sen de mi annem gibi düşünüyorsun Ülev Abla?'*

  'Bazı konularda evet. Annen gibi düşünüyorum. İçinde yaşadığımız toplumun kurallarına uymazsam, tedirgin ve mutsuz olacağıma inanıyorum. Hatta toplum tarafından dışlanma korkusu bile taşıyorum.'" (SR: 50)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ülev'in öğüde olan bakış açısını ve öğütlerin toplumdaki yerini temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır.

- *"'Peki, o ayıp bu günah laflarına ne diyorsun?'*

  'Toplumsal yaşamda bu tür laflara da kulak vermeli. Ancak, bazı tutucu ve çıkarcı kişilerin, insanları daha kolay sömürmek için uydurdukları ayıplar, günahlar olabilir. Gerçek günah ve ayıpla böyle, sonradan uydurulmuş olanları ayırt etme bilinci edindiğinde, tüm bu rahatsızlıklardan kurtulacaksın.'

  'Bu bilinci ne zaman, nasıl edineceğim?'

  'Eğitim öğretim, insanı bilinçlendirmede çok önemli bir etken. Bunun yanında iyi örnekler, deneyime dayalı öğütler de bilinçlenmeye yardımcı olabilir. Ancak, bu etkenleri mantık süzgecinden geçirmeden, olduğu gibi kabullenmek insanı hatalara sürükleyebilir. Bunu da gözardı etmemek gerek.'" (SR: 50, 51)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Bu sözler, aynı zamanda toplumda öğüdün yerini ortaya sermektedir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > sağduyulu olmak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > birine danışmaya dair öğüt > iyi örneklere ve öğütlere kulak vermek

- *"Ohooo! Bunlar uzun iş! Üstelik ben yaşamı başkalarının deneyim ve öğütleriyle değil de kendi deneyimlerimle tanımak, anlayıp algılamak istiyorum. Genlerime yapışmış olan o geçmiş zaman izlerini istemiyorum. Hiçbir kuralla koşullanmamış, yepyeni bir insan olmayı düşlüyorum."* (SR: 51)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Ela'nın, kendisine verilen öğütleri "genlerine yapışmış geçmiş zaman izleri" olarak görmekte; yaşamı kendi deneyimleriyle tanımak istemektedir.

- *"Dikkat et Ela, yaşam, yabanıl yaratılarla dolu bir orman gibidir. Bu ortamda yaşamını sürdürebilmek için canını koruma yöntemlerini öğrenip çeşitli bilgilerle donanarak silahlanman gerek."* (SR: 51)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'nın yaşamı kendi deneyimleriyle tanımak istemesi karşısında ona öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > dünyanın kötülüklerinden korunma yollarını öğrenmek

- *"Yoksa yabanıl yaratıklara yem olurum, değil mi? Tamam bu görüşüne katılıyorum. Ama, yine de başımı öğütler, eleştiriler, buyruklar boyunduruğuna sokmak istemiyorum. Özgürlüğüm için hep direneceğim.*

  Biliyor musun Ülev Abla, ben yaşamı bambaşka görüşlerle algılamaya çalışıyorum. Örneğin, herkes gibi, Gökkuşağının sadece yedi renk olduğuna inanmıyorum. Sekizinci belki dokuzuncu rengi vardır. Ama biz ona at gözlüğü takınmış gibi tek yönlü baktığımız için öteki renkleri göremiyoruz." (SR: 51)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır.

- *"Anlıyorum Ela. Sen yirmi birinci yüzyıl insanı olarak, yaşamın bilinmedik yönlerini bilmek, doğanın gizlerini çözmek istiyorsun. Seni sıradan insan olmaya zorlayan zincirleri kırmak, hayata yeni anlamlar katarak yaşamayı kuruyorsun."* (SR: 51)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ülev'in, Ela'nın öğüde olan bakış açısı karşısında kendisine dair görüşlerini temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Burada Ela'nın tavrının "yirmi birinci yüzyıl insanı" olmasından ileri geldiği vurgusu, öğüde olan bakışın kuşaklar arasında nasıl bir farklılık gösterdiğini ortaya sermesi yönünden bir hayli mühimdir.

- *"Ne var ki o düzeye, herkesin yürüdüğü, aşınmış yollardan yürümekle erişilemez. Özgürce yürüyebileceğim yeni yollar bulmalıyım."* (SR: 52)

Ela, Ülev ile sohbeti sürecinde *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > kendini keşfetmek

- *"Kalıplar, kurallar kumkuması olan, okul yaşamına, bilgi dağarcığımı doldurmak için, apıra köpüre uymaya çabalıyorum. Ama, annemin sonu gelmez öğüt ve eleştirileriyle kuşatılmak beni boğuyor."* (SR: 52)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Ela'nın, annesinde öğüt almaktan hiç hoşlanmadığı görülmektedir.

- *"Sen nehrin akış yönüne değil de kaynağına doğru yüzen, somon balıkları gibi olmaya özeniyorsun anlaşılan. Kimbilir, belki de bunu başarırsın. Ama, önce öğrenimini bitir. Beynin, belleğin bilensin, düşünce yeteneğin gelişsin. Sonra hayat senin. İstediğin gibi yaşa. İstersen ayakların yerine, başının üstünde yürü."* (SR: 52)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > okulu bitirmek

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > kendini geliştirmek

- *"... Ama, bu uğurda yanlışlar yaparak çıkmaz sokaklara saplanıp kalmandan korkuyorum. Annenin kafasındaki kalıba uygun biri ol demiyorum. Ama, annene, öğretmenlerine, arkadaşlarına, hatta yaşlı dadıya bile kulak ver. Onların görüşlerinin tümünü benimsemesen bile, içlerinde, bir gün işine yarayacak görüşler olabilir. Böyle yaparsan, hayatı denerken, daha az canın yanar. Daha az yanılır daha az yorulup yıpranırsın."* (SR: 53)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermeyi sürdürmektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > birine danışmaya dair öğüt > yakın çevrenin görüşlerine kulak vermek

- *"'Ela'ya son zamanlarda çok iyi davranıyorum. Öyleyken, neden bana karşı tersleniyor? Ağzımdan çıkan, anlamlı bir atasözünü bile öfkeyle karşılıyor. Oysa ben kendisine, o atasözüyle bir yaşam örneği vermek, kendisini belli bir konuda uyarmak istiyorum.'*

  ...

  'Bence siz Ela'ya hâlâ çocuk gözüyle bakıyorsunuz. Oysa, o artık çocukluktan çıktı. Ergin bir insan olmaya çabalıyor. ... O bunlarla baş etmeye çabalarken, çevreden gelen eleştiriler, öğütler, yönlendirme ve baskı, onu bunaltıyor.'" (SR: 59, 60)

Bu alıntı, öğüt içermemesi nedeniyle veri analizine dâhil edilmemiş olup Tiraje Hanım'ın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Tiraje Hanım'ın Ela'ya yaşam örneği vermek isterken Türk kültüründe öğütlere kaynaklık eden atasözlerinden yararlanması dikkate değerdir. Gelgelim Ülev'in sözlerinden; büluğ çağında olan Ela'nın, çevresinden aldığı öğütlerden bunaldığı anlaşılmaktadır.

- *"Doğrusu ya, kızıma da aynı bilinci vermeye çabalıyorum. Ama, o beni konuşturmuyor. Bu konular açıldı mı, iki düşman gibi oluyoruz. Öğüt istemem, vücudum bana ait, istediğim gibi kullanırım, diyor da başka bir şey demiyor."* (SR: 63)

Bu alıntı, herhangi bir öğüt barındırmaması nedeniyle veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır.

- *"Bunca yıl edindiğim deneyimlerden onun yararlanmasını istiyorum. Hayatını kolay yaşanır kılmaya çabalıyorum. Acı çekmesin, kazık yemesin, tuzaklara dikkat etsin, diye örnekler veriyorum. Ama, o kabul etmiyor."* (SR: 64)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Tiraje Hanım'ın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Bu sözler, aynı zamanda Türk kültüründe öğüdün yerini de ifade etmektedir. Zira kültürümüzde, verilen öğütler yaşam deneyimlerinden süzülmüş sözler olarak karşımıza çıkmakta ve öğüt alan kişinin iyiliği için paylaşılmaktadır.

- *"... Ama, o, tüm bu deneyimleri kendisi yaşamak istiyor. Elini taşın altına sokmaya gönüllü. Sanırım biraz da sizin, onun üzerinde oluşturmaya çalıştığınız koruyucu zırhın dokusunu beğenmiyor. Başka bir deyişle, sizin deneyimlerinizi, yaşadığınız sorunları, bulduğunuz çözümleri çağdışı buluyor. Onları bugünün kuramlarına, koşullarına oturtmanın, onlarla savaşmaktan, daha zor olacağına inanıyor gibime geliyor.*

  Bugünkü gençliğin yaşam görüşü böyle. Terapi yaptığım birçok sorunlu genç insan, bana bu doğrultuda oluşmuş, yaşam görüşleri aktarıyorlar. İçlerinden biri bu görüşe, hayatı kendin pişir, kendin ye. Hazırlopun tadı olmuyor, diye de hoş bir yorum getirmişti." (SR: 64)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Psikolog Ülev'in, "bugünkü gençlik" diye belirttiği kitle, "yirmi birinci yüzyıl insanı"nı ifade etmektedir. Ona göre yirmi birinci yüzyıl insanının öğüde olan bakışı ile geçmiş kuşakların bakışı arasında dikkate değer bir farklılık vardır. Bütün bu sözlerin, aynı zamanda yazarın içinde bulunduğu toplumdaki yirmi birinci yüzyıl insanının öğüde olan bakışına dair bir yorumlama olduğunu da unutmamak gerekir.

- *"Ela konusunda bu denli dertlenmeyin. Onunla dost olmaya özen gösterin, onun karşısında buyurgan biri olmak yerine ondan yanaymış gibi davranın. Tartışmalarda Ela'ya karşı yenik düşmek sizi rahatsız etmesin. Sizin her zaman haklı çıkmanız, ona itici gelir. Onun haklı olabileceği durumlar da vardır kuşkusuz. Bunları görmezlikten gelip Ela'yı ezmeye kalkışmayın. Bu önerileri söze aktarırken tedirgin oluyor, özür dileme gereksinimi duyuyorum. Ama, mesleğim ve aile içinde üstlenmiş olduğum görev bunu gerektiriyor."* (SR: 65)

Öğüt alan kişiden küçük olarak Ülev, Tiraje Hanım'a *psikolog* rolüyle öğüt vermektedir. Gelgelim yazar tarafından Ülev'in aynı konudaki farklı sözlerinin, aynı yaklaşım ve üslupla kendisinden küçük yaştaki Ela'ya söylendiğinde "öğüt"; kendisinden büyük yaştaki Tiraje Hanım'a söylendiğinde "öneri" olarak yorumlanması dikkate değerdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > aile ilişkilerine dair öğüt > evlatla dostluk kurmak, evlat karşısında buyurgan olmamak

- *"Terbiyeli ol. ... Henüz çocuk denecek kadar küçüksün. On sekiz yaşın doluncaya dek, sana iyiyi doğruyu göstermeyi sürdüreceğim.*

  ...

  Eli boş kadınların kabul günü gezdiği gibi, sen de doğumgünlerinde zaman harcamamalısın. Bunu kesinlikle istemiyorum." (SR: 81)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *annesi*, kızına öğüt vermektedir. Bu konuda kızının on sekiz yaşını doldurmasına dek kendisini ondan sorumlu görmesi dikkate değerdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > terbiyeli olmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > vakti boş işlerle geçirmemek

- *"İnsan, kötülük öneren arkadaşa hayır, diyebilmeli. Bunu başaran kişi, yaşam süreci içinde kendine zarar gelecek durumlara düştüğünde de hayır demeyi başarır."* (SR: 84)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ülev, *psikolog* rolüyle Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > kötü alışkanlıkları öneren arkadaşlara "hayır" diyebilmek

- *"'Annemin beni en iyi şekilde yetiştirmeyi amaçladığına da inanıyorum. Ama, küçüklüğümde olduğu gibi hep onun dediklerini yapmak istemiyorum. Özgür olmalı, kendi istediklerimi de yapabilmeliyim.'*

  'Seni anlıyorum. Ama, özgürlük, hele senin konumundayken, oldukça tehlikeli. Ayrıca özgürlük de sandığın gibi sınırsız değil. Onun da kuralları var.'" (SR: 85)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır.

- *"Ama, şimdiden bir kez daha uyarıyorum, annenle iyi geçinmeye özen göster. ... Bu tür olumsuzluklara meydan vermemeni istiyorum. Dediklerimi sakın unutma."* (SR: 88)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > aile ilişkilerine dair öğüt > anneyle iyi geçinmek

- *"'Peki bu konuda seni eleştirip öğütlerle kuşatmıyor mu?'*

  'Evet bunu yapıyor. Ama, ben bu öğütlerin bazılarından yararlanıyorum. Naftalin kokan öğütleriyse kulak ardı ediyorum.'" (SR: 111)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın arkadaşı Selin'in öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Ela'nın, annesinin hiçbir öğüdünden yararlanmak istememesine karşın arkadaşı Selin'in, kendi annesinin bazı öğütlerinden yararlanıyor olması

dikkate değerdir. Öte yandan Selin'in, bazı öğütleri de "naftalin kokulu" olarak değerlendirmesi mühimdir.

- *"Ne olursa olsun. Kavga çıkacak, hatta dayak yiyecek olsam bile, aileme her konuda açılırım. Özellikle anneme... Rehberlik hocası da bunu önerdi biliyorsun. Sorunlarınızı ailenizden saklarsanız, o sorunlar çığ gibi büyür, altında kalırsınız. Onlarla paylaşırsanız, sorunlar güneş görmüş kar gibi erirler, demişti anımsıyor musun?"* (SR: 111)

Selin, *öğüt alan kişiden büyük* olan *öğretmeninin* öğütlerini Ela'ya aktarmaktadır. Ancak buraya dek tüm alıntılardan anlaşılmaktadır ki çocuklar tarafından "anne"lerin sözleri daima "öğüt"; "psikolog", "öğretmen" gibi aile dışı figürlerin sözleriyse ekseriyetle "öneri" olarak algılanmaktadır. Bu durumun, aynı zamanda yazarın görüşlerinin bir uzantısı olduğunu unutmamak gerekir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > iletişim kurmaya dair öğüt > sorunları aileyle paylaşmak

- *"'Konserde bir kez gördüğün bir gence âşık olduğunu yazıyorsun. Bunu doğru bulmuyorum. ... Buluşursanız, sakın çocuğa fazla yüz verme. Buluğ çağının şaşkınlığını yaşayan, saf kızlar gibi davranma.'*

  ...

  'Ben sana onunla ilişki kurma demiyorum. Belki arada bir sinemaya gidebilirsiniz. Kafelerde ayaküstü bir şeyler atıştırıp sohbet edebilirsiniz. Bence bunları da Grup içinde yapmalısın. Onu iyice tanımadan, baş başa kalmamaya özen göster. Koskoca kız oldun. Bu incelikleri kendin de düşünebilirsin Ela.'" (SR: 112)

Ela, günbegün başına buyruk bir hayat yaşamakta, olan bitenleri de eğitimi için Amerika'ya gitmiş Ülev'e anlatmaktadır. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > birini yeterince iyi tanımadan fazla samimiyet göstermemek

- *"Tiraje Hanım Türkçeyi güzel konuşurdu. Kolejde Ela'nın diline yerleşen, abuk sabuk sözler onu çok rahatsız ediyordu. Bozuk bir dille konuştuğunda hiç üşenmeden kızını uyarıyordu.*

  'Ela, üreme sürecine girmiş kediler gibi garip sesler çıkarma demiyor muyum sana? Bu Vaauuav da ne demek oluyor? Türkçemizde şaşkınlık ya da sevincini belli edebileceğin çok güzel ünlemler var. Bu, Amerikan filmlerinden bulaşma ünlemlerle, güzelim Türkçeyi yozlaştırıyorsun.'

  Ela'nın suratı asıldı.

  'Aman anne! ... Her şeyimi eleştiriyorsun. Hele dilimi, yerden yere vuruyorsun. Yapma bunu.'

  Tiraje Hanım direndi.

  'Ben yapmazsam kim yapacak?'" (SR: 127)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *annesi*, kızına öğüt vermektedir. Tiraje Hanım'ın verdiği öğütlerin, kaynağını onun iyi düzeyde yaptığı ya da rahatsızlık duyduğu şeylerden alıyor olması dikkate değerdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > dili kullanmaya dair öğüt > Türkçeyi güzel kullanmak

- *"Ela'nın sinirine dokunan daha başka huyları da vardı. Bunların başında, öğüt verme huyu geliyordu. Sonra, olur olmaz eleştirileri. Zaman zaman kendisine tepeden bakışı. Bir de dediğim dedik tavırları... Bazen içinden, annesinin yüzüne:*

  'Ben senin kölen miyim, yoksa kızın mıyım?' diye bağırmak geliyordu." (SR: 128)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır.

- *'Yemekte parmaklarını yalama.'*

  'Sofradaki yiyeceklere hamal gibi saldırma.'

  'Ağzını şapırdatmamayı daha bebekliğinde öğretmeye başlamıştım. Hâlâ ezberleyemedin gitti.'

  'Oturduğun zaman dizlerini bitişik tut. Bacakları iki yana ayrık oturan kızlara erkekler iyi gözle bakmazlar.'

'İki kişi konuşurken, sözlerini kesip de araya girme demedim mi?'

'Günden güne ağzın bozuluyor. Abuk subuk sözler kullanarak Türkçeyi yozlaştırıyorsun.'

...

'Kızım, sen hâlâ çocuk gibisin. Büyü artık. Senin yaşındayken ben...'" (SR: 128, 129)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *annesi,* kızına öğüt vermektedir. Bunu yaparken *"Senin yaşındayken ben..."* diyip kendi yaşantısından örnek vermeye yeltenmesi dikkate değerdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > görgü kurallarına dair öğüt > sofra adabına sahip olmak, oturma adabına sahip olmak, sözü kesmemek

Kişisel yaşama yönelik öğüt > dili kullanmaya dair öğüt > Türkçeyi güzel kullanmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > yaşına uygun davranmak

- *"'İyi aile kızları...' Ela'yı çıldırtan, işte bunlar ve benzeri öğütlerdi.*

  ...

  'Tanrım, orada tüm bu öğütlerden, eleştirilerden kurtulmuş olacağım. Tam anlamıyla özgürlük içinde yaşayacağım!..' diye seviniyordu." (SR: 129)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır.

- *"Tiraje Hanım, kızını öğütlemezse, kendini sorumsuz bir anne olarak değerlendiriyordu. Bu yüzden, bildiklerini, duyduklarını, düşündüklerini, kaygılarını, kuşkularını, fırsat buldukça, kızına aktarmaktan kendini alamıyordu.*

  Deneyimlerden süzülmüş olan öğütlerin, Ela için, adeta, birer bulaşıcı hastalık aşısı niteliğinde olduğuna inanıyordu. 'Onu bu öğütlerle yaşamın zorluklarına karşı dirençli kılmaya çabalıyorum. Oysa kızım, öğüt dinlerken, kırmızı görmüş boğa gibi öfkeye kapılıyor,' diye dertleniyordu.

  Şimdi de kızının yüz ifadesinden yine öfkenin eşiğinde olduğunu anlamıştı. Ama, aldırmadı. İçsel rahatlığa erişmek için ona, bazı öğütler vermeye kararlıydı.

'Sana bazı konularda öğüt veriyorum, diye, bana kızdığını biliyorum Ela.'

...

'Ama, ben yine de seni bazı konularda uyarmaktan kendimi alıkoyamıyorum. Çünkü...'

Ela atıldı.

'Çünkü çok deneyimsizim.'

Tiraje Hanım, Ela'nın bu dokunaklı sözlerini anlamazlıktan geldi.

'Çünkü seni uyarmak benim görevim. Biliyor musun? Geçmişte ben de ailemin yaşamıma karışmasından hoşlanmazdım.'

...

'Aslında sana güveniyorum. Ama, çevrendekileri tanımıyorum. Onlara güvenip güvenemeyeceğimi bilemiyorum. Bu yüzden kendini iyi kollamanı istiyorum. Hiçbir koşulda, kendine, ailemize ve özellikle benim adıma zarar verecek bir davranışta bulunmanı istemiyorum.'" (SR: 130, 131)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın ve annesinin öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Tiraje Hanım'ın, kendini kızına öğüt vermekten sorumlu tutması ve öğüt vermeyi aynı zamanda bir "içsel rahatlama" olarak görmesi dikkate değerdir.

- *"'Ayrıca, benim davranışlarımdan senin adının etkilenmesini de anlayamıyorum. Ben özgür bir bireyim. Muhteşem Tiraje'nin kızı kötü işler yapmış dendiğinde, sen ne demeye...'*

  Tiraje Hanım kaşlarını çatarak kızının sözünü kesti.

  'Bu yargın yanlış. Senin kötü işler yapman, hem benim yüzümü kızartır, hem de şöhretime gölge düşürür. Sen benim kızımsın. Birbirimizden soyutlanamayız. Benim kötü davranışlarım da seni zor duruma düşürür. Bundan kuşkun olmasın. Adımlarını buna göre atmalısın.'" (SR: 131, 132)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *annesi,* Ela'ya öğüt vermektedir. Öte yandan Tiraje Hanım'ın; ebeveyn ve çocuğun, ailenin birbirinden soyutlanamaz parçaları olduğunu düşünmesi, izlerini taşıdığı kuşağın aileye bakışını temsil etmesi bakımından mühimdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > aile ilişkilerine dair öğüt > bir adım atarken aileyi de düşünmek

- *"'Arkadaş insanı iyi ya da kötü, her yola sürükler. Bu yüzden, yeni bir çevrede arkadaş seçerken dikkatli olmalısın.'*

  ...

  'Özellikle erkek arkadaş konusunda daha da titiz davranmalısın. Çünkü, çokluk bu yaşlarda, kız erkek ilişkisi sakıncalı boyutlara ulaşabiliyor.'" (SR: 132)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *annesi*, kızına öğüt vermeye devam etmektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > arkadaş seçerken dikkatli olmak

- *"Önce sana kadın erkek ilişkilerinin inceliklerinden söz etmeliyim. Bu sözlerimi sadece anne öğüdü olarak değerlendirme. Üstlendiği rollerle hayatı bir kez değil, bin kez yaşamış, olağanüstü deneyimli birini dinler gibi dinle. Gerçekten bunca yıllık sahne serüvenimde, sadece kendiminkini değil, pek çok kişinin hayatını yaşadım. Gözlemlerim bu yüzden çok önemli."* (SR: 133)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup tiyatro oyuncusu Tiraje Hanım'ın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi bakımından burada sunulmaktadır. Tiraje Hanım'ın, öğüt verirken kendi deneyimlerini önemsemesi ve öğütlerini buna isnat etmesi dikkate değerdir.

- *"Yapma Ela. Sen akıllı bir kızsın. Hem de süper bir zekâya sahipsin. Ancak halen kimlik arayışı içindesin. Annenin babanın sana önerdiği kimlik kalıbına uymak istemiyorsun. Kendin yepyeni bir kimlik oluşturmaya çabalıyorsun."* (SR: 138)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ülev'in görüşleri üzerinden Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi nedeniyle burada sunulmaktadır. Nitekim Ela, ebeveyninden gelen öğütleri olumlu karşılamamakta; yaşamı kendi deneyimleriyle tanımak istediğini aktarmaktadır.

- *"'Falcı gibi konuşmak yerine, kendine, dengeli düzenli bir gelecek hazırlamaya özen göstersen iyi olur.'*

  Ela:

'Annem de böyle diyor,' diyerek Ülev'e göz kırptı." (SR: 139)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Burada Ülev'in ve Tiraje Hanım'ın aynı şeyi öğütlemesi, Ela'nın da annesine öfkeyle yaklaşırken Ülev'in sözlerini ılımlı karşılaması dikkate değerdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > kendine dengeli ve düzenli bir gelecek hazırlamaya itina etmek

- *"'Arkadaş edinmek için lütfen, daha uygun yollar dene. Hayal gücün bu konuda sana yardım edecektir. Sonbaharda buluştuğumuzda, seni çok daha olgunlaşmış bir genç kız olarak görmek istiyorum.'*

  Ela:

  'Herkes benden bir şeyler istiyor Ülev Abla. Annem, öğretmenlerim, arkadaşlarım ve sonunda sen de istiyorum demeye başladın.'

  Ülev:

  'Özür dilerim Ela. Haklısın. Olgun bir genç kız olmanı diliyorum. Daha doğrusu umuyorum.'" (SR:140)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Ülev'in, Ela'nın tepkisine karşılık üslubunda değişikliğe gitmesi dikkate değerdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > arkadaş seçerken dikkatli olmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > olgun insan olmak

- *"'... Bozcaada'da kendinden sen sorumlusun. Bunu unutma. Kendine zarar vermemeye özen göster.'*

  ...

  '... Ama, arkadaşlığın ölçüsünü ve düzeyini iyi ayarla. Bu senin elinde. Sen istemedikçe, daha doğrusu izin vermedikçe, hiçbir erkek sana zarar veremez. Ne vücuduna ne ruhuna ne de gönlüne. Bunu aklından çıkarma.'" (SR: 142)

Ela, Bozcaada'ya kampa gidecektir. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > öz denetim sahibi olmak

- *"Ela sır sandığını açtığından beri, annesini gözaltında tutmaya başlamıştı. Onun davranışlarını ölçüp biçiyor, öğütlerini, günlüklerde okuduğu görüşlerle tartıyordu. Elde ettiği sonuç içini rahatlatıyordu. Bir tür ödeşmeydi bu yaptığı. Annesi onu eleştirirken, o da içinden, benim yaşımdayken, sen de benzer biçimde davranmış, benzer biçimde düşünmüşsün, diyordu."* (SR: 178)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın, annesinin geçmiş yaşantısına dair bilgilere ulaşabileceği sandık aracılığıyla kendisine verilen öğütlerin bir nevi ödeşmesini yapmak istediğini göstermesi nedeniyle burada sunulmaktadır.

- *"'Alkol, insanı işte böyle rezil eder. O adam benim kocam olsaydı, utancımdan ölürdüm.'*

  Sonra, alkol üzerine, örneklere dayalı öğütler faslı başladı." (SR: 180)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Tiraje Hanım'ın yine kızına öğüt vereceğini göstermesi nedeniyle burada sunulmaktadır.

- *"Alp sigara ve alkolden hoşlanmıyor. Sanırım geçirdiği hastalık yüzünden. Bana da sigara ve alkolün zararlarından söz edip duruyor. Ama, umursamıyorum. İyi ki annemle bozuştuk. Böylece artık onun öğütlerini dinlemek zorunda kalmıyorum. Alp'in öğütlerini de itici buluyorum. Bu huyunu sürdürürse, arkadaşlığımıza gölge düşecek."* (SR: 200)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın erkek arkadaşı Alp'in, Ela'ya öğüt veriyor olduğu ve Ela'nın bu öğütlerden hoşlanmadığı bilgisini içermesi bakımından burada sunulmaktadır.

- *"Yaşamdaki bataklıkların ilk adımları olan barlardan, alkol ve sigaradan uzak durmalısın. Hiç uğruna kendini harcama derim. ... Bence en iyisi sen, o partiye katılma. Senin adına korkuyorum."* (SR: 201, 202)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sağlığa dair öğüt > kötü alışkanlıklardan uzak durmak

- *"Ülev Ablacığım, beni sevdiğini biliyorum. Ben de seni ablam gibi seviyorum. Bu yüzden verdiğin öğütler batmıyor. Ancak, bara gittiğimde arkadaşlar alkol alıyorlar. O ortamda gazoz içersem, dalga geçerler."* (SR: 202)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın, Ülev'in öğütlerinden rahatsız olmadığı bilgisi içermesi nedeniyle burada sunulmaktadır. Ela'nın, annesinden öğüt almaya karşı oldukça aksi bir tutum geliştirmiş olmasının yanında Ülev'in öğütlerini bu denli ılımlı karşılaması hayli mühimdir.

- *"Çok dikbaşlısın Ela. Yaşın büyüdükçe olgunlaşacağına, daha da başına buyruk bir kız kimliğine bürünüyorsun. Bu tutumunla hayatta başarılı olamazsın. Çok ezilir ve yıpranırsın."* (SR: 212)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *babası* Akgün Bey, ilk kez kızına verdiği öğüt ekseninde okurun karşısına çıkmaktadır. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > dikbaşlı olmamak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > yaşına uygun davranmak

- *"... Ben de ödünç akıl, hazırlop öğütlerle yaşama yumuşak iniş yapmak istemiyorum. Zorluklarla burun buruna gelmek, doğruyu öğütlerle değil, yaşayarak, deneyerek, bulmak istiyorum."* (SR: 212)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi nedeniyle burada sunulmaktadır.

- *"... Sen yine de ailenin değerini bil."* (SR: 218)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > aile ilişkilerine dair öğüt > ailenin değerini bilmek

- *"'Sana hiçbir gün, anne gibi açılamadım. Çünkü ne yapsam, ne desem, eleştiriyorsun. Alp'ten söz etmeyi de bu yüzden istemedim. Saçma öğütlerle,*

eleştirilerle Alp'e karşı beslediğim güzel duyguları yok etmenden korktum. Biz, seninle bu huyların yüzünden ana kız olamadık.'

...

'Sen de sürekli beni suçlayıp duruyorsun. Anneler kızları için, hep iyiyi, güzeli, doğruyu isterler. Ben de seni, iyi güzel doğruya yöneltmeye çalıştım. Eleştiriler, öğütler bunun içindi. Yazık ki sen normal bir çocuk değilsin. Üzerine eğer koydurmayan, başına yular taktırmayan, yabanıl bir at gibisin. Amaçsız, hedefsiz, deli deli koşmayı, yaşam biçimi edinmektesin. Ana kız olamamamızın suçunu, bana yükleme. Kendinde ara.'" (SR: 230, 231)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın ve annesinin öğüde olan bakış açısını temsil etmesi nedeniyle burada sunulmaktadır. Anne-kız arasındaki bu bakış açısı farklılığı, kuşaklar arası farklılığı da ortaya serer niteliktedir.

- *"Kalıplaşmış görüşleri, 'Doğru' diye değerlendirerek, kafalarına çelik çivilerle çakmışlar. Benim de benzer görüşlerle koşullanarak, kendi güdümlerinde, sıradan bir insan olmamı istiyorlar. Oysa ben, doğruları, yaşamı, deneye deneye bulmak istiyorum."* (SR: 243)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi nedeniyle burada sunulmaktadır.

- *"Ela'yı tüm atılımlarında destekliyordu. Ancak onun, sokaklara dökülerek, güdümlü ideolojilere alet olmasına, şiddetle karşı çıkıyordu. Her yazışmada, bu görüşünü vurguluyor, KENDİNİ KİMSEYE KULLANDIRMA, öğüdünü yineliyordu."* (SR: 244)

Öğüt alan kişiden büyük olan Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > kendini kimseye kullandırmamak

- *"Tiraje Hanım, kızına öğüt vermeden duramadı.*

  'Senin yaşında bir genç kıza, röfle yakışmaz ki! Ne diye bana sormadan, böyle bir işe kalkıştın?'" (SR: 254)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *annesi,* Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > yaşına uygun davranmak

- *"... sana sorduğumda hayır diyeceğini biliyordum. Sanırım bu yüzden sormadım. Her neyse, sen istemedin diye röfle yaptırmasaydım, aklım o işe takılı kalacaktı. Yaptırıp saçlarımı rezil ettikten sonra, röflenin bana gitmediğini anladım. Bir daha da böyle bir şeye kalkışmam. Sonuçta yine senin dediğin oldu. Tamam mı?"* (SR: 254)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüt almaktansa yaşamı deneyimleyerek tanımak istemesini temsil etmesi nedeniyle burada sunulmaktadır.

- *"... Gelecekte bunu sen yapacaksın. Kendini alıştırsan iyi olur. ... Onları horlamana gönlüm razı olmaz. Sen de onları sevmelisin. Dertlerini dinlemelisin."* (SR: 263)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ela'nın *annesi,* Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > insanları küçümsememek, insanlara sevgiyle yaklaşmak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > iletişim kurmaya dair öğüt > insanların dertlerini dinlemek

- *"Eyvah, şimdi eleştiriler, sorgulamalar, öğütler, ben demedim mi'ler, başlayacak!"* (SR: 268)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi nedeniyle burada sunulmaktadır. Öte yandan Ela'nın öğüde dair bu olumsuz tutumu pek çok yerde kendini tekrar etmektedir.

- *"Artık evde kendisini ne eleştiren vardı, ne de öğütleyen. Alabildiğine özgürdü."* (SR: 271)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi nedeniyle burada sunulmaktadır. Nitekim

Ela'nın, kendisini eleştiren ve öğütleyen birinin olmayışını "özgürlük" addetmesi dikkate değerdir.

- *"Derslikten çıkarken, defterine, kırmızı kalem ve iri harflerle, onunla tanışmak istediğini yaz. Bunu yapmazsa, bir daha not yazmamasını açıkça belirt. Öğüt almaktan hoşlanmadığını biliyorum. Ama, bu işin tadı kaçmak üzere."* (SR: 278)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiştir. Nitekim alıntıda, söylenenin bir öğüt olduğu ifade ediliyor olsa da araştırmacı tarafından bunların öğütten ziyade bir *"talimat"* olduğu kanaatine varılmıştır.

- *"'Bitir şunu. Amfiye erken geliyorsun. Dersane boşken, tahtaya büyük harflerle, 'KENDİNİ TANITMAZSAN, BİR DAHA BANA NOT YAZMA' tümcesini yaz. O anlayacaktır. Bu dediğimi yap. Her kimse çıksın ortaya.*

  Ah Ela, ötekiler gibi bu önerime de uymayacağını biliyorum! Her zamanki gibi yine, kafanın dikine gidiyorsun. Dilerim bu yüzden başın derde girmez. Ülev.'

  Ela gerçekten, Ülev'in bu konudaki görüşlerine ve önerilerine kulak vermiyordu." (SR: 284)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiştir. Nitekim bir evvelki alıntıda kahramanın "öğüt" olarak adlandırdığı sözlerin benzeri, bu alıntıda "görüş ve öneri" olarak adlandırılmaktadır. Bu ikilik ise araştırmacının, her iki alıntıda da "öğüde" yer verilmediği kanaatini doğrulamaktadır. Dolayısıyla bu alıntıdaki sözler de *"talimat"* olarak değerlendirilmiştir.

- *"... Her yanıtımda altını çizerek belirttiğim gibi yine, evlenme konusuna, hayır, diyorum. Lütfen bu konuyu aklından çıkar. Onunla arkadaşlığı sürdür. Birbirinizi iyice tanıyın. Okul bitsin. O zaman hâlâ birbirinizi sevip sayıyorsanız, güle güle evlenin."* (SR: 307)

Ela, bir süredir defterine not bırakan Can ile tanışmış, sevgili olmuş ve evlenme kararı almıştır. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak Ela'nın *arkadaşı* Ülev, Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > birini yeterince tanımadan fazla samimiyet göstermemek

- *"Hiç olmazsa şimdilik, işine yarayacakları al. Ölünün vasiyetine uymamak büyük günahtır."* (SR: 333)

Tiraje Hanım'ın halası İrini Hala vefat etmiş; öncesinde de evindeki eşyaların Ela'ya kalmasını istemiştir. Öte yandan Ela, çevresinin karşı çıkmasına rağmen Can ile evlenmeye, ailesinden de hiçbir şey almamaya kararlıdır. Bunun üzerine *öğüt alan kişiden büyük* olarak Ela'nın *annesi,* Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > dinî öğüt >vasiyete uymak

- *"Hayallerimin gerçekleşeceğine yürekten inanıyorum. Lütfen sen de inan. Başarı için inanç, birinci koşuldur biliyorsun."* (SR: 337)

Ela'nın birlikte olduğu Can, hayallerindeki filmi çekmek ve bunun için tüm fırsatları değerlendirmek istemektedir. Ela'dan, onun başaracağına inanmasını isterken aynı zamanda *öğüt alan kişinin akranı* olarak ona öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > başarıya dair öğüt > başaracağına inanmak

- *"Sonra, psikolog gözüyle olup bitenleri irdeleyerek, Ela'ya dirençli olmasını öğütlüyordu."* (SR: 354)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ülev, *psikolog* rolüyle Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sabra dair öğüt > dirençli olmak

- *"Ona gönderdiği yanıtlarda hep bu hastalıklı hayallerden kurtulmasını öğütlüyordu."* (SR: 366)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Ülev, *psikolog* rolüyle Ela'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sağlığa dair öğüt > hastalıklı hayaller kurmamak

- *"Ama, yine de o yıllara bir daha dönmek istemediğini düşündü. Çünkü annesinden gelen buyurgan, kuralcı ve dayatıcı baskının bilincine o yıllarda varmaya başlamıştı."* (SR: 367)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın, annesinin geçmişteki öğüt verici tavrını buyurgan, kuralcı ve dayatıcı olarak nitelediğini göstermesi bakımından burada sunulmaktadır.

- *"Robot gibi büyüdüm. Benim adıma hep başkaları düşündü. Yaşamım bu hazırlop düşüncelerle kuşatıldı. Bu kuşatmayı kırmaya kalkıştığımda ise pek çok kez, burunüstü yere kapaklandım. Ama yine de başkalarının düşüncelerini payanda edinmek yerine, kendi düşüncelerimle ayakta durma alıştırmaları yapmaktan vazgeçmedim."* (SR: 368)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Ela'nın öğüde olan bakış açısını temsil etmesi nedeniyle burada sunulmaktadır.

- *"Kadının öğüdüne uyarak, sağdaki asansörlere yaklaştı."* (SR: 381)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiştir. Nitekim alıntıda, söylenenin bir öğüt olduğu ifade ediliyor olsa da araştırmacı tarafından bunun öğütten ziyade bir *"talimat"* olduğu kanaatine varılmıştır.

- *"Doktorum, kendimi yenileyerek toparlanabileceğimi öğütledi."* (SR: 384)

Hastalık geçiren Tiraje Hanım'a *doktoru* öğüt vermektedir. Burada doktorun yaşı bilinmediğinden araştırmacı tarafından doktor*, öğüt alan kişinin akranı* olarak kabul edilmiştir. Öte yandan doktorun sözünün "öğüt" olarak kabul edilmiş olması dikkat çekicidir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sağlığa dair öğüt > kendini yenileyerek toparlamak

4.11. "Küçük Cadı Şeroks" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Şeroks, Prens Hortim, Prenses Alina, Gonci, Büyücü Timma, Artavil, Tavşan Ozzi, yaşlı adam, Cüce Adam Tilon, Yaşlı Fil Pifona, Yetsi, kutu, Cadı Menra, köstebek, Dağkeçisi Lokta, Dev Kordora, Gezgin Oppo, Kaktüs Kerti, Sarina, Balera, Bay Pampara, Alara, Alara'nın annesi, Şişko Yondi.

Eser özeti: Roman, artık Masallar Ülkesi'nde yeni masallar üretilemiyor olması nedeniyle Prens Hortim tarafından yeni masallar bulması için Dünya'ya gönderilen Küçük Cadı Şeroks etrafında şekillenmektedir. İnatçı olduğu kadar akıllı bir cadı olduğuna da inanılan Şeroks, bu yolculuğu yapmaya yanaşmaz. Ne var ki Prens Hortim, Küçük Cadı Şeroks'un omuzlarına iki kanat takar ve Şeroks bu yolculuğa mecbur kalarak yeni masallar bulmak üzere Dünya'ya yolculuğa çıkar. İlk durak ise Süsler Ormanı olur.

Küçük Cadı Şeroks; Süsler Ormanı'nda Tavşan Ozzi, Yaşlı Fil Pifona, Cüce Adam Tilon, Yetsi gibi pek çok kahramanla karşılaşır ve ayrı ayrı onların hikâyesini dinler. Bu kahramanlar aynı zamanda Küçük Cadı Şeroks'a, Dünya'ya gönderilme işine yönelik amacında yardımcı olmaya çalışır. Bu maksatla Fil Pifona, Küçük Cadı Şeroks'a bir harita verir ve ona dağı aşıp ardındaki köye ulaşmasını söyler. Haritayla beraber Dünya'daki yolculuğuna devam eden Küçük Cadı Şeroks'un Süsler Ormanı'ndan sonraki durağı Sabırsızlar Köyü olur.

Küçük Cadı Şeroks, yeni durağı olan Sabırsızlar Köyü'nde Dağkeçisi Lokta ile karşılaşır. Dağkeçisi Lokta, Küçük Cadı Şeroks'a Dev Kordora'nın, Gezgin Oppo ile Kaktüs Kerti'nin hikâyelerini anlatır. Hikâye sonrasında Küçük Cadı Şeroks, bu yolculuğunda Dev Kordora ile de tanışmış olur. Bu tanışma sayesinde ise Dev Kordora, Küçük Cadı Şeroks'un yolculuğunda ona yardım eden isimlerden bir diğeri olur.

Küçük Cadı Şeroks, başta hayli isteksiz olduğu bu Dünya yolcuğundan, hatta Prens Hortim'in kendisine takmak istediği kanatlardan artık pek keyif almaktadır. Zira bu sayede bir sürü arkadaş edinmekte, onların kendi hikâyelerini dinleyerek kendisine de dersler çıkarabilmektedir. Nitekim kendisine ders çıkarmasına yarayan bu hikâyeler, aynı zamanda Prens Hortim'in aradığı yeni masalları da teşkil edecektir. Ancak Küçük Cadı Şerok'un içinde bulunduğu Dünya yolcuğunun bitmesi için daha epey zaman vardır. Henüz farklı yerlerde, birbirinden farklı birçok insanla daha karşılaşacak, ülkesine masal götürmesine yardım edecek yeni hadiseler yaşayacaktır.

Tablo 13: "Küçük Cadı Şeroks" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan Hayvan Bitki Cansız varlık
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Yaşlı bir adam Prens Yaşlı bir hayvan arkadaş Bir hayvan arkadaş Bir bitki arkadaş Bir kutu Sirk sahibi
Öğüt Verenlerin Yaşı	Öğüt alan kişiden büyük Kişinin kendisi
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Başarmaya istekli olmak

	İhtiyaç duyulan şeyi iyi aramayı bilmek **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Verilen öğütleri dinlemek Paylaşımcı olmak Ön yargılı olmamak

2000 sonrası dönem kapsamında incelenen eserlerden ilki olan "Küçük Cadı Şeroks" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde, önceki iki dönem kapsamında üzerinde çalışılan eserlerden farklı olarak öğüt verenlerin varlık özelliğinin geniş bir çeşitlilik gösterdiğini söylemek mümkündür. Söz gelimi bundan öncesine dek mezkûr özellik bakımından "insan"dan farklı olarak bir olağanüstü varlık, bir de hayvan yer almakta iken "Küçük Cadı Şeroks"'ta bütün bunlardan da farklı olarak "bitki" ve "cansız varlık" ile karşılaşılmaktadır. Buradaki "cansız varlık" ise "bir kutu"yu temsil etmektedir.

Eserin başlarında mühim yönlerle karşımıza çıkan büyülü kutu, başkahraman Küçük Cadı Şeroks'un aklı karıştığında ona danışıp kendisine verilen öğütleri dinlemesi için Yaşlı Adam tarafından sunulmaktadır. Verilen öğütlerin dinlenmemesi hâlinde kutunun paramparça olacağının söylenmesine bakıldığında eserde, verilen öğütlere ehemmiyetle yaklaşıldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan söz konusu kutunun bir Yaşlı Adam tarafınca veriliyor olması, ekseriyetle bilgelikle ilişkilendirilen ihtiyar, tecrübe sahibi ve sözüne riayet edilen kimseleri akla getirmektedir. Bu yönüyle de eserin gerçek yaşamla ilintili olduğunu söylemek kabildir.

Öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından geniş bir çeşitlilik görülmesiyle beraber araştırmacı tarafınca üretilen ana kategorilerden "aile/akraba" yahut "okul kadrosu"na ait alt kategorilerden herhangi birinin bulunmaması mühimdir. Bunu açmak gerekirse kahramanların aldığı öğütlerin hiçbiri anne, baba, dede, öğretmen gibi rollere ait değildir. Bundan önceki iki dönem kapsamında incelenen eserlerin her birinde, mezkûr kategorilerden en az birine yer verilmiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda, "Küçük Cadı Şeroks" adlı eser dikkate değerdir. Öğütlerin kapsamı ise geniş bir çeşitlilik göstermemektedir.

4.11.1. "Küçük Cadı Şeroks" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin varlık özelliği *insan, hayvan, bitki* ve *cansız varlık* olarak çeşitlilik göstermektedir. Öğüt veren "arkadaş"ların yaşını belirten herhangi bir kesin

bilgi bulunmadığı için bunlar araştırmacı tarafınca, "öğüt verenin yaşı" bakımından "akran" olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte birkaç istisna bulunmaktadır:

Eserde öğüt veren dağ keçisinin, "yaşlı" olarak nitelendiren filin çok eski bir dostu olduğu bilindiğinden bu karakter "akran" değil, "öğüt alandan büyük" olarak kabul edilmiştir. Aynı eserde öğüt veren kaktüs; "arkadaş" olarak kabul edilmesine karşın söz konusu bitkinin gerçekte çok uzun yıllar yaşadığı bilgisinden ve eserde resmedilişinden hareketle "akran" değil, "öğüt alandan büyük" olarak kabul edilmiştir.

- *"Ne zaman aklın karışsa ve öğüt verecek birine ihtiyaç duysan, bu kutuyu açıp derdini anlatabilirsin. Sana her zaman yardım edecek, sorularına cevap verecektir. Yalnız sakın unutma, onun verdiği öğütleri dinlemezsen, kutu ellerinde paramparça olur."* (KÇŞ: 39)

Küçük Cadı Şeroks, Süsler Ormanı'nda yaşlı adam ile karşılaşır. Yaşlı Adam, Şeroks'a yardımcı olması için ona bir hediye verir. Bu büyülü kutu, Şeroks'a öğüt verecektir. *Öğüt alan kişiden büyük* olarak *yaşlı adam* da bu doğrultuda Şeroks'a öğüt vermektedir. Büyülü kutunun vereceği öğütlere mutlaka riayet edilmesi gerekliliği dikkate değerdir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > söz dinlemeye dair öğüt > verilen öğütleri dinlemek

- *"Ne zaman başım sıkışsa, çözemeyeceğim bir sorunla karşılaşsam, kutuya akıl danışıyor ve onun verdiği öğütleri uyguluyordum."* (KÇŞ: 41)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Şeroks'un kutuyu akıl danıştığı ve kutunun verdiği öğütleri uyguladığı bilgisini vermesi nedeniyle burada sunulmaktadır.

- *"Kutunun söyledikleri her zamanki gibi doğru olabilirdi; ama dostumu yapayalnız bırakmak, beni her geçen gün daha büyük bir üzüntüye sürüklüyordu."* (KÇŞ: 43)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Şeroks'un, kutunun söylediklerinin, yani verdiği öğütlerin her zaman doğru olduğunu kabul ettiği bilgisini vermesi nedeniyle burada sunulmaktadır.

- *"Çantamın içine yerleştirdiğim kutuya akıl danışmak istedim. Çünkü, ne yöne gideceğimi bilmiyordum.*

Çantayı açtım, ama kutu yoktu, paramparça olmuştu. Yaşlı adam haklı çıkmış; kutu, verdiği öğüdü dinlemediğim için parçalanmıştı. Artık tek başıma kalmıştım; kendi kararlarımı vermek zorundaydım." (KÇŞ: 44)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Şeroks'un, akıl danışmak için kutudan yararlandığı bilgisini vermesi nedeniyle burada sunulmaktadır.

- *"Yavaş yavaş bir şeyler öğrenmeye başlıyorsun. Sahip olduklarının değeri paylaştıkça artar. Hiç sevmediğin, beğenmediğin kanatlar aslında ne kadar işe yarıyormuş, gördün mü?"* (KÇŞ: 63, 64)

Prens Hortim, Şeroks'u yeni masallar bulmak üzere Dünya'ya göndereceği zaman ona işini kolaylaştıracak kanatlar vermek istemiş, Şeroks ise başta buna yanaşmamıştır. Sihirle Şeroks'a kanat takan Hortim, kanatların Şeroks'un işine ne denli yaradığını görünce kendi kendine fakat *öğüt alan kişiden büyük* olarak Şeroks adına öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > dayanışmaya dair öğüt > paylaşımcı olmak

- *"Ama unutma, eğer bir işi başarmayı çok istersen sonunda amacına ulaşırsın; tıpkı Tilon'un öyküsünde olduğu gibi. Yürekten istediğin her şeyi başarabilirsin; bu güç sende var."* (KÇŞ: 65)

Öğüt alan kişiden büyük olarak *Yaşlı Fil Pifona,* Şeroks'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > başarıya dair öğüt > başarmaya istekli olmak

- *"'Dış görünüşü oldukça çirkindir, ama ona zalim ya da kötü diyemem,' diye karşılık verdi Dağkeçisi Lokta. 'Bazen gördüklerimiz bizi yanıltır, Şeroks. Bunu sakın unutma. Kötü gibi görünse de, gerçekte devin iyi biri olduğuna eminim.'"*(KÇŞ: 73)

Öğüt alan kişiden büyük olarak *Dağkeçisi Lokta,* Şeroks'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > ön yargılı olmamak

- *"Gördüklerin seni yanıltabilir. ... sakın unutma, ihtiyaç duyduğun her neyse, önce onu iyice aramayı bilmelisin. Aradığın şey hiç aklına gelmeyen bir yerde*

gizlenmiş, seni bekliyor olabilir. Ve dikkat et, dış görünüş çoğu zaman yanıltıcıdır." (KÇŞ: 85)

Öğüt alan kişiden büyük olarak *Kaktüs Kerti,* Gezgin Oppo'ya öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > ihtiyaç duyulan şeyi iyi aramayı bilmek

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > ön yargılı olmamak

- *"Gezgin Oppo'nun öyküsünden bir ders çıkarmıştı: Bazen en ihtiyaç duyulan şey, en beklenmedik yerde olabilir. Dikkatli ve araştırıcı olmalı, gördükleri hakkında acele karar vermemeliydi."* (KÇŞ: 85, 86)

Küçük Cadı Şeroks, kendisine anlatılmış olan Gezgin Oppo ile Kaktüs Kerti'nin hikâyesinden gereken dersi çıkarmakta ve bunun sonucunda *kendi kendine* öğüt vermektedir. Söz konusu öğüt, Kaktüs Kerti'nin Gezgin Oppo'ya verdiği öğütle de örtüşmektedir. Dolayısıyla Küçük Cadı Şeroks'un, dinlediği öyküdeki kahramanla özdeşim kurduğu görülmektedir. Bu ise haddizatında çocuk edebiyatı eserleri ve çocuk etkileşimini temsil eden bir durumdur. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > ihtiyaç duyulan şeyi iyi aramayı bilmek

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > ön yargılı olmamak

- *"Kolaylıkla yapabileceğimizi sandığımız şeyler, çoğu zaman uzun ve zorlu bir çalışma gerektirir. Ama senin ne kadar istekli ve kararlı olduğunu görüyorum."* (KÇŞ: 169)

Küçük Cadı Şeroks, Dünya'daki yolculuğunun farklı bir durağı olan Büyük Kent'te "Alara'nın masalı"nı dinlemektedir. Bu masala göre de Alara, iyi bir trapezci olmak ve sirkte çalışmak isteyen bir kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. İyi bir trapezci olmak için çok çalışması şartıyla sirke kabul edilen Alara'ya, *öğüt alan kişiden büyük* olarak *sirk sahibi* Şişko Yondi öğüt vermektedir. Zaten kendisinin de bunu istediği bilinen Alara'nın, aynı zamanda sirk sahibi Şişko Yondi tarafından kendisine verilen öğüdü yaşamına uyguladığı da görülecektir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > başarıya dair öğüt > başarmaya istekli olmak

4.12. "Vanilya Kokulu Mektuplar" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Kıymık, Bayan Körpegül, Baldudak, Bay Tırtır, Bay Güleryüz, kral, kraliçe, akıl hocası, düş satıcısı, balıkçı, Rina, Sava, keman çalan kız, bir adam, baba.

Eser özeti: Roman, annesiyle babası ayrılmış olup anneannesiyle yaşayan Kıymık etrafında şekillenmektedir. Afacan bir çocuk olan Kıymık, zaman zaman anneannesi Körpegül'den sıkılır. Bir gün, felçli bir adama kitap okuyacak genç arandığı ilanını görür. Çareyi bu işte bulacağını düşünerek Bay Tırtır'a kitap okumak üzere işe başlar. Bay Tırtır'ı tanıdıkça, felçli olmasına karşın hayata bu denli bağlı olması yönünden onu anneannesiyle karşılaştırır; renksiz yaşamı olan anneannesine kızgınlık duyar.

Kıymık'ın çevresindeki insanlardan bir diğeri, postacı Bay Güleryüz'dür. Bir gün, işinin pek severek yapan ve insanlara güzel haberler götürmekten memnuniyet duyan Bay Güleryüz, Bayan Körpegül'ün evine bir mektup götürür. Anneannesi uyuduğu için mektubu kendisi alan Kıymık, zarfın üzerinde yaklaşık sekiz yıl önce ölmüş olan dedesinin adının yazılı olduğu görür. Bu mektup, otuz yıl önce Paris'ten Kıymık'ın dedesine postalanmıştır. Kıymık, merak içinde *"Aaa! Kral'a bak!"* diye başlayan mektubu okumaya başlar. Bu, aslında bir masaldır.

Bayan Körpegül'e olduğu gibi Bay Tırtır'a da mektup gelir. İçinde *"Balıkçının Masalı"*nı barındıran mektubu kendisine Kıymık okur. Benzer şekilde Bay Tırtır'ın oğluna da, nerede hata yaptığını gösteren masal-mektup gelmiştir. Mektubu okuma görevi yine Kıymık'a düşer. Kıymık'ın çevresinde peş peşe gelen mektuplar, her birinin vanilya kokulu olması dikkat çekicidir. Bu mektupların başka ortak noktası ise alıcılarına, yaşama dair bazı dersler barındırıyor olmasıdır. Nitekim alıcıların her biri, kendine gereken dersi çıkaracak ve hayata daha çok tutunmayı başaracaktır.

Tablo 14: "Vanilya Kokulu Mektuplar" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Düş satıcısı Baba Postacı
Öğüt Verenlerin Yaşı	Akran Öğüt alan kişiden büyük

Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Meslekte başarılı olmak için önce hayal kurmak Başarılı olmak için işine sarılmak ve işini sevgiyle yapmak **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Dünyada kötü giden şeyleri değiştirmek

"Vanilya Kokulu Mektuplar" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde öğüde dair tüm ölçütler açısından geniş bir çeşitlilik olmadığı dikkati çekmektedir. Bununla birlikte eserde mühim olan unsurlardan biri, kahramanlara masallar aracılığıyla öğütler verilmesidir. Eser, bu yönüyle Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan ve dinleyene ders verme amacı güden masal türüne gönderme yapmaktadır. Bu da Türk kültürü açısından eserin olumlu bir yanını teşkil etmektedir.

Eserde dikkat çekici hususlardan bir başkası; "Emanetçi Sava" masalında yer alan kahramanın, başlarda babasının verdiği öğüdü dikkate almayıp sonrasında bu öğüdün doğruluğunu ve yaşama uygulanmasının gerekliliğini kavramasına yönelik yaşantısıdır. Bu açıdan eserin, verilen öğütlere ehemmiyetle yaklaşıldığını göstermesi bakımından "Küçük Cadı Şeroks" ile benzerlik içerdiğini söylemek mümkündür.

4.12.1. "Vanilya Kokulu Mektuplar" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin tamamının varlık özelliği *insan*dır. Öte yandan eserde, öğüt alan krala dair resimde kralın yaşlı olarak resmedilmediği; öğüt veren düş satıcısının da "kız" hitabıyla zikredildiği görülmektedir. Bununla birlikte öğüt alan kralın ve öğüt veren düş satıcısının yaşını belirten herhangi bir kesin bilgi bulunmadığı için bu kahramanlar araştırmacı tarafınca, "öğüt verenin yaşı" bakımından "akran" olarak kabul edilmiştir.

- *"Akıl hocasına danışmaya karar vermiş. Akıl hocası, Kral'ı dinler dinlemez başındaki tacı işaret etmiş."* (VKM: 41)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Kral'ın akıl hocasına danışmaya gereksinim duyduğu bilgisini vermesi nedeniyle burada sunulmaktadır.

- *"Komutanlarım, danışmanlarım ne akıl verdilerse onu uyguladım. Düşünmeye bile gerek duymadım."* (VKM: 44)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Kral'ın akıl hocasına danışmaya gereksinim duyduğu bilgisini vermesi nedeniyle burada sunulmaktadır. Öte yandan Kral'ın; komutan ve danışmanlarının verdiği aklı, yani öğüdü sorgusuz sualsiz kabul ediyor olması dikkate değerdir.

- *"Hayal kurmadan hiçbir mesleği başarıyla yürütemezsiniz. Bir terzi hayal edemediği bir giysiyi dikemez, öyle değil mi?"* (VKM: 47)

Yıllardır düş göremiyor olmaktan yakınan Kral, düş satıcısıyla konuşmaktadır. *Öğüt alan kişinin akranı* olarak *düş satıcısı* da Kral'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > başarıya dair öğüt > meslekte başarılı olmak için önce hayal kurmak

- *"'Her masalda gizli bir öğüt saklıdır,' diye düşünmeye başladı. 'Bakalım bu masalı gönderen ne demek istemiş bize?'"* (VKM: 52)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup her masalda gizli bir öğüdün saklı olduğu düşüncesini barındırması nedeniyle burada sunulmaktadır. Nitekim geçmişten beridir de Türk kültüründe masal, dinleyene öğüt vermede bir araç olarak görülmektedir.

- *"Masal burada. Okumak ister misin? Benim oğlan pek konuşmaz. Sadece, 'Bu mektup bana doğruyu, nerede hata yaptığımı gösterdi,' dedi. Pek merak ettim."* (VKM: 89)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup kahramanın masaldan ders çıkardığı, alması gereken öğüdü aldığı bilgisini yansıtması nedeniyle burada sunulmaktadır.

- *"'Babam o sıralarda benim için bu kemanı yaptırmış, 'İçinde bir öğüt var,' demişti. 'Günün birinde kemanı bırakmayı aklından geçirirsen, o öğüdü çıkar ve oku.' Ben nankörlük ettim. Kemanı aldıktan kısa bir süre sonra okulu bıraktım, kemanı da size emanet ettim. Birkaç yıl içinde babamı kaybettim. Öğüdü okumak bugüne kadar aklıma gelmedi. Yapmadığım iş kalmadı: Garsonluk, bileycilik,*

alım satım işleri... Hiçbiri hoşnut etmedi beni. Şimdi ise, 'Keman çalsaydım daha mutlu olur muydum?' diye soruyorum kendime.'

Bu merak Sava'yı da sarmış. 'İşte yaşamım değişiyor,' demiş. 'Belki de benim yaşamımı değiştirecek şey de bu kemanda saklı. Bu öğüt benim de işime yarayabilir.'" (VKM: 97)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup kahramanın öğüde dair bakış açısını temsil etmesi nedeniyle burada sunulmaktadır. Nitekim kahraman ilk olarak öğüdü önemsememekte, işleri rast gitmeyince ise öğüde dair bakış açısı değişmektedir. Bu durum, aynı zamanda ilgili eserin bağlı bulunduğu 2000 sonrası dönemi temsil etmesi ve dönemin özelliklerine dair bakış açısı sunması bakımından da mühimdir. Zira ilgili dönem kapsamında incelemeye tabi tutulan diğer eserlerde de benzer durumların tespit edildiğini söylemek mümkündür. Öte yandan "öğüdün", yazar tarafından mühim görülmesi ve esere böyle aksettirilmesi dikkate değerdir.

- *"Kâğıtta şunlar yazılıymış:*

  'Kim bu kemana sevgiyle sarılır, okşaya okşaya çalarsa, başarı peşini bırakmaz. Keman berrak, pürüzsüz bir sesle konuşur. Kemanı ne kadar çok konuşturursan o kadar başarılı olursun.'

  ...

  Kız gözpınarlarındaki yaşlara engel olamamış. 'Söyleneni yaptım,' demiş. ... Bu kemandan önce sıradan bir başkemancıydım. Şimdi dünyada beni tanımayan yok.'

  Adam kıza imrenerek bakmış, 'Keman sizindir,' demiş. 'Başarının sırrını anladım. Bir işe ne kadar çok sarılırsan, başarılı olma şansın o kadar artar. Ben ne kemana, ne de öteki işlerime yeterince sarılabildim. O yüzden başarılı olamadım. Babamın öğüdünü siz kullandınız. Kemanı gönül rahatlığıyla ellerinize bırakıyorum.'" (VKM: 98, 99)

Kemanın içinden çıkan sözler, *öğüt alan kişiden büyük* olarak *babanın* öğüdünü içermektedir. Bu öğüdün, kahramanların hayatında karşılığını bulmuş olması dikkate değerdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > başarıya dair öğüt > meslekte başarılı olmak için işini sevgiyle yapmak

- *"Bu mektubu bizim oğlana kim yazdıysa iyi akıl vermiş."* (VKM: 99)

Alıntı, öğüt içermediğinden veri analizine dâhil edilmemiş olup mektuptaki öğütlerin *akıl verme* olarak değerlendirilmesi, takdir görmesi nedeniyle burada sunulmaktadır.

- *"Dünyayı, insanları tanımak yetmez. Dünyayı değiştirmek de gerekir. Masallarım gittikleri evlerdeki insanların yaşamlarını değiştirdi. Farkında mısın?"* (VKM: 112)

Hayatı iyi gitmeyen insanlara gizli bir biçimde kendi yazdığı mektupları veren *postacı* Bay Güleryüz, *öğüt alan kişiden büyük* olarak Kıymık'a öğüt vermektedir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > yaşanılan çevreye dair öğüt > dünyada kötü giden şeyleri değiştirmek

4.13. "Altın Kayalar Adası" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Nergis, Selim Ağa, Melike Hanım, Gül Hanım, Ayşegül, Özgür, Buğra, Selin, Barış, Uğur Teyze, Pakize Hanım, Murat Bey, Evnur Hanım.

Eser özeti: Roman; Nergis, Ayşegül, Buğra, Selin, Barış ve Özgür olmak üzere altı arkadaş etrafında şekillenmektedir. Yazlık bir sitede oturan bu altı arkadaştan Selin, bir gün arkadaşlarına kendi teknelerine gidip hep birlikte orada oyun oynamayı teklif eder. Annelerinden izin alan çocuklar, içinde oyun oynamak üzere iskeleye bağlı tekneye gider. İçine yerleşerek ne oyun oynayacaklarını konuşurken teknenin hangi ülkelere gidebileceğinin hayalini kurmaya başlarlar. Devamında tekneyle dünya yolculuğuna çıkma oyunu oynarlar. Gelgelim bir aksilik olur ve Ayşegül'ün kardeşi Özgür, kucağındaki topu denize düşürür. Ne olacaksa ondan sonra olur.

Çok iyi yüzme bilen Selin, Özgür'ün topunu almak üzere denize atlayıp yüzmeye başlar. Fakat denizde açıldıkça açılır ve arkadaşlarını telaşa sürükler. Bunun üzerine Selin'in ağabeyi Buğra, teknenin ipini çözerek motoru çalıştırmaya başlar ve Selin'e doğru hareket ettirir. Bu durum, çocukların iskeleden bir hayli uzaklaşmasına sebep olsa da Selin'i kurtarmayı başarırlar. Bundan sonrası ise birilerinin onları kurtarmasını bekleyene dek öfkelerini bir kenara bırakıp sevgi ve saygı içinde,

değerlerini koruyarak bir arada kalmayı başarmalarına bakar. Nitekim bunun başarırlar da... Bir süre su üzerinde tekneyle mücadele gösterdikten sonra bir kara parçası görürler ve yüzerek oraya ulaşıp hayatta kalmaya çalışırlar. Hep beraber ada hayatı yaşadıkları bir gün nihayet tepelerinde onları kurtarmak üzere helikopter belirir. Bu helikopter, Dostlar Sitesi'nin su üzerindeki teknesini çocuklara yönlendirmektedir. Tekne, çocukların aileleriyle doludur. Artık altı çocuk, ailesine kavuşmanın mutluluğu içinde ada hayatından kurtulmuştur.

Tablo 15: "Altın Kayalar Adası" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Komşu amca Anne Arkadaş
Öğüt Verenlerin Yaşı	Öğüt alan kişiden büyük Akran
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Yaşına uygun davranmak Okumak Sağduyulu olmak İşini sağlama almak Değerleri korumak Kötümser olmamak Aklı kullanmak Başaracağına inanmak **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Gereksiz yere gocunmamak Haksız yere suçlama yapmamak İnsanları küçümsememek Empati kurmak Ablanın sözünü dinlemek Tartışmadan kaçınmak Birbirine destek olmak Herkesin hata yapabileceğini unutmamak Birlikte olmanın değerini bilmek Sevgi ve saygı içinde yaşamak

"Altın Kayalar Adası" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde öğütlerin kapsamının geniş bir çeşitlilik göstermesi dikkati çekmektedir.

Eserde kişisel ve sosyal yaşama yönelik pek çok öğüt tespit edilmektedir. Olayların esas olarak arkadaşlar arasında geçiyor olmasına mukabil öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından ağırlığın "arkadaş"ta

olduğu görülmektedir. Bununla birlikte öğüt verenlerin yaşı bakımından akranın yanı sıra öğüt alan kişiden büyük kahramanların da öğüt verdiği görülmektedir. Bunlar anne ve bir komşu amca olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.13.1. "Altın Kayalar Adası" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin tamamının varlık özelliği *insan*dır.

- *"'Annem izin verse ben de çalışacağım. Sitenin gazinosunda.'*

  'Ne zoruna kızım! Gez, dolaş, dinlencenin tadını çıkar. Sitedeki çocuklara baksana, birlikte oynuyor, eğleniyorlar. Niye onlara katılmıyorsun?'" (AKA: 8)

Nergis, Selim Amca ile sohbet hâlindedir. *Öğüt alan kişiden büyük* olarak *komşu* Selim Amca, Nergis'e öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > yaşına uygun davranmak

- *"Nergis annesine yardımcı olmaya çalışıyordu ama annesi özellikle okul zamanı kızının her türlü yardım önerisine 'hayır' diyordu.*

  'Nergis'ciğim, senden tek istediğim, derslerinde başarılı olup okulunu bitirmen. Bunu sakın unutma' diyordu." (AKA: 12)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Nergis'in *annesi*, kızına öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > okumaya dair öğüt > okumak

- *"Bu konuda hiç konuşmadıkları halde Gül Hanım, kızının tedirginliğini seziyordu.*

  'Yavrum, insanlar birbirlerine yardım ederler. Kimi iş yapar, kimi de iş yaptırır. Biri emeğini verir, diğeri de emeğinin karşılığı parayı. Bunda iki taraf için de gocunacak bir şey yok.'" (AKA: 13)

Nergis'in annesi Gül Hanım, Nergis'in sitedeki bazı arkadaşlarının evine çalışmaya temizliğe gitmektedir. Nergis ise arkadaşlarına mahcup olacağından kaygılanmaktadır. Bunu sezinleyen Gül Hanım, bir nevi kızının tasalanmamasını istediği için *öğüt alan kişiden büyük* olarak kızına öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > gereksiz yere gocunmamak

- *"Ayşegül, kardeşini hemen yalancılıkla suçlama. Küçük bir çocuk o. Anımsamayabilir."* (AKA: 19)

Ayşegül ve arkadaşları, hep birlikte tekneye binecektir. Ayşegül'ün kardeşi Özgür, hiç motora binmediğini öne sürerek onlarla beraber binmek istemektedir. Ayşegül'ün kardeşine olan alaycı tavrı üzerine *öğüt alan kişinin akranı* olarak *arkadaşları,* Ayşegül'e öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > haksız yere suçlama yapmamak

- *"Kardeşini bu kadar küçümsemen hiç hoş değil Ayşegül. Biraz onu anlamaya çalışsan, daha iyi olur."* (AKA: 19)

Ayşegül'ün kardeşine olan alaycı tavrı üzerine *öğüt alan kişinin akranı* olarak *arkadaşları,* Ayşegül'e öğüt vermeyi sürdürmektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > insanları küçümsememek, empati kurmak

- *"Özgür'cüğüm ablanın sözünü dinleyeceksin. Sakın unutma."* (AKA: 20)

Özgür, ablasıyla beraber tekneye binmek için annesinden izin almıştır. *Öğüt alan kişiden büyük* olarak *annesi* de Özgür'e öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > söz dinlemeye dair öğüt > ablanın sözünü dinlemek

- *"Arkadaşlar, birbirimizi ya da kendimizi suçlamakla, tartışıp öfkelenmekle bir yere varamayız. ... Şimdi birlikte, soğukkanlılıkla düşünüp en doğru karara varmalıyız."* (AKA: 36)

Beraber tekneye binip aksilik yaşayan arkadaşlar, öfke içinde birbirini suçlamaktadır. Ortamı yatıştırmak için *öğüt alan kişinin akranı* olarak Nergis, *arkadaşlarına* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > tartışmadan kaçınmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > sağduyulu olmak

- *"Lütfen arkadaşlar, çekişmeyelim. Kavga bizi bir yere götürmez. Tam tersine birbirimize destek olmamız gerek. Unutmayın, her insan hata yapabilir."* (AKA: 53)

Teknede yaşanan aksiliğin ve öfkeli hâlin devam etmesi üzerine *öğüt alan kişinin akranı* olarak Nergis, yeniden *arkadaşlarına* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > tartışmadan kaçınmak, herkesin hata yapabileceğini unutmamak

Sosyal yaşama yönelik öğüt > dayanışmaya dair öğüt > birbirine destek olmak

- *"'Tekneyi denizde bırakabiliriz. Sıkıca bağladık mı hiçbir şey olmaz.'*

  'Olmaz' dedi Buğra. 'Yoksulun malı burnunun ucunda olmalı.'" (AKA: 59)

Teknede yaşanan aksiliğe karşı çözüm arayan arkadaşlardan Buğra, *öğüt alan kişinin akranı* olarak *arkadaşlarına* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > müteyakkız olmaya dair öğüt > işini sağlama almak

- *"'Bence Robenson bizden daha şanslıydı.'*

  'Bir bakıma öyle' dedi Selin. 'Robenson'un keçileri, kuşları vardı. Süt içebiliyor, yumurta yiyebiliyordu. ...'

  'Yine de Robenson bizden daha şanslı değildi. Bizden çok mutsuzdu bir kere. Konuşacak dertleşecek hiç kimsesi yoktu ki... Yapayalnızdı. Oysa biz altı kişiyiz. Birbirimize destek oluruz, yardım ederiz' sözleriyle Selin'e karşı çıktı Barış.

  'Aslında haklısın' dedi Selin. 'Birlikte olmanın değerini bilelim. Bizi gelip kurtardıkları zaman buradaki yaşamımızı ne denli uygarca, insanca, değerlerimizi koruyarak, karşılıklı sevgi ve saygı içinde yürüttüğümüzü gören anne babalarımız bizimle övünsünler.'" (AKA: 62)

Denizde mahsur kaldıktan sonra soluğu bir adada alan çocuklar, yaşadıkları durumu *Robinson Crusoe'nun* durumuyla karşılaştırmaktadır. Bunun üzerine *öğüt alan kişinin akranı* olarak Selin, *arkadaşlarına* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > birlikte olmanın değerini bilmek, sevgi ve saygı içinde yaşamak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > değerleri korumak

- *"'Kötümser olmayalım' dedi Buğra."* (AKA: 63)

Mahsur kaldıkları yerden kurtulacaklarına dair ümitsiz olan Ayşegül'ün sözleri üzerine, *öğüt alan kişinin akranı* olarak Buğra, *arkadaşlarına* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > kötümser olmamak

- *"'En büyük güç akıl' dedi Selin.*

  Buğra, bilgece konuştu:

  'O zaman aklımızı kullanalım, başaracağımıza inanalım.'" (AKA: 109)

Öğüt alan kişinin akranı olarak Buğra, Selin'in görüşünden destek alarak yeniden *arkadaşlarına* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > aklı kullanmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > başarıya dair öğüt > başaracağına inanmak

4.14. "Sınav Bitti Eller Havaya" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Bilge, Akıllı (Cevap Kâğıdı), Cıvıltı Canan, Ateş Necdet, Gurumi Oğuz, Fiber Esat, Oktay, Tekin Hoca, Görkem, Cansu, İrem, matematik hocası, Bilge'nin annesi, Bilge'nin teyzesi.

Eser özeti: Roman, başkahraman Bilge ve onun iç sesi olan Akıllı, yani cevap kâğıdı etrafında şekillenmektedir. Bilge, oldukça başarılı ve derslerinde hırslı bir kızdır. İçindeki hırs öyle büyüktür ki okuldaki deneme sınavlarında bir türlü önüne geçemediği Oktay'ın başarısının sırrını öğrenmeye kararlıdır. Oktay her ne yapıyorsa, Bilge de başarılı olmak için aynılarını sergilemeye hazırdır. Onun bu merakı süresince kendisine akıl verecek bazı arkadaşları vardır: Oğuz, Esat, Necdet... Esas önemli rol ise günün birinde Bilge ile konuşmaya başlayan cevap kâğıdıdır.

Bilge'nin "Akıllı" adını verdiği cevap kâğıdı, Bilge'ye devamlı herkesin farklı olduğunu, önemli olanın kişinin kendisini keşfetmesi olduğunu öğütler. Ne var ki Bilge bütün bunları kendisi tecrübe etmeyene kadar söylenenlere kulak asmaz.

Bilge, Oktay'ın başarısının sırrını öğrenebilmek için onunla yakınlık kurmaya çalışır. Okulda devamlı olarak Oktay'ı, onun tavırlarını, davranışlarını takip eder. Nihayet onunla arkadaş olmayı başarır. Bunun sonucunda Oktay'ın çok başarılı bir öğrenci olmasına karşın hiç arkadaşı olmadığını öğrenerek üzüntü duyar. Bir yandan da Oktay'ın en yakın arkadaşlarından biri olur. Nitekim Oktay, artık rakipten öte çözemediği sorularda Bilge'ye yardımcı olan bir arkadaş hâline gelir. Bilge ise başından beridir kendisini bir rakip olarak görüp devamında yakın arkadaşı olduğu Oktay ile olan bu durumu üzerine, Akıllı'nın ona hep öğütlediği dersleri çıkarır: "Herkesin kendine göre bir başarı düzeyi, çalışma yolları ve farklı özellikleri vardır. Kimse bir başkası gibi olamazdır."

Tablo 16: "Sınav Bitti Eller Havaya" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan Cansız varlık
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Arkadaş Cevap kâğıdı (Kişinin kafasındaki ses) Kardeş Ebeveyn
Öğüt Verenlerin Yaşı	Akran Kişinin kendisi Öğüt alan kişiden büyük
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** Sağlığa dikkat etmek Şahsi başarıya odaklanmak Herkesin birbirinden farklı olduğunu bilmek Kendini keşfetmek Kendini dinlemek Yaşananlardan ders almak Kendini başkalarıyla kıyaslamamak **II. Sosyal yaşama yönelik öğüt** Arkadaş sözü dinlemek Evladın çocukluğunu yaşamasına izin vermek Vakti yaşıtlarla geçirmek

"Sınav Bitti Eller Havaya" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde araştırmacı tarafınca en dikkat çekici husus, öğüt verenlerin varlık özelliği

bakımından tıpkı 1980 öncesi dönem kapsamında üzerinde çalışılan "Yeşil Bayır" adlı eserde olduğu gibi "kişinin kafasındaki ses"i temsil eden bir varlığın yer alıyor olmasıdır. "Sınav Bitti Eller Havaya" adlı eserde, bu temsil cansız varlık olan cevap kâğıdı ile sağlanmaktadır.

Başkahraman Bilge ekseriyetle, "Akıllı" adını verdiği bir cevap kâğıdından öğüt almaktadır. Gelgelelim kahraman, bu cansız varlık aracılığıyla -haddizatında kafasındaki sesi temsil etmesine dayanarak- kendi kendisine öğüt vermekte; bir nevi nefis muhasebesi yapmaktadır. Bunu yaparken -kendi kendisine öğüt veriyor olsa dahi- bir cevap kâğıdı üzerinden öğüt alıyor olması, yardıma ihtiyaç duyduğu konularda birine danışma gereksinimi beslediğini göstermektedir. Ne var ki Bilge, devamlı cevap kâğıdından ve arkadaşlarından öğüt alıyor olmasına karşın sıklıkla bu öğütlere kulak vermemekte; ancak elde ettiği tecrübeler sonucunda ona verilen öğütlerle aynı noktaya gelebilmektedir.

Eserde dikkat çeken bir diğer husus; Bilge'nin teyzesinin, kendi kardeşine öğüt vermesi, Bilge'nin annesinin ise bu öğütlere kulak vermemesidir. Bilge'nin annesinin, kardeşinden aldığı öğütlere kulak vermediği gibi bunlara karşı katı bir tutum sergilediği görülmektedir. Öte yandan kızının bolca test çözmesini ve sınavlardan yüksek not almasını hayli önemseyen bir annenin kızı olarak Bilge'nin, annesinin öğüt almaya olan katı tutumundan da etkilenebileceğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

İlgili eserde, yer yer Türk kültüründe kendine yer edinmiş olan atasözlerine gönderme yapılması ise kültürü yansıtması bakımından eserin olumlu bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.14.1. "Sınav Bitti Eller Havaya" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin varlık özelliği *insan* ve *cansız varlık* olarak çeşitlilik göstermektedir. Öte yandan kız kardeşine öğüt veren "teyze"nin ve öğüt alan "kız kardeş"in yaşını belirten herhangi bir kesin bilgi bulunmadığı için bunlar araştırmacı tarafınca, "öğüt verenin yaşı" bakımından "akran" olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte birkaç istisna bulunmaktadır:

Eserde "öğüt verenin varlık özelliği"nde belirtilen "cansız varlık", esasında *"kişinin kafasındaki ses"*tir. Ancak bu, eserin genelinde "cevap kâğıdı" olarak sunulduğu için "öğüt verenin varlık özelliği"nde de "insan" olarak belirtilmesi araştırmacı tarafından

uygun bulunmamış, eserin genelinde olduğu gibi verilmiştir. Benzer şekilde söz konusu eserde öğüt veren mezkûr varlığın "kişinin kafasındaki ses" olduğu bilindiğinden, bu karakter "öğüt verenin yaşı" başlığı altında "kişinin kendisi" olarak adlandırılmıştır.

- *"Necdet, 'Bence sakın konuşma, sen nefes al Oğuz! Bak başına bir şey gelecek, ondan sonra göreceksin. Kaç kere dedik sana kilo ver, diye. Hepi topu koridorun başındaki sınıfa gidip geldik bu hâle geldin. İnsan biraz arkadaş sözü dinler! Kilo ver dedikçe sen kilo alıyorsun. Ne yapıyorsun? Tersinden mi anlıyorsun? Söz dinle biraz!' dedi."* (SBEH: 28)

Öğüt alan kişinin akranı olarak Necdet, oldukça kilolu olan *arkadaşı* Oğuz'a öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sağlığa dair öğüt > sağlığa dikkat etmek

Sosyal yaşama yönelik öğüt > söz dinlemeye dair öğüt > arkadaş sözü dinlemek

- *"... Senin kendi başarına odaklanman lazım... Başkalarını takip ederek, ajanlık yaparak falan olmaz bu iş."* (SBEH: 35)

Bilge, deneme sınavlarında bir türlü önüne geçemediği Oktay'ın başarısının sırrını öğrenmek istemektedir. Bu durumun karşısında Cevap Kâğıdı Akıllı -Bilge'nin kafasındaki ses-, Bilge'ye; yani Bilge, *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > başarıya dair öğüt > şahsi başarıya odaklanmak

- *"Bak bir daha söylüyorum, herkesin kendine göre yetenekleri ve bir yöntemi vardır. Senin de yeteneklerin ve yöntemine göre cevapladığın soruların bir anlamı var. Bunları keşfet! Kendini keşfet!"* (SBEH: 50)

Cevap Kâğıdı Akıllı -Bilge'nin kafasındaki ses-, Bilge'ye; yani Bilge, *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > herkesin birbirinden farklı olduğunu bilmek

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > kendini keşfetmek

- *"Teyzem anneme hep, 'O daha çocuk, onun üzerinde bu kadar baskı kurman doğru değil. Bırak çocukluğunu yaşasın. Sonra derslerine daha çok çalışır.' derdi.*

  ...

  Bir seferinde yaz tatilinde teyzem, 'Ama o daha ikinci sınıfa gidiyor. Bu kadar çalışma yaprağı, test çözmesi doğru mu? Bak, onun yaşıtları oyun oynuyor, bırak da çocukluğunun tadını çıkarsın.' demişti de annem fırtına gibi esip gürlemeye başlamıştı." (SBEH: 67)

Bilge, *öğüt alan kişinin akranı* olarak teyzesinin, kendi *kız kardeşine* verdiği öğütlerden söz etmektedir. Bilge'nin teyzesinin görüşlerine karşın annesi, günümüzde sıkça rastlanan bir tutum olarak çocuğunun bolca test çözmesi gerektiğini düşünmektedir. Bilge'nin teyzesinin verdiği öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > aile ilişkilerine dair öğüt > evladın çocukluğunu yaşamasına izin vermek

- *"'Çocuk sessiz protesto yapıyor. Azalt şu soruların sayısını da çocukluğunu yaşasın.' derken annem yine teyzeme kızdı."* (SBEH: 71)

Öğüt alan kişinin akranı olarak Bilge'nin teyzesi, kendi *kız kardeşine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > aile ilişkilerine dair öğüt > evladın çocukluğunu yaşamasına izin vermek

- *"Akıllı, benim yansımam. Benim dalga geçişlerim, benim susturduklarım! İçimde kalanlar... Dışarıya dökemediklerim...*

  Hep beni uyardı, diye düşündüm. Hep içimdeki ses oldu. Hep kendini dinle, demek istedi." (SBEH: 84)

Cevap Kâğıdı Akıllı -Bilge'nin kafasındaki ses-, Bilge'ye; yani Bilge, *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öte yandan bu sözler Akıllı'nın; Bilge'nin kafasındaki ses, yani bir nevi Bilge'nin kendisi olduğunu doğrular niteliktedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > kendini dinlemek

- *"Sen de Oğuz gibi bizi dinlesen de sağlığından olmasan. Vallahi korkuyorum Bilge!"* (SBEH: 87)

Öğüt alan kişinin akranı olarak Canan, *arkadaşı* Bilge'ye öğüt vermektedir. Bunu yaparken daha önce Oğuz'u öğütlediğini de hatırlatmaktadır. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > söz dinlemeye dair öğüt > arkadaş sözü dinlemek

- *"'Yine beni dinlemeyeceksin anladığım kadarıyla. Bu sefer başına iş açmasan bari! Yaşadıklarından ders almak diye bir söz, deneyimleri kulağa küpe yapmak diye bir deyim vardır. Ama bunlar senin için geçerli değil bakıyorum da.' deyip sustu. Ben sınıfa girenleri izlerken, 'Bir de hiç başına gelsin istemem ama bir musibet bin nasihatten iyidir, diye bir atasözü var. Sen bu gidişle bu atasözüne ilişkin yaşantı peşindesin anlaşılan.' dedi."* (SBEH: 90)

Cevap Kâğıdı Akıllı -Bilge'nin kafasındaki ses-, Bilge'ye; yani Bilge, *kendi kendine* öğüt vermektedir. Bunu yaparken Türk kültüründe kendine yer bulmuş atasözlerinden yararlanması da dikkate değerdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > yaşananlardan ders almak

- *"Hep diyorum, yine diyeceğim. Sen başarılı bir kızsın. Bir iki yanlış yaptın diye kendine eziyet etmeye değer mi? Kendi yeteneklerine odaklan. İlgi duyduğun konuları araştır. Sevdiğin araştırmalar yap. Bak o zaman her şey nasıl da farklı olacak."* (SBEH: 96)

Cevap Kâğıdı Akıllı -Bilge'nin kafasındaki ses-, Bilge'ye; yani Bilge, *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > başarıya dair öğüt > şahsi başarıya odaklanmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > kendini keşfetmek

- *"Bu durum annem ve babamın dikkatini son zamanlarda çok çekmeye başladı. Daha doğrusu hep söylerlerdi; arkadaşlık kur, arkadaşın niye yok, biraz başkalarıyla vakit geçir, yaşıtlarının bir sürü arkadaşı var... Ben ise söylediklerini umursamazdım."* (SBEH: 112)

Bilge, nihayet Oktay'la arkadaş olmuştur. Şimdiye dek hiç arkadaşlık kuramamış olan Oktay da Bilge'yle, *öğüt alan kişiden büyük* olarak *ebeveyninin* verdiği öğüdü paylaşmaktadır. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Sosyal yaşama yönelik öğüt > sosyal ilişkilere dair öğüt > vakti yaşıtlarla geçirmek

- *"'Kafa bu, kafa... Bilge kızım! Herkesin kafası birbirinden farklıdır. Anla işte! Sınavlarda gösterdiğiniz başarılar farklıdır. Çevrede gördükleriniz, gördüklerinizi yorumlamanız, kurduğunuz ilişkiler, düşünceler, hayaller, yetenekler... Anlasana hepiniz, herkes birbirinden çok farklı. Üstelik sen çok da iyi sınav sonuçları alıyorsun. Bırak başkalarıyla kendini kıyaslamayı! Kendine odaklan! Kendi yaptıklarını gör ve yeteneklerini keşfet!'*

  Bu sefer içimden yükselen sesleri, Akıllı'yı, benim cevaplarımı duyuyordum. Akıllı, Cevap Kâğıdı bendim. Benim seslerimdi. Ona hak verdim." (SBEH: 119)

Cevap Kâğıdı Akıllı -Bilge'nin kafasındaki ses-, Bilge'ye; yani Bilge, *kendi kendine* öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > herkesin birbirinden farklı olduğunu bilmek, kendini başkalarıyla kıyaslamamak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişisel gelişime dair öğüt > kendini keşfetmek

- *"Oktay ile o buluşmamızdan ve konuştuklarımızdan sonra anladım ki Akıllı, yani Cevap Kâğıdı'm, yani benim cevaplarım, yani benim diğer yanım hep doğru söylüyormuş. Bunca zaman kendimi boşu boşuna hırpalatıp durmuşum. Kendimi sürekli başkalarıyla kıyaslayıp hep kendime zarar vermişim."* (SBEH: 120)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Akıllı'nın, yani Bilge'nin kendi kendine verdiği öğütleri temsil etmesi nedeniyle burada sunulmaktadır. Gelgelim Bilge, Akıllı üzerinden kendi kendine birçok kez öğüt vermiş olsa da nihayetinde pek çok şeyi kendi öğütlerinden değil, deneyimlerinden hareketle anlamıştır. Bu durum akla, Türk kültüründe de kendine yer bulmuş olan "bin nasihatten bir musibet yeğdir/bir felaket bin nasihatten yeğdir" atasözünü getirmektedir.

- *"... hepimiz ortak bir karara vardık.*

  Herkesin kendine göre bir başarı düzeyi, çalışma yolları ve farklı özellikleri vardı. Kimse bir başkası gibi olamazdı.

Bunun üzerine Necdet, 'Ben demedim mi herkesin kafası farklıdır diye.' fikrini hatırlatmadan duramadı." (SBEH: 123, 124)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup "bin nasihatten bir musibet yeğdir/bir felaket bin nasihatten yeğdir" atasözünü akla getirmesi nedeniyle burada sunulmaktadır. Nitekim çocuklar, söz konusu olduğu gibi herkesin kendine göre başarı düzeyi, çalışma yolları ve farklı özellikleri olduğunu deneyimlerinden hareketle anlamıştır.

- *"... Akıllı'ya, 'Tüm bunlar olurken senin olman önemli.' dedim. 'Düşünsene, sen hiç olmayabilirdin. Senin sesin, konuşmaların, beni uyarmaların ya da dalga geçerek bana bir şeyler anlatmaya çalışmaların... Hiçbirisi olmayabilirdi.' dedim.*

  'Ben, aynı zamanda sen demek... O zaman sen de olmazdın!' dedi.

  'Sahiden o zaman bir yarım yok olacaktı. Kendimin bir yarısı olmasaydı ne fena olurdu.' dedim.

  'Öyleleri yok mu? Kendi içinden geçen duygu ve düşüncelerden bihaber yaşayıp giden bir sürü insan var.' diye de örneklendirdi. 'Hep başkaları için yaşayan; annesi, babası nasıl istiyorsa öyle yapan; kendi gözünde değer verdiği birilerinin beğenisini almak için uğraşan; kendi canı ne ister, neleri sever bilmeyen... Öyle bir sürü insan var. Sonra ne oluyor? Genç yaşta tükeniyorlar, kendilerini hep yorgun hissediyorlar. Hayatta ne istediklerini, neden mutlu olmadıklarını, neyle mutlu olacaklarını hiç bilmiyorlar.' dedi.

  ...

  Akıllı, benim cevap kâğıdım, içimden geçenler, benim sesim, benim isteklerim, benim hayallerim...

  'İyi ki seni dinledim Akıllı!' dedim. 'İyi ki seni dinliyorum!'

  'Ama bunları sakın unutma! Yaz hemen bir yerlere. Sonra sana bir şeyler anlatacağım diye dilimde tüy bitiyor.' dedi.

  'Merak etme, sen benim cevap kâğıdımsın.' dedim. 'Aradığım tüm soruların cevaplarını önce sana soracağım!'" (SBEH: 125-127)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup kahramanın, yaşadıkları karşısında birinin uyarılarına, sözlerine gereksinim duyduğu bilgisini vermesi nedeniyle burada sunulmaktadır. Öte yandan burada yardım aldığı, aslında yine kişinin kendisidir. Nitekim kahraman; ebeveyni nasıl istiyorsa öyle yaşayan, başkalarının beğenisini almak için, bir nevi toplum içinde kabul görmek için uğraşan kişilerin bu tutumlarına karşı çıkmaktadır.

4.15. "Başarısızlar Kulübü" Adlı Eserde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

Karakterler: Çimen, Çimen'in annesi, Çimen'in babası, Çimen'in büyükannesi, öğretmen, Deniz Abla, Nil, Yağmur, Poo (Polen), Mutlu Ağabey, Mete, Ece, Üzüm, Müdür Bey.

Eser özeti: Roman; yeni bir şehirde, yeni bir okulda ve yeni arkadaşlar arasında var olma çabası gösteren Çimen etrafında şekillenmektedir. Çimen, bu yeni hayatı karşısında oldukça çekingen bir yapıdadır. Henüz hiç arkadaş edinemediği sınıfında, daha ilk günlerden bir sunum yapması gerekir. Babasından sunuma yönelik bazı nasihatler alsa da sunumu dilediği gibi geçmez. Üstüne bir de öğretmeni, öğrencilere gruplar hâlinde bir sosyal sorumluluk projesi yaptıracağını söyler. Ne yazık ki Çimen'in yeni sınıfında grup kuracak bir arkadaşı yoktur; kimse onu kendi grubunda istememektedir. O da bunun sonucunda çareyi, "Başarısızlar Kulübü"nü kurmakta bulur.

Kendini başarısız hissedenlerin katılım sağlayabileceği Başarısızlar Kulübü'nün başlarda tek bir üyesi vardır: kulübün kurucusu olan Çimen. Kulübe Çimen'den başka kimsenin üye olmaması kendisini büyük bir ümitsizliğe sürüklemeye başlasa da çok geçmeden bir üye daha olacaktır: Kaykay sürmekte oldukça başarısız Yağmur. Devamında ise yeni bir üye daha eklenecektir: Hulahopla dans gösterisi yapmakta bir hayli başarısız olan Poo; esas adıyla Polen. Başarısızlar Kulübü'nde bir araya gelmekte başarı gösteren bu üç kişi, zamanla üç yakın arkadaş olur ve başarısız oldukları konularda birbirlerine yardım eder. Bir zaman sonra, kulübün çalışmalarının yürütülebileceği yer de belirlenmiş olur: Dostluk Sahnesi. Üyeler, başarısız olduğu konulardaki çalışmalarını Dostluk Sahnesi'nde yürütür.

Devamlı Dostluk Sahnesi'nde bir araya gelen Başarısızlar Kulübü üyelerinin, artık ders gereği sosyal sorumluluk projesi üretmesi gerekir. Onlara, Çimen'in bir süredir

Tanzanya'da rehberlik çalışması yürüten annesi yardım eder. Çimen ve arkadaşları, Tanzanya'daki çocuklar için kütüphane, laboratuvar ve bilgisayar odası gibi alanlara yönelik yardım toplamayı tasarlar. Müdür Bey ile paylaşılan bu fikir sonucunda Başarısızlar Kulübü, okulda daha da görünür olur ve bir kişi ile başlayan kulüp, pek çok üye ile hızla büyümeyi başarır. Bu da esasında kendini "başarısız" olarak niteleyerek Başarısızlar Kulübü'nü kuran Çimen'in, oldukça önemli bir başarısı olmaktadır.

Tablo 17: "Başarısızlar Kulübü" Adlı Eserde Öğüt Verenlerin Varlık, Yaş, Öğüt Alana Yakınlık/Meslek Özelliği ve Öğütlerin Kapsamı

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	İnsan
Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği	Baba Büyükanne Okul bahçesi görevlisi Arkadaş Öğrenci
Öğüt Verenlerin Yaşı	Öğüt alan kişiden büyük Akran Öğüt alan kişiden küçük
Öğütlerin Kapsamı	**I. Kişisel yaşama yönelik öğüt** İkna edici olmak Sıkıntılı zamanlarda derin nefes almak Çözüm odaklı olmak Pes etmemek Cesaretli olmak Ağlamanın tadını çıkarmak Yaşanan problemlerin zamanla çözülebileceğine inanmak

2000 sonrası dönem kapsamında üzerinde çalışılan son eser olan "Başarısızlar Kulübü" adlı eserde öğütlerin sunuluş biçimi incelendiğinde, araştırmacı tarafınca en dikkat çekici husus "Çimen" adlı kahramanın, babasından öğüt almaya dair hoşnutsuzluk beslemesi; buna karşın çevresindeki farklı insanların öğütlerine ihtiyaç duyup bunlara kulak vermesidir. Burada dikkate değer görülen bir diğer husus ise kahramanın; görüşlerine kulak verdiği insanların sözlerine, babasında olduğu gibi "nasihat" demek yerine "öneri" adını vermesidir. Bu durum; eserlerde ebeveyni tarafından verilen öğütleri almaktan hoşlanmayan biçimde karakterize edilen çocukların, ebeveynlerinin sözlerini daima öğüt olarak algılayıp algılamadığına dair bir soru işareti doğurmaktadır. Zira benzer bir durum, 1980-2000 arası dönem

kapsamında üzerinde çalışılan eserlerden biri olan "Sekizinci Renk"'te de görülmektedir.

Eserde öne çıkan bir başka husus, öğüt alan kişiden küçük çocukların da öğüt veriyor olmasıdır. Nitekim çocuklardan öğüt alan yetişkin kahramanın, ilgili öğüde karşı olumlu bir tutum sergilediği görülmektedir. Bu açıdan mezkûr eser ile aynı dönem kapsamında üzerinde çalışılan bir diğer eser olan "Sınav Bitti Eller Havaya" ile farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

Eserde sosyal yaşama yönelik herhangi bir öğüde rastlanmaması ise dikkate değerdir.

4.15.1. "Başarısızlar Kulübü" Adlı Eserde Geçen Öğütlerin Betimlenmesi

Eserde öğüt verenlerin tamamının varlık özelliği *insan*dır.

- *"Babam çalışma disipliniyle ön plana çıkan, kafasına koyduğunu başaran ve çevresi tarafından sevilen biri. Bazen benimle ilgili bir konuda önerilerini sıralarken kendi hayatından örnekler veriyor. ...*

  Babamın bana verdiği nasihatlerden pek hoşlanmasam da ertesi günkü sunumum için onun yardımına ihtiyacım vardı." (BK: 11, 12)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup kahramanın öğüde dair bakış açısını temsil etmesi nedeniyle burada sunulmaktadır. Nitekim kahramanın, babasının verdiği nasihatlerden pek hoşlanmadığı görülmektedir. Öte yandan babasının sunduğu önerilerin, kahraman tarafından "nasihat" olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

- *"'İyi hazırladığın bir sunumu çöp etmek istiyorsan bunu yapabilirsin. Ama daha iyisini yapmak istiyorsan bu notlar seni kurtarmaz.'*

  'Peki, beni ne kurtarır?'

  'İyi bir konuşma. Etkili bir beden dili. Arkadaşların senin gözlerinde bu konuyu ne kadar iyi bildiğini görmeli. İkna edici olmalısın.'" (BK: 14, 15)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Çimen'in *babası,* oğluna öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > ikna edici olmak

- *"Büyükannem, kendimi sıkışmış hissettiğim her an derin bir nefes almamı önermişti."* (BK: 20)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Çimen'in *büyükannesi,* torununa öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sabra dair öğüt > sıkıntılı zamanlarda derin nefes almak

- *"Düşündüm ve Deniz Abla'dan saklamak istemedim. Çiçeklerin dilinden anlayan biri benim sorunuma da çözüm bulabilirdi."* (BK: 31)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup kahramanın, yaşadığı sorun karşısında bir okul bahçesi görevlisinin yardımına gereksinim duyabildiği bilgisini vermesi bakımından burada sunulmaktadır.

- *"'Birileri önüne taş koyduğunda takılacağım diye düşünüp korkma, o taşı nasıl kaldırabileceğini düşün. Madem böyle bir işe giriştin, pes etme ve nasıl olacağını gör.'*

  ... Deniz Abla'yla konuşmak önümü biraz daha görmemi sağladı." (BK: 33, 34)

Öğüt alan kişiden büyük olarak *okul bahçesi görevlisi* Deniz Abla, Çimen'e öğüt vermektedir. Deniz Abla'nın fikirlerine başvuran Çimen'in, kendisiyle konuştuktan sonra sorunun çözümüne dair rahatladığı görülmektedir. Öte yandan babasının nasihatlerinden hoşlanmayan Çimen'in okul bahçesi görevlisine karşı olan bu tutumu dikkate değerdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > çözüm odaklı olmak

Kişisel yaşama yönelik öğüt > başarıya dair öğüt > pes etmemek

- *"Ayağa kalktığımda 'Ne konuşacağımı bilmiyorum.' dedim.*

  Yağmur elini omzuma atarak 'Kendini sahneye bırak, ona güven.' dedi." (BK: 77)

Öğüt alan kişinin akranı olarak Yağmur, *arkadaşı* Çimen'e öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > cesaretli olmak

- *"'Seni ağlatan neydi bilmiyorum ama sonuna kadar ağla Mutlu Ağabey. Tadını çıkar!'*

Mutlu Ağabey'in üzgün hâlinden eser kalmamıştı.

'Ağlamak güzeldir.' derken Poo'nun gözleri parıldıyordu." (BK: 85)

Çimen ve arkadaşları, okulun aşçısı Mutlu Ağabey'i ağlarken gördükten sonra *öğüt alan kişiden küçük* olan Poo, bir anlamda Mutlu Ağabey'in *arkadaşı* olarak ona öğüt vermektedir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > ağlamanın tadını çıkarmak

- *"'Yetişkinler her zaman çocukları için neyin iyi ve doğru olduğunu bildiklerini düşünürler. Babana biraz zaman ver. Eminim biraz düşününce seni anlayacaktır. Her şey güzel olacak, inan bana. Kafana takma, olur mu?'*

  Deniz Abla söylediklerinde haklıydı. Onunla konuşmak iyi hissettirmişti." (BK: 99)

Öğüt alan kişiden büyük olarak *okul bahçesi görevlisi* Deniz Abla, Çimen'e öğüt vermektedir. Babasının nasihatlerinden hoşlanmayan Çimen'in yeniden okul bahçesi görevlisine karşı olan bu olumlu tutumu dikkate değerdir. Verilen öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > sabra dair öğüt > yaşanan problemlerin zamanla çözülebileceğine inanmak

- *"Eskiden kendimi sıklıkla yalnız hissederdim. Problemleri çözemediğim için içimde biriktiklerini hatta çoğaldıklarını bilirdim. ... Deniz Abla'nın beni cesaretlendirmesi ve önerileriyle yol göstermesi sayesinde bu kadar mutluydum belki de."* (BK: 131)

Bu alıntı, öğüt içermemesinden ötürü veri analizine dâhil edilmemiş olup Çimen'in, okul bahçesi görevlisinin sözlerine olan tutumunu temsil etmesi nedeniyle burada sunulmaktadır. Çimen'in, babasının önerilerini "nasihat" değerlendirip bundan hoşlanmazken Deniz Abla'ya karşı olumlu tutum sergilemesi dikkate değerdir.

- *"'Baba.' dedim. 'Nil'in hazırladığı gazete yazısından sonra grup arkadaşlarım ve okuldakiler benimle konuşmuyor. Bunu düzeltmek için ne yapabilirim?'*

  'Ah, Çimenciğim... Bazen böyle problemlerle karşılaşırız. Önemli olan, bu iletişimi tekrar nasıl kurabileceğin üzerine düşünmen. Sanki elinde bunun için bir şeyler var.'" (BK: 151)

Öğüt alan kişiden büyük olarak Çimen'in *babası,* oğluna öğüt vermektedir. Çimen'in bu kez babasına karşı olumsuz bir tutum içinde olmaması dikkate değerdir. Öğüdün kapsamını ise şöyle tasniflemek mümkündür:

Kişisel yaşama yönelik öğüt > kişiliğe dair öğüt > çözüm odaklı olmak

Eserde *sosyal yaşama yönelik öğüt* kapsamında herhangi bir veriye rastlanmamıştır.

Tablo 18: İncelenen Eserlerde Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği

Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği					
Eser Adı	**İnsan**	**İnsan Dışı Varlık**			
		Olağanüstü varlık	**Hayvan**	**Bitki**	**Cansız varlık**
87 Oğuz	✓				
Türk İkizleri	✓				
Yonca Kız	✓				
Kumdan Betona	✓				
Yeşil Bayır	✓	✓			
İnci	✓				
Kuklacı	✓				
Yankılı Kayalar	✓				
Uç Minik Serçem	✓		✓		
Sekizinci Renk	✓				
Küçük Cadı Şeroks	✓		✓	✓	✓
Vanilya Kokulu Mektuplar	✓				
Altın Kayalar Adası	✓				
Sınav Bitti Eller Havaya	✓				✓
Başarısızlar Kulübü	✓				

Tablo 19: Kuşaklar Arası Açıdan Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği

Kuşak	Öğüt Verenlerin Varlık Özelliği	Sıklık (*f*)
1980 Öncesi	İnsan	5
	Olağanüstü varlık	1
1980-2000 Arası	İnsan	5
	Hayvan	1
2000 Sonrası	İnsan	5
	Cansız varlık	2
	Bitki	1
	Hayvan	1
Toplam Farklı Varlık Özelliği Sayısı	**5**	

Tablo 18'e ve 19'a bakıldığında, araştırma kapsamında incelenen on beş Türk çocuk edebiyatı eserinin tamamında öğüt verenlerin varlık özelliği bakımından "insan"a yer verildiği görülmektedir. "İnsan dışı varlık"la ise ilk kez 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen son eser olan "Yeşil Bayır"'da karşılaşılmaktadır. Mezkûr eserde "insan dışı varlık"; araştırmacı tarafından "olağanüstü varlık" olarak adlandırılan "görünmeyen arkadaş" ile temsil edilmektedir.

Araştırmanın ikinci dönemini teşkil eden 1980-2000 arası kapsamında incelenen eserlerden "Uç Minik Serçem"'de, "insan dışı varlık" olan "hayvan"la karşılaşılmaktadır. Mezkûr eser, öğüt verenlerin varlık özelliğinin yanı sıra öğüt alanların varlık özelliği bakımından da diğer on dört eser arasında "hayvan" özelliği gösteren tek eser olma niteliğini taşımaktadır. Bu bakımdan eser, inceleme nesnesi olan diğer eserler arasında öne çıkmaktadır.

Araştırmanın üçüncü dönemini teşkil eden 2000 sonrası dönem, diğer iki döneme karşın en çok varlık özelliği çeşitliliğine sahip olma yönüyle öne çıkmaktadır. Nitekim 2000 sonrası dönem kapsamında incelemeye tabi tutulan "Küçük Cadı Şeroks" adlı eserde "insan dışı varlık"lardan "hayvan", "bitki" ve "cansız varlık" ile karşılaşılmaktadır. Mezkûr eserde "cansız varlık"ın, bir "kutu" ile temsil edildiği görülürken "Sınav Bitti Eller Havaya" adlı eserde bunun bir "cevap kâğıdı" ile temsil edildiği görülmektedir. Söz konusu edilen iki eser, karakter kadrosunda "cansız varlık" barındırması yönüyle yazıldığı dönem olan 2000 sonrasını dikkate değer kılmaktadır.

Tablo 20: İncelenen Eserlerde Öğüt Verenlerin Yaşı

Öğüt Verenlerin Yaşı				
Eser Adı	**Kişinin Kendisi**	**Öğüt Alan Kişiden Büyük**	**Öğüt Alan Kişiden Küçük**	**Akran**
87 Oğuz	✓	✓		
Türk İkizleri	✓	✓		✓
Yonca Kız		✓		✓
Kumdan Betona	✓	✓		
Yeşil Bayır	✓	✓		✓
İnci	✓	✓		✓
Kuklacı		✓	✓	✓
Yankılı Kayalar		✓		✓
Uç Minik Serçem	✓	✓		
Sekizinci Renk	✓	✓	✓	✓
Küçük Cadı Şeroks	✓	✓		
Vanilya Kokulu Mektuplar		✓		✓
Altın Kayalar Adası		✓		✓
Sınav Bitti Eller Havaya	✓	✓		✓
Başarısızlar Kulübü		✓	✓	✓

Tablo 21: Kuşaklar Arası Açıdan Öğüt Verenlerin Yaşı

Kuşak	Öğüt Verenlerin Yaşı	Sıklık (*f*)
1980 Öncesi	Öğüt alan kişiden büyük	5
	Kişinin kendisi	4
	Akran	3
1980-2000 Arası	Öğüt alan kişiden büyük	5
	Akran	4
	Kişinin kendisi	3
	Öğüt alan kişiden küçük	2
	Öğüt alan kişiden büyük	5
	Akran	4

2000 Sonrası	Kişinin kendisi	2
	Öğüt alan kişiden küçük	1
Toplam Farklı Yaş Özelliği Sayısı	**4**	

Tablo 20'ye ve 21'e bakıldığında, araştırma kapsamında incelenen on beş Türk çocuk edebiyatı eserinin tamamında öğüt verenlerin yaşı bakımından "öğüt alan kişiden büyük" karaktere yer verildiği görülmektedir. Bundan başka "Türk İkizleri", "Yeşil Bayır", "İnci", "Sekizinci Renk", "Vanilya Kokulu Mektuplar" ve "Sınav Bitti Eller Havaya" olmak üzere toplam 6 eserde, hem karakterin "kendi kendisi"nin hem de "akran"ının karaktere öğüt verdiği görülmektedir. Kalan 9 eserde, karaktere ya "kişinin kendisi"nin öğüt verip "akran"ının vermediği yahut "akran"ının öğüt verip "kişinin kendisi"nin öğüt vermediği görülmektedir. Öte yandan "Sekizinci Renk", alt kategorilerin tamamını karşılaması yönüyle tüm eserlerden farklılaşmaktadır.

"Öğüt alan kişiden küçük" karaktere ilk kez 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerden "Kuklacı"'da rastlanmaktadır. Bunu aynı dönemde "Sekizinci Renk" takip ederken 2000 sonrası dönemde "Başarısızlar Kulübü" takip etmektedir. 1980 öncesi dönemde "öğüt alan kişiden küçük" karaktere yer verilmemiş olması ise dikkate değerdir.

Tablo 22: İncelenen Eserlerde Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği

Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği																
Yakınlık/ Meslek		**Eser Adı**														
		SY	**Tİ**	**Yo**	**KB**	**YB**	**İ**	**K**	**YK**	**UM**	**SR**	**KC**	**VK**	**AK**	**SBE**	**BK**
	Kişinin kendisi	✓	✓		✓		✓			✓	✓	✓			✓	
Aile/Akraba	Anne		✓			✓	✓		✓	✓	✓			✓	✓	
	Baba	✓			✓		✓	✓			✓		✓		✓	✓
	Kardeş		✓												✓	
	Kocanine			✓												
	Büyükanne															✓
	Dede					✓		✓								
	Torun							✓								
	Teyze						✓									
	Zevç						✓	✓								

	Zevce						✓									
	Kayınbirader							✓								
Okul Kadrosu	Öğretmen	✓	✓			✓			✓							
	Okul müdürü	✓														
	Okul müdür yardımcısı				✓											
Diğer	Ağa			✓												
	Hizmetçi			✓												
	Evin hanımefendisi			✓												
	Hemşehri			✓												
	Komşu			✓			✓	✓	✓					✓		
	Tanıdık bir ağabey				✓											
	Görünmeyen arkadaş					✓										
	Arkadaş					✓	✓			✓	✓			✓	✓	✓
	İmam								✓							
	Tanıdık bir amca								✓							
	Psikolog										✓					
	Doktor										✓					
	Yaşlı bir adam											✓				
	Prens											✓				
	Hayvan arkadaş											✓				
	Bitki arkadaş											✓				
	Kutu											✓				
	Sirk sahibi											✓				
	Düş satıcısı												✓			
	Postacı												✓			
	Cevap kâğıdı														✓	
	Okul bahçesi görevlisi															✓
	Öğrenci															✓

Tablo 23: Kuşaklar Arası Açıdan Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Öğüt Verenlerin Mesleği

Kuşak	Öğüt Verenlerin Öğüt Alana Yakınlığının Derecesi/Mesleği	Sıklık (*f*)
1980 Öncesi	Kişinin kendisi	3
	Öğretmen	3
	Anne	2
	Baba	2
	Ağa	1
	Arkadaş	1
	Dede	1
	Evin hanımefendisi	1
	Görünmeyen arkadaş	1
	Hemşehri	1
	Hizmetçi	1
	Kardeş	1
	Kocanine	1
	Komşu	1
	Okul müdürü	1
	Okul müdür yardımcısı	1
	Tanıdık bir ağabey	1
1980-2000 Arası	Anne	4
	Arkadaş	3
	Baba	3
	Kişinin kendisi	3
	Komşu	3
	Zevç	2
	Dede	1
	Doktor	1
	İmam	1
	Kayınbirader	1
	Öğretmen	1
	Psikolog	1
	Tanıdık bir amca	1
	Teyze	1
	Torun	1
	Zevce	1
2000 Sonrası	Arkadaş	3
	Baba	3
	Anne	2
	Kişinin kendisi	2
	Bir bitki arkadaş	1
	Bir hayvan arkadaş	1
	Bir kutu	1
	Büyükanne	1
	Cevap kâğıdı	1
	Düş satıcısı	1

	Ebeveyn	1
	Kardeş	1
	Komşu amca	1
	Öğrenci	1
	Okul bahçesi görevlisi	1
	Postacı	1
	Prens	1
	Sirk sahibi	1
	Yaşlı bir adam	1
Toplam Farklı Yakınlık Derecesi/Meslek	**38**	

Tablo 22'ye ve 23'e bakıldığında, araştırma kapsamında incelenen on beş Türk çocuk edebiyatı eserinin öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından geniş bir çeşitlilik içerdiği görülmektedir. Burada ayırıcı olan husus ise eserlerin; "kişinin kendisi", "aile/akraba", "okul kadrosu" ve "diğer" olarak adlandırılan ana kategorilerden hangisine hitap ettiğidir.

"Kişinin kendisi" ana kategorisinde her dönemden en az 2 eserin yer aldığı görülmektedir.

Öğütlerin sunuluş biçimi hususunda mühim bir ayırıcı olan "aile/akraba" ana kategorisinin "anne" ve "baba" birimlerinde her dönemden en az 2 eserin yer aldığı görülmektedir. "Kardeş" birimi ile yalnızca 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserlerden "Türk İkizleri"'nde; 2000 sonrası dönem kapsamında incelenen eserlerden "Sınav Bitti Eller Havaya"'da karşılaşılmaktadır. "Kocanine" birimi ile yalnızca 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserlerden "Yonca Kız"'da karşılaşılırken "büyükanne" birimi ile yalnızca 2000 sonrası dönem kapsamında incelenen eserlerden "Başarısızlar Kulübü"'nde; "dede" birimi ile de 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserlerden "Yeşil Bayır"'da ve 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerden "Kuklacı"'da karşılaşılmaktadır.

"Aile/akraba" ana kategorisinin "torun", "teyze", "zevç", "zevce" ve "kayınbirader" birimleri ile ise yalnızca 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerden "İnci"'de ve "Kuklacı"'da karşılaşılmaktadır.

Öğütlerin sunuluş biçimi hususunda mühim bir ayırıcı olan kategorilerden "okul kadrosu" ana kategorisi ile yalnızca 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserlerden "87 Oğuz"'da, "Türk İkizleri"'nde, "Yeşil Bayır"'da ve 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerden "Yankılı Kayalar"'da karşılaşılmaktadır.

Bunlardan "öğretmen" birimi ile mezkûr 3 eserde karşılaşılırken "okul müdürü" ve "okul müdür yardımcısı" birimleri ile yalnızca 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserlerden "87 Oğuz" ve "Kumdan Betona"'da karşılaşılmaktadır.

Söz konusu eserlerde otorite figürü olarak karşımıza çıkan "okul kadrosu" ana kategorisi ile 2000 sonrası dönem kapsamında incelenen eserlerde karşılaşılmaması dikkate değerdir.

"Komşu" ve "arkadaş" birimleri haricindeki diğer tüm birimlerin her biri ile yalnızca 1 eserde karşılaşıldığından bu birimler, araştırmacı tarafından bir ana kategori altında tasnif edilememiş ve "diğer" adlı ana kategoride sunulması uygun görülmüştür. Mezkûr kategorinin en az 5 eserde yer alan "komşu" birimi ile üç dönemde de karşılaşılmaktadır. Söz gelimi 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserlerden yalnızca "Yonca Kız"'da; 2000 sonrası dönem kapsamında incelenen eserlerden yalnızca "Altın Kayalar Adası"'nda; 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerden ise "İnci"'de, "Kuklacı" ve "Yankılı Kayalar"'da karşılaşılmaktadır.

"Diğer" ana kategorisinin "arkadaş" birimi ile 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserlerden yalnızca "Yeşil Bayır"'da; 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerden "İnci", "Uç Minik Serçem" ve "Sekizinci Renk"te; 2000 sonrası dönem kapsamında incelenen eserlerden ise dönemin son üç eseri olan "Altın Kayalar Adası"'nda, "Sınav Bitti Eller Havaya"'da ve "Başarısızlar Kulübü"'nde karşılaşılmaktadır.

"Diğer" ana kategorisinin öteki birimlerinin her biri ile yalnızca 1 eserde karşılaşılmaktadır. Bu açıdan ilgili kategorimin geniş bir çeşitlilik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Tablo 24: İncelenen Eserlerde Verilen Öğütlerin Kapsamı

Kişisel Yaşama Yönelik Öğütler	Sosyal Yaşama Yönelik Öğütler
Kişiliğe dair öğütler	**Sosyal ilişkilere dair öğütler**
Olgun insan olmak	İyi insan ilişkileri kurmak
Ağırbaşlı olmak	Ara bozuculuktan kaçınmak
Yaşına uygun davranmak	Kavgadan kaçınmak
Aklını başına toplamak	Uyumlu olmak
Olumlu düşünce içinde olmak	Hasetten kaçınmak
Sağduyulu olmak	İnsanları küçümsememek
Öz denetim sahibi olmak	İnsanlara sevgiyle yaklaşmak
Kötümser olmamak	Haksız yere suçlama yapmamak
Aklı kullanmak	Empati kurmak

Herkesin birbirinden farklı olduğunu bilmek Dürüst olmak Yapılması gereken işi yapmak Çözüm odaklı olmak Utanılacak davranışlar yapmamak Sözünde durmak Fikrine sadık olmak Cesaretli olmak Tutumlu olmak Terbiyeli olmak Gücünün yetmeyeceği işe kalkışmamak Değerleri korumak İkna edici olmak Ağlamanın tadını çıkarmak Yaşananlardan ders almak Uslu olmak Kendini başkalarıyla kıyaslamamak Geç vakte kadar sokakta kalmamak	Tartışmadan kaçınmak Sevgi ve saygı içinde yaşamak Hoşgörülü olmak Sevecen olmak Birlikte olmanın değerini bilmek Dikbaşlı olmamak Sinirlere hâkim olmak Özverili olmak Alçak gönüllü olmak Ön yargılı olmamak Hürmet görmeye çabalamak Gereksiz yere gocunmamak Herkesin hata yapabileceğini unutmamak Vakti yaşıtlarla geçirmek Başkasının malını almamak Dalkavukluk etmek *(Olumsuz öğüt)* Erkeklere yüz vermemek *(Olumsuz öğüt)*
Sağlığa dair öğütler Düzenli uyumak Sağlığa dikkat etmek Oburluktan kaçınmak Gerektiğinde dinlenmek Kötü alışkanlıklardan uzak durmak Sigarayı azaltmak Kendini yenileyerek toparlanmak Hastalıklı hayaller kurmamak Diş temizliğine dikkat etmek	**Yaşanılan çevreye dair öğütler** Bulunulan çevreyi güzelleştirmeye çalışmak Çevreyle ilgilenip etraftaki güzelliklerin ve olup bitenlerin farkına varmak Dünyada iyi iz bırakmak Vatana ve millete faydalı olmak Dünyada kötü giden şeyleri değiştirmek Çevreyi rahatsız etmemek
Tertipli olmaya dair öğütler Tertipli olmak Tertiplice iş yapmak Bakımlı olmak	**Görgü kurallarına dair öğütler** Sofra adabına sahip olmak Oturma adabına sahip olmak Oturup kalkma, yürüme adabına sahip olmak Konuşma adabına sahip olmak Sözü kesmemek
Kişisel gelişime dair öğütler Kültürlü olmak Kendini geliştirmek Eksiksiz bir insan olmak Kendini keşfetmek Öğrenmeye açık olmak Kendine dengeli ve düzenli bir gelecek hazırlamaya itina etmek Şansı kaçırmamak Şansını denemek Kendini dinlemek İhtiyaç duyulan şeyi iyi aramayı bilmek Nefis muhasebesi yapmak	**Aile ilişkilerine dair öğütler** Çocuğu eğitmek için onunla arkadaşça konuşmak Kardeşe ağabeylik, ablalık etmek Kardeşi hırpalamamak Evlatla dostluk kurmak Evlat karşısında buyurgan olmamak Anneyle iyi geçinmek Evladın çocukluğunu yaşamasına izin vermek Bir adım atarken aileyi de düşünmek Anneden izinsiz hareket etmemek Ailenin değerini bilmek

Vakti boş işlerle geçirmemek	Anneye, babaya bakmak/destek olmak Çalışıp ev geçimine destek olmak
Okumaya dair öğütler Çalışkan olmak Okuyup ilerlemek Ödevleri yapmak Derslerden geri kalmamak Okula geç kalmamak Okula gereksiz eşya götürmemek Okumak Okulu bitirmek Boş vakitlerde kitap okumak Yüzünü kara çıkarmamak Ders kitabı dışında kitap okumamak *(Olumsuz öğüt)*	**Büyüklere hürmet etmeye dair öğütler** Anneyi hoşnut etmek Büyüklere hürmet etmek
Çalışmaya dair öğütler Kendi işini ve ekmeğini kazanmak Başkasına muhtaç olmamak Çalışmak İş başındayken kitap okumamak	**İletişim kurmaya dair öğütler** Sıkıntıyı paylaşmak Sorunları aileyle paylaşmak Ebeveynle iletişim içinde olmak İnsanların dertlerini dinlemek
Başarıya dair öğütler Başaracağına inanmak Başarmaya istekli olmak Meslekte başarılı olmak için önce hayal kurmak Başarılı olmak için işine iyi sarılmak ve işini sevgiyle yapmak Pes etmemek Şahsi başarıya odaklanmak	**Birine danışmaya dair öğütler** Anlaşılmayan şeyi sormak Büyüklere danışmak Büyüklerin sözüne kulak vermek İyi örneklere ve öğütlere kulak vermek Yakın çevrenin görüşlerine kulak vermek
Müteyakkız olmaya dair öğütler Gözü açık olmak Kötü niyetlilerin eline fırsat vermemek Herkesin sevgisine inanmamak İşini sağlama almak Paraya sahip çıkmak Dünyanın kötülüklerinden korunma yollarını öğrenmek Dünyayı iyi tanımak Kötü alışkanlıkları öneren arkadaşlara "hayır" diyebilmek Birini yeterince iyi tanımadan fazla samimiyet göstermemek Arkadaş seçerken dikkatli olmak Kendini kimseye kullandırmamak	**Söz dinlemeye dair öğütler** Öğretmen sözü dinlemek Büyüklerin sözünü dinlemek Söz dinlemek Verilen öğütleri dinlemek Ablanın sözünü dinlemek Arkadaş sözü dinlemek

Değer bilmeye dair öğütler Elindekinin kıymetini bilmek Yiyecek artığı bırakmamak Mutluluğun değerini bilmek	**Dayanışmaya dair öğütler** Yardımsever olmak Dayanışmacı olmak Birbirine destek olmak Paylaşımcı olmak Yardımı kimseyi utandırmadan yapmak Yapılan yardımı gizli yapmak Sadakat göstermek
Sabra dair öğütler Metanetli olmak Dirençli olmak Sıkıntılı zamanlarda derin nefes almak Yaşanan problemlerin zamanla çözülebileceğine inanmak	**İyiliğe dair öğütler** İyilik yapmak İyi niyet sahibi olmak Kötülükten sakınmak
Dinî öğütler Ahireti unutmamak Kadere razı olmak Ölmüşlere dua etmek Vasiyete uymak	
Dili kullanmaya dair öğütler Türkçeyi güzel kullanmak	

Tablo 25: Kuşaklar Arası Açıdan Ana ve Alt Kategori Olarak Öğütlerin Kapsamı

Kuşak	Ana Kategori	Alt Kategori	Sıklık (*f*)
1980 Öncesi	Kişisel Yaşama Yönelik Öğütler	Kişiliğe dair öğütler	**12**
		Sağlığa dair öğütler	5
		Tertipli olmaya dair öğütler	4
		Kişisel gelişime dair öğütler	6
		Okumaya dair öğütler	**12**
		Çalışmaya dair öğütler	4
		Başarıya dair öğütler	-
		Müteyakkız olmaya dair öğütler	3
		Değer bilmeye dair öğütler	3
		Sabra dair öğütler	-
		Dinî öğütler	-
		Dili kullanmaya dair öğütler	-
	Toplam Kişisel Yaşama Yönelik Öğüt Sayısı	**49**	
		Sosyal ilişkilere dair öğütler	3
		Yaşanılan çevreye dair öğütler	1

	Sosyal Yaşama Yönelik Öğütler	Görgü kurallarına dair öğütler	**4**
		Aile ilişkilerine dair öğütler	3
		Büyüklere hürmet etmeye dair öğütler	3
		İletişim kurmaya dair öğütler	1
		Birine danışmaya dair öğütler	3
		Söz dinlemeye dair öğütler	3
		Dayanışmaya dair öğütler	**4**
		İyiliğe dair öğütler	-
	Toplam Sosyal Yaşama Yönelik Öğüt Sayısı	**25**	
	1980 Öncesine Ait Toplam Öğüt Sayısı	**74**	
1980-2000 Arası	Kişisel Yaşama Yönelik Öğütler	Kişiliğe dair öğütler	**18**
		Sağlığa dair öğütler	8
		Tertipli olmaya dair öğütler	-
		Kişisel gelişime dair öğütler	-
		Okumaya dair öğütler	5
		Çalışmaya dair öğütler	1
		Başarıya dair öğütler	1
		Müteyakkız olmaya dair öğütler	11
		Değer bilmeye dair öğütler	1
		Sabra dair öğütler	2
		Dinî öğütler	5
		Dili kullanmaya dair öğütler	2
	Toplam Kişisel Yaşama Yönelik Öğüt Sayısı	**54**	
	Sosyal Yaşama Yönelik Öğütler	Sosyal ilişkilere dair öğütler	**17**
		Yaşanılan çevreye dair öğütler	6
		Görgü kurallarına dair öğütler	5
		Aile ilişkilerine dair öğütler	9
		Büyüklere hürmet etmeye dair öğütler	1
		İletişim kurmaya dair öğütler	4
		Birine danışmaya dair öğütler	3

		Söz dinlemeye dair öğütler	1
		Dayanışmaya dair öğütler	5
		İyiliğe dair öğütler	5
	Toplam Sosyal Yaşama Yönelik Öğüt Sayısı	**56**	
	1980-2000 Arasına Ait Toplam Öğüt Sayısı	**110**	
2000 Sonrası	Kişisel Yaşama Yönelik Öğütler	Kişiliğe dair öğütler	**12**
		Sağlığa dair öğütler	1
		Tertipli olmaya dair öğütler	-
		Kişisel gelişime dair öğütler	3
		Okumaya dair öğütler	1
		Çalışmaya dair öğütler	-
		Başarıya dair öğütler	6
		Müteyakkız olmaya dair öğütler	1
		Değer bilmeye dair öğütler	-
		Sabra dair öğütler	2
		Dinî öğütler	-
		Dili kullanmaya dair öğütler	-
	Toplam Kişisel Yaşama Yönelik Öğüt Sayısı	**26**	
	Sosyal Yaşama Yönelik Öğütler	Sosyal ilişkilere dair öğütler	**10**
		Yaşanılan çevreye dair öğütler	1
		Görgü kurallarına dair öğütler	-
		Aile ilişkilerine dair öğütler	1
		Büyüklere hürmet etmeye dair öğütler	-
		İletişim kurmaya dair öğütler	-
		Birine danışmaya dair öğütler	-
		Söz dinlemeye dair öğütler	3
		Dayanışmaya dair öğütler	2
		İyiliğe dair	-
	Toplam Sosyal Yaşama Yönelik Öğüt Sayısı	**17**	
	2000 Sonrasına Ait Toplam Öğüt Sayısı	**43**	

Tablo 26: Kuşaklar Arası Açıdan Birim Olarak Öğütlerin Kapsamı

Kuşak	Öğütlerin Kapsamı	Sıklık (*f*)
1980 Öncesi	Çalışkan olmak	5
	Anneye, babaya bakmak/destek olmak	2
	Başkasına muhtaç olmamak	2
	Büyüklere hürmet etmek	2
	Diş temizliğine dikkat etmek	2
	Dürüst olmak	2
	Elindekinin kıymetini bilmek	2
	Okula gereksiz eşya götürmemek	2
	Sofra adabına sahip olmak	2
	Şansı kaçırmamak	2
	Tertipli olmak	2
	Uslu olmak	2
	Yardımsever olmak	2
	Anlaşılmayan şeyi sormak	1
	Anneden izinsiz hareket etmemek	1
	Anneyi hoşnut etmek	1
	Ara bozuculuktan kaçınmak	1
	Bakımlı olmak	1
	Başkasının malını almamak	1
	Bulunulan çevreyi güzelleştirmeye çalışmak	1
	Büyüklere danışmak	1
	Büyüklerin sözünü dinlemek	1
	Çalışmak	1
	Çözüm odaklı olmak	1
	Derslerden geri kalmamak	1
	Düzenli uyumak	1
	Eksiksiz bir insan olmak	1
	Fikrine sadık olmak	1
	Gözü açık olmak	1
	Herkesin sevgisine inanmamak	1
	İyi insan ilişkileri kurmak	1
	Kendi işini ve ekmeğini kazanmak	1
	Konuşma adabına sahip olmak	1
	Kötü alışkanlıklardan uzak durmak	1
	Kötü niyetlilerin eline fırsat vermemek	1
	Kültürlü olmak	1
	Nefis muhasebesi yapmak	1
	Okula geç kalmamak	1
	Okuyup ilerlemek	1
	Olgun insan olmak	1
	Oturup kalkma, yürüme adabına sahip olmak	1
	Ödevleri yapmak	1
	Öğrenmeye açık olmak	1
	Öğretmen sözü dinlemek	1
	Paylaşımcı olmak	1

	Sağlığa dikkat etmek	1
	Sıkıntıyı paylaşmak	1
	Söz dinlemek	1
	Sözünde durmak	1
	Terbiyeli olmak	1
	Tertiplice iş yapmak	1
	Tutumlu olmak	1
	Utanılacak davranışlar yapmamak	1
	Yakın çevrenin görüşlerine kulak vermek	1
	Yapılması gereken işi yapmak	1
	Yardımı kimseyi utandırmadan yapmak	1
	Yiyecek artığı bırakmamak	1
	Yüzünü kara çıkarmamak	1
1980-2000 Arası	Yaşına uygun davranmak	6
	Birini yeterince iyi tanımadan fazla samimiyet göstermemek	3
	Oturma adabına sahip olmak	2
	Ağırbaşlı olmak	2
	Arkadaş seçerken dikkatli olmak	2
	Çevreyle ilgilenip etraftaki güzelliklerin ve olup bitenlerin farkına varmak	2
	Hoşgörülü olmak	2
	İyilik yapmak	2
	İyi niyet sahibi olmak	2
	Kadere razı olmak	2
	Oburluktan kaçınmak	2
	Sadakat göstermek	2
	Sigarayı azaltmak	2
	Sorunları aileyle paylaşmak	2
	Türkçeyi güzel kullanmak	2
	Vatana ve millete faydalı olmak	2
	Ahireti unutmamak	1
	Ailenin değerini bilmek	1
	Aklını başına toplamak	1
	Alçak gönüllü olmak	1
	Anneyle iyi geçinmek	1
	Başaracağına inanmak	1
	Başkasının malını almamak	1
	Bir adım atarken aileyi de düşünmek	1
	Boş vakitlerde kitap okumak	1
	Büyüklerin sözüne kulak vermek	1
	Büyüklere hürmet etmek	1
	Büyüklerin sözünü dinlemek	1
	Çalışıp ev geçimine destek olmak	1
	Çalışkan olmak	1
	Cesaretli olmak	1
	Çevreyi rahatsız etmemek	1
	Çocuğu eğitmek için onunla arkadaşça konuşmak	1

	Dalkavukluk etmek	1
	Dayanışmacı olmak	1
	Ders kitabı dışında kitap okumamak	1
	Dik başlı olmamak	1
	Dirençli olmak	1
	Dünyada iyi iz bırakmak	1
	Dünyanın kötülüklerinden korunma yollarını öğrenmek	1
	Dünyayı iyi tanımak	1
	Ebeveynle iletişim içinde olmak	1
	Erkeklere yüz vermemek	1
	Evlat karşısında buyurgan olmamak	1
	Evlatla dostluk kurmak	1
	Geç vakte kadar sokaklarda kalmamak	1
	Gerektiğinde dinlenmek	1
	Gücünün yetmeyeceği işe kalkışmamak	1
	Hasetten kaçınmak	1
	Hastalıklı hayaller kurmamak	1
	Hürmet görmeye çabalamak	1
	İnsanlara sevgiyle yaklaşmak	1
	İnsanları küçümsememek	1
	İnsanların dertlerini dinlemek	1
	İş başındayken kitap okumamak	1
	İşini sağlama almak	1
	İyi örneklere ve öğütlere kulak vermek	1
	Kardeşe ağabeylik, ablalık etmek	1
	Kardeşi hırpalamamak	1
	Kavgadan kaçınmak	1
	Kendine dengeli ve düzenli bir gelecek hazırlamaya itina etmek	1
	Kendini geliştirmek	1
	Kendini keşfetmek	1
	Kendini kimseye kullandırmamak	1
	Kendini yenileyerek toparlanmak	1
	Konuşma adabına sahip olmak	1
	Kötü alışkanlıklardan uzak durmak	1
	Kötü alışkanlıkları öneren arkadaşlara hayır diyebilmek	1
	Kötülükten sakınmak	1
	Metanetli olmak	1
	Mutluluğun değerini bilmek	1
	Okulu bitirmek	1
	Okumak	1
	Olgun insan olmak	1
	Olumlu düşünce içinde olmak	1
	Ölmüşlere dua etmek	1
	Öz denetim sahibi olmak	1
	Özverili olmak	1
	Paraya sahip çıkmak	1

	Sağduyulu olmak	1
	Şansını denemek	1
	Sinirlere hâkim olmak	1
	Sofra adabına sahip olmak	1
	Sözü kesmemek	1
	Sözünde durmak	1
	Terbiyeli olmak	1
	Uyumlu olmak	1
	Vakti boş işlerle geçirmemek	1
	Vakti yaşıtlarla geçirmek	1
	Vasiyete uymak	1
	Yakın çevrenin görüşlerine kulak vermek	1
	Yapılan yardımı gizli yapmak	1
	Yardımsever olmak	1
2000 Sonrası	Kendini keşfetmek	3
	Ön yargılı olmamak	3
	Arkadaş sözü dinlemek	2
	Başarmaya istekli olmak	2
	Çözüm odaklı olmak	2
	Evladın çocukluğunu yaşamasına izin vermek	2
	Herkesin birbirinden farklı olduğunu bilmek	2
	İhtiyaç duyulan şeyi iyi aramayı bilmek	2
	Kendini dinlemek	2
	Şahsi başarıya odaklanmak	2
	Tartışmadan kaçınmak	2
	Yaşına uygun davranmak	2
	Ablanın sözünü dinlemek	1
	Ağlamanın tadını çıkarmak	1
	Aklı kullanmak	1
	Başaracağına inanmak	1
	Başarılı olmak için işine sarılmak ve işini sevgiyle yapmak	1
	Birbirine destek olmak	1
	Birlikte olmanın değerini bilmek	1
	Cesaretli olmak	1
	Değerleri korumak	1
	Dünyada kötü giden şeyleri değiştirmek	1
	Empati kurmak	1
	Gereksiz yere gocunmamak	1
	Haksız yere suçlama yapmamak	1
	İkna edici olmak	1
	İnsanları küçümsememek	1
	İşini sağlama almak	1
	Kendini başkalarıyla kıyaslamamak	1
	Kötümser olmamak	1
	Meslekte başarılı olmak için önce hayal kurmak	1
	Okumak	1
	Paylaşımcı olmak	1

	Pes etmemek	1
	Sağduyulu olmak	1
	Sağlığa dikkat etmek	1
	Sevgi ve saygı içinde yaşamak	1
	Sıkıntılı zamanlarda derin nefes almak	1
	Vakti yaşıtlarla geçirmek	1
	Verilen öğütleri dinlemek	1
	Yaşananlardan ders almak	1
	Yaşanan problemlerin zamanla çözülebileceğine inanmak	1
Toplam Farklı Öğüt Sayısı	**171**	

Tablo 24'te, 25'te ve 26'da, incelenen on beş Türk çocuk edebiyatı eserinde yer alan öğütlerin kapsam bakımından tasnifi ve dönemler açısından sıklığı görülmektedir. Bunlar, araştırma sorusu doğrultusunda öncelikle "kişisel" ve "sosyal" yaşama yönelik öğütler olarak sınıflandırılmıştır. Devamında ise incelenen eserlerde tespit edilen öğütler, ilgili ana kategori altında alt kategoriler kapsamında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada; veri analizinin kodlama safhasında, tek tek eserlerden çıkarılmış öğütlerden müşterek tema altında birleşebilecek olanlar bir araya getirilmiş ve böylelikle alt kategoriler oluşturmaya gidilmiştir. Bu hususta *bağlama göre* hareket edilmiş; eserlerdeki öğütlerin hangi bağlam içinde sunulduğu esas alınmıştır. Söz gelimi *"çalışıp ev geçimine destek olmak"* öğüdü "kişisel yaşama yönelik öğütler"den "çalışmaya dair öğüt" gibi algılanabilecekken bu öğüt, aile ilişkileri bağlamında verildiği için "sosyal yaşama yönelik öğütler"den "aile ilişkilerine dair öğütler" alt kategorisi altında değerlendirilmiştir. Bir başka örnek olarak *"hoşgörülü olmak"*, *"sevecen olmak"*, *"özverili olmak"* gibi öğütler "kişisel yaşama yönelik öğütler"den "kişiliğe dair öğütler" gibi algılanabilecekken bu öğütler, kişinin sosyal çevresi bağlamında verildiği için "sosyal yaşama yönelik öğütler"den "sosyal ilişkilere dair öğütler" alt kategorisi altında değerlendirilmiştir.

Tablo 24'e dair araştırmacı tarafından en dikkate değer görülen ögelerden biri olarak, incelenen on beş Türk çocuk edebiyatı eserinde *3 olumsuz öğüde* rastlanmış olmasıdır. Bunların tamamı aynı eserde, "İnci"'de yer almakla birlikte 2'si "sosyal yaşama yönelik öğütler"den "sosyal ilişkilere dair öğütler"; 1'i "kişisel yaşama yönelik öğütler"den "okumaya dair öğütler" alt kategorisi altında yer almaktadır.

Tablo 25'e bakıldığında üç dönemde de kişisel yaşama yönelik öğütlerde en fazla sıklığa sahip olan alt kategorinin "kişiliğe dair öğütler" olduğu görülmektedir.Bunun

yanı sıra 1980 öncesi dönemde aynı ana kategoride "okumaya dair öğütler"in de en fazla sıklığa sahip olduğu tespit edilmiştir ki bu, ilgili dönemi diğer dönemler arasında öne çıkarmaktadır.

Sosyal yaşama yönelik öğütlerde en fazla sıklığa sahip olan alt kategorinin 1980 öncesi dönemde "görgü kurallarına dair öğütler" ve "dayanışmaya dair öğütler"; 1980-2000 arası ve 2000 sonrası dönemde "sosyal ilişkilere dair öğütler" olduğu görülmektedir. Dolayısıyla 1980 öncesi dönem, bu farklılıkla yine diğer iki dönem arasında öne çıkar niteliktedir.

Tablo 26'ya bakıldığında en fazla sıklığa sahip olan öğüdün 1980 öncesi dönemde "çalışkan olmak"; 1980-2000 arası dönemde "yaşına uygun davranmak"; 2000 sonrası dönemde "kendini keşfetmek" ve "ön yargılı olmamak" olduğuna ulaşılmaktadır. Bütün bu tespitlerin, ilgili dönemlerin zihniyetine, toplumsal yapıya ve ilgili dönemlerde çocuğa bakışa dair fikir verebileceği yorumunu getirmek mümkündür.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar tartışılmış ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Bu araştırmada; 1980 öncesinde, 1980-2000 arasında ve 2000 sonrasında yayımlanmış olan toplam on beş Türk çocuk edebiyatı eseri konu edinilmiş ve ilgili eserlerde öğütlerin sunuluş biçimi irdelenmiştir. Araştırma soruları kapsamında incelenen eserlerden elde edilmiş bulgular neticesinde, birinci probleme ilişkin olarak öğütlerin sunuluş biçiminin;

- öğüt verenlerin varlık özelliği,
- öğüt verenlerin yaşı,
- öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği,
- öğütlerin kapsamı yönünden özellikleri tespit edilmiştir.

Aşağıda öncelikle söz konusu dönemler kapsamında incelenen beşer eserin, ilgili ölçütler açısından nasıl özellikler içerdiğinin sonuçları sunulacak ve bu sonuçlar, yayımlanmış olduğu dönemle ilişkili olarak tartışılacaktır. Devamında ise araştırmaya konu olan eserlerin, araştırmanın ikinci problemi doğrultusunda olmak üzere yayımlandığı dönem ile ilintili olarak ne tür benzerlikler ve farklılıklar gösterdiği sunularak elde edilen sonuç ve tartışma derinleştirilecektir.

5.1.1. Araştırmanın Birinci Problemine İlişkin Sonuçlar

5.1.1.1. Türk Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Öğütlerin Sunuluş Biçimi

1980 öncesinde yayımlanmış Türk çocuk edebiyatı eserlerinde öğütlerin sunuluş biçimi

İncelen ilk eser olan "87 Oğuz"; "Erken Cumhuriyet dönemi olarak tanımlanan 1923-1943 yılları arasındaki" (Erdem, 2019) zaman diliminin ilk 10 yılında, 1933'te

yayımlanmıştır. Buna binaen dönemin zihniyetine dair belirgin izler taşımaktadır. Söz gelimi başkahraman 87 Oğuz, ideal Türk çocuğunun bir temsili olarak karakterize edilmiştir. Zira kendisine verilen öğütlerin, kapsam bakımından öğretmen sözü dinlemeye, çalışkanlığa, tertipli ve uslu olmaya işaret ettiği görülmektedir. Nitekim Sevim Ahi (2020) tarafından yürütülen bir çalışmaya göre de Hasan Âli Yücel'in 1937 yılında yayımlanmış *"Sizin İçin: Çocuklara Şiirlerim"*inde, *"Öğütler"* bölümünün yer aldığına ve Cumhuriyet çocuğuna ahlaki öğüt ve tavsiyeler verildiğine ulaşılmaktadır. Bu açıdan "87 Oğuz" adlı eserde tespit edilen öğütlerin, söz konusu sonuçla birbirini desteklediği görülmektedir.

Mezkûr eserde öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından, ilgili dönemde çocuklar için birer otoriteyi temsil eden baba, öğretmen ve okul müdürü rollerine yer verildiği tespit edilmektedir. Konuk'un (2019) yürütmüş olduğu bir çalışmaya göre "87 Oğuz"'da; geleceğin ve Cumhuriyet'in teminatı olan çocukların yetişebilmesi için iyi eğitimli ailede büyümenin önemine, Oğuz'un öğretmeninin, onun iyi bir aileye sahip olmamasından ötürü yeterli okuma bilincinde olmadığı düşüncesinde bulunduğuna gönderme yapılmaktadır. Tarafımızca yürütülen bu çalışmanın ise ilgili eserde, öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından "aile/akraba" ve "okul kadrosu" kategorilerine yer verildiğinin tespiti yönünden Konuk'un (2019) çalışmasını desteklediğini söylemek mümkündür. Bütün bunlarla beraber "87 Oğuz"'da öğütlerin sunuluş biçiminin, yayımlandığı dönemin önemli bir temsili olduğunu ifade etmek kabildir.

İncelenen ikinci eser olan "Türk İkizleri", Erken Cumhuriyet Dönemi kapsamında, 1937 yılında yayımlanmıştır. Yayımlandığı dönemi temsil ettiği yönler bakımından "87 Oğuz" ile benzerlik gösterirken dönemin kırsal yaşamına dair belirgin izler taşımaktadır. Şöyle ki mezkûr iki eserde de çocuk kahramanlara çalışkanlık ekseninde öğütler verilmesinin yanı sıra bu öğütler, "87 Oğuz"'da bütünüyle okumaya yönelik iken "Türk İkizleri"'nde ağırlıklı olarak kırsal yaşamın gerektirdiği işlerin yapılmasına yönelik bir çalışkanlığın öğütlenmesi söz konusudur. Bu durum "Türk İkizleri"'nde, *"anneyi hoşnut etmek"* öğüdü minvalinde ifade edilmektedir. Öte yandan bu tür öğütlerin yine "87 Oğuz"'da olduğu gibi ideal Türk çocuğunu temsil ettiğini söylemek mümkündür. Buna göre ideal Türk çocuğunun çalışkan olması, annesini hoşnut etmesi, kişisel bakımına dikkat etmesi, tertipli olması gerekmektedir.

Böylelikle "Türk İkizleri"'nin, yayımlanmış olduğu dönemin önemli bir temsili olduğunu ifade etmek mümkündür.

İncelenen üçüncü eser olan "Yonca Kız", ilk kez 1971 yılında yayımlanmıştır. Öğütlerin sunuluş biçimi yönünden, 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen ilk iki eser ile benzerlik göstermesinin yanı sıra farklı bazı unsurlarla da karşılaşılmaktadır. Söz gelimi "87 Oğuz"'da olaylar genel manada okul ortamı, "Türk İkizleri"'nde de kırsal alan çerçevesinde gelişirken "Yonca Kız"'da mekân unsurunun genişleyip çeşitlilik kazandığı görülmektedir. Modernleşmenin, kültürel değişmelerin etkisiyle beraber görülen bu çeşitlilik, öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/mesleği ve öğütlerin kapsamı bakımından da çeşitlilik görülmesini beraberinde getirmektedir. Nitekim "Yonca Kız"'da artık öğüt vermede ilgili dönemin en önemli rollerinden ikisi olan "öğretmen" ve "ebeveyn"e rastlanmamaktadır. Bunda elbette eserin konu ve olay unsurlarının da ehemmiyeti vardır ancak söz konusu farklılık hayli dikkate değerdir.

İlgili eserde öğütlerin kapsamı bakımından "87 Oğuz"'dan ve "Türk İkizleri"'nden farklı olarak görgü kurallarının öne çıktığı fark edilmektedir. Bunun, kırdan kente yapılan göçe ve iki yaşam arasındaki kültürel farklılığa bağlı olarak görüldüğünü belirtmek mümkündür. Nitekim Meriç'e (2018) göre adabımuaşeret, "bir zihniyet ve algının insandan topluma, mekândan şehre doğru seyreden yaşantı ve davranış biçimini" sunmaktadır. Bütün bu yönlerle birlikte "Yonca Kız"'ın, yayımlandığı dönemin ve ilgili dönemde görülen kültürel değişmelerin önemli bir temsili olduğunu ve bunun, öğütlerin sunuluş biçimiyle görülebileceğini ifade etmek mümkündür.

İncelenen dördüncü eser olan "Kumdan Betona", ilk kez 1976 yılında yayımlanmıştır. "Yonca Kız" adlı eserin yayımlanışı ile arasında çok az bir zaman dillimi olmasına binaen iki eserin, dönemini temsil ettiği yönleri bakımından benzerlik gösterdiğini söylemek kabildir. Zira "Kumdan Betona"'da da betonlaşmanın etkisinin görülmesine mukabil inşaat sektöründe çalışan bir çocuk işçi karakterize edilmektedir. Öğütlerin sunuluş biçimi de bu durumun bir temsili olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz gelimi çalışmaya, kendi işini ve ekmeğini kazanmaya dair öğütler tespit edilmekte; bu öğütler kimi zaman öğüt alan kişiden büyük kimseler, kimi zaman da öğüt alan kişinin kendisi tarafından verilmektedir.

1980 öncesi dönem kapsamında incelenmiş bir evvelki eser olan "Yonca Kız"'da olduğu gibi "Kumdan Betona"'da da kırsal ve kentsel yaşam arasındaki kültür farklılığı dikkati çekmektedir. Bunun, öğütlerin sunuluş biçimine yansıması ise başkahraman Necat'ın ekseriyetle nefis muhasebesi yaparak kendi yaşamını kentli yaşamı ile kıyaslayıp kendi kendine öğütler vermesinde görülmektedir. Bütün bunlara binaen mezkûr eserin, öğütlerin sunuluş biçimi bakımından bulunduğu dönemin bir temsili olduğunu söylemek mümkündür.

1980 öncesi dönem kapsamında incelenen son eser olan "Yeşil Bayır", ilk kez 1979 yılında yayımlanmıştır. "Yeşil Bayır"'ın, öğütlerin sunuluş biçimi bakımından, bulunduğu dönem kapsamında incelenen diğer dört eserin her biriyle ayrı ayrı ortaklığı bulunmaktadır. Söz gelimi öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/mesleği bakımından "aile/akraba" ve "okul kadrosu" kategorilerine yer verilmesi yönünden "87 Oğuz", "Türk İkizleri" ve "Kumdan Betona" ile ortaklık göstermektedir. Öğütlerin kapsamı bakımından "Yeşil Bayır"; tertipli olmaya, sağlığa, görgü kurallarına, söz dinlemeye, okumaya ve benzerine dair öğütlerin yer alması yönünden, ilgili dönem kapsamında incelemeye tabi tutulan diğer dört eserin her biriyle ayrı olarak benzerlik göstermektedir. Buna binaen, söz konusu dönemde kahramanlardan beklenenlerin birbiriyle örtüştüğü sonucuna varılmaktadır.

Mezkûr eseri dönemi içinde ayrı kılan en dikkat çekici unsur, öğüt verenlerin varlık özelliği bakımından "olağanüstü varlık"ın yer almasıdır. Bu varlık, eserde "görünmeyen arkadaş" olarak anılmakta olup haddizatında öğüt alan kişinin kafasındaki sesi, yani kişinin kendisini temsil etmektedir. Bu açıdan bunun bir nefis muhasebesi olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan diğer dört esere göre "Yeşil Bayır"'da yer alan bu farklılığın diğer dönemlerdeki eserlerde de görüleceği dikkate alınırsa bu durumun, kaynağını bir anlamda mezkûr eserden almış olabileceğini ifade etmek kabildir.

Araştırmacı tarafından 1980 öncesi dönem kapsamında incelemeye tabi tutulan beş Türk çocuk edebiyatı eserinin, öğütlerin sunuluş biçimi yönünden pek çok noktada ortaklık gösterdiği ve her birinin, bulunduğu dönemin birer temsili olduğu görülmektedir. Bu eserlerde tespit edilen öğütlerin çıkış noktasının ise "ideal Türk çocuğu" anlayışından ileri geldiği sonucuna varılmaktadır. Zira her bir eserin iyi ahlak sahibi, çalışkan, tertipli olmaya dair öğütler içerdiği tespit edilmektedir. Nitekim farklı dönemlerin çocukluğa bakışını irdeleyen Öztan'ın (2009) tespitine

göre "ideal" Türk çocuğunun değişmez özellikleri dürüstlük, tertiplilik ve çalışkanlıktır. Buna binaen, öğütlerin sunuluş biçimine yönelik tarafımızca yürütülmüş olan bu çalışmanın literatürü desteklediğini de söylemek kabildir.

1980-2000 arasında yayımlanmış Türk çocuk edebiyatı eserlerinde öğütlerin sunuluş biçimi

İncelenen ilk eser olan "İnci", ilk kez 1981 yılında yayımlanmıştır. Olayların aile ilişkileri ve sosyal ilişkiler üzerinden ilerlediği eserde öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/mesleği bakımından "aile/akraba" kategorisinde ağırlık kazandığı dikkati çekmektedir. Bununla birlikte arkadaş, bilhassa komşu alt kategorileri de eser içinde ehemmiyete sahiptir. "Okul kadrosu" kategorisine yer verilmemesi ise eserin içinde bulunduğu dönemin, araştırmaya konu edilen 1980 öncesi dönemden farkını ortaya koymaktadır. Nitekim tıpkı "İnci"'de olduğu gibi ilgili dönem kapsamında incelenen diğer eserlerde de (bir istisna dışında) aynı durumun söz konusu olduğu görülecektir.

"İnci", yayımlandığı döneme bakıldığında Türkiye'de modernleşmenin iyiden iyiye belirginleştiği zaman diliminin etkilerinin görüldüğü bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun izleri, zayıflamış aile bağlarında kendini göstermektedir. Zayıf aile bağları da verilen öğütlerin kapsamını etkilemektedir. Bunu biraz daha açmak ve kıyaslama yaparak ilerlemek gerekirse, araştırma kapsamında üzerinde durulan bir evvelki dönem olan 1980 öncesinde güçlü aile bağlarının görüldüğünü ve verilen öğütlerin de bunun bir uzantısı olduğunu ifade etmek mümkündür. Söz gelimi mezkûr dönemde *"anneyi hoşnut etmek"*, *"büyüklere hürmet etmek"*, *"anneye, babaya bakmak/destek olmak"* gibi öğütler tespit edilirken 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen ilk eser "İnci"'de bu durum görülmemektedir. Her ne kadar *"çalışıp ev geçimine destek olmak"* öğüdü tespit edilmiş olsa da bu öğüt, güçlü aile bağlarından ileri gelmiyor olup katı bir üslupla ifade edilmektedir. Genel manada, eserde tespit edilen öğütlerin verilmesinde kullanılan üslubun katı ve yer yer kaba olduğu dikkate alındığında zayıf aile bağlarının, öğütlerin sunuluş biçimini etkilediği sonucuna varmak mümkündür.

Esere ilişkin en mühim sonuçlardan biri, *3 olumsuz öğüt* tespit edilmiş olmasıdır. Bu öğütlerden 1'i kişisel yaşama yönelik ve okumaya dair olup *"ders kitabı dışında kitap okumamak"*; 2'si ise sosyal yaşama yönelik ve sosyal ilişkilere dair olup

"dalkavukluk etmek" ve *"erkeklere yüz vermemek"* olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma kapsamında incelenen bütün eserler arasında *olumsuz öğüt* içeren tek eserin "İnci" olması ile söz konusu eser öne çıkmaktadır. Gelgelelim bu durum, eserin olumsuz yanını temsil etmektedir.

İncelenen ikinci eser olan "Kuklacı", ilk kez 1983 yılında yayımlanmıştır. Dönemin en velut yazarlarından biri olarak görülen Kemalettin Tuğcu, tıpkı "İnci"'de olduğu gibi zayıf aile bağlarını işlemekte ve öğütlerin sunuluş biçiminde bu durumun etkisi görülmektedir. Bunun ilk ve en mühim göstergesi, araştırma kapsamına konu edilen 1980 öncesi dönem dâhil olmak üzere, 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerde ilk kez öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/mesleği bakımından *"öğüt alan kişiden küçük"* karaktere yer verilmiş olmasıdır. Söz gelimi "Kuklacı"'da Recai Bey, torunu Yıldız'dan öğüt almaktadır. Buna binaen araştırma kapsamında incelenen diğer eserlerde, öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/mesleği bakımından *"öğüt alan kişiden küçük"* karaktere yer verilmiş olmasının, kaynağını mezkûr eserden aldığı sonucuna varmak kabildir.

"Kuklacı"'da dikkate değer hususlardan bir başkası ise başkahraman Recai Bey'in, öğüt verirken ekseriyetle kendi yaşantısından örnekler sunması, öğütlerini kendi tecrübelerine dayandırmasıdır. Zira bu durum haddizatında Türk kültüründe öğüt geleneğinin önemli bir niteliğidir. Ne var ki ilgili eserden önce incelemeye tabi tutulmuş eserlerde bu durumla karşılaşılmamaktadır. Dolayısıyla "Kuklacı"'da Recai Bey'in bu duruma sık yer vermesi yönünden yine mezkûr eserin diğer eserlerden farklı yanı ortaya çıkmaktadır.

İncelenen üçüncü eser olan "Yankılı Kayalar", ilk kez 1986 yılında yayımlanmıştır. Eser; ilgili dönem kapsamında incelemeye tabi tutulan diğer eserler arasında, öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/mesleği bakımından "okul kadrosu" kategorisine yer verilen tek eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da başkahraman Kara Mehmet'in, annesi ve babasını kaybetmesinden ileri gelmektedir. Öte yandan Kara Mehmet'in, karar alırken öğretmeni başta olmak üzere yakın çevresine danışması ve aldığı öğütlere riayet etmesi mühim bir özelliktir.

Öğütlerin kapsamı bakımından -1980 öncesi dönem dâhil olmak üzere- 1980-2000 arası dönem şümulünde incelemeye tabi tutulan ilk iki eserden farklı olarak dinî öğütlerin tespit edilmiş olması göze çarpmaktadır. Bu ise kaynağını, öğüt verenlerin

öğüt alana yakınlığının derecesi/mesleği bakımından imama yer verilmiş olmasından ileri gelmektedir.

İncelenen dördüncü eser olan "Uç Minik Serçem", ilk kez 1990 yılında yayımlanmıştır. Esas olarak bir serçe, yani hayvan üzerine inşa edilmiş olan eserde öğüt verenlerin varlık özelliği bakımından "insan" dışında "hayvan"a da rastlanmaktadır. Bu ise araştırma kapsamına konu edilen 1980 öncesi dönem dâhil olmak üzere, 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerde ilk kez karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan eserde öğüt alan kahramanın, incelenen önceki eserlerin aksine öğüt almaya karşı gelenek karşıtı ve özgürlükçü bir tutum sergilediği dikkati çekmektedir. Buna istinaden inceleme kapsamına dâhil edilen eserlerden "Uç Minik Serçem"'e gelene dek incelenmiş olan eserlerin, mezkûr eser ile belirgin bir farklılık gösterdiği saptanmaktadır. Hülasa "Uç Minik Serçem" adlı eserden bilitibar, öğütlerin sunuluş biçiminde bariz bir farklılık bulunduğunu söylemek mümkündür.

1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen son eser olan "Sekizinci Renk" adlı eser, ilk kez 1997 yılında yayımlanmıştır. Araştırmacıya göre eserin doğrudan "öğüt" mefhumu üzerine inşa edildiğini söylemekte beis görülmemektedir. Zira öğütlerin kapsamı bakımından oldukça şümullü sonuç elde edilmiştir.

Eserin başkahramanı olan Ela, eserde öğüt almaktan ciddi manada hoşnutsuzluk duyan bir çocuk olarak okura sunulmaktadır. Bu durum, eserde kahramanın 21. yüzyıl insanı olması temeline oturtulmasından ileri gelmektedir. 1997 yılında yayımlanmış bir eserde kahramanın 21. yüzyıl insanı olarak görülmesine binaen, 21. yüzyıl insanının yazar tarafından nasıl kabul gördüğüne dair fikir edinmek oldukça mümkündür. Buna göre bir 21. yüzyıl çocuğunun;

- öğüt almaktan, bilhassa ebeveyninden öğüt almaktan hoşnut olmadığı ve buna karşı katı bir tutum geliştirdiği,
- ailesi dışında kendine yakın gördüğü kimseler tarafından zaman zaman öğüt almayı kabul ettiği ancak ekseriyetle "öneri" adını verebileceği sözleri kabul edip yaşamına uyguladığı,
- "öğüt" mefhumunu "kural, kalıplaşmış düşünce, ödünç akıl, genlere yapışmış geçmiş zaman izi" olarak değerlendirdiği,

- yaşamı, başkalarının tecrübelerine dayanarak değil kendi deneyimlerine göre tanımak istediği sonuçlarına varmak mümkündür.

"Sekizinci Renk", öğütlerin kapsamı bakımından oldukça şümullü olmasının yanı sıra öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği ve öğüt verenlerin yaşı bakımından da hayli çeşitlilik göstermektedir. Mezkûr eser bilhassa, araştırma kapsamında incelemeye tabi tutulan diğer on dört eser arasında öğüt verenlerin yaşı bakımından kategorilerin tamamını içermesi yönüyle yegâne olma niteliğini taşımaktadır. Son olarak, ilgili eserde başkahraman Ela'nın, Ülev'in sözlerini zaman zaman "öğüt", zaman zaman da "öneri" olarak nitelediğini ancak bu ayrımı neye göre yaptığının anlaşılmadığını, yazar tarafından bunun belirli kılınmadığını ifade etmek elzemdir.

Araştırmacı tarafından 1980-2000 arası dönem kapsamında incelemeye tabi tutulan beş Türk çocuk edebiyatı eserinin, öğütlerin sunuluş biçimi yönünden, dönemin 1980 ve 2000 arasını kapsamasına mukabil hem 1980 öncesi hem de 2000 sonrası dönemi temsil ettiğini söylemek mümkündür. Bu açıdan 1980 öncesinin ile 2000 sonrasının özelliklerini taşıyan ilgili eserler arasında, öğüt alan karakterler bakımından farklılık görülürken 1980 öncesinin özelliklerini taşıyan eserlerin öğüt alan karakterler bakımından kendi arasında ve 2000 sonrasının özelliklerini taşıyan eserlerin öğüt alan karakterler bakımından kendi arasında benzerlik taşıdığını söylemek mümkündür. Bu kapsamda "İnci", "Kuklacı" ve "Yankılı Kayalar" kendi arasında; "Uç Minik Serçem" ve "Sekizinci Renk" kendi arasında benzerlik gösterirken "İnci", "Kuklacı" ve "Yankılı Kayalar" ile "Uç Minik Serçem" ve "Sekizinci Renk" arasında farklılık görülmektedir. Bunu, "Sekizinci Renk" adlı eserden hareketle ortaya çıkarılan 21. yüzyıl insanı özelliklerine göre açımlamak yerinde olacaktır. Zira "İnci", "Kuklacı" ve "Yankılı Kayalar" adlı eserlerde öğüt alan kahramanlar daha gelenekçi olarak karakterize edilip öğüt almaya karşı genel manada olumsuz bir tutum sergilemez iken "Uç Minik Serçem" ve "Sekizinci Renk" adlı eserlerde öğüt alan kahramanlar, özgürlükçü ve geleneksel değerlere başkaldırıcı olarak karakterize edilmektedir. Özgürlükçü ve geleneksel değerlere başkaldırıcı olarak karakterize edilen kahramanlara, bariz olarak "Sekizinci Renk"'te yer verildiğinden mezkûr eserin, *21. yüzyıl çocuk edebiyatına geçiş* vazifesi gördüğü saptamasını yapmak mümkündür.

2000 sonrasında yayımlanmış Türk çocuk edebiyatı eserlerinde öğütlerin sunuluş biçimi

İncelenen ilk eser olan "Küçük Cadı Şeroks", ilk kez 2001 yılında yayımlanmıştır. Eser ile ilgili dikkati çeken ilk husus, öğüt verenlerin varlık özelliği bakımından çeşitlilik içermesidir. Nitekim araştırma kapsamında incelemeye tabi tutulan diğer on dört esere kıyasla en geniş çeşitliliği içermektedir. Eser, bu yönüyle ve öğüt verenlerin varlık özelliği bakımından bitki ve cansız varlığa yer verilmiş olması ile on dört eser arasında öne çıkmakta olup cansız varlığa yer verilen ikinci ve son eser, ilgili dönem kapsamında incelenen eserlerden olan "Sınav Bitti Eller Havaya"'dır.

"Küçük Cadı Şeroks" adlı eserde öğütlerin kapsamı bakımından, bilhassa 1980 öncesi dönem şümulünde incelenen eserlerde tespit edilmiş öğütlere göre belirgin bir farklılık görülmektedir. Söz gelimi mezkûr eserde tespit edilmiş öğütler arasında çalışmaya, okumaya, görgü kurallarına ve benzerine dair öğütler bulunmamaktadır. Sosyal yaşama yönelik tespit edilmiş öğütler arasında yer alan *"verilen öğütleri dinlemek"* öğüdünün de bir kutunun verdiği öğütlere binaen söylenmiş olması, eserin 1980 öncesi ve 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserler ile olan farklılığını ortaya koyması açısından dikkate değerdir.

Mezkûr eserde, başkahraman Şeroks'un yaşadığı zorluklar karşısında birine danışmak isterse kendisine verilen kutuya danışabileceği ve kutunun Şeroks'a verdiği öğütlerin dikkate alınması gerektiği görülmektedir. Şeroks ile bu bilgileri paylaşan kişi ise yaşlı biri olarak tasvir edilmektedir. Bu bakımdan Türk kültüründe alışılmış olan yaşlıların öğüt verme itiyadına ilgili eserde yer verildiğini söylemek mümkündür.

Eserde başkahraman Şeroks'un, ülkesine yeni masallar götürmek maksadıyla Dünya'yı dolaşması sürecinde, karşılaştığı insanların hikâyesini dinleyip bunları masal olarak ülkesine götürecek olması anlatılmaktadır. Bu noktada dikkate değer husus ise tespit edilen öğütlerin, Şeroks'un ülkesine götüreceği masallarda yer alıyor olmasıdır. Zira Türk kültürü unsurlarından masallarda, "öğüt veren dersler saklıdır" (Oruç & Çağır, 2020). Eserde masallar aracılığıyla öğüt verilmesi ve kahramanın, verilen öğütleri dinlemesini söyleyen kişinin yaşlı bir adam olarak tasvir edilmesi, Türk kültüründe öğüt verme geleneği açısından eserin olumlu bir niteliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen ikinci eser olan "Vanilya Kokulu Mektuplar", ilk kez 2002 yılında yayımlanmıştır. Eser ile ilgili dikkate değer ilk husus, öğütlerin masallar aracılığıyla veriliyor olmasıdır. Bu açıdan eserin, "Küçük Cadı Şeroks" ile benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Nitekim "Vanilya Kokulu Mektuplar"'da birbirinden farklı masal-mektuplar bulunmakta olup bunların içinde, alıcı kahramana ders verir nitelikte öğütler bulunmaktadır. Eserin, Türk kültüründe öğüt vermede aracı rol üstlenen masallara yer vermesi yönüyle olumlu bir özellik taşıdığını söylemek mümkündür. Zira "masallar, çocuklara öğüt vermesi, iyiyi-kötüyü ayırt etmede yol göstermesi açısından önemlidir" (Nakiboğlu, 2016).

Eser ile ilgili dikkate değer bir diğer husus, masal-mektuplarda yer alan kahramanın, geçmişte babasının verdiği öğütleri dinlememiş olmasıdır. Kahraman; bu açıdan çocuk okur üzerinde olumsuz bir etkiye sebep olabilse de eserin devamında yaşamının iyi gitmeyen yönlerinden hareketle babasının öğütlerini dinlemesi gerektiğini kavraması yönünden olumlu nitelik taşımaktadır. Bu durum da eserin, öğütlerin ehemmiyetini ortaya sermesi bakımından yine olumlu bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen üçüncü eser olan "Altın Kayalar Adası", ilk kez 2006 yılında yayımlanmıştır. Öğütlerin kapsamı bakımından oldukça geniş bir çeşitliliği içeren eserin, birbiriyle arkadaş olan kahramanların başından geçen olaylar üzerine inşa edildiğini söylemek mümkündür. Buna binaen tespit edilen öğütlerin büyük bir kısmının, birbirinin akranı olan arkadaşlara ait olduğu görülmektedir. Böylelikle 2000 sonrası dönem kapsamında incelemeye tabi tutulan eserlerden, Türk kültürünün mühim bir bileşenini teşkil eden dayanışma anlayışı, belirgin olarak "Altın Kayalar Adası"'nda tespit edilmektedir.

İncelenen dördüncü eser olan "Sınav Bitti Eller Havaya, ilk kez 2021 yılında yayımlanmıştır. Eser, öğüt verenlerin varlık özelliği bakımından cansız varlığa yer verilmiş olması ile öne çıkmaktadır. Bu durum, ilgili dönem kapsamında incelenmiş diğer eser olan "Küçük Cadı Şeroks"'ta da görülmüş olup araştırma kapsamında incelenen diğer on üç eserde görülmemektedir. Bu yönüyle "Sınav Bitti Eller Havaya" adlı eserin öne çıktığını söylemek mümkündür.

İlgili eserde öğüt verdiği tespit edilen "cansız varlık", "cevap kâğıdı" olarak sunulmakta olup bu, haddizatında başkahraman Bilge'nin kafasının içindeki sesi

temsil etmektedir. Buna binaen kişinin başka bir varlık aracılığıyla kendi kendine öğüt verdiğini söylemek kabildir. Bunun bir benzeri, 1980 öncesi dönem kapsamında incelemeye tabi tutulmuş "Yeşil Bayır" adlı eserde görülmektedir. Söz konusu eserde kişinin kafasındaki sesi temsilen "görünmeyen arkadaş" yer almaktadır. Bunun da kişinin başka bir varlık aracılığıyla kendi kendine öğüt vermesi olduğu tespitine dayanarak 1980 öncesi ve 2000 sonrası kapsamında incelenen iki eserde bu yönden bir ortaklık bulunduğu sonucuna varmak mümkündür.

Eser ile ilgili dikkate değer bir diğer husus; tespit edilen öğütler bilhassa 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserlerde tespit edilmiş öğütler ile karşılaştırıldığında çalışmaya, okumaya, görgü kurallarına ve benzerine dair öğütlere yer verilmemiş olmasıdır. Yalnızca eserde söz dinlemeye dair *"arkadaş sözü dinlemek"* öğüdü dikkati çekmekte olup burada sözünün dinlenmesinin istendiği kişinin "arkadaş" olması hayli mühimdir. Öte yandan ilgili öğüdü alan iki kahramanın da arkadaş sözü dinlemediği; bilhassa Bilge'nin kafasının içindeki sesi, yani kendi kendine verdiği öğütleri dahi dikkate almadığı görülmektedir. Bununla birlikte mezkûr eserde başkahraman Bilge'nin annesinin, kız kardeşinden öğüt aldığı ancak bu öğütlere karşı olumsuz bir tutum sergilediği tespit edilmektedir. Buna binaen Bilge'nin annesinin, kardeşinden aldığı öğütlere kulak vermemesi hâlinde Bilge'nin de şahsi yaşamında aldığı öğütlere kulak vermemesinin kaçınılmaz olmasını beklemek kabildir.

2000 sonrası dönem kapsamında incelenen son eser olan "Başarısızlar Kulübü", ilk kez 2022 yılında yayımlanmıştır. Eserde başkahraman Çimen'in, babasından öğüt almaktan hoşlanmamasına karşın okul bahçesi görevlisinin öğütlerine kulak verip bunları yaşamına uygulaması dikkate değerdir. Öyle ki Çimen, yaşadığı problemler karşısında birine danışma ihtiyacı duyan, danışılacak kişi olarak ise okul bahçesi görevlisini tercih eden bir çocuk olarak karakterize edilmektedir. Bu yönüyle mezkûr eserin öğüt alma açısından, Türk aile yapısına aykırı ve öğüt geleneğinin mühim bir bileşenini teşkil eden ebeveyni yok sayar nitelik taşıdığını söylemek mümkündür. Nitekim kahramanın; babasının sözlerini "nasihat" olarak değerlendirmesine karşın yakın çevresinde bulunan büyükanne, okul bahçesi görevlisi gibi rollerdeki insanların sözlerini "öneri" olarak değerlendirdiği görülmektedir. Benzer bir durumun 1980-2000 arası dönem kapsamında incelemeye tabi tutulan "Sekizinci Renk"'te de görülmesi; eserlerde, ebeveynlerince verilen öğütleri almaktan hoşnut

olmayan biçimde karakterize edilen çocukların, ebeveyninin sözlerini daima öğüt olarak algılayıp algılamadığa dair soru işareti doğurmaktadır.

Eserde dikkate değer bir diğer husus, sosyal yaşama yönelik hiçbir öğüt tespit edilmemiş olmasıdır. Bu durum, araştırma kapsamında incelemeye tabi tutulan diğer on dört eserde görülmemektedir. Dolayısıyla "Başarısızlar Kulübü" adlı eser, bu yönüyle diğer eserler arasında öne çıkmaktadır. Öğüt verenlerin yaşı bakımından "öğüt alan kişiden küçük" kahramana yer verilmiş olması ise mühimdir.

Araştırmacı tarafından 2000 sonrası dönem kapsamında incelemeye tabi tutulan beş Türk çocuk edebiyatı eserinin öğütlerin sunuluş biçimi yönünden, araştırma kapsamına dâhil edilmiş diğer iki dönem ile belirgin bir farklılık gösterdiği tespit edilmektedir. Bu farklılık;

- öğüt verenlerin varlık özelliği bakımından geniş bir çeşitliliğin görülmesinden,
- öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından okul kadrosu kategorisine yer verilmemesinden,
- öğütlerin kapsamı bakımından oldukça dar bir çeşitliliğe ve az sayıda öğüde yer verilmesinden ileri gelmektedir.

Farklılığı ortaya çıkaran hususları açımlamak gerekirse 2000 sonrası dönem kapsamında incelemeye tabi tutulan beş Türk çocuk edebiyatı eserinde genel manada, kahramanların "insan"dan başka "cansız varlık", "bitki" ve "hayvan"dan öğüt alabildiği görülmektedir. Kahramanlara öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından ise öğretmen, müdür gibi rollerdeki kişilerden hiçbiri bulunmamakla birlikte anne, baba gibi aile/akraba kategorisine ait rollerdeki kişilere yer verilme sıklığının, diğer iki döneme kıyasla ilgili dönemde daha az olduğuna ulaşılmaktadır. Öte yandan söz konusu döneme ait eserlerdeki kahramanların -her ne kadar elde ettiği deneyim neticesinde, aldığı öğüdün doğruluğunu kabul etmiş olsa da- ilk adımda, verilen öğütleri dikkate almadığı tespit edilmektedir. Öğütlerin kapsamı bakımından ise ilgili dönemde bilhassa sosyal yaşama yönelik öğütlerin dar bir çeşitlilik içermesi dikkati çekmektedir. Nitekim bu dönem kapsamında incelemeye tabi tutulan eserlerin hiçbirinde toplumsal yapının oluşmasına etki eden görgü kurallarına, büyüklere hürmet etmeye, iletişim kurmaya, birine danışmaya ve iyiliğe dair öğüde yer verilmediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Bütün bunlar; ilgili beş Türk çocuk edebiyatı eserini kapsamına alan dönemin, araştırmaya konu edilen diğer iki dönemden farkını ortaya çıkarmaktadır.

5.1.2. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Sonuçlar

5.1.2.1. Türk Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kişisel ve Sosyal Yaşama Yönelik Verilen Öğütler

Birinci probleme ilişkin birinci alt problem ışığında elde edilmiş bulgular neticesinde, on beş Türk çocuk edebiyatı eserinde toplam 227 öğüt tespit edilmiştir. Farklı öğüt sayısı 171'dir.

1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserlerde toplam 74 öğüt tespit edilmiş olup bunların 49'u kişisel yaşama yönelik öğütler iken 25'i sosyal yaşama yönelik öğütlerdir.

1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerde toplam 110 öğüt tespit edilmiş olup bunların 54'ü kişisel yaşama yönelik öğütler iken 56'sı sosyal yaşama yönelik öğütlerdir.

2000 sonrası dönem kapsamında incelenen eserlerde toplam 43 öğüt tespit edilmiş olup bunların 26'sı kişisel yaşama yönelik öğütler iken 17'si sosyal yaşama yönelik öğütlerdir.

- Kişisel yaşama yönelik tespit edilen öğütler aşağıdaki gibidir:

kişiliğe dair öğütler > olgun insan olmak, ağırbaşlı olmak, yaşına uygun davranmak, aklını başına toplamak, olumlu düşünce içinde olmak, sağduyulu olmak, öz denetim sahibi olmak, kötümser olmamak, aklı kullanmak, herkesin birbirinden farklı olduğunu bilmek, dürüst olmak, yapılması gereken işi yapmak, çözüm odaklı olmak, utanılacak davranışlar yapmamak, sözünde durmak, fikrine sadık olmak, cesaretli olmak, tutumlu olmak, terbiyeli olmak, gücünün yetmeyeceği işe kalkışmamak, değerleri korumak, ikna edici olmak, ağlamanın tadını çıkarmak, yaşananlardan ders almak, uslu olmak, kendini başkalarıyla kıyaslamamak, geç vakte kadar sokakta kalmamak.

sağlığa dair öğütler > düzenli uyumak, sağlığa dikkat etmek, oburluktan kaçınmak, gerektiğinde dinlenmek, kötü alışkanlıklardan uzak durmak, sigarayı azaltmak,

kendini yenileyerek toparlanmak, hastalıklı hayaller kurmamak, diş temizliğine dikkat etmek.

tertipli olmaya dair öğütler > tertipli olmak, tertiplice iş yapmak, bakımlı olmak.

kişisel gelişime dair öğütler > kültürlü olmak, kendini geliştirmek, eksiksiz bir insan olmak, kendini keşfetmek, öğrenmeye açık olmak, kendine dengeli ve düzenli bir gelecek hazırlamaya itina etmek, şansı kaçırmamak, şansını denemek, kendini dinlemek, ihtiyaç duyulan şeyi iyi aramayı bilmek, nefis muhasebesi yapmak, vakti boş işlerle geçirmemek.

okumaya dair öğütler > çalışkan olmak, okuyup ilerlemek, ödevleri yapmak, derslerden geri kalmamak, okula geç kalmamak, okula gereksiz eşya götürmemek, okumak, okulu bitirmek, boş vakitlerde kitap okumak, yüzünü kara çıkarmamak, ders kitabı dışında kitap okumamak *(olumsuz öğüt)*.

çalışmaya dair öğütler > kendi işini ve ekmeğini kazanmak, başkasına muhtaç olmamak, çalışmak, iş başındayken kitap okumamak.

başarıya dair öğütler > başaracağına inanmak, başarmaya istekli olmak, meslekte başarılı olmak için önce hayal kurmak, başarılı olmak için işine iyi sarılmak ve işini sevgiyle yapmak, pes etmemek, şahsi başarıya odaklanmak.

müteyakkız olmaya dair öğütler > gözü açık olmak, kötü niyetlilerin eline fırsat vermemek, herkesin sevgisine inanmamak, işini sağlama almak, paraya sahip çıkmak, dünyanın kötülüklerinden korunma yollarını öğrenmek, dünyayı iyi tanımak, kötü alışkanlıkları öneren arkadaşlara "hayır" diyebilmek, birini yeterince iyi tanımadan fazla samimiyet göstermemek, arkadaş seçerken dikkatli olmak, kendini kimseye kullandırmamak.

değer bilmeye dair öğütler > elindekinin kıymetini bilmek, yiyecek artığı bırakmamak, mutluluğun değerini bilmek.

sabra dair öğütler > metanetli olmak, dirençli olmak, sıkıntılı zamanlarda derin nefes almak, yaşanan problemlerin zamanla çözülebileceğine inanmak.

dinî öğütler > ahireti unutmamak, kadere razı olmak, ölmüşlere dua etmek, vasiyete uymak.

dili kullanmaya dair öğütler > Türkçeyi güzel kullanmak.

- Sosyal yaşama yönelik tespit edilen öğütler aşağıdaki gibidir:

sosyal ilişkilere dair öğütler > iyi insan ilişkileri kurmak, ara bozuculuktan kaçınmak, kavgadan kaçınmak, uyumlu olmak, hasetten kaçınmak, insanları küçümsememek, insanlara sevgiyle yaklaşmak, haksız yere suçlama yapmamak, empati kurmak, tartışmadan kaçınmak, sevgi ve saygı içinde yaşamak, hoşgörülü olmak, sevecen olmak, birlikte olmanın değerini bilmek, dikbaşlı olmamak, sinirlere hâkim olmak, özverili olmak, alçak gönüllü olmak, ön yargılı olmamak, hürmet görmeye çabalamak, gereksiz yere gocunmamak, herkesin hata yapabileceğini unutmamak, vakti yaşıtlarla geçirmek, başkasının malını almamak, dalkavukluk etmek *(olumsuz öğüt)*, erkeklere yüz vermemek *(olumsuz öğüt)*.

yaşanılan çevreye dair öğütler > bulunulan çevreyi güzelleştirmeye çalışmak, çevreyle ilgilenip etraftaki güzelliklerin ve olup bitenlerin farkına varmak, dünyada iyi iz bırakmak, vatana ve millete faydalı olmak, dünyada kötü giden şeyleri değiştirmek, çevreyi rahatsız etmemek.

görgü kurallarına dair öğütler > sofra adabına sahip olma, oturma adabına sahip olmak, oturup kalkma, yürüme adabına sahip olmak, konuşma adabına sahip olmak, sözü kesmemek.

aile ilişkilerine dair öğütler > çocuğu eğitmek için onunla arkadaşça konuşmak, kardeşe ağabeylik/ablalık etmek, kardeşi hırpalamamak, evlatla dostluk kurmak, evlat karşısında buyurgan olmamak, anneyle iyi geçinmek, evladın çocukluğunu yaşamasına izin vermek, bir adım atarken aileyi de düşünmek, anneden izinsiz hareket etmemek, ailenin değerini bilmek, anneye-babaya bakmak/destek olmak, çalışıp ev geçimine destek olmak.

büyüklere hürmet etmeye dair öğütler > anneyi hoşnut etmek, büyüklere hürmet etmek.

iletişim kurmaya dair öğütler > sıkıntıyı paylaşmak, sorunları aileyle paylaşmak, ebeveynle iletişim içinde olmak, insanların dertlerini dinlemek.

birine danışmaya dair öğütler > anlaşılmayan şeyi sormak, büyüklere danışmak, büyüklerin sözüne kulak vermek, iyi örneklere ve öğütlere kulak vermek, yakın çevrenin görüşlerine kulak vermek.

söz dinlemeye dair öğütler > öğretmen sözü dinlemek, büyüklerin sözünü dinlemek.

söz dinlemek, verilen öğütleri dinlemek, ablanın sözünü dinlemek, arkadaş sözü dinlemek.

dayanışmaya dair öğütler > yardımsever olmak, dayanışmacı olmak, birbirine destek olmak, paylaşımcı olmak, yardımı kimseyi utandırmadan yapmak, yapılan yardımı gizli yapmak, sadakat göstermek.

iyiliğe dair öğütler > iyilik yapmak**,** iyi niyet sahibi olmak**,** kötülükten sakınmak.

5.1.3. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Sonuçlar

5.1.3.1. Türk Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Öğüt Veren Kişilerin Varlık Özelliği, Öğüt Alan Kişiye Yakınlığı, Mesleği ve Yaş Düzeyi

Birinci probleme ilişkin ikinci alt problem ışığında elde edilmiş bulgular neticesinde, on beş Türk çocuk edebiyatı eserinde;

- öğüt verenlerin varlık özelliği bakımından toplam 5 farklı varlık tespit edilmiş olup bunlar şöyledir: insan, bitki, hayvan, olağanüstü varlık, cansız varlık.
- öğüt verenlerin yaşı bakımından toplam 4 farklı yaş özelliği tespit edilmiş olup bunlar şöyledir: öğüt alan kişiden büyük, öğüt alan kişiden küçük, akran, kişinin kendisi.
- öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından toplam 38 farklı yakınlık derecesi/meslek tespit edilmiş olup bunlardan 1'i, "kişinin kendisi"; 11'i "aile/akraba"; 3'ü "okul kadrosu"; 23'ü "diğer" ana kategorilerinin birimlerini teşkil etmektedir. Birimlerin tamamı ise -ana kategoriler sırasında olmak üzere- şöyledir: kişinin kendisi; anne, baba, kardeş, kocanine, büyükanne, dede, torun, teyze, zevç, zevce, kayın birader; öğretmen, okul müdürü, okul müdür yardımcısı; ağa, hizmetçi, evin hanımefendisi, hemşehri, komşu, tanıdık bir ağabey, görünmeyen arkadaş, arkadaş, imam, tanıdık bir amca, psikolog, doktor, yaşlı bir adam, prens, hayvan arkadaş, bitki arkadaş, kutu, sirk sahibi, düş satıcısı, postacı, cevap kâğıdı, okul bahçesi görevlisi, öğrenci.

5.1.4. Araştırmanın İkinci Problemine İlişkin Sonuçlar

5.1.4.1. Türk Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Yer Alan Öğütlerin Sunuluş Biçiminin Üç Kuşaktaki Benzerlikleri ve Farklılıkları

Öğüt verenlerin varlık özelliği bakımından, araştırma şümulünde incelemeye tabi tutulan toplam on beş eser arasından 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen beş eserde en çok "insan"a yer verildiği tespit edilmiş olup bunlar bütün eserlerde yer almaktadır. Bunun haricinde ilgili dönemde "olağanüstü varlık"a da yer verildiği tespit edilmiştir. "Olağanüstü varlık" ise yalnız 1 eserde yer almakta olup kahramanın "görünmeyen arkadaş"ını temsil etmektedir.

1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen beş eserde en çok "insan"a yer verildiği tespit edilmiş olup bunlar bütün eserlerde yer almaktadır. Bunun haricinde ilgili dönemde "hayvan"a da yer verildiği tespit edilmiştir. "Hayvan" ise yalnız 1 eserde yer almakta olup öğüt verenin varlık özelliğini ifade ettiği gibi öğüt alanın varlık özelliğini de ifade etmektedir. Öğüt alanın varlık özelliğinin "hayvan" olduğu tek eser olma yönüyle *"Uç Minik Serçem"*, araştırma kapsamında incelemeye tabi tutulan diğer on dört eser arasında öne çıkmaktadır.

2000 sonrası dönem kapsamında incelenen beş eserde en çok "insan"a yer verildiği tespit edilmiş olup bunlar bütün eserlerde yer almaktadır. İlgili dönemde "insan"dan sonra en çok "cansız varlık"a yer verilmiş olup bunlar haricinde "bitki" ve "cansız" varlık"a da yer verildiğine ulaşılmaktadır. "Cansız varlık", 1 kez "kutu" ile temsil edilirken 1 kez de "cevap kâğıdı" ile temsil edilmektedir. "Bitki", "kaktüs" ile temsil edilirken "hayvan" ise "fil" ile temsil edilmektedir. Kuşaklar arası açıdan öğüt verenlerin varlık özelliğine bakıldığında en fazla çeşitliliğin 2000 sonrası dönemde olduğu sonucuna varılmaktadır.

Öğüt verenlerin yaşı bakımından, araştırma şümulünde incelemeye tabi tutulan toplam on beş eser arasından 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen beş eserde en çok "öğüt alan kişiden büyük" kahramana yer verildiği tespit edilmiştir. İlgili dönemde "öğüt alan kişiden büyük" kahramandan sonra en çok "kişinin kendisi"ne, devamında "akran"a yer verildiğine ulaşılmaktadır. "Öğüt alan kişiden küçük" kahramana ise yer verilmemektedir.

1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen beş eserde en çok "öğüt alan kişiden büyük" kahramana yer verildiği tespit edilmiştir. İlgili dönemde "öğüt alan kişiden

büyük" kahramandan sonra en çok "akran"a; ardından "kişinin kendisi"ne; son olarak ise "öğüt alan kişiden küçük" kahramana yer verildiğine ulaşılmaktadır.

2000 sonrası dönem kapsamında incelenen beş eserde en çok "öğüt alan kişiden büyük" kahramana yer verildiği tespit edilmiştir. İlgili dönemde "öğüt alan kişiden büyük" kahramandan sonra en çok "akran"a; ardından "kişinin kendisi"ne; son olarak ise "öğüt alan kişiden küçük" kahramana yer verildiğine ulaşılmaktadır.

Kuşaklar arası açıdan öğüt verenlerin yaş özelliğine bakıldığında her üç dönemde de en çok sıklığın "öğüt alan kişiden büyük" kahramanda görülüyor olmasına binaen, ilgili eserlerin yazarlarında "öğütlerin, öğüt alan kişiden büyük kişilerce verildiği" anlayışının hâkim olduğu sonucunu getirmekte araştırmacı tarafından beis görülmemektedir. Zira Türk kültüründe geçmişten bu yana süregelen öğüt geleneğinde alışılanın da bu olduğunu ifade etmek mümkündür. Nitekim araştırmalar; Türk kültüründe gençler ve küçüklerin, büyüklere eleştiri veya öğüt verici atasözü söyleyemediğini fakat yaşlıların, gençlere ve kendilerinden küçüklere eleştirici ve öğüt verici atasözleri söyleyebileceğini (Gökhan, 1992, 134-138'den aktaran Gökdayı, 2008) göstermektedir. Bununla birlikte 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserlerden farklı olarak 1980-2000 arası ve 2000 sonrası dönem kapsamında incelenen eserlerde "öğüt alan kişiden küçük" kahramana da yer verilmekte olup bunlar, öğüt verenlerin yaşı bakımından en az sıklığa sahip niteliktedir.

Öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından, araştırma şümulünde incelemeye tabi tutulan toplam on beş eser arasından 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen beş eserde en çok "kişinin kendisi"ne ve "öğretmen"e; ardından "anne"ye ve "baba"ya yer verildiği tespit edilmiştir. Bu bakımdan öğüt veren kişilerin, öğüt alan kahraman açısından dar bir kapsamda yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen beş eserde en çok "anne"ye; ardından "arkadaş"a, "baba"ya, "kişinin kendisi"ne ve "komşu"ya yer verildiği tespit edilmiştir. Sıklık göz önüne alındığında "arkadaş" ve "komşu" alt kategorilerine, öğüt vermede bu denli söz sahibi olarak yer ayrılması dikkate değerdir.

2000 sonrası dönem kapsamında incelenen beş eserde en çok "arkadaş"a ve "baba"ya; ardından "anne"ye ve "kişinin kendisi"ne yer verildiği tespit edilmiştir.

"Okul kadrosu" kategorisinin alt kategorilerinden olan "okul müdürü", "okul müdür yardımcısı" ve -bilhassa literatürde "otorite" olarak kabul gören (Tirri & Puolimatka, 2000; Yariv, 2009)- "öğretmen" rollerinden hiçbirine yer verilmemiş olması ise dikkate değer olup bu, ilgili dönemin diğer iki dönem ile arasındaki belirgin farklılığını ortaya sermektedir.

Öğüt verenlerin öğüt alana yakınlığının derecesi/öğüt verenlerin mesleği bakımından, en çok tekrar eden rollerin üç dönem açısından birbirinden farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. 1980 öncesi dönemde en çok "kişinin kendisi"ne ve "öğretmen"e; 1980-2000 arası dönemde ise en çok "anne"ye yer verilmekte iken 2000 sonrası dönemde bunların yerini "baba"nın yanı sıra bilhassa "arkadaş"ın almış olduğunun tespiti mühimdir. Zira 2000 sonrasında "baba", verdiği öğütlere karşı doğrudan olumsuz tutum sergilenen bir kişi olarak karakterize edilirken "arkadaş"ın öğütlerine aynı katı tutumun sergilenmediği saptanmaktadır.

Kuşaklar arası açıdan ana ve alt kategori olarak öğütlerin kapsamına ilişkin, on beş eser arasından 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen beş eserde kişisel yaşama yönelik öğütlerden en çok "kişiliğe" ve "okumaya" dair öğütlere yer verildiği tespit edilirken başarıya, sabra, dili kullanmaya dair ve dinî öğüde rastlanmamaktadır. Sosyal yaşama yönelik öğütlerden ise en çok "dayanışmaya" ve "görgü kurallarına" dair öğütlere yer verildiği tespit edilirken "iyiliğe" dair öğüde rastlanmamaktadır.

1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen beş eserde kişisel yaşama yönelik öğütlerden en çok "kişiliğe" dair öğütlere yer verildiği tespit edilirken "tertipli olmaya" ve "kişisel gelişime" dair öğüde rastlanmamaktadır. Sosyal yaşama yönelik öğütlerden ise en çok "sosyal ilişkilere" dair öğütlere yer verildiği tespit edilmektedir. Bununla birlikte ilgili kategorinin tüm alt kategorilerine yer verilmiş olması dikkate değerdir.

2000 sonrası dönem kapsamında incelenen beş eserde kişisel yaşama yönelik öğütlerden en çok "kişiliğe" dair öğütlere yer verildiği tespit edilirken "tertipli olmaya", "çalışmaya", değer bilmeye", "dili kullanmaya" dair ve dinî öğüde rastlanmamaktadır. Sosyal yaşama yönelik öğütlerden ise en çok "sosyal ilişkilere" dair öğütlere yer verildiği tespit edilirken "görgü kurallarına", "büyüklere hürmet etmeye", "iletişim kurmaya", "birine danışmaya" ve "iyiliğe" dair öğüde rastlanmamaktadır.

Ana ve alt kategori olarak öğütlerin kapsamı bakımından, kişisel yaşama yönelik öğütlerin en çok tekrar eden alt kategorisinin üç dönemde de benzerlik gösterdiğine ulaşılmaktadır. Nitekim üç dönemde de ilgili ana kategori çerçevesinde en çok "kişiliğe" dair öğütlere rastlanmaktadır. 1980 öncesi dönemde ise bunun yanı sıra "okumaya" dair öğütlerin en çok tekrar edenler arasında bulunduğu tespit edilmektedir. Bu yönüyle 1980 öncesi dönemde, diğer iki döneme kıyasla okumaya daha ehemmiyet verildiği sonucuna varmak mümkündür.

Sosyal yaşama yönelik öğütlerin en çok tekrar eden alt kategorisine bakıldığında, 1980-2000 arası ile 2000 sonrası dönem arasında benzerlik görülürken 1980 öncesi dönemin, mezkûr iki dönemden farklılık gösterdiği tespit edilmektedir. Nitekim 1980-2000 arası ile 2000 sonrası dönemde ilgili ana kategori çerçevesinde en çok "sosyal ilişkilere" dair öğütlere rastlanırken 1980 öncesi dönemde "dayanışmaya" ve "görgü kurallarına" dair öğütlere rastlanmaktadır. Bu yönüyle 1980 öncesi dönemde, diğer iki döneme kıyasla dayanışmanın ve görgü kurallarına riayet etmenin daha öne çıkarıldığı sonucuna varmak mümkündür. Burada bilhassa "görgü kuralları"nın öne çıkması hususu, Öztekin'in (2019) Tek Parti Dönemi'nde çocuğa bakışın üzerinde durduğu çalışmasında yer alan tespitleri destekler niteliktedir. Söz gelimi ilgili dönemde, Öztekin'e (2019) göre görgü kurallarına ve toplumsal kurallara uymak 'iyi çocuk' olmanın koşulları olarak sunulmaktadır.

Ana ve alt kategori olarak öğütlerin kapsamı bakımından, kişisel yaşama yönelik olarak yer verilmeyen alt kategorilerin üç dönemde farklılık gösterdiği tespit edilmektedir. Bununla birlikte yalnızca 1980-2000 arası ile 2000 sonrası dönemde "tertipli olmaya" dair öğüde yer verilmemiş olması ortaklık göstermektedir. Bu açıdan 1980 öncesi dönemde, diğer iki döneme kıyasla tertipli olmaya daha ehemmiyet verildiği sonucuna varmak mümkündür.

Sosyal yaşama yönelik olarak yer verilmeyen alt kategorilere bakıldığında ise bunun, üç dönemde farklılık gösterdiği tespit edilmektedir. Bununla birlikte yalnızca 1980 öncesi ile 2000 sonrası dönemde "iyiliğe" dair öğüde yer verilmiş olması ortaklık göstermektedir. 1980-2000 arası dönemde ise ilgili kategorinin tüm alt kategorilerine yer verildiği tespit edilmektedir.

Üç dönem arasında en çok öğüdün tespit edildiği dönem 1980-2000 arası olurken en az öğüdün tespit edildiği dönem ise 2000 sonrası olmaktadır. Öte yandan ayrı ayrı üç

dönemde tespit edilen öğütlerin toplam sayısı arasında azımsanmayacak bir farklılık olduğu dikkati çekmektedir. Araştırmacı tarafından, 1980-2000 arası dönemde bu denli fazla sayıda öğüdün tespit edilmesinin nedeni olarak *"Sekizinci Renk"* adlı eserin ilgili dönem kapsamında incelenmiş olması görülmektedir. Nitekim mezkûr eser, 400 sayfaya sahip olması yönüyle araştırma kapsamında incelemeye tabi tutulan diğer on dört eser arasında öne çıkmaktadır. Bununla beraber, ilgili eserde oldukça fazla sayıda öğüt tespit edilmiş olup eserin, başkahramana öğüt vermek üzerine bina edildiğini dahi söylemek mümkündür.

Kuşaklar arası açıdan birim olarak öğütlerin kapsamı bakımından, on beş eser arasından 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen beş eserde en çok "çalışkan olmak" öğüdüne yer verildiği tespit edilmiştir.

1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen beş eserde en çok "yaşına uygun davranmak" öğüdüne yer verildiği tespit edilmiştir.

2000 sonrası dönem kapsamında incelenen beş eserde en çok "kendini keşfetmek" ve "ön yargılı olmamak" öğüdüne yer verildiği tespit edilmiştir. Böylelikle kuşaklar arası açıdan birim olarak en çok tekrar ettiği tespit edilen öğüdün, üç dönemde de farklılık gösterdiğine ulaşılmaktadır.

Araştırmacı tarafından, 2000 sonrası dönemde oldukça az sayıda öğüdün tespit edilmesinin nedeni olarak ise ilgili dönemde çocuk edebiyatı sahasında, çocuk edebiyatı eserlerinin öğüt vermemesi gerektiği anlayışının hâkim olmaya başlaması görülmektedir. Zira kimi çocuk edebiyatı araştırmalarınca çocukların öğüt almaktan hoşlanmadığı kabulü görülmektedir. Nitekim Çer (2019), çocuk edebiyatı yapıtlarının, çocuğu öğüt ve emirden hoşlanmayan tutumuyla odağına almasını savunmaktadır. Buna binaen ilgili dönemde yayımlanan eserlerde, çocuk kahramanların öğüt almaktan hoşlanmayan tutumda karakterize edildiği, dolayısıyla eserlerde kahramanlara az sayıda öğüt verildiği görülmektedir. Oysa öğüt verme geleneğinin Türk kültürünün mühim bir bileşeni olmasının yanında çocuklar da geçmişten bu yana tecrübe sahibi kimselerden öğüt almakta ve bunları yaşamına uygulamaktadır. Bu açıdan çocuk edebiyatı araştırmacıları ve yazarlarının ilgili hususu göz önünde bulundurması oldukça ehemmiyetlidir.

5.2 Tartışma

Sevim Ahi (2020), Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türk çocuğundan beklenen en önemli özelliğin tembellikten uzak durup "çalışkan" olması olduğunu savunmaktadır. Tarafımızca yürütülen bu çalışma ise Sevim Ahi'nin (2020) tezini desteklemektedir. Nitekim 1980 öncesi dönem kapsamında incelenen eserlerde tespit edilen öğütlerin, sıklık bakımından "çalışkan olmak" öğüdünde ağırlık kazandığı görülmektedir. 1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerde yaşına uygun davranmanın mühim görüldüğü dikkati çekerken 2000 sonrası dönem kapsamında incelenen eserlerde "kendini keşfetmek" öğüdünün ağırlık kazanmış olması, kahramanların belli bir doğrultuda idealize edilmediğini göstermektedir. Benzer şekilde, 1'den fazla tekrar ettiği tespit edilen "herkesin birbirinden farklı olduğunu bilmek" öğüdü de aynı saptamayı desteklemektedir.

Yenen Avcı'ya (2014) göre "Türk İkizleri"'nde; aile bütünlüğünün önemine, çalışmanın bir erdem olduğu ve başarının tesadüfler üzerine değil disiplin, alın teri ve sabır üzerine kurulu olduğuna dair, çocuğu hayata hazırlayacak iletiler bulunmaktadır. Bu açıdan tarafımızca yürütülen bu çalışma kapsamında tespit edilen öğütlerin, mezkûr çalışmayı desteklediğini söylemek kabildir.

Mezkûr eserde tespit edilen öğütlerin kapsamı; 1869'dan 1908'e, bir diğer deyişle Başlangıç'tan II. Meşrutiyet Dönemi'ne dek olan çocuk edebiyatı yayınlarına dair literatürde yer alan çalışmaları akla getirmektedir. Zira söz konusu dönemler arasındaki çocuk edebiyatı yayınlarının; konu bakımından çalışmayı öğütleyen, ahlaki değerleri, aile ile ilgili konuları işleyen (Hergüner, 2004) yayınlar olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte 1908'den 1920'ye, bir diğer deyişle II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e dek olan çocuk edebiyatı yayınlarına dair çalışmalar da bu yayınların çalışmayı, aile sevgisini, eğitim-öğretim, okul ve öğretmen sevgisini telkin ettiğini (Oktay, 2001) ortaya koymaktadır. Bütün bu açılardan bakıldığında haddizatında Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanan çocuk edebiyatı eserlerinin, önceki dönemlerin bir uzantısı olduğu ve aynı zihniyetin temsili olduğu sonucuna varılmaktadır.

İlk basımının 1971'de yapıldığı "Yonca Kız", kasaba hayatı ile başlayıp kente göç etme etrafında şekillenmektedir. Bu da yurdun 1970'lerdeki vaziyetine dair bilgi vermektedir. Söz konusu dönemde Türkiye'nin sosyoekonomik değişimler yaşamakta

olduğuna bakılırsa bunun beraberinde kültürel değişimlerin de görülmüş olacağını tahmin etmesi zor olmayacaktır. Söz gelimi Tekin & Akpınar (2014), II. Dünya Savaşı sonrasında yapı endüstrisindeki gelişmenin ve kentsel altyapı inşasının birçok coğrafyaya yayıldığını, bunun Türkiye'de de yansıma bulduğunu belirtmektedir. Nitekim böylelikle 1970'li yıllarda çimento endüstrisine büyük yatırımlar yapılmakta, betonlaşmanın ve modernleşmenin beraberinde kırsaldan kente göçler başlamaktadır.

Mezkûr eserin yayımlandığı döneme dair bilgi veren bir diğer husus da kahramanlardan birinin, Sultan Abdülhamit'in torunu olarak karakterize edilmesidir. Bu ayrıntı, ilgili dönemde Osmanlı Devleti'nin izlerinin görüldüğüne işarettir. Söz konusu ayrıntıyla, Yonca Kız'ın yaşamaya başladığı konağın hanımefendisinin eteğinin öptürülmesi öğütlendiğinde karşılaşılmaktadır. Bu bakımdan verilen öğütlerin de dönemin birer temsili olduğuna ulaşılmaktadır. Söz gelimi *"diş temizliğine dikkat etmek", "yardımsever olmak"* gibi diğer öğütlerin hâlâ Erken Cumhuriyet Dönemi'nde, hatta evvelinde görülen ideal Türk çocuğunun inşasının uzantısı olduğunu ifade etmek mümkündür. Öyle ki Set'e (2020) göre Yonca Kız, çocuk dünyasına yakın bir profilde olmayıp hiç hata yapmayan, herkesin yardımına koşan, her zaman akıllı ve neşeli bir çocuk karakter olması yönünden çocuk okura kendini yetersiz hissettirebilmektedir.

1980-2000 arası dönem kapsamında incelenen eserlerden "Uç Minik Serçem", bazı yönleri bakımından dünya edebiyatı eserlerini akla getirmesiyle dikkat çekicidir. Söz gelimi başkahraman Minik Serçe'nin, yaşadığı ortamda mutlu olmaması sonucu kendi kendine verdiği *"Ama nereye gitsen bu taş yürekli kardeşlerle bir arada yaşamaktan iyidir! Cesaretli ol, talihini dene!"* (UMS: 62) öğüdü; ilk basımı 1968 yılında yayımlanmış olup Samed Behrengi tarafından yazılan *"Küçük Kara Balık"*ı ve ilk basımı 1972 yılında yayımlanmış olup Richard Bach tarafından yazılan *"Martı Jonathan Livingston"*ı anımsatmaktadır. Boyacı ve ark. (2017) tarafından yürütülen çalışmaya göre "Küçük Kara Balık" adlı eserde tespit edilen temalara ait değerlerden en çok vurgulananları; merak duyabilmek, kendi amaçlarını seçebilmek, özgür olmak, açık sözlülük, cesur olmak gibi değerlerdir. Bununla birlikte söz konusu çalışmaya göre mezkûr eserde, itaatkâr olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, geleneklere bağlı olmak gibi değerler de sıkça tekrarlanmanın yanında bunlar, desteklenen değerler değildir. "Martı Jonathan Livingston" adlı eser açısından ise

Demirel & Kökçü'nün (2019) yürütmüş olduğu çalışmaya göre başarılı olmak için azimli ve sabırlı olmayı öğütleyen yazar, bu eserinde çocukların kişisel ve sosyal yönden gelişimlerini olumlu etkileyecek iletiler vermektedir. Bunlar, araştırmacılara göre "kişinin bazı durumlarda toplumdan farklı düşünebileceği, önemli olanın farklı düşünmeyi hayata geçirmek olduğu; kişinin, gelenek ve göreneklerin çerçevelediği bir hayatı yaşamak zorunda kalması hâlinde istediğine ulaşması için kendine yeni bir yol çizmesi gerektiği" gibi iletilerdir. Bütün bunlarla beraber, tarafımızca yürütülmüş olan bu araştırma şümulünde olmak üzere "Uç Minik Serçem" adlı eserde tespit edilen öğütlerin kapsamına bakıldığında, elde edilen sonuçların literatürü desteklediğini söylemek mümkündür.

Araştırmanın "Sonuç" başlığı altında, incelenen eserlerden "Sekizinci Renk"'te eserin yazarı tarafından 21. yüzyıl çocuğuna ait görülen özellikler derlenmiştir. Söz konusu özellikler, araştırmanın 2000 sonrası dönemi kapsamında incelenen eserleri açımlamaya yardımcı olması ve yazarın çerçevesinden ifade edilmiş olup haddizatında günümüz çocuk edebiyatı araştırmacılarının noktainazarını da temsil etmesi bakımından oldukça mühimdir. Söz gelimi Gönen (2017), çocukların kendisine açıkça iletiler veren metinleri sevmeyebileceği durumunu, onların açıkça verilen iletileri bir öğüt gibi görebileceğine dayandırmaktadır ki "Sekizinci Renk"'te de başkahramanın bu bakış açısıyla karakterize edildiği görülmektedir.

Eserin; tıpkı "Uç Minik Serçem"'in araştırmacı tarafından iki adet dünya edebiyatı eseri ile benzerlik gösterdiğinin tespit edilmesi gibi yine ilgili eserler ile benzerliği bulunduğu görülmektedir. Söz gelişi Ülev'in, başkahraman Ela'nın öğüt almaya dair bakış açısına yönelik sarf ettiği *"Sen nehrin akış yönüne değil de kaynağına doğru yüzen, somon balıkları gibi olmaya özeniyorsun anlaşılan."* (SR: 52) sözleri, *"Küçük Kara Balık"*ı ve *"Martı Jonathan Livingston"*ı akla getirmektedir. Ela'nın; kendini ait hissetmediği ve yaşayış biçimini tasvip etmediği sürüden ayrılmak isteyen "Küçük Kara Balık" ve "Martı Jonathan Livingston" kahramanlarının karakterize edilişi ile benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

"Altın Kayalar Adası" adlı eser ile ilgili dikkate değer olan husus; çocukların adada mahsur kaldığında birbirine öğüt verirken bir dünya edebiyatı eserine ait kahraman olan *Robenson Crusoe*'yu anımsamaları ve buna dair konuşmalarıdır. Söz gelimi,

"'Bence Robenson bizden daha şanslıydı.'

'Bir bakıma öyle' dedi Selin. 'Robenson'un keçileri, kuşları vardı. Süt içebiliyor, yumurta yiyebiliyordu. ...'

'Yine de Robenson bizden daha şanslı değildi. Bizden çok mutsuzdu bir kere. Konuşacak dertleşecek hiç kimsesi yoktu ki... Yapayalnızdı. Oysa biz altı kişiyiz. Birbirimize destek oluruz, yardım ederiz' sözleriyle Selin'e karşı çıktı Barış.'" (AKA: 62) alıntısında çocukların, Robenson Crusoe'nun yaşantısı ile kendi yaşantısını kıyasladığı görülmektedir. Bu kıyaslamada Robenson Crusoe yapayalnız biri olarak nitelenirken çocuklar konuşmanın devamında, birlikte olmanın kıymetini bilerek birbirine öğüt vermektedir. Bu da Türk kültüründe, insanların bir ve beraber olup birbirine destekte bulunmasının ehemmiyetine karşın Batı'da, insanların yalnız ve bireysel olup yaşadığı zorluğa tek başına çözüm getirmesinin öne çıkarılması farklılığını ortaya sermektedir. Tespit edilen bu durum, "Sekizinci Renk"'i akla getirmektedir. İlgili eserde öğüt alan başkahraman Ela, yazar tarafından tıpkı Batılı kahraman Robenson Crusoe misali yalnızlık yanlısı ve yaşadığı zorluklara karşın çevresinden destek almaya muhalif bir çocuk olarak karakterize edilmektedir. Bu durum, karakterin 21. yüzyıl insanı olmasına dayandırılırken bir 21. yüzyıl eseri olan "Altın Kayalar Adası"'nda birlik ve beraberliğin önemi vurgulanmaktadır. Gelgelelim mezkûr eserde öğütlerine kulak verilen kişiler, "arkadaş" olarak öne çıkmaktadır. Benzer şekilde 2000 sonrası dönem kapsamında incelemeye tabi tutulan eserlerden "Başarısızlar Kulübü"'nde de başkahramanın, yaşadığı zorluklar karşısında birine danışma ihtiyacı duymasının yanında babasından öğüt almaktan hoşlanmayan bir çocuk olarak karakterize edilmesi dikkate değerdir. Zira başkahramanın, babası dışındaki karakterlerden öğüt almaya karşı aynı olumsuz tutumu sergilemediği görülmektedir.

Araştırma bulgularının oldukça mühim görülen bir sonucu, 1980 öncesi ve 1980-2000 arası dönemlerde "büyüklerin sözünü dinlemek" öğüdüne yer verilirken 2000 sonrasında bunun yerini "arkadaş sözü dinlemek" ve "kendini dinlemek" öğütlerinin yer aldığının tespitidir. Nitekim bu sonuç, 2000 sonrası dönemi diğer iki dönem arasında öne çıkarmakta; ilgili dönemde büyük sözünün etkinliğinin azaldığını ifade etmeyi mümkün kılmaktadır.

Araştırma bulgularından hareketle elde edilen sonuçlara göre Türk çocuk edebiyatı eserlerinde öğütlerin sunuluş biçiminin, üç kuşakta hem benzer hem farklı yönleri bulunduğuna ulaşılmaktadır. İlgili dönemler kapsamında incelemeye tabi tutulan

beşer eserin, genel manada birbiriyle benzer özellik gösterdiği tespit edilirken söz konusu eserlerin, diğer dönemler şümulüne dâhil eserlerle farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu ise üç ayrı dönem kapsamındaki beşer eserin, yayımlandığı dönemin zihniyetini ve çocuğa dair bakış açısını temsil ettiğini ortaya sermektedir. Bu yönden 1980-2000 arası dönemin, hem 1980 öncesi hem de 2000 sonrası dönem ile benzerlik göstererek iki dönem arasında köprü vazifesi gördüğü saptanabilirken 1980 öncesi ile 2000 sonrası dönemin bariz farklılık gösterdiği sonucuna varılmaktadır. Buna dayanarak çocuk edebiyatı yazarlarının, eserlerini yazarken ilgili dönemin zihniyetinden etkilendiği gibi çocuk edebiyatı araştırmacılarının noktainazarından da etkilendiğini ifade etmek mümkündür. Binaenaleyh, çocuk okurun öykündüğü çocuk edebiyatı eseri kahramanlarının, bulunulan çağda karşılık bulacak şekilde karakterize edilirken ait olduğu kültürü temsil ettiğinin/etmesi gerektiğinin de hatırdan çıkarılmamasıyla birlikte Türk çocuk edebiyatında daha sıhhatli gelişme kaydedilebileceğini söylemek kabildir.

5.3. Öneriler

Aşağıda araştırmacı tarafından, araştırma kapsamında elde edilmiş sonuçlardan literatüre katkı sağlamasına yönelik olarak yararlanılabilmesine ilişkin öneriler getirilmiştir.

- Çalışmanın "Tartışma" başlığı altında *"Uç Minik Serçem"* ve *"Sekizinci Renk"* adlı eserlerdeki öğüt alan kahramanların, dünya edebiyatı eserlerine ait bazı kahramanlarla benzerlik gösterdiğinin tespiti sunulmaktadır. Bu sonuca göre mezkûr iki eserde kahramanlar, öğüt almaya karşı katı bir tutum sergilemekle beraber gelenek karşıtı ve özgürlükçü bir tutum geliştirmektedir. Buna binaen söz konusu eserlerin, ilgili dünya edebiyatı eserleri ile olan ilişkisinin çalışılması literatüre katkı sağlayacaktır.
- Tıpkı *"Uç Minik Serçem"* ve *"Sekizinci Renk"* adlı eserlerdeki öğüt alan kahramanların, öğüt almaya karşı katı bir tutum sergilemekle beraber gelenek karşıtı ve özgürlükçü bir tutum geliştirmesi gibi 2000 sonrası dönem kapsamında incelenen eserlerde de kahramanların aynı şekilde karakterize edildiği görülmektedir. Yazarların, eserlerindeki kahramanları öğüt almaya karşı olumsuz tutum geliştirir şekilde karakterize etmesi, eserlerdeki kahramanlarla özdeşim

kuran çocuk okuru da olumsuz etkileyebilecektir. Buna binaen yazarların, eserlerinde bu hususu da dikkate alması mühimdir.

- Araştırmaya konu edilen dönemlerden bilhassa 2000 sonrası dönem kapsamında incelenen eserlerde, kahramanların öğüt almaya muhalif bir tutum geliştirmesinin yanında belirgin olarak ebeveyninden öğüt almaya karşıt şekilde karakterize edildiği görülmektedir. Bu noktada yazarların, eserlerinde Türk aile yapısına dair bu hususu dikkate alması mühimdir.
- Çocuk edebiyatı yazarlarına getirilen öneri gibi çocuk edebiyatı araştırmacılarının da öğüt vermenin, Türk kültürünün bir geleneği olduğunu dikkate alarak çalışma yürütmesi ve uluslararası literatürden yararlanırken kültüre aykırı bakış açılarının Türk çocuk edebiyatı sahasına yansıtılmadan alanın geliştirilmeye çalışılması ehemmiyetlidir.
- Çalışmanın "Sonuç, Tartışma ve Öneriler" başlığı altında *"Altın Kayalar Adası"* adlı eserdeki öğüt alan ve öğüt veren kahramanların, dünya edebiyatı şümulüne ait *"Robenson Crusoe"* adlı kahraman ile aralarındaki farklılığa değindiğine yer verilmektedir. "Yapayalnız" olarak nitelendirilen *"Robenson Crusoe"* kahramanına karşın *"Altın Kayalar Adası"* adlı eserdeki kahramanların birbirine verdiği öğütler vasıtasıyla birlik, beraberlik ve dayanışma içinde yaşamayı öne çıkarmasının, Türk kültürü açısından dünya edebiyatı sahası ile mukayeseli olarak çalışılması literatüre katkı sağlayacaktır. Aynı şekilde farklı eserler üzerinden de metinler arası bir çalışma yürütülmesi mühimdir.
- Roman türü üzerinden öğütlerin sunuluş biçiminin irdelendiği bu çalışmadan yararlanarak çocuk edebiyatının diğer edebî türlerine yönelik çalışma yürütülmesi, konunun farklı boyutlardan açımlanmasını mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

Ağın Haykır, H. (2020). Çocuk Kitaplarında İdeal Çocuk Arayışı. *ya/da* (7), 30-33.

Ahi, S. S. (2020). Ulusal Kimliğin İnşası Sürecinde Çocuk Edebiyatı Faaliyetleri (1923-1940). *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Akçay, S., & Baş, B. (2015). Samed Behrengi'nin Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi,* 3 (3), 77-90.

Akkaya, N., Güllü, B., & Özden, E. (2021). Educational Messages and Effective Communication Factors in Children's Literature Works. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi,* 6 (1), 78-118.

Akkol, Ö. (2019). *Değerler ve Karakter Eğitimini Destekleyen Çocuk Şiirleri.* Ankara: Pötikare Yayıncılık.

Akpınar, S. *Gelişim Modelleri.* Mayıs 31, 2021 tarihinde https://sistem.nevsehir.edu.tr/bizdosyalar/da78c1a61e482fb467976413f65b49f0/Geli%C5%9Fim%20Modelleri.pdf adresinden alındı.

Aktaş, E., Stebler, M. Z., & Uzuner Yurt, S. (2014). Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmen Adaylarının 'Çocuk ve Gençlik Edebiyatı' ile İlgili Farkındalık Düzeyleri. *I. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (s. 8-18). İstanbul: Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği.

Altun, B. D. (2014). Benim İçin Kitap. *Türk Dili-Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı,* CVII (756), 73.

Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi. (2019). *I. Yaşlılık Şurası*. Nisan 11, 2022 tarihinde Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi: http://yasam.ankara.edu.tr/2019/02/23/i-yaslilik-surasi/ adresinden alındı.

Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*. 2. bs. Ankara: Pegem Akademi.

_____. (2021). *İstanbul Masalları -100 İstanbul Masalı-*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

_____. (2021). Ailede Okuma Eğitimi. *Uluslararası Maarif Dergisi,* 2 *(3),* 29-32.

Arıcı, A. F., & Bilgin, S. (2021). Teknoloji, Çocuklar ve Kitaplar. *Dil ve Edebiyat* (154), 40-47.

Arıcı, A. F., Ungan, S., & Şimşek, T. (2020). Çocuk edebiyatı türleri ve çocuk eğitimine katkıları. T. Şimşek içinde, *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı* (s. 215-320). 6. bs. Ankara: Grafiker Yayınları.

Arslan, A. T. (1988, Temmuz). *İmam Gazali'den Öğüt Mektubu.* (A. T. Arslan, Çev.) Mart 18, 2022 tarihinde FSM Vakıf Üniversitesi Akademik Arşiv Sistemi: http://acikerisim.fsm.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11352/1838/Turan.pdf?sequence =1 adresinden alındı.

Arslan, G., & Kargın, T. (2021). Öğretmenlerin Kitap Önerisinde Kullandıkları Ölçütlerin Çocuk Edebiyatının Temel İlkelerine Göre İncelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği,* 35 (4), 567-588.

Aslan, A. K. (2002). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi,* 1 (2), 25-33.

Ateş, M. (2005). Ziya Gökalp ve Çocuk Edebiyatı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (14), 95-114.

Aygün, E. (2013). Erken Cumhuriyet Dönemi Çocuk Roman ve Hikâyelerinde Bellek Sosyalizasyonu Çerçevesinde Çocuk Özne. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi,* 3 (5-6), 110-128.

Bakan, H. (2022). Lôkman Sûresindeki Ahlâkî İlkelerin Eğitim Psikolojisi Açısından Tahlili. *Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Balaban Salı, J. (2018). İletişim araştırmalarında nitel yöntemler. N. S. Sever & N. B. İspir içinde, *İletişim Araştırmaları* (s. 114-135). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Baran, M. (2016). Sokratik Gelenek Bağlamında Platon ve Ksenophon Karşılaştırması. *Genç Akademisyenler Sempozyumu 2* (s. 38-51). Mardin: Kadim Akademi.

Bassey, M. (1999). *Case Study Research İn Educational Settings*. Buckingham: Open University Press.

Baş, B. (2015). *Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı*. 2. bs. Ankara: Pegem Akademi.

Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi,* 9 (1), 23-28.

Bayram, Y. (2005). Türk Edebiyatının İlk Çocuk Dergisi: Mümeyyiz (1869-1870). *Hece* (104-105), 484-500.

Belet Boyacı, Ş. D., Güner, M., & Babadağ, G. (2017). "Dünyada Başka Şekilde Yaşamak da Mümkün mü?" Değer Eğitiminde "Küçük Kara Balık" Örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENAD,* 5 (3), 172-194.

Bilgin, A. A. (2003). *Lutfiyye.* Mayıs 12, 2022 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi: https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/27/C27008845.pdf adresinden alındı.

Bilkan, A. F. (1998). *Hayriyye.* Mart 30, 2022 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi: https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/17/C17005798.pdf adresinden alındı.

Biskin, D. S., & Hoskisson, K. (1977). An Experimental Test of the Effects of Structured Discussions of Moral Dilemmas Found in Children's Literature on Moral Reasoning. *The Elementary School Journal,* 77 (5), 407-416.

Bulut, M. (2013). Türkçe Eğitimi ve Öğretiminde Dil ve Kültür Aktarımı Aracı Olarak Atasözleri ve Deyimlerin Önemi. *Turkish Studies,* 8 (13), 559-575.

Bumin, K. (2013). *Batı'da Devlet ve Çocuk.* Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 23. bs. Ankara: Pegem Akademi.

Canatak, A. M. (2011). İbrahim Alâettin'in (Gövsa) Çocuk Şiirleri Adlı Eserinin Çocuk Edebiyatındaki Yeri. *Turkish Studies,* 6 (2), 287-296.

Canlı, S., & Aslan, C. (2018). Çetin Öner'in "Gülibik" Adlı Çocuk Romanının Yapısal ve Eğitsel İlkeler Açıdan İncelenmesi. *Elementary Education Online,* 17 (2), 812-833.

Cebeci, S., & Demir, R. (2018). 4-6 Yaş Grubu Çocukların Çizgi Filmlerden Etkilenme Durumları. *The Journal of Academic Social Science Studies* (67), 291-306.

Cesur, M. (1997). Lokman Sûresi Işığında Ailede Çocuğun Ahlâkî Eğitimi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Chitando, A. (2008). *Imagining a Peaceful Society: A Vision of Children's Literature in a Post-Conflict Zimbabwe.* Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.

Cibran, H. (2020). Çocuklar. *ya/da,* 1 (7), 45.

Coşkun, M. (2011). XVII. Yüzyıl. M. Coşkun, A. İ. Öbek, & Y. Bayram içinde, *Gazel Şerhleri* (s. 163). İstanbul: Kesit Yayınları.

Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. (S. B. Demir, Dü.) 3. bs. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.

Czabanowski, W. (2017). Filozofia polityczna starożytnego Egiptu w Naukach dla króla Merikare. *Przegląd Filozoficzny-Nowa Seria,* 1 (101), 237-258.

Çakan, M. (2017). Bacon'ın De Sapienta Veterum'unda Mitlerin Politik Yorumu Üzerine Bir İnceleme. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları* (33), 171-190.

Çalık, M. & Sözbilir, M. (2014). İçerik Analizinin Parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, 39 (174), 33-38.

Çalışkan, G. (2021). Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Üzerine. *Eğitime Bakış,* 17 (51), 21-28.

Çer, E. (2019). Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuğa Göre Olmasını Sağlayan Başat Bir Değişken: Eğitsel Özellikler. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 3 (1), 1-11.

_____. (2016). Preparing Books for Children from Birth through Age Six: A New Children's Reality Approach. *Universal Journal of Educational Research,* 4 (5), 1024-1036.

Çevik, A., & Müldür, M. (2021). Çocuk edebiyatında genel çatışma türleri, çatışma çözme yöntemleri ve. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* 10 (3), 1027-1048.

Çocuk Vakfı. (2006). *Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi-Eylül 2006.* İstanbul: Çocuk Vakfı.

Çölgeçen, R. (2018). Milli Edebiyat Dönemi Çocuk Şiirlerinde Geçen İletilerin Sınıflandırılması (1911-1923). *Yüksek Lisans Tezi*. Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Darling, L. T. (2002). "Do Justice, Do Justice, For That is Paradise": Middle Eastern Advice for Indian Muslim Rulers. *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East,* 22 (1&2), 3-19.

Demir, A. (2019). Çocuk Edebiyatı ve Yaratıcı Düşünme. *İdil Sanat ve Dil Dergisi* (60), 1011-1024.

Demirel, Ş., & Kökçü, Y. (2019). Richard Bach'ın Martı Adlı Eserinin Çocuğa Görelik Bağlamında İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 29 (2), 149-161.

Dilidüzgün, S. (2000). Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik. S. Sever (Dü.), *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu, Sorunlar ve Çözüm Yolları* içinde (s. 159-165). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi.

_____. (2018). Çocuk ve Gençlik Yazını ve Bu Alandaki Tartışmalar. S. Dilidüzgün içinde, *Çağdaş Çocuk Yazını-Yazın Eğitimine Atılan İlk Adım* (3. bs. s. 19-26). Ankara: Tudem.

_____. (2006). Türkiye'de Çocuk Edebiyatına Bakışlar ve Çağdaş Çocuk Edebiyatı. Y. Çotuksöken, & N. Neydim (Dü.), *Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı Kurultayı* içinde (s. 37-46). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.

Doğan, Y. (2007). İlköğretim Çağındaki 10-14 Yaş Grubu Öğrencilerinin Gelişim Özellikleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 8 (13), 155-187.

Durdu, M. (2008). Türk Edebiyatında Nasihat. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Efe, H. (2019). Çocuk ve Gençlik Edebiyatına Bir Başka Açıdan Bakma: Anne, Beyin ve Kendini Örgütleyen Sistem. *Türkçe Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı Kurultayı* (s. 276-281). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Efendi, A. M. (2018). *Ana Babanın Evlat Üzerindeki Hukuk ve Vezaifi.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ekiz, D. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (3. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Erbay, N. (2014). Hayriyye-i Nâbi, Lutfiyye ve Telemak Aynı Yüzyılların Farklı Kültürlerinden Çocuklara Ortak Nasihatler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (51), 171-185.

Erdem, T. (2019). Erken Cumhuriyet Dönemi Saatleri. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC,* 9 (2), 334-343.

Esenler Belediyesi. *Dede-Torun Yaşam Merkezi*. Nisan 11, 2022 tarihinde Esenler Belediyesi: https://esenler.bel.tr/projeler/dede-torun-yasam-merkezi/ adresinden alındı.

Fedai, Ö. (2011). Ali Ekrem'in Şiir Demeti ve Tevfik Fikret'in Şermin Adlı Eserlerinde Çocuklara Verdikleri Eğitimin Mahiyeti. *Turkish Studies,* 6 (3), 763-779.

Felski, R. (2010). *Edebiyat Ne İşe Yarar?* (E. Ayhan, çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Fırat, H. (2008). Çocuk Romanlarında Sosyal Yaşama Yönelik Eğitsel Öğeler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (20), 87-102.

Ger, G. (2009). Tüketici Araştırmalarında Nitel Yöntemler Kullanmanın İncelikleri ve Zorlukları. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi,* 1 (1), 1-19.

Gökdayı, H. (2008). Türkçede Kalıp Sözler. *bilig* (44), 89-110.

Göksel, A. (2019). Çağdaş Çocuk Kitaplarında Aile Büyüklerinin Sunuluş Biçimleri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Göksel, A., & Arıcı, A. F. (2021). Çağdaş Çocuk Kitaplarında Yer Alan Aile Büyüklerinin Sunuluş Biçimleri Üzerine Bir Araştırma. *Dil ve Edebiyat Araştırmalar (DEA)* (23), 147-178.

Gönen, M. (2017). Çocuk Edebiyatı Yazarı ve Çizeri Olarak Feridun Oral'ın Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri ve Eğitsel Değerler. *Yüksek Lisans Tezi*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gövsa, İ. A. (2020). *Çocuk Şiirleri.* Ankara: Elips Kitap.

Gülensoy, T. (1991). *Atebetü'l-hakāyık.* Mart 13, 2022 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi: https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/4/C04001413.pdf adresinden alındı.

Güncel Türkçe Sözlük. (2002, Temmuz 11). Mayıs 26, 2021 tarihinde Türk Dil Kurumu: https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı.

Havighurst, R. J. (1980). Life-span Developmental Psychology and Education. *Educational Researcher,* 9 (10), 3-8.

_____. (1956). Research on the Developmental-Task Concept. *American Journal of Education,* 64 (5), 215-223.

Hergüner, B. (2004). Başlangıçtan İkinci Meşrutiyet'e Kadar Çocuk Şiirleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hintz, C. (2020). *Children's Literature.* New York: Routledge.

Hunt, P. (1999). *Understanding Children's Literature*. New York: Routledge.

İlbak, Ü. (2021). Çocuk, Genç, Edebiyat ve Gelecek. *Dil ve Edebiyat* (154), 13-22.

İmamoğlu, F. (2018). Muhammed Zahrî Efendi'nin Miftâh-ı Pend Adlı Eseri ve Osmanlı Dönemi Pendname Geleneği İçerisindeki Yeri (İnleme-Metin). *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

İnce Samur, A. Ö., & Arıkan, Y. (2018). Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarındaki Çatışmaların Mizah Ögesi Bakımından İncelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 27 (1), 165-182.

İrmak, H. (2021). Masal-Değer İlişkisi Üzerine Bir Deneme. *Dil ve Edebiyat* (154), 72-74.

İslam ve İhsan. (2016). *Osmanlı'yı 623 Yıl Ayakta Tutan Değerler*. Nisan 6, 2022 tarihinde İslam ve İhsan: https://www.islamveihsan.com/osmanliyi-623-yil-ayakta-tutan-degerler.html adresinden alındı.

İşmen Gazioğlu, A. E., Canel, A. N., & Deniz, M. B. (2018). Çocuk Yetiştirmede Temel Beceriler. Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Kaçalin, M. S. (2015). *Yûsuf Hâs Hâcib*. Mart 13, 2022 tarihinde Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yusuf-has-hacib adresinden alındı.

Kahraman, A. (1989). *Ahlâk-ı Alâî.* Mart 30, 2022 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi: https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/2/C02000565.pdf adresinden alındı.

Kaplan, M. (2010). *Nesillerin Ruhu*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karabudak, N. (2015). Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Tarafından Yayımlanan Çocuk Roman ve Çizgi Romanlarının Tematik İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Karaca, Ş. (2013). *Türk Edebiyatında Çocuk-Millî Kimlik İnşası (1900-1923).* İstanbul: Kesit Yayınları.

Karadeniz, Ş. (2014). Öndeyiş. M. Aurelius içinde, *Düşünceler* (Ş. Karadeniz, Çev., s. 7-24). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karagöz, S. (2014). Çocuk Romanlarındaki Başkişilerin Yaşadıkları Çatışmaları Çözme Yöntemlerinin İncelenmesi. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Karakurt İpek, G. (2019). Yürekdede ile Padişah Adlı Masalın Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi,* 2 (1), 47-60.

Kartal, M. G. (2020). Kur'an-a Göre Çocuk Eğitim Sürecinde Ahlaki Gelişim (Lokman Suresi Özelinde). *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kasap, A. (2021). Eski Harfli (Osmanlı Türkçesi) Çocuk Dergileri-Tanzimat'tan Cumhuriyet'e 1869-1928 Arasında Yayımlanan Çocuk Dergileri. *Dil ve Edebiyat* (154), 23-31.

Kaya, R. (2019). II. Meşrutiyet Sonrası Yazılan İlk Çocuk Şiirleri Kitaplarında Değerler Eğitimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kemparaj, U., & Chavan, S. (2013). Qualitative research: a brief description. *Indian Journal of Medical Sciences,* 67 (3), 89-98.

Kimmel, E. A. (1979). Toward a Theory of Children's Literature. *Language Arts,* 56 (4), 357-362.

Kıymaz, M. S. (2017). Poetry Teaching in Turkish Education. *KNOWLEDGE - International Journal,* 20 (6), 2733–2738.

Kızılaslan, N. (2006). Kente Uzaklığın Kırsal Aile Yapısına Etkileri. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* 2 (3), 141-162.

Knowles, M., & Malmkjær, K. (1996). *Language and Control in Children's Literature.* London: Routledge.

Koçakoğlu, B. (2020). Ulus Devlet Modelinde Bir Yurttaş Çocuk: Küçük Durmuş. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (43), 380-390.

Kolcu, N. (2016). Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Tarihsel İçerikli Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Çeşitli Kavramlar Açısından Analizi. *Yüksek Lisans Tezi*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Konuk, M. (2019). İdeoloji Kavramı Açısından Türk Çocuk Roman Örnekleri Üzerine Bir İnceleme. *Yüksek Lisans Tezi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koyuncuoğlu, A. (2021). Çocuk Edebiyatının Dünya'daki ve Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi. *Spor, Eğitim ve Çocuk,* 1 (1), 1-16.

Kökçü, Y. (2015). İlk Dönem Çocuk Şiir Kitaplarının Biçim ve İçerik Açısından Karşılaştırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* 4 (4), 1616-1638.

Kreidler, W. J. (1994). *Teaching Conflict Resolution Through Children's Literature.* New York: Scholastic.

Kubbealtı Lugatı. (2005, Kasım). Şubat 20, 2022 tarihinde Kubbealtı Lugatı: http://lugatim.com/s/m%C3%BCmeyyiz adresinden alındı.

Kupayeva, A. A., Niyazbekova, A. A., & Gumilyev, L. N. (2013). The History and Typology of Researching Orhon Manuscripts. *Avrasya Halkları-Tarih, Kültür ve Etkileşim Sorunları: III. Uluslararası Bilimsel ve Pratik Materyaller Konferansı* (s. 71-73). Prag: Bilimsel Yayın Merkezi.

Kurtlu, Y., & Koçak, B. (2015). Halk Anlatılarının Epik Kuralları Işığında Bir Destan İncelemesi. *Current Research in Social Sciences,* 1 (1), 1-8.

Lawrie, A. (2015). *Before the reader grew up.* Şubat 26, 2022 tarihinde TLS-Times Literary Supplement: https://www.the-tls.co.uk/articles/before-the-reader-grew-up/ adresinden alındı.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1986). But Is It Rigorous? Trustworthiness and Authenticity in Naturalistic Evaluation. *New Directions for Evaluation* (30), 73-84.

_____., & _____. (1985). *Naturalistic Inquiry.* Thousand Oaks, California: SAGE Publication.

_____., & _____. (2013). *The Constructivist Credo.* Routledge.

Lingwood, C. G. (2011). Jāmī's Salāmān va Absāl: Political Statements and Mystical Advice Addressed to the Āq Qoyūnlū Court of Sultān Ya'qūb (d. 896/1490). *Iranian Studies* , 44 (2), 175-191.

Lotfi, A., Kabiri, S., & Ghasemlou, H. (2013). Değerler Değişimi ve Kuşaklararası Çatışma: İran Khoy Kenti Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 14 (2), 93-113.

Lukens, R. J., Smith, J. J., & Miller Coffel, C. (2018). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. (C. Pamay, Çev.) İstanbul: Erdem Yayınları.

Lukens, R. (1986). Why Children's Literature Should Be Taken Seriously. *Children's Literature Association Quarterly,* 11 (3), 153-154.

Mahmud, K. (2020). *Dîvânu Lugâti't-Türk.* (A. B. Ercilasun, & Z. Akkoyunlu, Dü) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Mangır, M. (2021). "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" Temsili: Âlem-i Sıbyân (Çocuklar Dünyası) Dergisi. *Eğitime Bakış,* 17 (51), 69-82.

Mark, J. J. (2009). *Platon.* (M. S. Keçici, Dü.) Mart 18, 2022 tarihinde World History Encyclopedia: https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-349/platon/ adresinden alındı.

MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (1943). II. Millî Eğitim Şûrası.

Melanlıoğlu, D. (2020). Çocuk edebiyatındaki mülteci kahramanların yaşadıkları çatışmalar üzerine bir inceleme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* 9 (2), 665-691.

Meral, Y. (2018). Hz. Lokman'ın Öğütleri ve Antik Mısır'ın Sebayt Metinleri. *Milel ve Nihal,* 15 (1), 7-32.

Meriç, C. (1983, Şubat). Çocuk Edebiyatı-2. *Türk Edebiyatı,* 13-16.

Meriç, N. (2018). Şehir ve Âdâb-ı Muâşeretin Halleri. *Şehir Düşünce Dergisi* (12), 73-81.

Merleau-Ponty, M. (2010). *Child Psychology and Pedagogy: The Sorbonne Lectures 1949-1952.* (T. Welsh, Çev.) Evanston: Northwestern University Press.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar).* Ankara.

Miskeveyh, İ. (2017). *Ahlâk Eğitimi-Tehzîbu'l-Ahlâk.* (A. Şener, İ. Kayaoğlu, & C. Tunç, Çev.) İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

Mutluay, N. (2005). *İlk Çağda Çocuk.* Ankara: ÜBL Yayınları.

Naci, M. (2017). *Çocukların Eğitimi-Vezâif-i Ebeveyn.* (İ. Kirenci, Dü.) İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

Nakiboğlu, M. (2016). Hermann Hesse'nin "Augustus" Masalında Masal Öğeleri ve Propp'a Göre Çözümlenmesi. *Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,* 4 (8), 241-255.

Nazlı, S., Kiye, S., Yoncalık, O., Aşçıoğlu Önal, A., Can, N., & Çelik Ateş, E. G. (2021). Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Rehberlik Hizmetleri Bölümünün İşlevselliğinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 54 (1), 225-269.

Nodelman, P. (1985). Interpretation and the Apparent Sameness of Children's Novels. *Studies in the Literary Imagination,* 18 (2), 5.

Oktay, M. (2001). II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Çocuk Şiirlerinin Pedagojik Değeri. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ong, W. J. (2020). *Sözlü ve Yazılı Kültür-Sözün Teknolojileşmesi.* (S. Postacıoğlu Banon, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Oruç, Ş., & Çağır, S. (2020). Masal Anlatıcılarına Göre Masal Anlatıcılarında Olması Gereken Özellikler. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi,* 3 (2), 707-723.

Önal, M. (2000). Felsefi Bir Perspektiften, Çocuk Kitapları İçin Gelişim Psikolojisinin Önemi. *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu* (s. 350-364). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi.

Örnek, S. V. (2015). *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk.* Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Özaydın, A. (2007). *Nizâmülmülk.* Mart 13, 2022 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi: https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/33/C33010851.pdf adresinden alındı.

Özdem, F. (2014). Çocuk Edebiyatının Çocukları Terbiye Etmek Gibi Bir Derdi Olmamalı. *Türk Dili,* CVII (756), 260-261.

Özdemir, E. (1983). Anadili Öğretimi. *Türk Dili* (379-380), 18-30.

Özer, F. F. (2007). Ziya Gökalp'ın Şiir ve Mektuplarında Kadın ve Çocuk Eğitimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özsaray, Y. E. (2021). Çocukluğun Kitleselleşmesi ve Çocukluk Kavramının Küresel Kültüre Göre Değişen Tasarımları. *Eğitime Bakış,* 17 (51), 53-60.

Öztan, G. G. (2009). Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası. *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztekin, H. (2019). Tek Parti Dönemi Çocuk Dergilerinde 'İdeal Türk Çocuğu'nun İnşası: Yavrutürk ve Cumhuriyet Çocuğu Dergileri Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6 (2), 1229-1254.

Pala, İ. (2006). *Nasihatnâme*. Mart 20, 2022 tarihinde Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü: https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/32/C32010607.pdf adresinden alındı.

Pegem Akademi. (2020). *ÖABT Türkçe Konu Anlatımlı.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Pekdoğan, S., & Ulutaş, İ. (2018). Karar Verme Becerileri Eğitim Programının Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Karar Verme Becerileri Üzerindeki Etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 230-244.

Pigliucci, M. (2015). Dying (every day) with dignity: lessons from Stoicism. *The Human Prospect*, 5 (1), 11-26.

Polat, H. (2022). Atebetü'l Hakayık ve Risâletü'n-Nushiyye'de İşlenen Ortak Değerlere Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. M. Cihangir (Dü.) içinde, *Güncel Yaklaşımlar Işığında Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışmaları* (s. 97-115). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.

Proust, M. (2020). *Okuma Üzerine.* (D. G. Baskıcı, Çev.) İstanbul: Karbon Kitaplar.

Ruskin, J. (2020). *Susam ve Zambaklar.* (T. Turgut, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Sadıç, G. (2014). Sözlü Kültürden Âşıkların Hazırlayıp Sunduğu Radyo Programlarına Aktarılan Unsurlar. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Safchik, E. (2000). Teaching Confiıct Resolution Using Children Literature to Second Graders in the Matawan-Aberdeen Regional School District. *Yüksek Lisans Tezi*. New Jersey: Kean University of NJ.

Sağlam, S. (2017). "Risâletü'n-Nushiyye" ve "Vagz-ı Azat"ta Nefis Terbiyesi". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (27), 349-351.

Sağlık, Ş. (2019). Hikâyelerini "Öyküsüz" / Öykülerini "Hikâyesiz" Anlatamayan "Hikâye Anlatıcısı": Hüseyin Su. *Turkish Studies-Language and Literature,* 14 (1), 189-207.

Salzmann, C. G. (2006). *Çocuğunuzu Yanlış Eğitiyorsunuz.* (M. C. Gündoğdu, Çev.) İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Sanders, B. (2017). *Öküzün A'sı-Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi.* (Ş. Tahir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sartre, J.-P. (2008). *Edebiyat Nedir?* (B. Onaran, Çev.) İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Sayar, K. (tarih yok). *Ebeveyn ve çocuk arasında*. Mart 30, 2022 tarihinde Kemal Sayar: https://kemalsayar.com/insana-dair/ebeveyn-ve-cocuk-arasinda adresinden alındı.

Set, G. (2020). Kişiler Bakımından Çeviri Çocuk Romanları ile Yerli Çocuk Romanlarının Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. Ordu: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sever, S. (2007). Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)* (s. 41-56). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

_____. (2019). *Çocuk ve Edebiyat* (10. bs.). Ankara: Tudem Yayıncılık.

_____. (2006). Çocukla Yazınsal İletişim. *Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı Kurultayı* (s. 21-35). İstanbul: T.C. Maltepe Üniversitesi Yayınları.

Sevim Ahi, S. (2020). Ulusal Kimliğin İnşası Sürecinde Çocuk Edebiyatı Faaliyetleri (1923-1940). *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Silagadze, A. (2019). Plato on Economic Foundations of an "Ideal State". *Bulletin of the Georgian National Academy of Science,* 13 (2), 142-145.

Sönmezışık, E. (2021). Metinden Ekrana, Ekrandan Bilinçaltına-"Elektronik Hikâyeci"nin Denetimindeki Çocuk Muhayyilesi. *Dil ve Edebiyat* (154), 58-64.

Stagg Peterson, S., & Robinson, R. B. (2020). Rights of Indigenous Children: Reading Children's Literature through an Indigenous Knowledges Lens. *Education Sciences,* 10 (10).

Stebler Çavuş, M. Z. (2007). Ali Ulvi Elöve'nin Şiirlerinin Eğitsel Açıdan İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sümer, N. (2016). Yahudilikte Çevre Ahlakı. *3rd International Symposium on Environment and Morality* (s. 299-306). Alanya: Sakarya University.

Süreya, C. (2018). *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Şener, C. (2018). Ödüllü Çocuk Kitaplarındaki Başkahramanların Yaşadıkları Çatışmaları Çözme Yöntemlerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şener, H. (2013). Hayriyye-i Nâbi'de Aktarılan Değerler. *Turkish Studies*, 8 (1), 2501-2524.

Şimşek, B. (2014). Kitap Okumak. *Türk Dili-Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı,* CVII (756), 72.

Şimşek, H. (2001). XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine. *Milli Eğitim Dergisi* (151).

Şimşek, T. (2014). Çocuk Edebiyatı Tarihine Ön Söz. *Türk Dili,* CVII (756), 15-58.

_____. (2021). Merhamet Eğitiminde Çocuk Edebiyatı. *Dil ve Edebiyat* (154), 6-12.

Şirin, M. R. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (3. bs.). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

_____. (2007). *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü-Okuma Alışkanlığı ve Medya Sarmalı.* Ankara: Kök Yayıncılık.

_____. (2012, Mayıs). Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Ders Notları. 43-50. İstanbul, Türkiye: Marmara Üniversitesi. Aralık 4, 2021 tarihinde http://cocukvakfi.org.tr/wp-content/dosya/ders_notlari/1.1.pdf#page=20 adresinden alındı.

_____. (2016). Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Amacı ve İşlevi. *Türk Dili, CX* (780), 12-31.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2012, Mart 20-21). Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma. Ankara.

Taşdemir, M. (2005). Eğitsel Bir Materyal Olarak Çocuk Hikâye ve Romanlarının Nitelik Düzeyi. *Millî Eğitim Dergisi,* 33 (168), 7-29.

Tekin, İ., & Akpınar, İ. (2014). Betonarmenin Anonimleşmesi: Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yapılı Çevrenin İnşası. *Mimarlık Dergisi* (377), 70-74.

Tekin, M. (2016). *Roman Sanatı-Romanın Unsurları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Temiz, E. (2020). Bir Tasavvuf Klasiği Olarak Attar'ın Pendname Adlı Eseri ve Tuhfetü'l-İsmet Şerhi. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Temizyürek, F. (2014). Çocuk Kitabı Hazırlamadaki Görevlerimiz Üzerine. *Türk Dili,* CVII (756), 244-245.

Thomas, D. R. (2006). A General Inductive Approach for Analyzing Qualitative Evaluation Data. *American Journal of Evaluation,* 27 (2), 237-246.

Tiltay, M. A., & Akpınar, A. (2021). Ulusal Pazarlama Yazınında Yer Alan Nitel Makalelerin İncelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi,* 13 (1), 994-1014.

Tirri, K., & Puolimatka, T. (2000). Teacher Authority in Schools: A case study from Finland. *Journal of Education for Teaching,* 26 (2), 157-165.

Tokyürek, H. (2019). Eski Uygurca Kat-/Kaḍ- 'Anlamak' Fiili. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* 59 (1), 193-201.

Tökel, D. A. (2002). Niyet Boyutundan Kurmacayı Okumak: Yazarın Niyeti Romanın Oluşumu, *Hece, Türk Romanı Özel Sayısı,* (65/66/67), 202-237.

Turhan, M. (2018). *Kültür Değişmeleri-Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik.* Ankara: Altınordu Yayınları.

Tüfekçi Can, D. (2014). *Çocuk Edebiyatı: Kuramsal Yaklaşım.* Konya: Eğitim Yayınevi.

Türk Dil Kurumu. (2002, Temmuz 11). Kasım 13, 2021 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı.

Türk Dili. (2014). *Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı,* CVII *(756)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Uludağ, E. (2009). Çocuk Edebiyatı ve Klâsik Dönem Örneğinde Nâbî'nin Hayriyye'si. *Turkish Studies,* 4 (7), 774-795.

Ulun, E. B. (2021). Astrid Lindgren ve Cahit Uçuk'un Çocuk Romanlarında Çocuk ve Değerler Eğitimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yağlı, A. (2013). Çocuğun Eğitiminde ve Sosyal Gelişiminde Çizgi Filmlerin Rolü: Caillou ve Pepee Örneği. *Turkish Studies,* 8 (10), 707-719.

Yalçınkaya Dulkadiroğlu, H., & Şanlı, N. (2003). İlköğretim Okulu 11-16 Yaş Öğrencilerinin Ailede Karar Vermeye Katılımı Konusundaki Görüşleri. *Millî Eğitim Dergisi* (157).

Yariv, E. (2009). Students' Attitudes on the Boundaries of Teachers' Authority. *School Psychology International,* 30 (1), 92-111.

Yaşaroğlu, M. (2021). Modern Dönemin "Çocuk Edebiyatı" Sorunu. *Dil ve Edebiyat* (154), 75-77.

Yavuz, M. (2011). Alevi-Bektaşi Kültüründe Nasihatlerin Değerler Eğitimindeki Önemi ve İslahiye-Kabaklar Köyünde Verilen Nasihatler. *Değerler Eğitimi Sempozyumu Sözlü Bildiri.* Eskişehir.

Yavuzer, H. (2016). *Çocuk Psikolojisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazıcı, N. (2011). Edebiyat Tarihi Bağlamında Türk Çocuk Edebiyatı Tarihi Yazımında Karşılaşılan Sorunlar. *Erdem-İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* (60), 205-226.

Yazır, E. M. (2017). *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli.* (L. Cebeci, & S. Kılıç, Dü) İstanbul: Ayfa.

Yenen Avcı, Y. (2014). Cahit Uçuk'un "Türk İkizleri" Romanında Sözvarlığı. *folklor/edebiyat,* 20 (78), 121-130.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, K. (2010). Raising the Quality in Qualitative Research. *Elementary Education Online,* 9 (1), 79-92.

Yılmaz, A. (2018). *Ortaöğretim Tarih Ders Kitabı-10.* Ankara: İlke.

Yin, R. K. (2017). Durum Çalışması Yöntemi Üzerine Kısa Bir Hatırlatma. *Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları* (İ. Günbayı, Çev., s. 4). içinde Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Yumru, D. (2012). Özerk Benlik Duygusu ve Çocuk Edebiyatı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 8 (3), 37-46.

EKLER

Ek 1. İncelenen Türk Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Künyesi

Aşağıda, araştırma kapsamında incelenen kitapların künyesi sunulmaktadır:

- Ak, Sevim (2020), *Vanilya Kokulu Mektuplar*, İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Basılı, Anıl (2022), *Başarısızlar Kulübü*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bilbaşar, Kemal (2020), *Yonca Kız*, İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Boyunağa, Ahmet Yılmaz (2021), *Yankılı Kayalar*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Cumalı, Necati (2020), *Uç Minik Serçem*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Çalapala, Rakım & Çalapala, Nimet (2020), *87 Oğuz*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Çetin, Buket (2021), *Sınav Bitti Eller Havaya*, İstanbul: Altın Kitaplar.
- Dayıoğlu, Gülten (1997), *Sekizinci Renk*, İstanbul: Altın Kitaplar.
- Der, Aslı (2021), *Küçük Cadı Şeroks*, İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Dölek, Sulhi (2019), *Yeşil Bayır*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ilgaz, Rıfat (2021), *Kumdan Betona*, İstanbul: Çınar Yayınları.
- Köksal, Ülker (2006), *Altın Kayalar Adası*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özkan, Hakkı (2018), *İnci*, İstanbul: Özyürek Yayınevi.
- Tuğcu, Kemalettin (2021), *Kuklacı*, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Uçuk, Cahit (2021), *Türk İkizleri*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Ek 2. Konu ve Tema Kapsamında Eserlerden Çıkarılabilecek Dersler

Kitap	Konu/ Kavram	Tema	Kanıt	Ders
87 Oğuz: s. 13	Tertip	İnsanlar geçmiş yaşantısından ders çıkarıp geleceği buna göre yaşayabilmektedir.	Oğuz, dördüncü sınıfa başlayacaktır. Geçmiş yaşantısından ders çıkarmakta ve buna dayanarak kendine şu öğüdü vermektedir: *"Artık kitaplarımı, defterlerimi de temiz tutmalıyım!..."*	Kitaplarımızı, defterlerimizi temiz tutmalı; tertipli olmaya özen göstermeliyiz.
İnci: s. 43	Söz dinlemek	Çocuklar zaman zaman ebeveyninin sözünden çıkabilmekte, ebeveyn ise daima sözünü dinletmeyi istemektedir.	Can'ın babası, oğlunun geç vakte kadar dışarıda durmasını istemezken Can, babasının sözünü dinlememektedir. Bunun karşılığında annesi, Can'a şu öğüdü vermektedir: *"Bir daha yapma böyle bir şey. Büyük sözü dinle."*	Ebeveynimizin yapmamızı istemediği davranışları yapmamalı, onların sözünü dinlemeliyiz.
Küçük Cadı Şeroks: s. 85	Ön yargı	İnsanlar dış görünüşe aldanıp ön yargılı bir tutum sergileyebilmektedir. Bu ise aradıklarını, ihtiyaç duyduklarını -çevresinde bulunmasına karşın- görememelerine sebep olmaktadır.	Gezgin Oppo, çölde gezinirken bir kaktüsle karşılaşıp dikenlerinden ötürü ona ön yargıyla yaklaşmaktadır. Oysa su ihtiyacını kaktüs sayesinde giderebilecektir. Kaktüs Kerti, Gezgin Oppo'ya şu öğüdü vermektedir: *"Sakın unutma, ihtiyaç duyduğun her neyse, önce onu iyice aramayı bilmelisin."*	Dış görünüşe aldanmamalı; ön yargılarımızdan sıyrılıp ihtiyacımız olanı aramayı bilmeliyiz.